

TITI
LUCRETII
CARI
DE RERUM NATURA
LIBRI VI.

Ad optimorum exemplarium veritatem exacti.

Quæ præterea in hac nostra Secunda Patavina Editione accesserint, subsequens Epistola ad Lectores declarat.

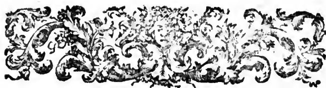

PATAVII. CIƆ IƆ CC LI.
EXCUDEBAT JOSEPHUS COMINUS
SUPERIORUM PERMISSU.

75

CANDIDIS LECTORIBUS.

SAtius fortaſſe fuiſſet de Lucretio iterum edendo cogitationem omnino abjicere; quum ſcriptoris Epicurei, & de ſummo rerum conditore, ejuſque providentia peſſime ſentientis poëmata, impiorum hominum, qui hoc tempore non deſunt, pravis opinionibus & ſtultiſſimis favere quodammodo poſſe viderentur. Typographo tamen flagitanti ut nova poëtæ hujus editio fieret, victas manus dedimus; ob multas videlicet utilitates quæ ex eo colliguntur, ſi quis ad legendum ſanus & integer accedat. Nitor enim & elegantia Romanæ dictionis, plura etiam in phyſicis non contemnenda, quæ proponit &

argumentis confirmat, Lucretium jure ac merito eruditis commendant, & porro commendabunt. Hujusmodi quoque scriptores legi & versari posse, quin Dei Optimi Maximi gloria detrimentum capiat, Petrus Barrocius, inter Antistites qui Ecclesiæ Paravinæ præfuerunt, doctrina & probitate insignis, exemplo suo abunde testari potest; is enim quum sua manu Lucretium descripsisset, eum se laborem suscepisse ut Deo gratum & acceptum faceret, profiteri non dubitavit. quod e subjecto (*) testimonio ma-

(*) „ *Codex Lucretii MS. chartaceus Bibliothecæ Canonicorum Cathedralis Ecclesiæ Patavinæ signatus litera C. num.* 119. *hæc in calce exhibet :* „ *Oro te, lector, per eum quem Christiani Deum colimus, ne aliena mihi errata innocenti ascribas; nam quod in his chartis cum pleræque sententiæ, tum versus manci sunt, aut imperfecti, non mea, mehercle, sed exemplaris culpa est factum: quod ex his quæ in versuum principiis feci punctis, quilibet sanæ mentis intelligere potest. Quod si non illud in culpa, sed me putabis esse, tunc ego te credam cordis (ut ait ille) nihil habere. Libri Titi Lucretii sex, versuum hexametrorum* 7381. (a) *continent. Incœpi ego* Petrus Barrocius

(a) In præsenti nostra Editione 7410. numerantur.

manifestum. Qui Lucretium legere cupiunt, verentur autem, ne forte a fatuo magistro nihil sapere, immo delirare discant, illis remedium præsto est Anti-Lucretius viri doctissimi Cardinalis Polignacii, opus numquam satis laudatum: cujus μετάφρασιν elegantem, Italico versu quem solutum appellant concinnatam, exspectamus ab eximio viro Francisco Maria Riccio, Cassinensi Monacho. Lucretium igitur vobis denuo exhibemus cura nostra emendatum, & corruptoribus librorum præreptum, quorum operâ sæpius fit, ne utilitatem quam hujusmodi scripta promittunt, & cujus caussâ ab Ecclesia ipsa tolerantur, studiosi adolescentes plene percipiant. Huic novæ editioni ornamento sunt Scipionis Capicii libri duo de Rerum Principiis, & Aonii Palearii libri tres de Animorum Immortalitate: quorum ille vim & nitorem Lucretiani carminis imitari conatus est: neque frustra; præstat enim reliquis in eo genere:

rocius *eos transcribere pridie Kalendas Octobris circiter vesperam, perfeci autem quartodecimo die post, videlicet tertio Idus Octobris ante meridiem, ad Dei Optimi Maximi laudem sempiternam.*

quamquam eam sectatur philosophiam quæ, propter ignaviam & obscuritatem, hoc tempore a scholis exsulare jubetur: alter satis feliciter Virgilium exprimit, & contra nonnullos Lucretii errores pro veritate strenue propugnat. Hi duo poëtæ in editione Lucretii Francofurtensi A. 1631. a Daniele Pareo pridem adjecti fuerant. Quod si hæc vobis probantur, Lectores candidi, profecto jam nunc laboris & diligentiæ nostræ fructum uberem cepimus. Valete.

Viro

Viro Doctissimo Clarissimoque

JOANNI GRATIANO

in Gymnasio Patavino Philosophiæ
Professori Primario

JO. ANTONIUS VULPIUS S. P. D.

UM T. LUCRETII CARI, *poëtæ nobilissimi, ejusdemque philosophi acutissimi*, LIBROS DE RERUM NATURA, *ad optimarum editionum veritatem diligenter exactos, meoque sumtu typis excusos, in publico proponere statuissem; quod videlicet bonorum exemplarium penuria studiosos juvenes jamdiu laborare intelligerem; prorsus autem necessarium mihi videretur, de utilitate ex tam egregio scriptore capienda, quidve in ejus lectione caveri, quid contra seligi edisci que oporteret, paucis exponere; tu statim animo occurristi*, JOANNES GRATIANE, *nostri temporis philosophorum eloquentissime, ad quem potissimum, tamquam ad judicem harum rerum maxime peritum, orationem meam omnem disputationemque converterem. Dolueram enim sæpissime,*

has quae libris praeponuntur, & auctoris consilium, susceptique operis rationem declarant, sive Epistolas, sive, ut multis appellare libet, Praefationes, nemini scilicet e doctorum numero inscriptas, ac tantum populari studio commissas, plerumque neglectui esse, aut certe oscitanter legi; quo fit, ut de incognitis rebus pravissima quotidie judicia temere proferantur, atque eruditorum hominum labores non ea qua par fuerat, gratiae atque honoris mercede excipiantur. Tibi igitur, prae ceteris, viro cum in veteri elegantia, tum in omnis aevi doctrina summopere exercitato, qualecumque hoc industriae ac diligentiae specimen mittendum esse existimavi; futurum enim sperabam, ut nominis tui fama & celebritate, quae ubique magna est, invitati complures, manum huic scriptioni nostrae cupidius admoverent. Quod si etiam, praeter te unum, qui nostris hisce legendis otium suum consumere vellet, inventus nemo esset, non idcirco me laboris mei fructu, quem petiissem, cariturum videbam: ubi enim alia omnia adversa atque inimica sint, pulchrum tamen est, si minus successum, at optimam saltem de disciplinarum studiis benemerendi voluntatem suffragio tuo gravissimo comprobari. Sed quae praeterea me caussae impulerint, ut hoc ad te literarum darem, brevissime, si potero, exponam. Audiebam te admodum adolescens, summa juventutis frequentia, in hoc Patavino Gymnasio e superiore loco philosophiae decreta illustri cum laude tradentem: audiebam doctorum virorum honestissimos de te tota urbe sermones: audiebam quae de ingenii tui magnitudine, de tua in veterum recentiorumque physicorum commentariis evolvendis assiduitate ac solertia, de ista praecipue, in homine philosopho plane admirabili, qua ad Tullium proxime accedis, facultate dicendi, apud exteros esset opinio. Videram libros tuos quos DE REBUS GESTIS *invictissimi Ducis* FRANCISCI MAUROCENI PELOPONNESIACI, *tum quos de* THERMIS AGRI PATAVINI *copiose*

atque

atque ornate conscripseras; & quamvis ea subsidia omnia quæ ad recte judicandum requiruntur, nondum mihi per ætatem comparare potuissem, quo tamen in pretio habendus esses, ex ipsis librorum argumentis non inanem conjecturam faciebam. Acceperam etiam a majoribus natu, numquam te affinem fuisse earum rerum quas fert adolescentia; numquam, turpe otium atque inertiam secutum, corporis voluptatibus, bonorum ingeniorum pestibus, te enervandum tradidisse; numquam ab honesti rectique tramite vel tantulum deflexisse: at contra dies noctesque in bibliotheca tua delitescere, raro in foro aut in hominum conventibus conspici solitum: semper ea meditatum quæ reipublicæ utilitatem, tibi ipsi gloriam afferre possent; virilem denique a puero severitatem, prudentiam, animique constantiam, non sine ingenti æqualium tuorum admiratione, præstitisse. Quæ cum ego attentius considerarem, acres mihi ad virtutem stimulos exemplo tuo subjici sentiebam; cumque laudi tuæ incredibiliter faverem, illum aliquando diem illucescere optabam, quo quanti te facerem, certissimo testimonio omnino perspectum haberes. Huic porro nostræ, quam de tuo ingenio, doctrina, moribus, adolescens imbiberam, opinioni tantum abest ut grandior & confirmata ætas quidquam detraxerit, ut contra insignis accessio facta fuerit: multa enim quæ propter judicii imbecillitatem antehac dignoscere nullo pacto poteram, nunc demum penitus intueri licet. Hoc quidem tempore non id in te supra cetera admiror (quamvis id quoque vehementer admirer) quod tibi cum malis etiam hominibus commune esse nihil vetat; multarum nempe rerum scientiam cum singulari eloquentia conjunctam; verum præclaris illis virtutibus facile primas tribuo, quibus a te invidiam vulgi amoliris; ut nemini, nisi sceleratissimo, tuam consuetudinem, vitæque rationem reprehendendi locus relinquatur. Quam enim demisse de te tuisque rebus sentis! quam principum virorum, quorum secretioribus consiliis non raro adhibe-

hibe-

hiberis, familiaritate innocenter uteris! quam omnibus auxilio tuo indigentibus facilem humanumque te præbes! quam ab obtrectandi libidine, ac reliquorum contemtu abhorres! quam aliena studia, honestosque conatus, ac si tua de gloria commodisque ageretur, quibuscumque rebus potes, adjuvas, tueris, confirmas! Quid porro de pectoris tui candore dicam, nullo umquam malevolentiæ felle suffusi? quid de oris tui verecundia, qua omnium vel qui te primum viderunt, animos tibi concilias? quid postremo de illa tua in amicitiis colendis admirabili fide atque constantia, cujus non semel illustria a te data sunt documenta? Fuit hæc in amicos pietas, quemadmodum veteres tradidere, unum ex præcipuis Epicuri decretis, haud paullo gravioris philosophi, quam vulgares censeant ludimagistri; cujus tu rationem philosophiæ, ut est a viro incomparabili Petro Gassendo, nonnullisque recentioribus emendata, & Christianæ religioni accommodata, in plerisque videris non improbare. Quo etiam nomine T. Lucretium Carum *a te benigne exceptum iri confido, vitio quidem temporum suorum identidem insanientem, cetera vero ingeniosum, acutum, bonæ frugi poëtam; quodque tibi eum vehementius commendare debet, sermonis elegantiæ studiosissimum; quæ quamvis ab Epicureorum grege fere contemta, ad Epicuri tamen sententias cognoscendas, aliarum quoque sectarum homines facile invitare possit. Hæ sunt caussæ quibus adductus, te in rerum pulcherrimarum meditatione versantem interpellare ausus sum: nunc illud te rogo, ut si ea tantummodo in medium afferam quæ a te minime ignorantur, ne continuo mihi succenseas, quemadmodum Phormioni olim, inepto ac deliro seni, de re militari coram se disputanti, fertur Hannibal succensuisse: hæc enim quæ in gratiam tironum a me conscripta sunt, eo consilio ad te mittuntur, ut ea scilicet, si bona fuerint, auctoritate tua confirmare velis; sin autem mala, castigare censura.*

Omnis

Omnis igitur quæ a Lucretii *poëmatis in legentium animos proficisci potest utilitas, ea procul dubio non aliunde, quam ex rebus de quibus agit poëta, & ex ejus dicendi genere, oriatur necesse est. Si res ipsas consideremus, tria potissimum dispicienda occurrunt: quid videlicet de diis & religione, quid de animorum natura, quid de materia primisque corporibus* Lucretius *noster, vel potius* Lucretio *interprete doceat Epicurus. Hæc sunt, nisi fallor, desipientis hujus sapientiæ præcipua capita; quæ tamen a nobis breviter summatimque attingentur; non enim ad commentarium scribendum aggredimur (præstiterunt id magna cum laude viri doctissimi) nec est sane hujus loci aut temporis longiorem instituere disputationem. Satis erit si juventutem monuerimus, ut meminerit, in* Lucretii *lectione, tamquam in lubrico & periculoso loco, sibi caute ac suspenso pede incedendum: non omnibus quæ veritatis speciem præ se ferre videantur, temere assentiendum: ad naturæ sæpe judicium, rectæque rationis normam provocandum: delectu denique utendum, quo & profutura pauca arripiantur, & multa nocitura declinentur. Hinc autem orationis nostræ initium sumemus.*

Placet Lucretio, *& reliquis Epicureis, perturbationes omnes quibus hominum vita exercetur, metum in primis ac superstitionem, non alio pacto, quam rerum naturæ cognitione, leniri ac mitigari posse: dandam idcirco operam philosophiæ, non ut tantummodo inanem quamdam sciendi cupiditatem expleamus, indoctique vulgi plausum & admirationem copia verborum, & linguæ mobilitate aucupemur; quod multis olim propositum fuisse, & hodie adhuc esse, intelligimus; verum ut, populari errore depulso, nihil jam abjectum cogitantes, contraque fortunæ vim, ac mortis terrorem animum erigentes, hoc, quod nobis datur, vivendi tempus tranquille beateque traducamus. Sapienter id quidem, ac bono exemplo; non enim ad hoc nati videmur, ut nosmetipsos negligentes, ac, tamquam incul-*

tos

tos agros, vitiorum situ ac squalore horrescere sinentes, cæli terræque ambitum dimetiamur, & quæ natura densissimis tenebris circumfusa esse voluit, in iis vestigandis toti simus: at potius ad studium justitiæ atque honestatis; unde vera voluptas demum exsistit. Flagitiosum sane ac miserum est, homines in philosophia diu multumque versatos, plebejis adhuc & anilibus morbis laborare, adhuc lucelli amore flagrare, adhuc gloriolam captare, adhuc invidia tabescere, malisque libidinibus transversos rapi, adhuc spe ac metu jactatos fluctuare; cumque magnifica & sublimi oratione ad populum usi fuerint, in ea tandem probra incidere, quæ a vulgaribus hominibus, naturam tantum ducem secutis, facile devitari videmus. Hinc fit ut philosophi plerumque male audiant; ipsumque nomen philosophiæ apud eos præsertim qui rem familiarem vel publicam gerunt, in contemtionem fere ac ludibrium venerit: existimant enim, rem esse levissimam, neque omnino aliud, quam callidam & speciosam inertiam; quod scilicet neque locupletiores, nec adeo meliores familiares suos efficere soleat. Nosti, quid Centurio ille apud Persium dicat: (a)

Quod sapio satis est mihi: non ego curo
Esse quod Arcesilas, ærumnosique Solones,
Obstipo capite, & figentes lumine terram,
Murmura cum secum, & rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,
Ægroti veteris meditantes somnia, gigni
De nihilo nihilum, in nihilum nil posse reverti.
Hoc est, quod palles: cur quis non prandeat, hoc est.

At vero si ad mores formandos, vitæque commoda amplificanda totum hoc studiorum genus adhibeatur, intelliget

(a) Sat. 3. v. 78.

get profecto populus, nullum esse negotium quod tam operoso salubrique otio anteponi mereatur, honestioremque aliquanto opinionem de gravissimis disciplinis mente comprehendet. Ajunt, Socratem eo nomine philosophos reprehendere solitum, quod otiosis disputationibus tempus tererent, & in rebus a vitæ usu remotissimis, omnemque intelligentiæ nostræ conatum exsuperantibus multam eamque inanem operam collocarent: quamobrem ipse primus philosophiam e cælo deduxit, ac studium omne suum ad morum doctrinam convertit. Contra Epicurus, cum sibi finem bonorum unicum statuisset voluptatem, sive, ut invidioso vocabulo absticeam, animi a metu ceterisque perturbationibus omnino vacui, tranquillitatem, ac quodammodo libertatem; in abditas propterea rerum caussas iis inquirendum censuit, qui tale ac tantum bonum assequi voluissent: præcipuam enim malorum caussam hominibus esse arbitratus est veri ignorationem; quod non, uti Socrates, perdifficile inventu, vel, ut Arcesilas ceterique omnes novi Academici, omnino ἀκατάληπτον (a), sed contra, sensuum ductu minime fallaci, promtum expeditumque, quin etiam strenue vestigantibus, ipsum per se benigne occurrere solitum existimavit. Hactenus laudari poterat Epicurus; modo ex rerum naturæ contemplatione, falsis ratiunculis deceptus, non eos dementiæ, stuporis, atque impietatis fructus collegisset, qui ejus nomini perpetuas infamiæ notas apud posteritatem inusserunt. Metum, ait, præ reliquis animi perturbationibus ei cavendum esse, cui curæ sit beate vivere; amorem enim, odium, dolorem, iram, paullo rarius, & quasi per intervalla, hominum vitam male habere: metum autem, tamquam Sisypho saxum, assidue capiti impendere, neque ullam ad omiseris voluptatem puram & defæcatam relinquere; cum scilicet præsentibus bonis minus gaudere oporteat in futurorum malo- rum

(a) quod comprehendi non potest.

rum cogitatione defixos. Est hoc Epicuro commune cum Stoicis, ex quorum præceptis hæc magnifice loquitur Epictetus: (a) κρεῖσσον γάρ ἐστι λιμῷ ἀποθανεῖν, ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις ταρασσόμενον. *Sed ob id tamen Epicuri ratio vehementer improbari debet, quod nimirum religionem, ac insculptam in hominum mentibus de Dei providentia, & de animorum immortalitate opinionem, earum quæ in vita sunt molestiarum atque cruciatuum culpam pæne omnem sustinere voluerit: propterea que summa ope contenderit ut persuaderet, a diis neque mundum administrari, neque ullam rerum humanarum curam geri: animos item hominum, quod corporea natura præditi sint, una cum ipsis corporibus interire. Hæc enim tam absurda sententia malis potius, quam bonis videtur consultum velle. Boni siquidem suppliciorum terrore quæ apud inferos esse constat, quod videlicet ad se non pertineant, minime percelli solent: quemadmodum Lex Julia de adulteriis ei tantum formidanda est qui alienam uxorem corruperit; nemini autem, præterquam parricidæ, culleus metum incutere debet. Nec vero cum se a Deo curari cogitant, horrorem aliquem ex ea cogitatione percipiunt: quin etiam spes omnes suas in eo collocare, atque ab ipso innocentiæ, virtutis, multorumque benefactorum præmia, postquam corporum vinculis effractis, ex hac turba & colluvione discesserint, tamquam strenui milites ab æquissimo imperatore, exspectare consueverunt. Quæ præmia si auferas, non quidem ab honestate ad turpitudinem traducentur; gratuito enim recte agere, id demum est bonum esse; at fortasse in virtutis curriculo aliquid de pristina alacritate remittent. Mali contra, pœnarum metu depulso, qui solus eos in officio continere, aut saltem ab ulti-*

(a) Enchirid. cap. 16. Præstat enim perire fame, timoris ac molestiæ expertem; quam copiis omnium rerum circumfluentem, animo vivere perturbato.

ultimis sceleribus perpetrandis cohibere poterat ; si spes ulla se ostendat, occulta fore magistratibus quae peccaverint, jam libidinibus habenas laxabunt, jam se omnibus stupris, perjuriis, sacrilegiis, caedibus contaminabunt. Egregiam vero disciplinam, qua bonos a statu virtutis dejiciat, malos autem, proposita scelerum impunitate, ad securius peccandum invitet. At quibus tandem rationibus confirmat, humana diis curae non esse? Sollicitudinis, inquit, expertes deos esse convenit, atque a rebus gerendis omnino feriari ; id enim vel maxime ad beatitudinem pertinet. Quasi vero, ut nos homunculi negotioram varietate ac multitudine obruimur, ita praecellens illa ac divina natura aut lassitudini obnoxia esset, aut diuturnae administrationis taedio capi posset. Nonne hoc est, quemadmodum Ciceroni videtur (a), verbis relinquere deos, re autem tollere? *Porro, si dii neque gratia moveantur, neque ira tangantur, non video, quo pacto homines de eorum natura, vi, ac potestate quidquam suspicari potuerint ; quam procul dubio, si per ipsius vestigia cognosci oportuit, beneficentia potissimum, ac vindicta oportuit innotuisse. Videtur autem Epicurus jocari potius, quam serio philosophari voluisse, cum* deos non habere corpus, sed quasi corpus, non sanguinem, sed quasi sanguinem (*id quod testatur* (b) *M. Tullius*) *literis traditum reliquit. Posuerat enim, duas tantummodo naturas in universo exsistere, materiam scilicet, sive corpuscula solida atque individua, & inane, quod locum corporibus daret, ipsisque admixtum, rerum gignendarum caussa esset : nihil praeterea excogitari posse quod per se exsisteret ; reliqua vero omnia aut his duobus conjuncta, aut horum eventa appellari debere, ut ex his* Lucretii *nostri versibus constat.* (c) Prae-

(a) De Nat. Deor. l. 1. in calce.
(b) Ibidem c. 18. 25. 26.
(c) Lib. 1. v. 431. & sequ.

Præterea, nihil est, quod possis dicere ab omni
Corpore sejunctum, secretumque esse ab Inani:
Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.

& paullo inferius: (a)

Ergo præter Inane, & Corpora, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
Nec, ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam quæcunque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies, aut horum eventa videbis.

Igitur si dii corpore carent, juxta Epicuri sententiam nec omnino sunt: naturam enim ἀσώματον (b), *& ab omni materiæ concretione sejunctam præter inane, ipse nullam agnoscit. Secum igitur pugnantia docet. Viderat nimirum, si dii corpus habuissent, necessario futurum ut dissolutis corporibus, ipsi quoque perinde ac homines, & universa mundi compages, aliquando interirent; quod cum alienum deorum majestate judicaret, ut ii qui malæ caussæ patrocinium suscepere, ad sermonis argutias ineptiasque confugit. Turpem hanc magistri sui sententiarum inconstantiam videtur* Lucretius *initio poëmatis imitatus: etenim qui contra deorum providentiam acerrime disputaturus erat, quasi prodito decreto, Venerem supplex rogat, ut ab amatore suo Marte Romanis civili discordia laborantibus pacem impetrare velit. Qui nodus vindice dignus eruditissimorum hominum ingenia torsit, veluti ex quadam Petri Victorii Epistola ad Joannem Casam manifestum est. Ego vero existimaverim, Veneris auxilium idcirco invocasse* Lucretium *ipso in limine operis sui, ut videlicet se poëtam ostenderet, significaretque, deos nusquam esse nisi in fabulis poëtarum: quibus alioqui omnem fidem abrogare conatus est libro*

(a) Lib. 1. v. 446. & sequ.
(b) expertem corporis.

libro secundo, ubi quid antiquitas de matre deorum Berecynthia, & de Curetibus ejus deæ sacerdotibus commentata fuerit, elegantissimis versibus exponit: & rursus libro quinto, ubi silvarum incolas Faunos, Nymphasque, tum Arcadiæ deum Pana, fistulatorem scientissimum, & si qua sunt alia Græcorum ingeniorum φαντάσματα (a), *urbane admodum ac lepide irridet. Quæ mihi attentius consideranti illud in mentem venit, tantam illam numinum multitudinem quæ infelicibus illis temporibus* urbes ararum compleverat, *ut nostri poëtæ verbis utar, sapientiæ studiosis caussam fuisse, cur ad contrariam* (b) ἀθεότητος *opinionem turpissime laberentur; quis enim, quæso, naris paullo emunctioris, & a sensu communi non destitutus, ferre poterat minutos illos, & patellarios, tum vappas, ac nebulones deos; in hortorum angulis, in stabulis, in culinis, in cloacis etiam ac sterquiliniis, stultissimorum hominum vota captantes? Igitur, si minus excusatione, at certe miseratione digni sunt veteres philosophi, qui cum adeo indigna de diis sentire non possent, cupientes proferre meliora, ipsi quoque a veritate longissime aberraverunt. Ceterum ea vis est naturæ, ut non solum Plato, Aristoteles, & plerique alii acerrimo ingenio viri, unum rerum omnium auctorem, & conservatorem Deum, qui nobis Christianis maximo ac singulari beneficio pleniorem sui notitiam largiri voluit, cogitatione assecuti fuerint, tametsi qualis esset minime perspexerint; verum etiam* Lucretius *ipse vel invitus eum quodammodo agnovisse, immo & fassus esse videatur. Quo enim illa pertinent e quinto libro?* (c)

Usque adeo res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulcros fasceis, sævasque secureis
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.

b Pro-

(a) visa, spectra. (b) impietatis, quæ deos esse negat. (c) v. 1232. & sequ.

Profecto dii nihil agentes, & qui nullum ob scelus indignantur, a rebus humanis permiscendis abstinere dicendi sunt.

Quam vero laborat poëta noster, quam aestuat, quam se expedire nescit, ubi hominum animos, quemadmodum reliqua omnia, e corporeis particulis, tenuissimis illis quidem atque incredibili pernicitate agitatis, constare docet! Dixeris eum instituti sui pœnitere, qui materiam quocumque tandem partium ordine dispositam, motuque incitatam, sensus, cogitationem, prudentiam, memoriam denique efficere posse & ipse crediderit, & alios persuasum habere voluerit. Quod certe si quis accuratius animadverterit, absurdorum omnium absurdissimum esse deprehendet. Calorem, aërem, ventum ad effingendum animum commiscet Lucretius; *quibus tamen propositi operis summam confici non posse, intelligit: addit igitur quartam naturam, expertem nominis, unde, tamquam a fonte, incipiant oriri sensus: eam persubtilem esse dicit, corpoream tamen. At cum corpus, quantalibet tenuitate praeditum, corpus numquam esse desinat, semperque a cogitationis natura plurimum distet, idcirco iisdem rursus difficultatibus poëta premitur, quas, ut erat perspicax, videre facile potuit; ut pessimae caussae favebat, vitare nullo pacto potuit. Quamobrem argumenta quibus animos post mortem nequaquam superesse, at statim retexi & dissipari contendit, quod infirmo fundamento subnixa sint, jam omnia sua sponte corruunt; quae sane, si primum illud concederetur, ipsos nimirum corporea constare natura, plurimum ponderis ac momenti habitura fuerant.*

Venio nunc ad illam in qua fortunae omnes Epicureorum positae sunt, de primis corporibus, & de materiae soliditate sententiam. Docet igitur Lucretius *ex magistri praeceptis, innumera esse in rerum natura corpuscula, exiguitate sua sensum omnem fugientia, compositionis, & sensilium qualitatum expertia, partes quidem habentia, sed*

eas

eas quæ nequeant separari, æterna, variis figuris prædita, per infinitum inane irrequieto motu deorsum tendentia, quorum fortuito concursu, sine ullo deorum adminiculo, non solus hic quem incolimus terrarum orbis, & circumfusus ipsi æther aliquando procreatus fuerit, verum etiam alii extra hunc innumerabiles mundi omnibus minimis temporum punctis procreentur; quos tamen singulos, exacta ætate, ob assiduos materiæ nisus corrumpi oporteat, eadem semper incolumi permanente. Immodicam profecto corpusculis hisce vim atque licentiam tribuisse videtur Epicurus. Cum etenim ceteri philosophi pæne omnes naturam, ut ait Cicero (a), *in duas res omnino dividerent, quarum altera esset efficiens, altera vero huic se formandam atque efficiendam præbens; cumque in ea quæ efficeret, vim quamdam & facultatem, in ea quæ efficeretur, materiam esse censerent: quemadmodum Plato mundi deum architectum, res pulcherrimas ex informi materiæ sinu educentem describit* (b), *Stoici vero calorem illum ac spiritum per cæli terræque spatia diffusum jactare non desinunt, quem mundi animum appellant* (c); *placuit Epicuro, Democriti rationem secuto, materiam nullo alio indigere a quo moveatur, ipsamque suopte motu cieri. Hunc autem motum inferiora versus esse dixit; credo, quod reliqua corpora ex primis apta deorsum ferri vidisset; in quo ille, mea quidem sententia, vehementer falsus est. Quid sit enim* descendere *in infinito inani, ubi nihil medium est, quo ex omni regione pondera detrudantur; quæ item superæ, quæ inferæ partes in eodem appellari debeant, neminem arbitror posse intelligere. Porro, quæ de atomi recta descendentis levi declinatione, nec certo loco, nec tempore fieri solita, ut res nimirum effici possent, fatique necessi-*

(a) Academic. Quæst. ad M. Varronem lib. 1. cap. 6.
(b) in Timæo, & in libro de Anima Mundi.
(c) Cicero de Nat. Deor. lib. 2.

tas tolleretur, arbitratu suo somniavit Epicurus, nostra refutari oratione non postulant, cum eorum vanitatem copiose ac luculenter suo more ostenderit M. Tullius in libris quos de Finibus Bonorum & Malorum, ac de Fato conscripsit. Neque a nobis exspectandum est, ut puerilem ac ineptam illam de simulacris fabulam, in qua exponenda plurimos atque egregios versus perdere non dubitavit Lucretius, *cachinno & sibilo excipiamus. Ipsa quam sit futilis, per se declarat: neminem autem sanum in errorem potest inducere.*

Fatendum tamen est, cum tot ac tanta peccent Epicurei, multa nihilominus ex ipsorum disciplina vitæ admodum utilia, & ipsi Christianæ religioni consentanea disci posse. Quod enim sensus defendunt adversus Academicorum argutias, neque animi errores iis tribuendos esse clamant; quod res certas a dubiis diligenter secernendas, nec cuiquam viso temere assentiendum, monent; quod in fulminum, tonitruum, aliarumque rerum quæ in sublimi gignuntur, terræmotuum item, ac morborum quorumdam caussis explicandis aut vera, aut saltem veris affinia proferunt; quod mundum denique ortum, atque aliquando interiturum testantur; gratiæ illis habendæ sunt, nec est cur eorum cogitatis atque inventis uti nolimus. Præterea, ut ad Lucretium *referatur oratio, multa sunt in hoc poëmate, de mortis contemtu fortiter, de temperantia graviter, de humanitate leniter, postremo de animi tranquillitate dicta sapienter. Quibus rebus factum est, ut veteres illi Ecclesiæ patres, summa sanctitate ac doctrina viri, Arnobius in primis, Lactantius, ac Prudentius, a* Lucretii *lectione non abhorruerint, ut ex eorum scriptis facile apparet; cum enim sententiarum pondere, tum verborum luminibus, quibus totum hoc poëma, quasi gemmulis quibusdam, conspersum est, mirifice capiebantur.*

Hactenus de operis argumento, quantum instituti nostri ratio postulare videbatur, dictum a nobis est: deinceps de ser-

sermonis genere quo usus est Lucretius, *breviter considerandum. Si quis autem plura & pleniora expetiverit, is Dionysii Lambini atque Oberti Gifanii, virorum doctissimorum, ac de poëta nostro optime meritorum, lucubrationes adire ne gravetur; quibus pauca omnino supersunt quae adjiciamus. Mirus est igitur in* Lucretii *carminibus Romanae orationis nitor, mirus verborum delectus ac splendor; quod scilicet ejus aetate nondum multitudo illa peregrinorum, atque inquinate loquentium in urbem confluxisset, quae Latinam linguam iis quae poëtae mortem consecuta sunt temporibus, ita paullatim immutavit, ut alia prorsus esse videretur. Ex hac porro emendate, ac pure loquendi facultate, jucunda legentibus oritur perspicuitas, quae rebus alioquin obscuris, & intellectu difficillimis, quales necessario sunt quae a philosophis tractari solent, clarissimam lucem affert; quo in genere* Lucretium *excellere, dubio procul fatendum est. Vix enim unus aut alter ex numero philosophorum (te unum semper excipio,* JOANNES GRATIANE) *soluta oratione ea persequi commode possit, quae scriptor elegantissimus nullo negotio versibus explicavit. Non solum autem proprietatem verborum, caussam esse crediderim cur Epicuri doctrina, quam* Lucretius *exponit, facile percipiatur; sed praeterea ordinem, ac totius operis partitionem; qua nimirum alia ex aliis praecognitis ita pendent, omniaque inter se apta & connexa sunt, ut homini non hebeti sciendi cupiditatem addant, de studii vero taedio ac labore multum imminuant. Atque haec* Lucretium *ea tempestate praestitisse, qua Graecorum inventa, subtilesque de rerum natura quaestiones Latinis literis tradi ac perpoliri posse doctissimi etiam Romanorum diffidebant, quantum a justis aestimatoribus haberi debet! Verbis quidem horridis, & obsoletis, numeris item praefractis, & asperis, quos ab Ennio aliisque antiquioribus poëtis acceperat, saepius utitur; sed ut sublimitatem,*

ac majestatem quamdam orationi conciliet, tum etiam ut satietatem devitet, in quam eos incidisse videmus, qui se suaves semper & comtos, numquam austeros & grandes esse voluerunt. Non sum nescius, inveniri nonnullos, ab omni elegantia sermonis, & præcipue a Musarum familiaritate alienissimos, quibus Lucretium *vel digito attingere religio futura sit; dictitant enim, se, rebus supervacaneis omnino abjectis (ita hæc studia quæ ab humanitate nomen habent, ipsis appellare placet) nudam & simplicem colere veritatem, quam inanium verborum phaleris violari & obscurari nolint: nihil esse poëticæ levitati cum philosophia commune: hujuscemodi nugis bona adolescentium ingenia depravari, aut obtundi: postremo, tempus omne male perire quod non in solidiorum disciplinarum studio & cognitione ponatur. Hi sunt scilicet qui cum literis assidue bellum gerunt, qui Aristotelem, Platonem, Theophrastum, ac veteres pene omnes philosophos præ se stupidos & nihili homines fuisse judicant, quod non, ut ipsi, infantes & barbaros se in philosophando præbuerint, neque in disputationibus gravissimis, poëtarum testimonio abuti veriti sint: hi sunt qui M. Tullii Ciceronis nomine audito, ludimagistri cujusdam de trivio mentionem fieri putant. Hos ego si caussas docere velim propter quas* Lucretius *philosophiæ decreta carmine potissimum tradere aggressus fuerit, nihil profecto agam; non enim umquam adduci poterunt ut se omnium bonarum rerum ignaros, omnis eruditionis expertes esse fateantur. Valeant igitur præposteri homines, qui libellos suos (horribiles, boni Superi, & sacros libellos!) quos ne ipsi quidem interdum ex animo satis probant, ætatem ferre, ac famæ antiquorum officere posse confidunt. Quamobrem optimos adolescentes, &* Lucretii *nostri studiosos, non hos honestarum artium osores, quæ deinceps dicturus sum, legere & cognoscere cupio. Ea est ad permovendos tenendosque hominum animos pulchritudinis vis atque natura,*

ut res

ut res quantumvis utiles, nisi hac, tamquam condimento aliquo suavissimo, adspersæ fuerint, ob adjunctam ipsis difficultatem, paucos omnino amatores invenire videamus. Ex hoc fonte, non aliunde, artes pæne omnes quæ vitæ commodis inserviunt, originem duxisse videri possunt. Non enim, ut exemplo rem illustremus, satis est architecto, si domum exstruat firmam atque solidam, quæ diurnum lumen admittat, imbres & frigora nimiosque ardores excludat: verum etiam id propositum habet, ut apta partium dispositione, specieque operis grata & eleganti, decora sit atque aspectui jucunda. Idem in vestium ornatu, idem in cibis parandis, idem in militaribus armis, idem in solemnibus pompis, omnique religionis cultu quotidie servari cernimus. Quid? non ille orbis conditor Deus, cum hanc rerum universitatem, tamquam ingentem aliquam domum, in usum hominum creare statuisset, eam ornamentorum omnium varietate distinguere ac insignire voluit? quam Græci universitatem ab ornatu κόσμον, Latini mundum *appellavere. Sciebat enim sapientissimus artifex, divinum hoc, & rationis particeps animal pulchritudine potissimum affectum iri. Sæpe quidem sum admiratus, quidnam esset, cur, ut quæque res pulchritudinis plurimum in se contineret, ita maximis obsepta esset difficultatibus; vetus enim illud experientia comprobari videbam,* χαλεπὰ τὰ καλά (a). *Inveniebam autem, cum ad difficilia, eademque profutura, capessenda hortari natura homines vellet, eosque a laboribus subeundis vehementer abhorrere intelligeret, honestatem, pulchritudinem, gloriam, uberrimam contentionis mercedem ipsis proposuisse. Quæ cum ita sint, magna profecto laus* Empedocli, *ac* Lucretio *nostro debetur, qui philosophiam, rem humano generi saluberrimam, at, si cultum ei omnem, & quasi vestem orationis detraxeris, tristem ac morosam futuram,*

(a) difficilia, quæ pulchra.

carminum suavitate ac pulchritudine, quibus nihil in vita dulcius, juventuti amabilem atque exp tendam reddere voluerint. Operæ pretium est ipsum audire. Lucretium, *consilium suum his versibus Memmio exponentem :* (a)

--- quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi musæo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet comta figura.

Decebat præterea, nisi fallor, res minime humiles aut populares, non familiari & quotidiano dicendi genere, sed maxime sublimi, quale scilicet poëtarum est, explicari: quemadmodum ab Homero, pluribus in locis poëmatum suorum, sapientissime fictum est, alia deos, alia homines lingua uti: mentis enim altitudinem, electa & magnifica verba, atque a vulgari consuetudine remotissima subsequi necesse est. Quærat fortasse aliquis, quid sibi voluerit Q. Cicero, cui assentitur (b) *Marcus frater, cum* Lucretii poëmata non ita multis luminibus ingenii, multæ tamen artis esse *judicavit: quod Q. Ciceronis judicium* (c) *Dionysius Lambinus, ut ægre admodum ferebat,* Lucretio *ingenii laudem eripi, aut perperam explicasse, aut saltem callide videtur dissimulasse. Multa occurrunt quæ responderi possint, at illa in primis; ex M. Tullii verbis modo memoratis nihil aliud colligi, nisi, præ admirabili artis*

(a) Lib. 1. v. 942. & sequ. & Lib. 4. v. 18. & sequ.
(b) Lib. 2. ad Q. Fratrem, Epist. 11.
(c) In Dissertat. de T. Lucretii patria, genere &c. tertiæ suæ hujus poëtæ editioni præfixa.

artis præstantia, quam Lucretius *in suis de rerum natura carminibus adhibuerit, si qua ipsis insint ingenii lumina (insunt autem plura, & egregia) non adeo apparere: vel ipsum operis argumentum arte magis, quam ingenio tractari postulavisse; quod poëta optime præstiterit. Non enim eadem* Lucretii *ratio erat, Epicuri sententiam exponentis, quæ* Tragicorum, *Epicorumque poëtarum esse solet, qui nisi res incredibiles, & monstra passim confingant, statim de manibus deponuntur. Utcumque vero res se habeat, (nam a Jano Grutero, & Jacobo Gronovio verba illa* Ciceronis *aliter leguntur) quoties ab angusta philosophiæ semita in late patentes eloquentiæ campos evagari libuit poëtæ nostro, quantum ingenio valeret, satis ostendit. Principiis & finibus librorum nihil elegantius, nihil splendidius, nihil jucundius excogitari potest. Quam copiose atque eleganter describit* Lucretius *mutuas inter Martem Veneremque blanditias! Religionem truculento aspectu a cæli regionibus mortalium generi minitantem! Iphigeniam, superstitione Agamemnonis patris, ad aram Dianæ, hostiarum more, raptatam! Corybantes circum Cybelem æra quatientes! cruciatus denique illos quos poëtæ apud inferos esse finxerunt, scelestis hominibus in hac vita ingeniosissime accommodatos! Porro quis negaverit ea esse pulcherrima quæ de malis ex amore nasci solitis, de puellularum & amatorum vitiis, de agrestibus & immansuetis primorum hominum moribus, de pestilentia denique Athenis grassante poëta noster literis tradidit? In quibus omnibus profecto tanta vis elucet ingenii, ut plane dolendum sit, tam illustre bonum ab egregio scriptore ad Epicuri potius, quam vel ad Platonis, vel ad Aristotelis, vel ad Zenonis etiam, meliorum longe philosophorum, sententias explicandas collatum esse.*

Jam omnium quæ proposueram, tractatione absoluta, reliquum est, Vir doctissime, ut quid in Lucretio *typis recudendo ego meusque frater præstiterimus, paucis enarrem.*

rem. Primum omnium, ut poëmatis contextum quam emendatissimum daremus, Editionem Londinensem Anni 1712. *maxime accuratam atque elegantem, plerumque secuti sumus, quæ fere cum Dionysii Lambini Editione consentit: nonnullas tamen Thomæ Creechii Angli castigationes, qui non ita multis ab hinc annis* Lucretium *interpretatus est, quod nobis vehementer probarentur, & ad veritatem proxime accedere viderentur, libenter sumus amplexi. Utile autem gratumqne lectoribus futurum existimavimus, si ejusdem Creechii Argumenta singulis libris præponeremus, & quæ idem adversus impias ineptasque Epicuri opiniones, breviter quidem, at nervose acuteque disputavit, singulis pariter subjungeremus. Variarum Lectionum libellum, quem Londinenses ex præstantissimis Editionibus, ac MSS. Codd. congesserunt, omittere noluimus: quamvis non ignoraremus, fore ut hic labor noster in multorum reprehensiones incurreret, eorum videlicet qui cum ipsi minutam hujusmodi diligentiam numquam adhibeant, in aliis etiam irrident. At publicis utilitatibus consulentem, quid imperiti, aut malevoli homines de se in angulis tabernarum effutiant, non admodum curare oportet. Utinam vero ea nobis temporis copia suppeditasset, ut Codices duos manu exaratos, quos ex Bibliotheca Canonicorum Ecclesiæ hujus Patavinæ, antiquis voluminibus instructissima, depromtos, nobiscum perbenigne communicavit Vir nobilitate, doctrina, vitæ integritate præcellens*, COMES TROJANUS BORROMÆUS, *ejusdem Ecclesiæ Canonicus, per otium scrutari potuissemus! Horum alterum Petrus Barrocius, Episcopus Patavinus, homo, ut illis temporibus, non vulgariter doctus, ipse sua manu descripsit. At si novam aliquando* Lucretii *editionem nobis adornare contigerit, varias ex iis Codicibus lectiones, modo pretium operæ fuerit, proferre in animo est. Ne quid tamen dissimulem; cum unam aut alteram utriusque libri paginam attentius*

per-

perlegissem, eos adeo inter se similes esse deprehendi, ut Terentianum illud (a) *de ipsis dici posse videatur:*

Qui utrumvis recte novit, ambos noverit.

Verborum denique obsoletorum, & numerorum rationem, tum singularium loquendi generum quae a Lucretio *usurpata sunt, locupletissimum Indicem, summaque industria elaboratum, adjunxi: in quo conficiendo, si me ab Oberti Gifanii doctissimis Conlectaneis adjutum negem, impudens profecto sim. Non tamen ejus viri auctoritatem ubique mihi sequendam esse duxi, & quae in illis dicta erant fusius, ipse in adolescentium gratiam contraxi, & multa denique de meis adversariis quotidianis excerpta eodem importavi; ut quivis facile intelliget, qui opellam hanc nostram cum Gifanii laboribus comparare voluerit.*

Haec erant, Vir celeberrime, de quibus apud te verba facere non inutile arbitrati sumus; quae omnia, pro tua singulari humanitate, aequi bonique consulas, rogamus, cum propter ipsarum rerum dignitatem, tum propter nos etiam tui studiosissimos; qui non plane nulli sumus; coepimus enim, ut audimus, instituto hoc nostro juvandi optimas litteras, malorum invidiam promereri. Vale. Patavii Kal. Januarii Anno a Virginis Partu CIↃ IↃ CC XXI.

EX

(a) Andriae Prologo v. 10.

EX PRÆFATIONE

THOMÆ CREECHII

In suam LUCRETII *Editionem*.

DE *Tito Lucretio Caro* quæ scire debes, Lector, hæc sunt: Romæ natus est, An. V. C. IↃcLxx. nobili gente Lucretia, ea Romani imperii ætate, quæ ingeniorum feracissima vidit (1) „ Ciceronem, „ senemque Crassum, Catonem, Sulpitium, mox- „ que Brutum, Calidium, Calvum, Cœlium, & „ proximum Ciceroni Cæsarem, eorumque velut alu- „ mnos Corvinum, ac Pollionem Asinium, æmulum- „ que Thucydidis Sallustium, auctoresque carminum „ Varronem, & *Lucretium*, neque ullo in suscepti „ operis sui carmine minorem Catullum. „ Hoc tempore Græcorum disciplinas tractare cœperunt Romani. Epicuri rationem *Lucretius* sequitur, illiusque Philosophi doctrinam (2) sex libris, elegantibus quidem & ornatis exposuit. Vix absoluto opere moritur, eo ipso die quo natus est Virgilius; & aliquis Pythagoreus credat *Lucretii* animam in Maronis corpus transiisse, ibique longo usu & multo studio exercitatam, Poëtam perfectissimum evasisse. An sibi ipsi manus attulerit, incertum. Interiit Anno ætatis suæ XLIII. & miserrimam, quam olim ludibrio habuerat, nimis cito expertus est immortalitatem.

(3) Omnium Poëtarum Latinorum qui hodie exstant, & qui ad nostram ætatem pervenerunt, elegantissimus & purissimus, idemque gravissimus, at-

que

(1) *Vellejus Paterculus Lib. II.* (2) *Vide VI.* Lucretii *Librum*, & *Lib. II. Tristium Ovidii*. (3) *Vide Lambini Epistolam ad Lectorem*.

que ornatissimus *Lucretius* est. Eum cum librarii scriptores, nondum inventa arte typographica, mendis innumerabilibus, maculisque fœdissimis contaminassent, atque obruissent; ad illa a librariis illata vulnera accesserunt multo graviora, ab hominibus doctis quidem illis, sed plus nimio suo ingenio indulgentibus (ut sumus nostri fere plus æquo amantes) imposita atque inflicta; quibus hic, alioqui politissimus atque elegantissimus Scriptor, ita laceratus, confossus, depravatus, corruptus est, ut vix quisquam eum legere, vix attingere, vix adspicere auderet. Ista de primis, Veronensi, Parisiensi, &c. *Lucretii* editionibus *Lambinus*. (4) Ipse vero multis Codicibus usus, *Lucretium* omni ex parte maculosum, deformem, atque ulcerosum magna ex parte a maculis & ulceribus vindicavit, & commentariis brevibus, non tamen inutilibus illustravit.

Hunc sequitur Gifanius non æquis passibus. Grammaticum potius dixeris, quam Philosophum; & in illo non diligentiam, sed judicium desideres. (5) Multos evolvit libros, promisit multa, sed nihil effecit promissor iste tanto hiatu dignum. Et si edidisset (6) Annotationes, proculdubio haberemus quæ magis displicerent. Illum excipit Pareus, qui noluit chartæ perituræ parcere. Nardius (7) sexagenarius interpres de ponte dejiciendus. In Tanaquillo Fabro excellens eruditio, judicium, acumen admirabile. A (8) Gronovio multa exspectare potuimus, ab (9) Isaaci Vossii observationibus omnia. &c. . . .

VE-

(4) *Vid Lambini Epist. ad Lect.* (5) *Vid. Epist. Gifanii ad Lect.* (6) *Vid. eamdem.* (7) *Vid. Epist. Nardii ad Baldium Libro VI.* Lucretii *præfixam.* (8) *Vide Salmasii Epist.* (9) *Vide Vossium ad Catullum*, *pag.* 249.

VETERUM QUORUMDAM
D E
T. LUCRETIO
TESTIMONIA.

M. Cicero ad Q. Ciceronem fratrem Lib. II. Epist. XI.

L*Ucretii* Poëmata, ut scribis, non ita sunt multis luminibus ingenii, multæ tamen artis. *Ad eum locum Ciceronis ita doctissimus Victorius:* „ Quod si cui „ mirum videtur judicatum esse quandoque *Lucretium* „ elegantissimum & ornatissimum poëtam, non satis „ multis ingenii luminibus sua poëmata scripsisse; is „ judicium Quincti reprehendat. nam suspicari pos„ sumus, cum quo modo potest, eum tueatur, & or„ net M. Cicero, non valde (etsi videatur illud con„ firmare) fratris judicio de hac re stetisse: noluisse „ tamen iracundo homini adversari: qui fortasse, „ quod ipse quoque versus scribebat, invidia motus „ verum non videbat: potuit tamen sic judicare, „ quod *Lucretius* poëma suum non contexuit ut in„ genium ejus elucescat, sed rationem ab Epicuro „ traditam summa industria & artificio explicavit. „

Cornelius Nepos in Vita Attici, cap. 12.

Idem L. Julium Calidium, quem post *Lucretii* Catullique mortem, multo elegantissimum poëtam nostram tulisse ætatem vere videor posse contendere; in proscriptorum numerum relatum expedivit.

M. Vi-

M. Vitruvius de Architectura Lib. IX. cap. 3.

Itaque qui literarum jucunditatibus instructas habent mentes, non possunt non in suis pectoribus dedicatum habere, sicuti deorum, sic & Ennii poëtæ simulacrum. Accii autem carminibus qui studiose delectantur, non modo verborum virtutes, sed etiam figuram ejus videntur secum habere præsentem. Item plures post nostram memoriam nascentes, cum *Lucretio* videbuntur, velut coram, de rerum natura disputare: de arte vero rhetorica cum Cicerone &c.

Virgilius Lib. II. Georgicorum v. 490.

Felix qui potuit rerum cognoscere caussas:
Atque metus omnes & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari.
„ Hos versus Gisanius vel de *Lucretio*, vel de Epicuro
„ fecisse poëtam existimat.

Ovidius Lib. II. Tristium v. 425.

Explicat ut caussas rapidi *Lucretius* ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus.

Idem Lib. I. Amor. Eleg. ultima.

Carmina sublimis tunc sunt peritura *Lucreti*,
Exitio terras cum dabit una dies.

Vellejus Paterculus Hist. Rom. Lib. II.

Jam pæne supervacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora. Quis enim ignorat, diremtos gradibus ætatis floruisse hoc tempore Ciceronem,

nem, Hortensium, senemque Crassum, Catonem, Sulpicium, moxque Brutum, Calidium, Calvum, Cœlium, & proximum Ciceroni Cæsarem, eorumque velut alumnos Corvinum, ac Pollionem Asinium, æmulumque Thucydidis Sallustium, auctoresque carminum Varronem, ac *Lucretium*, neque ullo in suscepti operis sui carmine minorem Catullum?

Quinctilianus Libro X. cap. 1.

Nam Macer & *Lucretius* legendi quidem, sed non ut phrasin, id est corpus eloquentiæ faciant: elegantes in sua quisque materia; sed alter humilis, alter difficilis. „ Hoc Quinctiliani judicium magnam partem uno consensu damnatur a veteribus, & recentioribus. *Gifanius*.

Statius Libro II. Silvarum Carm. 7.

Cedet Musa rudis ferocis Ennî,
Et docti furor arduus *Lucretî*,
Et qui per freta duxit Argonautas.

Q. Serenus Libro de Medicina, *Edit. Keuchenii pag.* 20.

Irrita conjugii sterilis si munera languent,
Et sobolis spes est multos jam vana per annos,
Femineo fiat vitio res, necne, silebo:
Hoc poterit quartus magni monstrare *Lucretî*.

JO-

JOANNIS ALBERTI

FABRICII

BIBLIOTHECÆ LATINÆ

CAPUT IV. DE

T. LUCRETIO CARO.

Lucretii *ætas*. 1. *Libri VI, de Rerum Natura*. 2. *Eorum editiones atque interpretes*. 3. *Poëtæ quos* Lucretius *imitatus fuit*. 4.

I. T. LUCRETIUS CARUS, patria ut videtur Romanus, natus est, teste Eusebio, Olympiade CLXXI. 2., Anno V. C. DCLIX. ante CHRISTUM XCV. *Postea amatorio poculo* (a) *in furorem versus, quum aliquot libros per intervalla insaniæ* (b) *conscripsisset, quos postea Cicero emendavit, propria se manu interfecit anno ætatis quadragesimo quarto*, V. C. DCCIII. (*) ante CHRISTUM LI. Philosophus de Epicuri Schola acutissimus, quem qui legunt, videntur ut IX. 3. ait Vitruvius, cum eo velut coram de rerum

 natu-

(a) *Eusebius Chron.*

(b) *Hoc vix credibile mihi videtur. Neque eo respicere putem Statium lib. 2. Silva 7. in verbis*, Et docti furor arduus Lucretii. *Poëtarum enim furor laudabilis*, ἐνθουσιασμός. *Pro arduo* difficilem *dixit Quintilianus Lib. X. cap. 1.*

(*) *Triennio citius mortem* Lucretii *assignat Is. Vossius p. 83. ad Catullum, e Scriptore Vitæ Virgilii.*

natura disputare. Poëta sublimis, idemque elegans & multæ artis luminibus pictus, ac latinæ linguæ auctor egregius.

II. Exstant ejus *Libri VI. de Rerum Natura* ad C. Memmium Gemellum (c) Heroico poëmate, versibus jucundo antiquitatis sapore conditis, Epicuri de rebus naturalibus sententiam, sed & impios ejus errores disertissime explicantes. Non plures a *Lucretio* libros hujus argumenti scriptos esse, ut male conjiciebat Barthius L II. 4. Adversar. *Lucretio* ipsi testi credimus, qui libro sexto v. 91. *supremæ præscripta ad candida calcis spatium* currere se affirmat. Exordium Operis idem quoque quod nos hodie, legit olim Ovidius 2. Trist. v. 261.

> Sumserit, *Æneadum genetrix* ubi prima; requiret,
> Æneadum genetrix unde sit alma Venus.

Hoc est, si in manus sumserit *Lucretium*, cujus prima hæc sunt verba: *Æneadum genetrix, hominum divumque voluptas*, quem Ovidii sensum esse jampridem notavit Ludovicus Carrio lib. I. Emendationum, cap. VIII. Usitatum enim fuisse veteribus ut vocibus initialibus scripta ipsa denotarent, pluribus exemplis docet Jo. Jonsius II. 5. de Scriptoribus Hist. Philos. p. 136. seq. & Scaliger ad Euseb. num. M. DCCCCLX. Quod vero in limine Operis invocet Venerem *Lucretius* homo Epicureus, qui a Diis omnia humana susque deque putabat haberi, satis se duxisse existimandus est excusari more vulgato Poëtarum, neque alia opus esse responsione arbitror ad dubitationem hanc dissolvendam, quam multos viros doctos exercuisse docet præter interpretes *Lucretii* Creechium aliosque Petrus Bælius vir ingeniosissimus in Dictionario Historico pag. 1923.

(c) *De hoc consulenda Gisanii Prolegomena.*

1923. editionis secundæ, quem de Poëta hocce lecto ubi volet consulet.

III. Prima *Lucretii* editio est *Veronensis* curante Hieronymo Avantio A. 1486. fol.

Veneta apud Aldum A. 1500. 4. ex Avantii editione: atque iterum 1515. 8.

Florentina Phil. Juntæ A. 1512. 8. cum præfat. *Petri Candidi*, qui ex *Joviani Pontani* & *Michaëlis Marulli* castigatione & MStis Florentinis *Lucretium* emendatiorem se dare profitetur. Marullum vero nimis indulsisse ingenio, graviter conquestus est Petrus Victorius ad Ciceronis lib. XI. ad diversos Epist. 20.

Bononiensis cum commentario *Jo. Baptistæ Pii* 1511. fol. recusa Parisiis 1514. fol. apud Ascensium.

Vicentina, Lambino memorata, & Gifanio, quam non vidi, uti neque illam quam Gesnerus in Bibl. cum commentariis *Petri Aponi* impressam dubius ipse scripsit.

Basileensis apud Henr. Petri A. 1531. 8.

Lugdunenses An. 1536. & 1540. 8. apud Seb. Gryphium, & 1564. 8.

Lovaniensis A. 1542. 4.

Lambinianæ editiones viri doctissimi Dionysii Lambini, qui Codicibus quindecim MStis & Adr. Turnebi atque Jo. Aurati consilio usus octingenta *Lucretii* loca restituisse se profitetur, ac primum edidit *Lucretium* cum commentariis suis inscriptum Carolo IX. Galliæ Regi, Parisiis 1563. 4. Deinde sine commentariis, tamen cum brevibus scholiis conjectis ad calcem, & emendationibus *Adr. Turnebi* Paris. 1565. 12. Denique ex tertia recognitione & cum commentariis locupletioribus & vita *Lucretii*. Paris. 1570. 4. quæ editio recusa est Francofurti Anno 1583. 8. Præclare profecto de hoc Poëta promeritum Lambinum nemo æquus ac peritus lector negabit, etsi commentariorum

c 2 molem

molem reprehendit Janus Rutgersius IV. 1. Variarum Lectionum, atque Lambinus ipse in editione Anni 1570. iniquiorem se præbuit Gifanio. Confer quæso Jac. Thomasii librum de plagio literario §. 447. 448.

Oberti Gifanii utilissima editio, quam diligenti studio adornavit adhibitis Codicibus plus quam octo, & editis ante ipsum fere omnibus, Turnebi præcipue atque Lambini, tum quæ *P. Nannius* (d) ad Codicem MStum Ultrajectinum contulerat, quæque observaverat Cornelius Valerius Gifanii præceptor, & Antonius Goldingamus Anglus. Præmisit & e veteribus libris indicem argumentorum quæ ab Epicuro tractantur, & præter Laërtii & Ciceronis loca de Epicuri Philosophia, & Thucydidis descripitionem pestilentiæ Atticæ quam *Lucretius* libro sexto imitatur, (e) subjunxit Collectanea sua sive commentarios in *Lucretium* ordine literarum digestos atque dictionem ejus cumprimis erudite illustrantes & Scioppio quantumvis inimico mirifice probatos. Antuerpiæ 1566. 8. & Lugd. Batav. 1595. 8. apud Plant. Joannes Sambucus, cui *Lucretium* suum inscripsit, Gifanio copiam fecerat editionis Veronensis manu Marulli castigatæ. Uberiores vero quos promisit commentarii Gifaniani non viderunt lucem. In contextu ipso non semper optimam videtur lectionem amplexus esse, ut observavi collatis lectionibus quas habeo Codicis antiquissimi Gottorpiensis. Vide sis etiam Barthii Adversaria lib. 50. pag. 2355. seq.

Lucretius cum variis lect. editus in *Corpore Poëtarum* *Lati-*

(d) *Eum* Lucretii *editionem molitum, ex Adr. Junii Epistolis observat Thomas Crenius* V. C. *parte 6. Animadvers. pag.* 17.

(e) *Vide si lubet quæ notavi Bibliotheca Græca lib.* 2. *cap.* 25. §. 4.

Latinorum Genevæ 1611. 4. 1627. 4.

Amstelodamensis editio *Lucretii* 1620. 1631. forma minore.

Danielis Parei, vestigia Gifanii fere legentis. Francofurti 1631. 8. quo anno etiam Lexicon ejus *Lucretianum* lucem vidit, e Gifanianis fere Collectaneis repetitum. Præ ceteris vero hoc habet eximium editio *Lucretii* Pareana, quod illi subjuncta sunt duo Poëmata recentia lectu haud indigna, *Scipionis Capicii* Neapolitani de rerum principiis libri duo, & *Aonii Palearii* libri III. de immortalitate Animorum, quos ex merito laudat Jacobus Sadoletus lib. V. Epistolar. pag. 200. seq.

Cum explanatione paraphrastica & notis *Jo. Nardi* Florentini, non adeo feliciter in illustrando *Lucretio* versati. Florentiæ 1647. in 4.

Cum Gallica versione prosaria Michaëlis Marollesii. Paris. 1650. 8. dicata Reginæ Sveciæ Christinæ, a qua ne responsum (f) quidem accepit; atque iterum 1663. 8. addito libro decimo Laërtii Gallice translato. Laudat hanc Marollesii versionem Rolandus Maresius p. 364. Epist.

Cum brevibus sed eruditis notis *Tan. Fabri*. Salmurii 1662. 4. & Cantabrigiæ 1675. & 1686. 12.

In usum *Delphini Lucretius* interpretatione & notis illustratus est a Michaële Fayo (g) Paris. 1680. 4. addito, ut in aliis ejusmodi editionibus fieri solet, indice omnium vocabulorum. Pareo fere & Nardo usus est, cujus etiam diatribam de funeribus Atheniensium, inte-

(f) *Bælii Lexicon T. 2. p. 1926. edit. 2.*

(g) *Creechius notat eum*, barbara interpretatione incestavisse latinum Poëtam, in contextu uni Pareo fidere, eas vero adjecisse notas quæ Philosophum faciant sæpe absurdum, se ipsum semper ridiculum.

tegram pag. 569. seq. subjunxit.

Cum interpretatione magis latina ac brevioribus sed disertioribus argumentis notisque doctioribus & Philosophum magis sapientibus, in quibus tamen nec grammaticum acumen desideres, edidit qui *Lucretium* totum imbiberat, ejusdem postea infaustum exitum tristi fato imitatus (h) *Thomas Creech* Collegii omnium animarum in Academia Oxoniensi Socius. Oxonii 1695. 8. (i) In hac quoque editione index omnium vocabulorum Poëtæ occurrit. Idem Creechius jam ante *Anglico carmine* quam felicissime reddiderat *Lucretium*, cujus tertia mihi ad manum est editio excusa Londini 1683. 8. In notis Anglicæ huic metaphrasi subjunctis potius censorem Poëtæ agit, erroresque ejus graviores refellit, vel etiam a perversis acceptionibus sententiam ejus tuetur; quam Scholiis vel Commentariis *Lucretium* κατὰ πόδα illustrat. Ante Creechium *Jo. Evelinus* sed primum dumtaxat librum versione metrica anglica donatum & notis illustratum edidit Londini 1656. 8.

Cum *Gallica* versione prosaria & notis lectu dignis *Cultorii*. (Mr. Baron des Coutures) Parif. 1685. 12. & Amstelod. 1692. 12. duobus voluminibus.

Vehementer laudari audivi *Italicam* metaphrasin poëticam *Lucretii* adornatam ab (k) *Alexandro Marchetti* Mathematum apud Senenses nuper Professore. Sed

(h) *Sibi ipsi necem conscivit A.* 1700. *suspendio propter perditos ut fertur amores, nondum natus annos quadraginta. Vide Jacobi Bernhardi V. C. novellas relationes Reip. literariæ A.* 1700. *mense Septembri p.* 331. *& Novembri p.* 580. *& A.* 1701. *mense Septembri p.* 267.

(i) „*Recusa Londini* 1717. 8. *priore multo emendatior*. „

(k) *Memorat Gregorius Leti in* Italia regnante T. 3. *pag.* 497.

Sed editam non esse existimo. (1) Ejus spes adipiscendæ facta fuerat, cum in Italia versaretur, Jacobo Tollio, viro doctissimo, qui novam *Lucretii* editionem meditabatur, & ineditas *Gasp. Scioppii* in *Lucretium* notas Neapoli dono acceperat a Josepho Valletta viro Nobilissimo. Tollius morti vicinus suas iu *Lucretium* Animadversiones commendavit Viro egregio *Gerardo de Uries*, qui Commentariis Philosophicis illustrare *Lucretium* instituit, ut refert Henricus Christianus Henninius in notis ad Epistolas Tollii itinerarias pag. 77. *Isaaci* quoque *Vossii* viri summi ineditas in *Lucretium* laudat Theodorus I. F. Grævius ad Callimachum pag. 174. Exstat & Italica *Lucretii* translatio auctore *Hieronymo Fracchetta* Rhodigino.

Editio *Neapolitana Lucretii* Anno 1693. 12. præter notas Tan. Fabri, argumenta Fayi habet adjuncta.

Non paucis quoque *Lucretii* locis insignem lucem attulit vir eruditissimus Petrus Gassendus in Opere de Philosophia Epicuri, quamquam & Gassendum reprehendunt hinc inde interpretes *Lucretii*; qui alias passim eum libenter sequi se profitentur, Creechius ac Couturius.

IV. Poëtas imitatus esse *Lucretius* cumprimis videtur e Græcis Homerum & Empedoclem, e Latinis Ennium. *Lucretii* vestigia non puduit legere Virgilium, neque semper eum vicit, aut post se reliquit, ut præ se fert *Alexander Rossæus*, qui loca *Lucretii* nonnulla cum Virgilianis contulit libro tertio *Virgilii triumphantis* capite VI.

SUP-

(1) „ *Edita tandem fuit Londini* 1717. 8. *curante Paullo Antonio Rollo*. „

SUPPLEMENTUM
EJUSDEM CAPITIS

DE hoc Poëta consulendæ Casp. Barthii notæ ad Statium T. 1. pag. 260. - 263. De eodem Barlæus lib. 2. Miscell.

Hic Phœbi furiis, furiisque exarsit Orestis.
Quam præstat solis versiculis furere!

Memmium cui poëma suum *Lucretius* inscripsit, scripsisse & ipsum versus, colligas ex Plinii lib. V. epist. 3. Eumdem Mæcenatibus ac liberalibus studiorum Patronis accenset Martialis XII. 36.

Pisones, Senecasque, Memmiosque,
Et Crispos mihi redde -- --

Prima *Lucretii* editio *Veronensis* Anno 1486. fol. curante *Hieron. Avantio* inscribitur: *De rerum natura libri VI. ad Epicuri mentem descripti*. Hanc secuta est *Veneta* Anno 1495. 4. & altera 1500. 4. apud Aldum Avantii insistens vestigiis, atque iterum 1515. 8. *ad veterum exemplarium fidem castigata*.

Florentina Phil. Juntæ Anno 1512. 8. cum præfatione & castigationibus *Petri Candidi* &c.

Lugdunenses Gryphianæ editiones plures exstant, etiam minore forma An. 1546. 1558. atque A. 1564. 8. 1576. 12.

Excusus etiam *Lucretius* Antuerp. 1589. 12. Lugd. Bat. A. 1597. 12. & 1611. 12. apud Rapheleng. Lugduni Anno 1606. 12. & Amstelodami 1616. 1626. forma minore. Denique Londini An. 1709. 4. ,, & 1712. 4. ,, *majori, luculentis characteribus, cum figuris æneis*, ,, *adjectis ad calcem variantibus Lectionibus ex optimis* ,, *MSS., omnibusque fere alicujus nominis editionibus*, ,, *& ex Doctorum Virorum conjecturis; &* 1713. *in Corp.* ,, *Veter. Poëtar. Latinorum fol. Tom. I.* ,, Poema de

Ani-

Animorum immortalitate libris tribus, *Lucretio* oppositum & Aonii Palearii nomine sæpius editum, a Paleario scriptum esse nagavit, præter rem ut opinor, Robertus Titius literis ad Marcum Velserum. Vide Velseri opera pag. 878.

Gallicam Lucretii Versionem prosariam a Marollesio concinnatam & An. 1659. 8. primum Parisiis cum Latino *Lucretio* ex Gifanii recensione editam notisque illustratam commendat præter Rob. Maresium Guido Patinus in Epistolis a Joanne Brantio editis. Versibus Gallicis pridem reddidit *Lucretium Guilelmus Altarius* sive *des Autels*, circa An. 1560. ut notavit Franciscus a Cruce Cænomana in Bibl. Gallica p. 138. Vidit & lucem Metaphrasis nova *Lucretii* Gallicis versibus nescio quo auctore Anno 1677. 4. Et prosaria interpretatio elegans secundis Baronis *Couturii* curis una cum Latino *Lucretio* recusa est Parisiis 1708. 12. duobus voluminibus, adjunctis novis notis, quibus priores vel emendantur vel defenduntur. Vide Ephemerides literarias Paris. A. 1709. mense Decembri p. 468. seq.

Specimen venustissimæ Metaphraseos *Lucretii Italicæ* auctore *Alexandro Marchetti* concinnatæ produxit nuper illustris Vir Guil. Godfridus Leibnizius in libro dignissimo lectu cui titulum fecit: *Essais de Theodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l' homme, & l' origine du mal*. p. 511. seqq.

Anglicam Metaphrasin libri primi quam ante Chreechium dedit *Jo. Evelinus* Eques, laudat Mericus Casaubonus Epistola 17. Cum *Belgica* versione prosaria *Joannis de Wit* eleganter excusus *Lucretius* est Amstelod. apud Sebastianum Pezoldum 1701. 8. Libris singulis divisis in sectiones quibus argumenta præmissa, uti toti operi præfixæ breves animadversiones quibus præcipui errores poëtæ rejiciuntur, & venusta Adriani Relandi V. C. Oda in poësin *Lucretianam*.

Alsa-

Alſarium a Cruce Profeſſorem Patavinum An. 1632. *Lucretianis* Commentario vere Philoſophico illuſtrandis occupatum ſe inveniſſe teſtatur Gabriel Naudæus pag. 231. Epiſt. Promiſit etiam *Lucretium Iſ. Voſſius* notis ad Catullum p. 249. cujus paucas quaſdam animadverſiones MSS. nactus ſum. Noviſſime cum Berolini adhuc verſaretur vir cultiſſimæ doctrinæ *Joannes Barbeyracus*, hodie ingens gloria Academiæ Lauſannenſis ſpem fecit editionis hujus Poëtæ novo ſtudio caſtigandi ad Codices MSS. ac veteres editiones, vulgandique cum paraphraſi Creechii notiſque ſuis & aliorum ſelectis atque ad examen revocatis. Conſilium ſuum & ſpecimen operis expoſuit in diatriba inſerta Tomo XVII. Bibliothecæ ſelectæ Joannis Clerici V. C. p. 242. ſeq.

Non opus eſt monere eruditos quod commentitia eſt inſcriptio Cæſenas obvia in Aldi Manucii Orthographia pag. 129. & Fulvii Urſini Imaginibus, quæ apud Gruterum pag. CCCCXXXII. *A. Lucretii Hiſtorici ac Poëtæ Conditoris veriſſimi, cui ob excellentiam ingenii ſtatua condonata, ac Civitati Cæſenæ Roman. Coloniæ deductæ in hoc ſacro monte dedicata.*

Claudant præſens de *Lucretio* caput hi verſus Marulliani:

Amor, Tibulle; Mars tibi, Maro, debet;
Terentio ſoccus levis.
Cothurnus olim nemini ſatis multum;
Horatio Satyra & chelys.
Natura magni verſibus Lucretii
Lepore muſæo illitis.
Epigramma cultum, teſte Rhallo, adhuc nulli;
Docto Catullo ſyllabæ.
Hos ſi quis inter ceteros locat vates,
Onerat quam honorat verius.

Edi-

Editiones nonnullæ T. Lucretii Cari *a Michaële Maittaire memoratæ in Annalibus Typographicis ab Artis inventæ origine ad annum MD. editis Hagæ Comitum* 1719.

Pag. 199. Lucretius cum Argumentis rerum: *per Paulum Fridenperger.* (a) fol. Veronæ. 1486
Pag. 310. -- -- -- cum comment. Omniboni Vicentini *per Uldaric. Scinzenzeller.* fol. Mediolani. 1491
Pag. 333. -- -- -- impreſſ. *per Theodorum de Ragazonibus de Azula dictum Breſanum* (b) 4. Venetiis. 1495
Pag. 360.

(a) *Paulus hunc impreſſit Fridenperger in Verona Qui genitus eſt in Patavia Alæmagnæ Ab incarnatione Chriſti* M. CCCC. LXXXVI. *Die Vigeſimo octavo Septembris. Calen. Octobris.*

Notandum eſt *Alæmagnæ* hic poni pro *Alemaniæ*, i. e. *Germaniæ:* & *Patavia* ſignificare *Paſſavv.* At diei & menſis notationem non (*) intelligo.

(*) *Scilicet ſuam* Lucretii *editionem ad calcem deduxit die* XXVIII. *Septembris, frontem vero libri in Calendas Octobris excudendam diſtulit; id moris enim apud typographos plerumque uſurpatur ut librorum frontes, ſeu initia, noviſſime excudant. Vel typographus nativitatis ſuæ diem deſignare voluit, quemadmodum & locum clare denotat, indicato tantum finis impreſſionis die, non anno; id ſui ævi hominibus ſufficere arbitratus, nulla poſterorum ratione habita; quod paſſim invenire eſt in antiquis librorum editionibus. Hoc ſi ponamus, multo recentior ſit editio illa quam hactenus credita eſt.* C. V.

(b) *Die IIII. Septemb.*

Pag. 360. Lucretius (c) 4. Venetiis. 1499
Pag. 366. -- -- -- -- *per Theodorum de Ragazonibus de Azula* Venetiis. 1500
Ibid. -- -- -- -- Hieronymi Avantii Veronensis ingenio & labore: *apud Aldum* 4. Venetiis. 1500

(c) *Biblioth. Heins.*

TITI

TITI
LUCRETII
CARI
DE
RERUM NATURA
LIBRI VI.

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

IN ipso operis principio Venerem invocat. II. Deinde a v. 45. ad v. 159. libros suos de Rerum Natura dedicat Memmio: Epicurum, cujus rationes sequitur, laudat; ab illius doctrina impietatis invidiam amolitur, & hujus & sequentium librorum argumenta breviter proponit. III. Tum rem ipsam aggreditur, docetque a v. 160. ad v. 265. ex Nihilo nihil fieri, & in Nihilum nihil reverti posse. IV. a v. 265. ad v. 329. Minuta esse quædam Corpora, quæ licet sub sensum non cadant, mente tamen possunt concipi, & e quibus res omnes componuntur. V. His corpusculis a v. 330. ad v. 430. subjungit Vacuum seu Inane spatium: & VI. a v. 430. ad v. 483. probat nihil esse præter Corpus & Inane, reliqua autem quæ videntur esse ut Pondus, Calor, Paupertas, Bellum &c. esse tantum Conjuncta vel Eventa, Proprietates seu Accidentia Corporis & Inanis. VII. Docet a v. 483. ad v. 528. Prima corpuscula esse perfecte solida, ideoque a v. 528. ad v. 635. Insecabilia esse, Minima (neque enim Corpus in infinitum dividi potest) & æterna. VIII. Deinde, a v. 635. ad v. 712. refutat Heraclitum, qui Ignem, Aliosque qui Aërem, Aquam, aut Terram rerum omnium principium esse statuerunt. IX. Tum a v. 712. ad v. 829 contra Empedoclem demonstrat res non componi e quatuor Elementis. X. Demum a v. 829. ad v. 919. Anaxagoram refellit. XI. Postremo a v. 919. ad v. 1050. docet Universum esse ex omni parte Infinitum, Corpuscula esse numero infinita, & Inane nullis terminis comprehendi posse. XII. Et a v. 1050. ad v. 1110. deridet illos qui existimant esse aliquod Centrum in Universo, quo Gravia omnia deorsum tendant, dum Levia sponte sua sursum ferantur.

TI-

TITI LUCRETII CARI
DE RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

ENEADUM genetrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, cæli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cæli,
Adventumque tuum: tibi suaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
Nam simul ac species patefacta est verna diei,
Et reserata viget genitabilis aura FavonI;
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum perculsæ corda tua vi.
Inde feræ pecudes persultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,

Illecebriſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupide, quo quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac monteis, fluvioſque rapaceis,
Frundiferaſque domos avium, campoſque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim ſæcla propagent.
Quæ quoniam rerum naturam ſola gubernas;
Nec ſine te quidquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quidquam;
Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
Quos ego de rerum natura pangere conor
Memmiadæ noſtro: quem tu, dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis, diva, leporem.
Effice, ut interea fera mœnera militiaï
Per maria, ac terras omneis ſopita quieſcant.
Nam tu ſola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis, quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui ſæpe tuum ſe
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris;
Atque ita ſuſpiciens tereti cervice repoſta
Paſcit amore avidos inhians in te, dea, viſus:
Eque tuo pendet reſupini ſpiritus ore.
Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore ſancto
Circumfuſa ſuper, ſuaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis incluta pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Poſſumus æquo animo: neque MemmI clara propago
Talibus in rebus communi deeſſe ſaluti.
Quod ſupereſt, vacuas aureis mihi, Memmiada, & te
Semotum a curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi ſtudio diſpoſta fideli,
Intellecta prius quam ſint, contemta relinquas.
Nam tibi de ſumma cæli ratione, deumque
Differere incipiam, & rerum primordia pandam:

Unde

Unde omneis natura creet res, auctet, alatque:
Queve eadem rurſum natura peremta reſolvat:
Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, & ſemina rerum
Appellare ſuëmus, & hæc eadem uſurpare
Corpora prima, quod ex illis ſunt omnia primis.
Omnis enim per ſe divum natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſumma cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Humana ante oculos fœde cum vita jaceret
In terris oppreſſa gravi ſub relligione;
Quæ caput a cæli regionibus oſtendebat
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans;
Primum Grajus homo mortaleis tollere contra
Eſt oculos auſus, primuſque obſiſtere contra:
Quem nec fama deum, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit cælum, ſed eo magis acrem
Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Proceſſit longe flammantia mœnia mundi:
Atque Omne immenſum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens.
Quare relligio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria cælo.
Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi ſceleris: quod contra ſæpius olim
Relligio peperit ſceleroſa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram

Iphianaſſaï turparunt ſanguine fœde
Ductores Danaum, delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comtus
Ex utraque pari malarum parte profuſa eſt,
Et mæſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, & hunc propter ferrum celare miniſtros;
Aſpectuque ſuo lacrimas effundere civeis:
Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat:
Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quod patrio princeps donarat nomine regem.
Nam ſublata virum manibus tremebundaque ad aras
Deducta eſt, non ut, ſolenni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari hymenæo:
Sed caſta inceſte nubendi tempore in ipſo,
Hoſtia concideret mactatu mæſta parentis,
Exitus ut claſſi felix fauſtuſque daretur.
Tantum relligio potuit ſuadere malorum.
  Tutemet a nobis jam quovis tempore vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quæres;
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere poſſum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poſſint,
Fortunaſque tuas omneis turbare timore?
Et merito: nam ſi certam finem eſſe viderent
Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obſiſtere vatum:
Nunc ratio nulla eſt reſtandi, nulla facultas;
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ ſit natura animaï,
Nata ſit, an contra naſcentibus inſinuetur,
Et ſimul intereat nobiſcum morte diremta,
An tenebras Orci viſat, vaſtaſque lacunas;
An pecudes alias divinitus inſinuet ſe,
Ennius ut noſter cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.

Etſi

Etsi praeterea tamen esse Acherusia templa
Ennius aeternis exponit versibus, edens:
Quo neque permanent animae, neque corpora nostra;
Sed quaedam simulacra modis pallentia miris:
Unde sibi exortam semperflorentis Homeri
Commemorat speciem, lacrumas & fundere salsas
Coepisse, & rerum naturam expandere dictis.
Quapproptor bene, cum, superis de rebus habenda
Nobis est ratio; solis lunaeque meatus
Qua fiant ratione; & qua vi quaeque genantur
In terris; tum, cum primis, ratione sagaci
Unde anima, atque animi constet natura, videndum;
Et quae res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis:
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Nec me animi fallit, Grajorum obscura reperta
Difficile illustrare latinis versibus esse,
(Multa novis verbis praesertim cum sit agendum)
Propter egestatem linguae, & rerum novitatem:
Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
Suavis amicitiae, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit nocteis vigilare serenas,
Quaerentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuae possim praepandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus convisere possis.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturae species, ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia sumet,
Nullam rem e nihilo gigni divinitus umquam.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri, caeloque tuentur,
Quorum operum caussas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.

Quas ob res, ubi viderimus, nil poſſe creari
De nihilo: tum, quod ſequimur, jam rectius inde
Perſpiciemus; & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant opera ſine divum.
Nam ſi de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus naſci poſſet; nil ſemine egeret:
E mare primum homines, e terra poſſet oriri
Squamigerum genus, & volucres; erumpere cælo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deſerta teneret.
Nec fructus iidem arboribus conſtare ſolerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia poſſent.
Quippe, ubi non eſſent genitalia corpora quoique,
Qui poſſet mater rebus conſiſtere certa?
At nunc ſeminibus quia certis quidque creatur,
Inde enaſcitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi ineſt cujuſque & corpora prima.
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus ineſt ſecreta facultas.
Præterea, cur vere roſam, frumenta calore,
Viteis autumno fundi ſudante videmus!
Si non, certa ſuo quia tempore ſemina rerum
Cum confluxerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempeſtates adſunt, & vivida tellus
Tuto res teneras effert in luminis oras?
Quod ſi de nihilo fierent, ſubito exorerentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.
Nec porro augendis rebus ſpatio foret uſus
Seminis ad coitum, e nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubito ex infantibus parvis:
E terraque exorta repente arbuſta ſalirent.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt, omnia quando
Paullatim creſcunt (ut par eſt) ſemine certo:

Cre-

Crefcendoque genus fervant; ut nofcere poffis
Quæque fua de materia grandefcere, alique.
Huc accedit, uti fine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus fummittere tellus:
Nec porro fecreta cibo natura animantum
Propagare genus poffit, vitamque tueri:
Ut potius multis communia corpora rebus
Multa putes effe, ut verbis elementa videmus,
Quam fine principiis ullam rem exfiftere poffe.
Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poffent
Tranfire, & magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere fæcla:
Si non materies quia rebus reddita certa eft
Gignundis, e qua conftat quid poffit oriri?
Nil igitur fieri de nilo poffe fatendum eft:
Semine quando opus eft rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras poffint proferrier auras.
Poftremo, quoniam incultis præftare videmus
Culta loca, & manibus meliores reddere fœtus:
Effe videlicet in terris primordia rerum,
Quæ nos fœcundas vertentes vomere glæbas,
Terraïque folum fubigentes, cimus ad ortus.
Quod fi nulla forent, noftro fine quæque labore
Sponte fua multo fieri meliora videres.
Huc accedit, uti quidque in fua corpora rurfum
Diffolvat natura, neque ad nihilum interimat res.
Nam, fiquid mortale e cunctis partibus effet,
Ex oculis res quæque repente erepta periret;
Nulla vi foret ufus enim, quæ partibus ejus
Difcidium parere, & nexus exfolvere poffet.
At nunc, æterno quia conftant femine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, diffolüatque,
Nullius exitium patitur natura videri,

Præ-

Præterea, quæcumque vetustate amovet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit Venus? aut redductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Unde mare ingenui fontes, externaque longe
Flumina suppeditant? unde æther sidera pascit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumse anteacta diesque.
Quod si in eo spatio, atque anteacta ætate fuere,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta:
Immortali sunt natura prædita certe.
Haud igitur possunt ad nilum quæque reverti.
Denique res omneis eadem vis, caussaque volgo
Conficeret, nisi materies æterna teneret
Inter se nexas minus aut magis endopedite.
Tactus enim leti satis esset caussa profecto:
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est;
Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat pro textura cujusque reperta:
Haud igitur redit ad nihilum res ulla; sed omnes
Discidio redeunt in corpora materiaï.
Postremo pereunt imbres, ubi eos pater æther
In gremium matris terraï præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
Arboribus; crescunt ipsæ, fœtuque gravantur.
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
Frundiferasque novis avibus canere undique silvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
Uberibus manat distentis; hinc nova proles

Artu-

Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcumque videntur:
Quando alid ex alio reficit natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjutam aliena.
Nunc, age, res quoniam docui non posse creari
De nihilo: neque item genitas ad nil revocari;
Nequa forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse est
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principio, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis, & nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cæli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquaï,
Fragmina conjiciens silvarum, arbustaque tota;
Nec validi possunt pontes venientis aquaï
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat sonitu magno stragem; volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem, trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.

Qua-

Quare etiam atque etiam ſunt venti corpora cæca:
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui ſunt.
Tum porro varios rerum ſentimus odores,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus umquam:
Nec calidos æſtus tuimur, nec frigora quimus
Uſurpare oculis, nec voces cernere ſuemus;
Quæ tamen omnia corporea conſtare neceſſe eſt
Natura: quoniam ſenſus impellere poſſunt.
Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.
Denique fluctifrago ſuſpenſæ in litore veſtes
Uveſcunt, eædem diſpanſæ in ſole ſereſcunt;
At neque quo pacto perſederit humor aquaï
Viſum eſt, nec rurſum quo pacto fugerit æſtu;
In parvas igitur parteis diſpergitur humor,
Quas oculi nulla poſſunt ratione videre.
Quin etiam multis ſolis redeuntibus annis
Annulus in digito ſubtertenuatur habendo:
Stillicidî caſus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occulte decreſcit vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conſpicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari
Sæpe ſalutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui, cum ſint detrita, videmus;
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluſit ſpeciem natura videndi.
Poſtremo, quæcumque dies, naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim creſcere cogens,
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri;
Nec porro quæcumque ævo, macieque ſeneſcunt,
Nec mare quæ impendent veſco ſale ſaxa pereſa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
Nec tamen undique corporea ſtipata tenentur

Omnia natura; namque est in rebus inane.
Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus:
Nec sinet errantem dubitare, & quærere semper
De summa rerum, & nostris diffidere dictis.
Quapropter locus est intactus inane, vacansque.
Quod si non esset, nulla ratione moveri
Res possent, namque, officium quod corporis exstat,
Officere atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus: haud igitur quidquam procedere posset,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cæli,
Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos; quæ, si non esset inane,
Non tam sollicito motu privata carerent,
Quam genita omnino nulla ratione fuissent:
Undique materies quoniam stipata quiesset.
Præterea quamvis solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Diffupat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, & fœtus in tempore fundunt,
Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter sæpta meant voces, & clausa domorum
Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi inania sint, qua possent corpora quæque
Transire, haud ulla fieri ratione videres.
Denique cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura?
Nam, si tantumdem est in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo est, tantumdem pendere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum:
Contra autem natura manet sine pondere inanis.
Ergo quod magnum est æque, leviusque videtur,
Nimi-

Nimirum plus esse sibi declarat inanis.
At contra gravius plus in se corporis esse
Dedicat, & multo vacui minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus, quod inane vocamus.
Illud in his rebus, te ne deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squamigeris latices nitentibus ajunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum; quamvis sint omnia plena.
Scilicet id falsa totum ratione receptum est.
Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? concedere porro
Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum est corpora quæque;
Aut esse admistum dicendum est rebus inane;
Unde initum primum capiat res quæque movendi.
Postremo duo de concursu corpora lata
Si cita dissiliant; nempe aër omne necesse est,
Inter corpora quod fuvat possidat inane.
Is porro, quamvis circum celerantibus auris
Confluat; haud poterit tamen uno tempore totum
Compleri spatium: nam primum quæque necesse est
Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
Quod si forte aliquis, cum corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condenseat aër,
Errat; nam vacuum tunc fit, quod non fuit ante;
Et repletur item, vacuum quod constitit ante:
Nec tali ratione potest denserier aër,
Nec, si jam posset, sine inani posset, opinor,
Se ipse in se trahere, & parteis conducere in unum.
Quapropter, quamvis caussando multa moreris,
Esse in rebus inane tamen fateare necesse est.

Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere nostris;
Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cetera tute.
Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
Naribus inveniunt intectas frunde quietes,
Cum semel institerunt vestigia certa viai:
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omneis, & verum protrahere inde:
Quod si pigraris, paullumve abscesseris ab re,
Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi,
Usque adeo largos haustus de fontibus magnis
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra senectus
Serpat, & in nobis vitai claustra resolvat,
Quam tibi de quavis una re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aureis.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.
Omnis, ut est, igitur, per se, natura, duabus
Consistit rebus; nam corpora sunt, & inane,
Hæc in quo sita sunt, & qua diversa moventur:
Corpus enim per se communis deliquat esse
Sensus; quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.
Tum porro locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
Esse, neque omnino quaquam diversa meare;
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
Corpore sejunctum, secretumque esse ab inani:
Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
Nam quodcumque erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;

Cui si tactus erit quamvis levis, exiguusque,
Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem:
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.

Præterea per se quodcumque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum;
Aut erit ut possint in eo res esse, gerique:
At facere & fungi sine corpore nulla potest res:
Nec præbere locum porro, nisi inane, vacansque.
Ergo præter inane, & corpora, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
Nec, ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam quæcumque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies; aut horum eventa videbis.
Conjunctum est id, quod numquam sine perniciali
Discidio potis est sejungi, seque gregari:
Pondus uti saxis, calor ignibus, liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
Servitium contra, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cetera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc soliti sumus, ut par est, eventa vocare.

Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
Tum quæ res instet; quid porro deinde sequatur:
Nec per se quemquam tempus sentire fatendum est
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.

Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
Trojugenas genteis cum dicunt esse, videndum est,
Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri:
Quando ea sæcla hominum, quorum hæc eventa fuere
Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis

Eventum dici poterit, quodcumque erit actum.
Denique materies ſi rerum nulla fuiſſet,
Nec locus, ac ſpatium, res in quo quæque geruntur;
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens
Clara accendiſſet ſævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojaï Pergama partu
Inflammaſſet equus nocturno Grajugenarum.
Perſpicere ut poſſis res geſtas funditus omneis,
Non ita uti corpus per ſe conſtare, nec eſſe:
Nec ratione cluere eadem, qua conſtat inane:
Sed magis ut merito poſſis eventa vocare
Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.
Corpora ſunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quæ conſtant principiorum.
Sed quæ ſunt rerum primordia, nulla poteſt vis
Stringere; nam ſolido vincunt ea corpore demum:
Etſi difficile eſſe videtur credere quidquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe;
Tranſit enim fulmen cæli per ſæpta domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candeſcit in igne:
Diſſiliuntque fero ferventia ſaxa vapore:
Conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu:
Tum glacies æris flamma devicta liqueſcit:
Permanat calor argentum, penetraleque frigus,
Quando utrumque, manu retinentes pocula rite,
Senſimus infuſo lympharum rore ſuperne:
Uſque adeo in rebus ſolidi nihil eſſe videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum verſibus expediamus,
Eſſe ea, quæ ſolido, atque æterno corpore conſtent,
Semina quæ rerum, primordiaque eſſe docemus:
Unde omnis rerum nunc conſtet ſumma creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Diſſimilis rerum longe conſtare reperta eſt,

Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur;
Esse utramque sibi per se, puramque necesse est.
Nam quacumque vacat spatium, quod inane vocamus,
Corpus ea non est: qua porro cumque tenet se
Corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
Sunt igitur solida, ac sine inani corpora prima.
Præterea quoniam genitis in rebus inane est,
Materiem circum solidam constare necesse est:
Nec res ulla potest vera ratione probari
Corpore inane suo celare, atque intus habere;
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquas.
Id porro nihil esse potest, nisi materiaï
Concilium, quod inane queat rerum cohibere.
Materies igitur solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cum cetera dissolvantur.
Tum porro si nil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum; nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcumque tenerent:
Omne quod est spatium, vacuum constaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Distinctum est, quoniam nec plenum naviter exstat;
Nec porro vacuum: sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.
Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
Possunt: nec porro penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
Nam neque conlidi sine inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur:
Et quam quæque magis cohibet res intus inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
Ergo, si solida, ac sine inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse est.

Præ-

Præterea, niſi materies æterna fuiſſet,
Antehac ad nihilum penitus res quæque rediſſent,
De nihiloque renata forent quæcumque videmus.
At quoniam ſupera docui nil poſſe creari
De nihilo, neque quod genitum eſt ad nil revocari:
Eſſe immortali primordia corpore debent,
Diſſolvi quo quæque ſupremo tempore poſſint;
Materies ut ſuppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur ſolida primordia ſimplicitate,
Nec ratione queunt alia ſervata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.
  Denique, ſi nullam finem natura paraſſet
Frangendis rebus, jam corpora materiaï
Uſque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis a certo tempore poſſet
Conceptum, ſummum ætatis pervadere florem:
Nam quidvis citius diſſolvi poſſe videmus,
Quam rurſus refici. Quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, diſturbans, diſſolvenſque,
Id numquam reliquo reparari tempore poſſet:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita ſimul generatim tempora rebus
Stare, quibus poſſint ævi contingere florem.
  Huc accedit, uti ſolidiſſima materiaï
Corpora cum conſtant, poſſint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant aër, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, & qua vi cumque genantur,
Admiſtum quoniam ſimul eſt in rebus inane.
At contra, ſi mollia ſint primordia rerum,
Unde queant validi ſilices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur ſolida pollentia ſimplicitate,

Quorum condenso magis omnia conciliatu
Arctari possunt, validasque ostendere vireis.
Denique jam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera naturaï,
Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat;
Nec commutatur quidquam, quin omnia constant
Usque adeo, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Ostendant maculas generaleis corpori inesse:
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam si primordia rerum
Commutari aliqua possent ratione revicta,
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens;
Nec toties possent generatim sæcla referre
Naturam, motus, victum, moresque parentum.
Tum porro, quoniam extremum cujusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat,
Et minima constat natura; nec fuit umquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit:
Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima:
Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
Agmine condenso naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur solida primordia simplicitate:
Quæ minimis stipata cohærent partibus arcte,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æterna pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, neque diminui jam
Concedit natura reservans semina rebus.
Præterea nisi erit minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis;
Quip-

Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem; nec res perfiniet ulla:
Ergo rerum inter summam, minimamque quid escit?
Non erit ut distent: nam quamvis funditus omnis
Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt,
Ex infinitis constabunt partibus æque.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse est,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et minima constent natura: quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.
Denique ni minimas in parteis cuncta resolvi
Cogere consuesset rerum natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis sunt partibus aucta,
Non possunt ea quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus, per quæ res quæque geruntur.
Porro, si nulla est frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam superare necesse est corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.
Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prœlia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
Quamde graveis inter Grajos, qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt:
Veraque constituunt, quæ belle tangere possint
Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore.

Nam cur tam variæ res possent esse, requiro,
Ex vero si sunt igni, puroque creatæ.
Nil prodesset enim calidum denserier ignem,
Nec rarefieri, si partes ignis eamdem
Naturam, quam totus habet super ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus esset:
Languidior porro disjectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est quod posse rearis
Talibus in caussis, nedum variantia rerum
Tanta queat densis, rarisque ex ignibus esse.
Atque hi si faciant, admistum rebus inane;
Denseri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum, &
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï:
Nec rursum cernunt exemto rebus inani,
Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non e stipatis partibus esse.
Quod si forte ulla credunt ratione potesse
Igneis in cœtu stingui, mutareque corpus;
Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent,
Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, & ex nihilo fient quæcumque creantur.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius quod fuit ante:
Proinde aliquid superare necesse est incolume olli,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
De nihiloque renata virescat copia rerum.
Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
Sunt, quæ conservant naturam semper eamdem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine mutant
Naturam res, & convertunt corpora sese;
Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.

Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam;
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis quodcumque crearent.
Verum, ut opinor, ita est: sunt quædam corpora, quorum
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
Efficiunt igneis, mutatoque ordine mutant
Naturam; neque sunt igni simulata, neque ullæ
Præterea reii, quæ corpora mittere possit
Sensibus, & nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porro ignem res omneis esse, neque ullam
Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem,
Quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.
Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
Credit enim sensus ignem cognoscere vere,
Cetera non credit, nihilo quæ clara minus sunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
Quo referemus enim? quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?

Præterea, quare quisquam magis omnia tollat,
Et velit ardoris naturam linquere solam,
Quam neget esse ignis, summam tamen esse relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere posse;
Et qui principium gignundis aëra rebus
Constituere: aut humorem quicumque putarunt
Fingere res ipsum per se: terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omneis:
Magnopere a vero longeque errasse videntur.

Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terramque liquori:
Et qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,

Ex igni, terra, atque anima procrescere, & imbri:
Quorum Acragantinus cum primis Empedocles est:
Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris:
Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor
Ionium glaucis aspergit virus ab undis:
Angustoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terraï oras a finibus ejus:
Hic est vasta Charybdis; & hic Ætnæa minantur
Murmura flammarum rursum se conligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis:
Ad cælumque ferat flammaï fulgura rursum:
Quæ cum magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visendaque fertur,
Rebus opima bonis, multa munita virum vi:
Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta;
Ut vix humana videatur stirpe creatus.
Hic tamen, & supera quos diximus, inferiores
Partibus egregie multis, multoque minores,
Quamquam multa bene, ac divinitus invenientes
Ex adyto tamquam cordis responsa dedere
Sanctius, & multo certa ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter magni magno cecidere ibi casu:
Primum, quod motus, exemto rebus inani,
Constituunt, & res molleis, rarasque relinquunt,
Aëra, solem, ignem, terras, animalia, fruges:
Nec tamen admiscent in eorum corpus inane.
Deinde quod omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori;
Nec prorsum in rebus minimum consistere quidquam:
Cum videamus id extremum cujusque cacumen

Esse,

Eſſe, quod ad ſenſus noſtros minimum eſſe videtur:
Conjicere ut poſſis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum conſiſtere rebus.
Huc accedit item, quod jam primordia rerum
Mollia conſtituunt, quæ nos nativa videmus
Eſſe, & mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad nihilum jam rerum ſumma reverti,
De nihiloque renata vireſcere copia rerum.
Quorum utrumque quid a vero, jam, diſtet, habebas.
Deinde inimica modis multis ſunt; atque venena
Ipſa ſibi inter ſe; quare aut congreſſa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempeſtate coorta,
Fulmina diffugere, atque imbreis ventoſque videmus.
Denique quatuor ex rebus ſi cuncta creantur,
Atque in eas rurſum res omnia diſſolvuntur,
Qui magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter ſe naturam tempore ab omni.
Sin ita forte putas, ignis, terræque coire
Corpus, & aërias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res eſſe creata;
Non animans, non exanimo quid corpore, ut arbos:
Quippe ſuam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam oſtendet, miſtuſque videbitur aër
Cum terra ſimul, atque ardor cum rore manere.
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandeſtinam, cæcamque adhibere,
Emineat nequid, quod contra pugnet, & obſtet,
Quo minus eſſe queat proprie quodcumque creatur.
Quin etiam repetunt a cælo, atque ignibus ejus,
Et primum faciunt ignem ſe vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque a terra cuncta reverti,

Humorem primum, post aëra, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
De cælo ad terram, de terra ad sidera mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,
In commutatum veniunt, constare necesse est
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier umquam:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes:
Quin potius tali natura prædita quædam
Corpora constituas, ignem si forte crearint,
Posse eadem demtis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aëris e terra res omneis crescere, alique;
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillant;
Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem:
Crescere non possunt fruges, arbusta, animantes
Scilicet: & nisi nos cibus aridus, & tener humor
Adjuvat, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus e nervis atque ossibus exsolvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res.
Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt, ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur:
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
Con-

Constituunt; eadem fruges, arbusta, animanteis:
Verum aliis, alioque modo commista moventur.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare & re, & sonitu distare sonanti:
Tantum elementa queunt permutato ordine solo:
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc & Anaxagoræ scrutemur homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum quam dicit homœomeriam:
Ossa videlicet e pauxillis atque minutis
Ossibus: sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni: sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coëuntibus guttis:
Ex aurique putat micis consistere posse
Aurum: & de terris terram concrescere parvis:
Ignibus ex ignem: humorem ex humoribus esse:
Cetera consimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen esse ulla parte idem in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis:
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, supera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Natura, atque ipsæ res sunt; æqueque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrenat:
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat leti sub dentibus ipsis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguen? an ossa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus.

Ex

Ex oculis noſtris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad nihilum res poſſe, neque autem
Creſcere de nihilo, teſtor res ante probatas.
Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire licet, nobis venas, & ſanguen, & oſſa,
Et nervos alienigenis ex partibus eſſe:
Sive cibos omneis commiſto corpore dicent
Eſſe, & habere in ſe nervorum corpora parva,
Oſſaque, & omnino venas, parteiſque cruoris;
Fiet, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipſe,
Ex alienigenis rebus conſtare putetur,
Oſſibus, & nervis, veniſque, & ſanguine miſto.
Præterea quæcumque e terra corpora creſcunt;
Si ſunt in terris, terras conſtare neceſſe eſt
Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis ſi flamma latet; fumuſque, ciniſque:
Ex alienigenis conſiſtant ligna neceſſe eſt.
Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam:
Id quod Anaxagoras ſibi ſumit, ut omnibus omneis
Res putet immiſtas rebus latitare: ſed illud
Apparere unum, cujus ſint pluria miſta,
Et magis in promtu, primaque in fronte locata:
Quod tamen a vera longe ratione repulſum eſt.
Conveniebat enim fruges quoque ſæpe minutas,
Robore cum ſaxi franguntur, mittere ſignum
Sanguinis, aut aliûm noſtro quæ corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Conſimili ratione herbas quoque ſæpe decebat,
Et laticis dulceis guttas, ſimilique ſapore
Mittere, lanigeræ quali ſunt ubera lactis:
Scilicet & glæbis terrarum ſæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondeiſque videri
Diſpertita, atque in terris latitare minute:
Poſtremo, in lignis cinerem fumumque videri,
Cum

Cum præfracta forent, igneiſque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifeſta docet res,
Scire licet non eſſe in rebus res ita miſtas:
Verum ſemina multimodis immiſta latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
At ſæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina ſumma terantur
Inter ſe, validis facere id cogentibus Auſtris,
Donec fulſerunt flammæ fulgore coorto:
Scilicet: & non eſt lignis tamen inſitus ignis,
Verum ſemina ſunt ardoris multa, terendo
Quæ cum confluxere, creant incendia ſilvis.
Quod ſi tanta foret ſilvis abſcondita flamma;
Non poſſent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent volgo ſilvas, arbuſta cremarent.
Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem primordia ſæpe
Cum quibus, & quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque,
Atque eadem paullo inter ſe mutata creare
Igneis e lignis, quo pacto verba quoque ipſa
Inter ſe paullo mutatis ſunt elementis,
Cum ligna, atque igneis diſtincta voce notemus?
Denique jam quæcumque in rebus cernis apertis,
Si fieri non poſſe putas, quin materiaï
Corpora conſimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti riſu tremulo concuſſa cachinnent,
Et lacrimis ſalſis humectent ora, genaſque.
Nunc age, quod ſupereſt, cognoſce, & clarius audi.
Nec me animi fallit quam ſint obſcura, ſed acri
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuavem mi in pectus amorem
Muſarum: quo nunc inſtinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante

Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores:
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ:
Primum quod magnis doceo de rebus, & arctis
Relligionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepore;
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris absinthia tætra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthi laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi musæo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet comta figura.
 Sed quoniam docui, solidissima materiaï
Corpora perpetuo volitare invicta per ævum;
Nunc age summaï ecquænam sit finis eorum,
Necne sit, evolvamus; item, quod inane repertum est,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus utrum finitum funditus Omne
Constet, an immensum pateat vel adusque profundum.
 Omne quod est, igitur, nulla regione viarum
Finitum est: namque extremum debebat habere.
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur,

Quo

Quo non longius hæc ſenſus natura ſequatur.
Nunc extra ſummam quoniam nihil eſſe fatendum eſt,
Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus adſiſtas regionibus ejus,
Uſque adeo quem quiſque locum poſſidit, in omneis
Tantumdem parteis infinitum omne relinquit.
  Præterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne quod eſt ſpatium, ſi quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum;
Id validis utrum contortum viribus ire
Quo fuerit miſſum mavis, longeque volare,
An prohibere aliquid cenſes, obſtareque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumaſque neceſſe eſt.
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & omne
Cogit ut exemta concedas fine patere.
Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quo minus quo miſſum eſt veniat, finique locet ſe,
Sive foras fertur, non eſt ea finis profecto.
Hoc pacto ſequar, atque oras ubicumque locaris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet uti nuſquam poſſit conſiſtere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia ſemper.
  Præterea ſpatium ſummaï totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitumque foret; jam copia materiaï
Undique ponderibus ſolidis confluxet ad imum;
Nec res ulla geni ſub cæli tegmine poſſet:
Nec foret omnino cælum, neque lumina ſolis:
Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore ſubſidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla eſt: quia nil eſt funditus imum,
Quo quaſi confluere, & ſedes ubi ponere poſſint;
Semper & aſſiduo motu res quæque genuntur
Partibus in cunctis, æternaque ſuppeditantur

Ex infinito cita corpora materiaï.
Poſtremo ante oculos rem res finire videtur,
Aër diſſæpit colleis, atque aëra montes;
Terra mare, & contra mare terras terminat omneis.
Omne quidem vero nihil eſt quod finiat extra:
Eſt igitur natura loci, ſpatiumque profundi,
Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu:
Nec prorſum facere, ut reſtet minus ire, meando:
Uſque adeo paſſim patet ingens copia rebus,
Finibus exemtis in cunctas undique parteis.
Ipſa modum porro ſibi rerum ſumma parare
Ne poſſit, natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane autem eſt, finiri corpore cogit:
Ut ſic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam alterutrum niſi terminet alterum eorum,
Simplice natura & pateat tantum immoderatum:
Nec mare, nec tellus, nec cæli lucida templa,
Nec mortale genus, nec divum corpora ſancta
Exiguum poſſent horaï ſiſtere tempus.
Nam diſpulſa ſuo de cœtu materiaï
Copia ferretur magnum per inane ſoluta,
Sive adeo potius numquam concreta creaſſet
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequiſſet.
Nam certe neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locarunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per Omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, & cœtus experiundo,
Tandem deveniunt in taleis diſpoſituras,
Qualibus hæc rebus conſiſtit ſumma creata:
Et multos etiam magnos ſervata per annos,
Ut ſemel in motus conjecta eſt convenienteis,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Inte-

Integrent amnes, & solis terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi materiaï
Ex infinito suboriri copia posset:
Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione aversa viaï.
Nec plagæ possent extrinsecus undique summam
Conservare omnem, quæcumque est conciliata.
Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur;
Interdum resilire tamen coguntur, & una
Principiis rerum spatium, tempusque fugaï
Largiri, ut possint a cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse est.
Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique materiaï.
Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi (
Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa,
(Ipsum si quidquam posse in se sistere credis:
Et quæ pondera sunt sub terris omnia sursum
Nitier, in terraque retro requiescere posta:
Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:)
Et simili ratione animalia subtus vagari
Contendunt, neque posse e terris in loca cæli
Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
Sponte sua possint in cæli templa volare:
Illi cum videant solem, nos sidera noctis
Cernere, & alternis nobiscum tempora cæli

Dividere, & nocteis parileis agitare, diesque.
Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quod habent perverse prima viaï.
Nam medium nihil esse potest, ubi inane, locusque
Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
Possit ibi quidquam hac potius consistere caussa,
Quam quavis alia longe regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacumque feruntur.
Nec quisquam locus est, quo corpora cum venere,
Ponderis amissa vi possint stare in inani:
Nec quod inane autem est, illis subsistere debet,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victæ.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisque e montibus undas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur:
At contra tenueis exponunt aëris auras,
Et calidos simul a medio differrier igneis:
Atque ideo totum circumtremere æthera signis,
Et solis flammam per cæli cærula pasci,
Quod calor à medio fugiens ibi colligat igneis.
(Quippe etiam vesci e terra mortalia sæcla:
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
Posse, nisi a terris paullatim cuique cibatum
Terra det) at supra circumtegere omnia cælum,
Ne volucrûm ritu flammarum mœnia mundi
Diffugiant subito magnum per inane soluta,
Et ne cetera consimili ratione sequantur:
Neve ruant cæli tonitralia templa superne,
Terraque se pedibus raptim subducat, & omnes
Inter permistas terræ, cælique ruinas

Cor-

Corpora solventes, abeant per inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exstet relliquiarum,
Desertum præter spatium, & primordia cæca.
Nam quacumque prius de parti corpora cêsse
Constitues, hæc rebus erit pars janua leti:
Hac se turba foras dabit omnis materiaï.
  Hæc si pernosces, parva perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clarescet) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima naturaï
Pervideas; ita res accendent lumina rebus.

CREECHII CENSURA.

Interpretationem primi libri, & in illum notas absolvi: labore meo fruatur lector, & erroribus ignoscat. Sed quid ego candidos judices exposcerem, cum acrem & iniquam forsan in ipsum Lucretium censuram in animo instituam? Inquiram enim quid recte, quid perperam commentus est Poëta, & ut non omnia rejiciam, sic non omnia probabo. Qui laudem ingenii Lucretio denegavit, artem concessit: & quis invidebit illi istum honorem quem summa malignitas agnovit? Opus igitur optime dispositum asserimus: ubique nitet ordo, & ita se invicem adjuvant argumenta, ut nisi in Epicuri opinionibus quædam fuisset deformitas quæ nulla venustate cohonestari, quædam infirmitas quæ nullis ingenii viribus sustentari possit; pulcherrimam simul & firmissimam Philosophiam Poëta exhibuisset.

Felicitatis non minimam partem existimat Epicurus sine metu vivere, & hanc felicitatem sola naturæ cognitione acquiri posse;

-- -- terrores animi tenebrasque necesse est
Non radii solis, non lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque. *Lucr.*

Μὴ ἄλλο τι τέλος ἐκ τῆς περὶ μετεώρων γνώσεως, εἴτε κατὰ συναφὴν λεγομένων, εἴτε αὐτοτελῶς, νομίζειν δεῖ εἶναι, ἤπερ ἀταραξίαν, καὶ πίστιν βέβαιον, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Epicurus ad Pythoclem.

Omnium natura cognita, levamur superstitione, liberamur mortis metu, non conturbamur ignotatione rerum, e qua ipsa existunt horribiles sæpe formidines. Cicero l. 1. de Fin.

Omnem istam formidinem, quæ homines molestia afficit, Epicurus existimat oriri ex opinione de Providentia, & de Pœnis, quæ alteram necessario consequitur, post mortem futuris. Quis enim potest, cum existimet a Deo se curari, non & dies & noctes divinum Numen horrere? Vide Ciceronem in Lucullo. Ita iste insanientis Sapientiæ consultus Erro: contra quem si quis disputet, rem profecto ageret ridiculam. Communi enim sensu caret istius sententiæ fautor, & est medico committendus. Cura benevoli principis, aut parentis, metu & tristitia liberat; nec benignos horremus. Unde igitur iste horror, cum nos a beneficentissimo & potentissimo Numine curari existimemus?

Absurdam hanc opinionem in primo libro proponit Lucretius, & post præparatum artificioso exordio lectorem, argumentum, quod infeliciter elegerat, exornat. Vers. 160. Nihil e nihilo fieri, & Nihil in nihilum reverti decem argumentis probare nititur. Ingeniose, fateor, invenit, copiose explicat, at rem ipsam minime attingit. Concedamus enim quodlibet e quolibet oriri non posse, certis temporibus res nasci, opus esse tempore quo crescant, & materia qua augeantur, denique certos esse ætatis viriumque terminos, & agros industria & cultura hominum fertiliores reddi; supponamus insuper nihil interire nisi vi aliqua dissolvatur, animalia quotidie nasci non posse nisi ex certis seminibus reficerentur; supponamus unam eamdemque vim res cunctas dissolvere non valere, nec Naturam aliquid producere, nisi morte aliena adjuvetur: quid efficiet Lucretius?

tius?

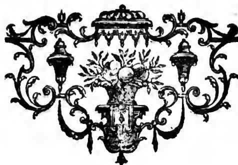
tius? Semina ipsa non fuisse e nihilo producta? aut nihil Numinis nutu & Providentia fieri? Neutrum concludet; ideoque decem argumenta perierunt, licet non tam ingenii sui, quam caussæ vitio. V. 266. Semina sua exilia & minuta contra illos qui solis oculis credunt, egregie tuetur; & v. 330. Inane esse argumentis quatuor, quibus nemo umquam meliora protulit, evincit: quorum primo & quarto (secundum enim ac tertium non sunt ejusdem firmitatis) numquam vidi quod reponi possit.

V. 420. *Nihil esse præter Corpus & Inane duobus argumentis confirmat, reliquaque omnia quæ alii inter res numerant, detrudit in classem Accidentium, quæ sola opinione a* Corpore *& Inani distinguuntur, & subsistunt. Hic vero callide supponit quod probare debuit, solum Corpus agere & pati, tangere & tangi posse; hanc enim definitionem humanæ Animæ, omnesque immateriales substantiæ aversantur.*

V. 484. *Seminibus suis perfectam soliditatem attribuit multis argumentis; nec repugno. At vero ideo illa dissolvi non posse nulla suadet ratio. Soliditas enim Seminum oritur ex partium quæ concipi possunt, contactu. At in omnibus concretis Corporibus datur partium contactus, æqualis saltem isti qui est inter partes Seminum, contactui: ideoque* Corpora *concreta essent æque indissolubilia ac ipsa Semina. Reliqua argumenta quibus suis Seminibus æternitatem adstruit, vitiosa suppositione innituntur: assumit quod probare debuit. Et cum demum ad* Minimum *quod vocant* Mathematicum *fugit v. 609. magnis difficultatibus, fateor, adversarios premit, sed ipse non minoribus tenetur.*

V. 630. *De Heraclito, Empedocle, Anaxagora, & aliis triumphos agit, & demum v. 950. Universo, quod ex* Corpore *& Inani constat, Infinitionem longa disputatione attribuit, ubi multa contra Stoicos in Universo Infinito Medium statuentes copiose, multa secundum Epicu-*

vi placita ornate; sed illa falsis suppositionibus subnixa corruunt. Deinde Antipodas extorres agit, quos in veteres sedes olim restituit sanior Philosophia, & experientia. Utcumque tamen suis argumentis adblanditur hominum imaginationi, quæ in Infinitum deferri amat, nec umquam spatio fixit terminos, nec figere audebit.

LIBRI SECUNDI
ARGUMENTUM.

AD studium Philosophiæ, quæ sola lenire curas, & animum metu liberare potest, Memmium suum a v. 1. ad v. 61. Lucretius hortatur. Inde II. de Seminum seu Atomorum affectionibus disputat, quarum prima est Motus. *Moveri Semina ex rerum generatione demonstratur. Motus vero hic est deorsum; omnia enim Semina sunt gravia; cum autem concurrant Semina solida, necesse est quoquo versum a se invicem dissiliant. Ita quædam Semina aliis implicantur: quæ arctius conjunguntur, res duras & densas constituunt; quæ laxius, res molles & raras. Quædam autem Semina numquam coalescunt; sed, uti ramenta pulveris in radiis Solis videmus, perpetuo motu per Inane feruntur, & alia corpora subinde percutiunt & agitant, ad v. 140. III. Celeritatem motus Seminum deorsum tendentium explicat ad v. 166. IV. Inde pro more suo quædam scommata contra illos qui Providentiam agnoscunt, intexit ad v. 182. V. Tum argumentum repetit, asseritque omnia Corpora deorsum tendere ad v. 215. VI. Deinde Semina deorsum tendentia a recta linea paullulum declinare; nisi enim declinarent Semina, nihil umquam, saltem nullum liberum agens, oriretur, ad v. 293. VII. Demum docet eodem motu Semina jam ferri quo ab æterno ferebantur, nec quemquam huic opinioni diffidere debere, quia motus non videt, cum ipsa Semina percipi non possunt, ad v. 332. Secunda Seminum affectio est* Figura: *docet autem VIII. Semina non esse ejusdem figuræ, quædam vero rotunda, quædam quadrata, quædam lævia, & alia aspera, hamata, &c. fuseque ostendit quæ Figuræ amara, quæ dulcia, quæ dura, quæ mollia corpora componant, ad v. 476. IX. Hanc Figurarum varietatem non esse infinitam, Se-*

mina tamen ejusdem Figuræ *infinita ; videlicet rotunda infinita, quadrata infinita, &c. ad v.* 580. *X. Demum ostendit res non componi e Seminibus ejusdem figuræ, & variis argumentis probat* Concreta *omnia, Semina variarum figurarum continere ad v.* 728. *XI. Deinde docet Semina nullas habere qualitates, quas* sensibiles *vocamus, colorem videlicet, saporem, frigus, calorem &c. Item sensu non donari, quamvis res coloratæ, sapidæ, calidæ, frigidæ, & sensibiles ex iis componantur, ad v.* 1201. *XII. Demum Infinita Semina per Infinitum Inane volitantia Infinitos Mundos constituere, eosque Mundos augeri aliquando a Seminibus ex Infinito delapsis, aliquando etiam avolantibus in Infinitum Seminibus diminui & dissolvi, ut plantæ, & animalia nascuntur, adolescunt, senescunt, & demum intereunt.*

TI-

TITI
LUCRETII CARI
DE RERUM NATURA
LIBER SECUNDUS.

UAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius ſpectare laborem;
Non quia vexari quemquam eſt jucunda voluptas,
Sed, quibus ipſe malis careas, quia cernere ſuave eſt.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos inſtructa, tua ſine parte pericli;
Sed nil dulcius eſt, bene quam munita tenere
Edita doctrina ſapientum templa ſerena;
Deſpicere unde queas alios, paſſimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ;
Certare ingenio; contendere nobilitate;
Nocteis atque dies niti præſtante labore
Ad ſummas emergere opes, rerumque potiri.
O miſeras hominum menteis! o pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantiſque periclis

Degi-

Degitur hoc ævi, quodcumque est! nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demant quemque dolorem,
Delicias quoque uti multas substernere possint;
Gratius interdum neque natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Attamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora curant;
Præsertim cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas.
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jactaris, quam si plebeja in veste cubandum est.
Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum.
Si non forte tuas legiones per loca campi
Fervere cum videas belli simulacra cienteis;
Fervere cum videas classem, lateque vagari;
His tibi tum rebus timefactæ relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curaque solutum.
Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela:
Audacterque inter reges, rerumque potenteis
Versantur, neque fulgorem reverentur ab auro,

Nec clarum vestis splendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas,
Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret?
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
Nunc age, quo motu genitalia materiaï
Corpora res varias gignant, genitasque resolvant;
Et qua vi facere id cogantur; quæve sit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.
Nam certe non inter se stipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus;
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculisque vetustatem subducere nostris:
Cum tamen incolumis videatur summa manere.
Propterea quia, quæ decedunt corpora cuique,
Unde abeunt, minuunt: quo venere, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contra florescere cogunt.
Nec remorantur ibi: sic rerum summa novatur
Semper, & inter se mortales mutua vivunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum;
Et, quasi cursores, vitaï lampada tradunt.
Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere motus:
Avius a vera longe ratione vagaris.
Nam, quoniam per inane vagantur, cuncta necesse est
Aut gravitate sui ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita superne
Obvia cum flixere, fit, ut diversa repente
Diffi-

Diſſiliant: neque enim mirum, duriſſima quæ ſint,
Ponderibus ſolidis: neque quidquam a tergis obſtet.
Et quo jactari magis omnia materiaï
Corpora pervideas, reminiſcere totius imum
Nil eſſe in ſumma, neque habere ubi corpora prima
Conſiſtant: quoniam ſpatium ſine fine, modoque eſt.
Immenſumque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus oſtendi, & certa ratione probatum eſt.
Quod quoniam conſtat, nimirum nulla quies eſt
Reddita corporibus primis per inane profundum:
Sed magis aſſiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta reſultant:
Pars etiam brevibus ſpatiis nexantur ab ictu.
Et quæcumque magis condenſo conciliatu,
Exiguis intervallis connexa reſultant,
Endopedita ſuis perplexis ipſa figuris;
Hæc validas ſaxi radices, & fera ferri
Corpora conſtituunt, & cetera de genere horum
Paucula: Quæ porro magnum per inane vagantur,
Et cita diſſiliunt longe, longeque recurſant
In magnis intervallis; hæc aëra rarum
Sufficiunt nobis, & ſplendida lumina ſolis.
Multaque præterea magnum per inane vagantur,
Conciliis rerum quæ ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuere recepta:
Cujus, uti memoro, reii ſimulacrum, & imago
Ante oculos ſemper nobis verſatur, & inſtat.
Contemplator enim, cum ſolis lumina cumque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per inane videbis
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo:
Et velut æterno certamine prœlia, pugnaſque
Edere turmatim certantia, nec dare pauſam,
Conciliis, & diſcidiis exercita crebris:
Conjicere ut poſſis ex hoc, primordia rerum,
Qua-

Quale ſit, in magno jactari ſemper inani.
Dumtaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, & veſtigia notitiaï.
  Hoc etiam magis hæc animum te advertere par eſt
Corpora, quæ in ſolis radiis turbare videntur:
Quod tales turbæ motus quoque materiaï
Significant clandeſtinos, cæcoſque ſubeſſe.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retroque repulſa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic a principiis eſt omnibus error.
  Prima moventur enim per ſe primordia rerum:
Inde ea, quæ parvo ſunt corpora conciliatu,
Et quaſi proxima ſunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulſa cientur;
Ipſaque, quæ porro paullo majora, laceſſunt.
Sic a principiis aſcendit motus, & exit
Paullatim noſtros ad ſenſus; ut moveantur
Illa quoque, in ſolis quæ lumine cernere quimus:
Nec quibus id faciant plagis apparet aperte.
  Nunc, quæ mobilitas ſit reddita materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoſcere, Memmi.
Primum Aurora novo cum ſpargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam ſubito ſoleat ſol ortus tempore tali
Conveſtire ſua perfundens omnia luce,
Omnibus in promtu, manifeſtumque eſſe videmus.
At vapor is, quem ſol mittit, lumenque ſerenum,
Non per inane meat vacuum; quo tardius ire
Cogitur, aërias quaſi cum diverberet undas:
Nec ſingillatim corpuſcula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter ſe, conque globata:
Quapropter ſimul inter ſe retrahuntur, & extra
Officiuntur, uti cogantur tardius ire.

At, quæ ſunt ſolida primordia ſimplicitate,
Cum per inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris; atque ipſa ſuis e partibus unum,
Unum in quem cœpere locum, connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere mobilitate;
Et multo citius ferri, quam lumina ſolis,
Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo ſolis pervolgant fulgura cælum:
Nam neque conſilio debent tardata morari;
Nec perſcrutari primordia ſingula quæque,
Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.

At quidam contra hæc ignari, materiaï
Naturam non poſſe deum ſine numine rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,
Tempora mutare annorum, frugeſque creare:
Nec jam cetera, mortaleis quæ ſuadet adire,
Ipſaque deducit dux vitæ dia voluptas;
Ut res per veneris blanditim ſæcla propagent;
Ne genus occidat humanum: quorum omnia cauſſa
Conſtituiſſe deos fingunt: ſed in omnibus rebus
Magnopere a vera lapſi ratione videntur.
Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis cæli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis;
Nequaquam nobis divinitus eſſe creatam
Naturam mundi, quæ tanta eſt prædita culpa:
Quæ tibi poſterius, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id quod ſupereſt de motibus expediemus.

Nunc locus eſt, ut opinor, in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem poſſe ſua vi
Corpoream ſurſum ferri, ſurſumque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem;
Surſus enim vorſus gignuntur, & augmina ſumunt:
Et ſurſum nitidæ fruges, arbuſtaque creſcunt: (
Pondera, quantum in ſe eſt, cū deorſum cuncta ferantur.

Nec cum ſubſiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma deguſtant tigna, trabeiſque;
Sponte ſua facere id ſine vi ſubigente putandum eſt.
Quod genus, e noſtro cum miſſus corpore ſanguis
Emicat exſultans alte, ſpargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quanta vi tigna, trabeiſque
Reſpuat humor aquæ? nam quam magis merſimus altum
Directa, & magna vi multi preſſimus ægre;
Tam cupide ſurſum revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exſiliantque.
Nec tamen hæc, quantum eſt in ſe, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per inane deorſum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque poſſe per auras
Aëris expreſſæ ſurſum ſuccedere; quamquam (
Pondera, quantum in ſe eſt, deorſum deducere pugnent.
Nocturnaſque faces cæli ſublime volanteis,
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quaſcumque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terram ſtellas, & ſidera cernis?
Sol etiam ſummo de vertice diſſupat omneis
Ardorem in parteis, & lumine conſerit arva:
In terras igitur quoque ſolis vergitur ardor.
Tranſverſoſque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concurſant, cadit in terras vis flammea volgo.
Illud in his quoque te rebus cognoſcere avemus:
Corpora cum deorſum rectum per inane feruntur,
Ponderibus propriis, incerto tempore fermé,
Incertiſque locis, ſpatio decedere paullum;
Tantum quod momen mutatum dicere poſſis.
Quod niſi declinare ſolerent, omnia deorſum,
Imbris uti guttæ, caderent per inane profundum:
Nec foret offenſus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil umquam natura creaſſet.
Quod ſi forte aliquis credit graviora poteſſe

Corpora, quo citius rectum per inane feruntur,
Incidere e ſupero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ poſſint genitaleis reddere motus:
Avius a vera longe ratione recedit.
Nam per aquas quæcumque cadunt, atque aëra deorſum,
Hæc pro ponderibus caſus celerare neceſſe eſt:
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aëris haud poſſunt æque rem quamque morari:
Sed citius cedunt gravioribus exſuperata.
At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore, inane poteſt vacuum ſubſiſtere reii,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per inane quietum
Æque ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere umquam
Ex ſupero graviora; neque ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos natura genat res.
Quare etiam atque etiam paullum clinare neceſſe eſt
Corpora, nec pluſquam minimum: ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promtu, manifeſtumque eſſe videmus;
Pondera, quantum in ſe eſt, non poſſe obliqua meare,
Ex ſupero cum præcipitant: quod cernere poſſis.
Sed nihil omnino recta regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere ſeſe?
Denique ſi ſemper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat;
Ex infinito ne cauſſam cauſſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus exſtat,
Unde eſt hæc (inquam) fatis avolſa voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, ſed ubi ipſa tulit mens.

Nam dubio procul his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat; & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam deſubito, quam mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut ſtudium mentis connexa ſequatur.
Ut videas initium motus a corde creari;
Ex animique voluntate id procedere primum:
Inde dari porro per totum corpus, & artus.
Nec ſimile eſt, ut cum impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
Nam tum materiem totius corporis omnem
Perſpicuum eſt, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrenavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere ſæpe,
Præcipiteiſque rapit, tamen eſſe in pectore noſtro
Quiddam, quod contra pugnare, obſtareque poſſit;
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus;
Et projecta refrenatur, retroque reſidit?
Quare in ſeminibus quoque idem fateare neceſſe eſt,
Eſſe aliam præter plagas, & pondera cauſſam
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas:
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus.
Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Externa quaſi vi: ſed ne mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre, patique;
Id facit exiguum clinamen principiorum,
Nec regione loci certa, nec tempore certo.
Nec ſtipata magis fuit umquam materiaï
Copia; nec porro majoribus intervallis.

Nam neque adaugeſcit quidquam, neque deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteacta ætate fuere;
Et poſthac ſemper ſimili ratione ferentur:
Et quæ conſuerunt gigni, gignentur eadem
Conditione; & erunt, & creſcent, inque valebunt,
Quantum cuique datum eſt per fœdera naturaï.
Nec rerum ſummam commutare ulla poteſt vis.
Nam neque quo poſſit genus ullum materiaï
Effugere ex Omni, quidquam eſt: neque rurſus, in Omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere; & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare,
Omnia cum rerum primordia ſint in motu,
Summa tamen ſumma videatur ſtare quiete;
Præterquam ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longe noſtris ab ſenſibus infra
Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque ſurpere debent:
Præſertim cum, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati agni ludunt, blandeque coniſcant:
Omnia quæ nobis longe confuſa videntur;
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Præterea magnæ legiones cum loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes;
Et circumvolitant equites, medioſque repente
Tranſmittunt valido quatientes impete campos;
Fulgur ibi ad cælum ſe tollit; totaque circum
Ære renideſcit tellus; ſubterque virum vi
Excitur pedibus ſonitus; clamoreque montes
Icti rejectant voces ad ſidera mundi:

Et

Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis consistere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, & quam longe distantia formis,
Percipe, multigenis quam sint variata figuris:
Non quod multa parum simili sint prædita forma;
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Nec mirum: nam cum sit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figura.
Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squamigerum pecudes, & læta armenta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant, circum ripas, fonteisque, lacusque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim sumere perge:
Invenies tamen inter se distare figuris.
Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem; quod posse videmus,
Nec minus atque homines inter se nota cluere.
Nam sæpe ante deum vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen:
At mater virideis saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia convisens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum fœtum; completque querelis
Frundiferum nemus adsistens; & crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa juvenci:
Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamque avertere curam:
Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt alio, curaque levare:

Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hædi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balatum pecudes: ita, quod natura reposcit,
Ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis.
Postremo quodvis frumentum, non tamen omne
Quodque suo in genere inter se simile esse videbis,
Quin intercurrat quædam distantia formis.
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus undis
Litoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam simili ratione necesse est,
Natura quoniam constant, neque facta manu sunt,
Unius ad certam formam primordia rerum,
Dissimili inter se quædam volitare figura.
Perfacile est jam animi ratione exsolvere nobis,
Quare fulmineus multo penetralior ignis,
Quam noster fluat e tædis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cælestem fulminis ignem
Subtilem magis e parvis constare figuris:
Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis
Noster hic e lignis ortus, tædaque creatus.
Præterea lumen per cornu transit; at imber
Respuitur: quare? nisi luminis illa minora
Corpora sunt, quam de quibus est liquor almus aquarū.
Et quamvis subito per colum vina videmus
Perfluere; at contra tardum cunctatur olivum:
Aut quia nimirum majoribus est elementis;
Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
Atque ideo fit, uti non tam deducta repente
Inter se possint primordia singula quæque
Singula per cujusque foramina permanare.
Huc accedit, uti mellis lactisque liquores
Jucundo sensu linguæ tractentur in ore:
At contra tætra absinthi natura, ferique

Cen-

Centauri, fœdo pertorquent ora sapore:
Ut facile agnoscas e lævibus, atque rotundis
Esse ea, quæ sensus jucunde tangere possunt:
At contra quæ amara, atque aspera cumque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri;
Propterea que solere vias rescindere nostris
Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.
Omnia postremo bona sensibus, & mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
Ne tu forte putes serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis lævibus æque,
Ac musæa mele, per chordas organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.
Neu simili penetrare putes primordia forma
In nareis hominum, cùm tætra cadavera torrent,
Et cum scena croco Cilici perfusa recens est,
Araque Panchæos exhalat propter odores.
Neve bonos rerum simili constare colores
Semine constituas, oculos qui pascere possunt;
Et qui compungunt aciem, lacrimareque cogunt;
Aut fœda specie tætri, turpesque videntur.
Omnis enim, sensus quæ mulcet caussa, juvatque,
Haud sine principiali aliquo lævore creata est:
At contra, quæcumque molesta, atque aspera constat,
Non aliquo sine materiæ squalore reperta est.
Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
Esse, neque omnino flexis mucronibus unca;
Sed magis angululis paullum prostantibus; & quæ
Titillare magis sensus, quam lædere possunt:
Fæcula jam quo de genere est, inulæque sapores.
Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Dissimili dentata modo compungere sensus
Corporis, indicio nobis est tactus uterque.
Tactus enim, tactus (pro divum numina sancta!)
Corporis est sensus, vel cum res extera sese

Insinuat; vel cum lædit, quæ in corpore nata est;
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res;
Aut ex offensu cum turbant corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum:
Ut si forte manu quamvis jam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æque experiare.
Quapropter longe formas distare necesse est
Principiis, varios quæ possint edere sensus.
Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,
Et quasi ramosis alte compacta teneri.
In quo jam genere in primis adamantina saxa,
Prima acie constant, ictus contemnere sueta;
Et validi silices, ac duri robora ferri,
Æraque quæ claustris restantia vociferantur.
Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque;
Et procursus item in proclive volubilis exstat.
Omnia postremo, quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammasque, necesse est,
Si minus omnibus sunt e lævibus atque rotundis,
At non esse tamen perplexis endopedita,
Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa:
Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sentibus esse datum: facile ut cognoscere possis
Non e perplexis, sed acutis esse elementis.
Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti maris est, minime id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum est, e lævibus atque rotundis
Est: at lævibus atque rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necessum:
Scilicet esse globosa, tamen cum squalida constent;
Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.
Et quo mista putes magis aspera lævibus esse

Principiis, unde eſt Neptuni corpus acerbum;
Eſt ratio ſecernundi, ſeorſumque videndi.
Humor dulcit, ubi per terras crebrius idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac manſueſcat.
Linquit enim ſupra tætri primordia viri
Aſpera, quo magis in terris hæreſcere poſſunt.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum
Finita variare figurarum ratione.
Quod ſi non ita ſit, rurſum jam ſemina quædam
Eſſe infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem una cujuſcujus brevitate
Corporis, inter ſe multum variare figuræ
Non poſſunt. Fac enim minimis e partibus eſſe
Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge:
Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
Summa atque ima locans, tranſmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quiſque det ordo
Formaï ſpeciem totius corporis ejus;
Quod ſupereſt, ſi forte voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit; inde ſequetur
Adſimili ratione, alias ut poſtulet ordo,
Si tu forte voles etiam variare figuras.
Ergo formaï novitatem corporis augmen
Subſequitur: quare non eſt ut credere poſſis,
Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis:
Ne quædam cogas immani maximitate
Eſſe; ſupra quod jam docui non poſſe probari.
Jam tibi barbaricæ veſtes, Melibœaque fulgens
Purpura, Theſſalico concharum tincta colore, &
Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
Sæcla, novo rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemtus odor myrrhæ, mellisque ſapores;
Et cycnea mele, Phœbeaque dædala chordis
Carmina, conſimili ratione oppreſſa ſilerent.

Namque aliis aliud præſtantius exoreretur.
Cedere item retro poſſent in deteriores
Omnia ſic parteis; ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retro quoque tætrius eſſet
Naribus, auribus, atque oculis, oriſque ſapori.
Quæ quoniam non ſunt in rebus reddita, certa &
Finis utrimque tenet ſummam: fateare neceſſe eſt
Materiam quoque finitis differre figuris.
Denique, ab ignibus ad gelidas hiemiſque pruinas
Finitum eſt, retroque pari ratione remenſum eſt.
Finit enim calor, ac frigus; mediique tepores
Inter utrumque jacent, explentes ordine ſummam.
Ergo finita diſtant ratione creata;
Ancipiti quoniam mucrone utrimque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infeſſa pruinis.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
Inter ſe ſimili quæ ſunt perfecta figura,
Infinita cluere: etenim diſtantia cum ſit
Formarum finita, neceſſe eſt, quæ ſimiles ſint,
Eſſe infinitas: aut ſummam materiaï
Finitam conſtare: id quod non eſſe probavi.
Quod quoniam docui, nunc ſuaviloquis, age, paucis
Verſibus oſtendam, corpuſcula materiaï
Ex infinito ſummam rerum uſque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.
Nam quod rara vides magis eſſe animalia quædam,
Fœcundamque minus naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terriſque remotis,
Multa licet genere eſſe in eo, numerumque repleri.
Sicuti quadrupedum cum primis eſſe videmus
In genere anguimanos elephantos, India quorum
Millibus e multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari; tanta ferarum
Vis eſt, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed

Sed tamen id quoque uti concedam, quamlibet esto
Unica res quædam, nativo corpore sola,
Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
Infinita tamen nisi erit vis materiaï,
Unde ea progigni possit concepta; creari
Non poterit: neque, quod superest, procrescere, alique.
Quippe etenim sumant oculi, finita per Omne
Corpora jactari unius genitalia reii;
Unde, ubi, qua vi, & quo pacto congressa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quasi, naufragiis magnis multisque coortis,
Disjectare solet magnum mare transtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonsasque natanteis;
Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra
Ut videantur; & indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque, dolumque
Ut vitare velint; neve ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti.
Sic tibi si finita semel primordia quædam
Constitues, ævum debebunt sparsa per omne
Disjectare æstus diversi materiaï:
Numquam in concilium ut possint compulsa coire;
Nec remorari in concilio; nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res;
Et res progigni; & genitas procrescere posse.
Esse igitur genere in quovis primordia rerum
Infinita palam est, unde omnia suppeditantur.
Nec superare queunt motus utique exitialeis
Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porro rerum genitales, auctificique
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum;
Et

Et ſuperantur item: miſcetur funere vagor,
Quem pueri tollunt viſentes luminis oras.
Nec nox ulla diem, neque noctem Aurora ſecuta eſt,
Quæ non audierit miſtos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.
  Illud in his obſignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil eſſe, in promtu quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno conſiſtat principiorum:
Nec quidquam, quod non permiſto ſemine conſtet.
Et quam quidque magis multas vis poſſidet in ſe,
Atque poteſtates, ita pluria principiorum
In ſeſe genera, ac varias docet eſſe figuras.
  Principio, tellus habet in ſe corpora prima,
Unde mare immenſum volventes flumina fontes
Aſſidue renovent: habet, ignes unde oriantur:
Nam multis ſuccenſa locis ardent ſola terræ;
Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbuſtaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere poſſit:
Unde etiam fluidas frondeis, & pabula læta
Montivago generi poſſit præbere ferarum.
  Quare magna deum mater, materque ferarum,
Et noſtri genetrix hæc dicta eſt corporis una.
Hanc veteres Grajum docti cecinere poëtæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque poſſe in terra ſiſtere terram.
Adjunxere feras, quia quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput ſummum cinxere corona;
Eximiis munita locis quod ſuſtinet urbeis.
Quo nunc inſigni per magnas prædita terras
Horrifice fertur divinæ matris imago.
Hanc variæ gentes, antiquo more ſacrorum,

Idæam

Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
Dant comites; quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inventi sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circum
Concava; raucisonoque minantur cornua cantu;
Et Phrygio stimulat numero cava tibia menteis,
Telaque præportant violenti signa furoris;
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine divæ.
Ergo cum primum magnas invecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta salute:
Ære atque argento sternunt iter omne viarum,
Largifica stipe ditantes; ninguntque rosarum
Floribus, umbrantes matrem, comitumque catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graji
Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
Ludunt, in numerumque exsultant, sanguine læti, &
Terrificas capitum quatientes numine cristas:
Dictæos referunt Curetas: qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur;
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea magnam armati matrem comitantur:
Aut quia significant divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram;
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.
Quæ bene, & eximie quamvis disposta ferantur,
Longe sunt tamen a vera ratione repulsa.
Omnis enim per se divum natura necesse est
Im-

Immortali ævo, summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Terra quidem vero caret omni tempore sensu:
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hic si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges, & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet orbem
Esse deum matrem, dum re non sit tamen apse.
Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles,
Buceriæque greges, sub eodem tegmine cæli,
Ex unoque sitim sedantes flumine aquaï,
Dissimili vivunt specie; retinentque parentum
Naturam; & mores generatim quæque imitantur:
Tanta est in quovis genere herbæ materiaï
Dissimilis ratio: tanta est in flumine quoque.
Jam vero quamvis animantem ex omnibus unam
Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
Constituunt; quæ sunt porro distantia longe
Dissimili perfecta figura principiorum.
Tum porro quæcumque igni flammata cremantur;
Si nil præterea, tamen ex se ea corpora tradunt,
Unde ignem jacere, & lumen summittere possint;
Scintillasque agere, ac late differre favillam.
Cetera consimili mentis ratione peragrans
Invenies intus multarum semina rerum
Corpore celare, & varias cohibere figuras.
Denique multa vides, quibus est odor, & sapor una
Reddita sunt cum odore; in primis pleraque dona,
Relligione animum turpi cum tangere parto.

Hæc igitur variis debent conſtare figuris,
Nidor enim penetrat, qua ſuccus non it in artus:
Succus item ſeorſum, & rerum ſapor inſinuatur
Senſibus; ut noſcas primis differre figuris.
Diſſimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt: & res permiſto ſemine conſtant.
Quinetiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communia verbis;
Cum tamen inter ſe verſus, ac verba neceſſe eſt
Confiteare alia ex aliis conſtare elementis.
Non quod multa parum communis litera currat;
Aut nulla inter ſe duo ſint ex omnibus iiſdem:
Sed quia non volgo paria omnibus omnia conſtant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cum ſint primordia, longe
Diſſimili tamen inter ſe conſiſtere ſumma
Poſſunt: ut merito ex aliis conſtare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbuſtaque læta.
Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandum eſt
Omnia: nam volgo fieri portenta videres;
Semiferas hominum ſpecies exſiſtere; & altos
Interdum ramos egigni corpore vivo;
Multaque connecti terreſtria membra marinis;
Tum flammam tætro ſpiranteis ore Chimæras
Paſcere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt: omnia quando
Seminibus certis, certa genetrice creata
Conſervare genus creſcentia poſſe videmus.
Scilicet id certa fieri ratione neceſſe eſt.
Nam ſua cuique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora diſcedunt; connexaque convenienteis
Efficiunt motus: at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam: multaque cæcis
Corporibus fugiunt e corpore percita plagis;
Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque intra

Vitaleis motus conſentire, atque animari.
Sed ne forte putes animalia ſola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura diſſimiles ſunt
Inter ſe genitæ res quæque; ita quamque neceſſe eſt
Diſſimili conſtare figura principiorum.
Non quod multa parum ſimili ſint prædita forma;
Sed quia non volgo paria omnibus omnia conſtent.
Semina cum porro diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus: quæ non animalia ſolùm
Corpora ſejungunt, ſed terras, ac mare totum
Secernunt, cælumque a terris omne retentant.
Nunc age, dicta meo dulci quæſita labore
Percipe: ne forte hæc albis ex alba rearis
Principiis eſſe, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de ſemine nata:
Neve alium quemvis quæ ſunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiaï
Corpora conſimili ſint ejus tincta colore:
Nullus enim color eſt omnino materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique diſpar.
In quæ corpora ſi nullus tibi forte videtur
Poſſe animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cum cæcigeni, ſolis qui lumina numquam
Aſpexere, tamen cognoſcant corpora tactu,
Ex ineunte ævo, nullo contincta colore:
Scire licet, menti quoque noſtræ corpora poſſe
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipſi cæcis quæcumque tenebris
Tangimus, haud ullo ſentimus tincta colore.
Quod quoniam vinco fieri, nunc eſſe docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe eſt;

Ne

Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Proinde colore cave contingas semina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
  Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura: at variis sunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
Præterea magni quod refert, semina quæque
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque:
Perfacile extemplo rationem reddere possis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo fieri possint candore repente.
Ut mare, cum magni commorunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
Materies ubi permista est illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demtaque quædam,
Continuo id fieri ut candens videatur, & album:
Quod si cæruleis constarent æquora ponti
Seminibus, nullo possent albescere pacto.
Nam quocumque modo perturbes, cærula quæ sint
Numquam in marmoreum possunt migrare colorem.
  Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore,
Quæ maris efficiunt unum, purumque nitorem:
Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ:
Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
Dissimileis formas; ita cernere in æquore ponti,
Aut alio in quovis uno, puroque nitore,
Dissimileis longe inter se, variosque colores.
  Præterea, nihil officiunt, obstantque figuræ
Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra:
At varii rerum impediunt, prohibentque colores,
Quo

Quo minus eſſe uno poſſit res tota nitore.
  Tum porro, quæ ducit; & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnumquam, cauſſa, colores,
Occidit; (ex albis quoniam non alba creantur;
Nec quæ nigra cluent, de nigris; ſed variis de.)
Quippe etenim multo proclivius exorientur
Candida de nullo, quàm de nigrante colore,
Aut alio quovis, qui contra pugnet, & obſtet.
  Præterea, quoniam nequeunt ſine luce colores
Eſſe, neque in lucem exſiſtunt primordia rerum:
Scire licet quam ſint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris
Lumine qui mutatur in ipſo, propterea quod
Recta aut obliqua percuſſus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in ſole videtur,
Quæ ſita cervices circum, collumque coronat:
Namque alias fit, uti rubro ſit clara pyropo;
Interdum quodam ſenſu fit, uti videatur
Inter cæruleum virideis miſcere zmaragdos.
Caudaque pavonis, larga cum luce repleta eſt,
Conſimili mutat ratione obverſa colores:
Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
Scilicet, id ſine eo fieri non poſſe putandum eſt.
  Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in ſe
Pupula, cum ſentire colorem dicitur album;
Atque aliud porro, nigrum cum, & cetera ſentit;
Nec refert ea, quæ tangas, quo forte colore
Prædita ſint, verum quali magis apta figura:
Scire licet, nil principiis opus eſſe colores:
Sed variis formis varianteis edere tactus.
  Præterea, quoniam non certis certa figuris
Eſt natura coloris, & omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis eſſe nitore:
Cur ea, quæ conſtant ex illis, non pariter ſunt
Omnigenis perfuſa coloribus in genere omni?

Con-

Conveniebat enim corvos quoque ſæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem;
Et nigros fieri nigro de ſemine cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.
  Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
Diſtrahitur magis, hoc magis eſt ut cernere poſſis
Evaneſcere paullatim, ſtinguique colorem:
Ut fit ubi in parvas parteis diſcerpitur aurum,
Purpura, pœniceuſque color clariſſimus multo,
Filatim cum diſtractus diſperditur omnis:
Noſcere ut hinc poſſis, prius omnem efflare colorem
Particulas, quam diſcedant ad ſemina rerum.
  Poſtremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas ſonitus, & odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam conſtare orba colore,
Quam ſine odore ullo quædam, ſonituque remota.
Nec minus hæc animum cognoſcere poſſe ſagacem,
Quam quæ ſunt aliis rebus privata, notiſque.
  Sed ne forte putes ſolo ſpoliata colore
Corpora prima manere: etiam ſecreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
Et ſonitu ſterila, & ſucco jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut amaracini blandum, ſtactæque liquorem,
Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cum facere inſtituas: cum primis quærere par eſt,
(Quoad licet, ac potis es reperire) inolentis olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quam minime ut poſſit miſtos in corpore odores,
Concoctoſque, ſuo contactos perdere viro.
  Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere ſuum gignundis rebus odorem,
Nec ſonitum, quoniam nihil ab ſe mittere poſſunt:

Nec ſimili ratione ſaporem denique quemquam;
Nec frigus; neque item calidū, tepidumque vaporem; &
Cetera,quæ cum ita ſunt tandem, ut mortalia conſtent,
Molli lenta, fragoſa putri, cava corpore raro,
Omnia ſint a principiis ſejuncta neceſſe eſt.
Immortalia ſi volumus ſubjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur ſumma ſalutis:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Nunc ea, quæ ſentire videmus cumque neceſſe eſt
Ex inſenſilibus tamen omnia confiteare
Principiis conſtare: neque id manifeſta refutant,
Nec contra pugnant, in promtû cognita quæ ſunt:
Sed magis ipſa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex inſenſilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet, vivos exſiſtere vermeis
Stercore de tætro, putrorem cum ſibi nacta eſt
Intempeſtivis ex imbribus humida tellus.
Præterea cunctas itidem res vertere ſeſe.
Vertunt ſe fluvii, frondes, & pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam: & noſtro de corpore ſæpe ferarum
Augeſcunt vires, & corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc ſenſus animantum procreat omneis:
Non alia longe ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in igneis omnia verſat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali ſint ordine quæque locata,
Et commiſta quibus dent motus, accipiantque?
Tum porro quid id eſt, animum quod percutit ipſum?
Quod movet? & varios ſenſus expromere cogit,
Ex inſenſilibus ne credas ſenſile gigni?
Nimirum lapides, & ligna, & terra quod una
Miſta, tamen nequeunt vitalem reddere ſenſum.
Illud in his igitur fœdus meminiſſe decebit;

Non

Non ex omnibus omnino quæcumque creant res,
Senſilia extemplo, & ſenſus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula conſtent,
Senſile quæ faciunt, & qua ſint prædita forma,
Motibus, ordinibus, poſituris denique quæ ſint:
Quarum nil rerum in lignis, glæbiſque videmus.
Et tamen hæc cum ſunt quaſi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt; quia corpora materiaï
Antiquis ex ordinibus permota nova re,
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
Deinde ex ſenſilibus cum ſenſile poſſe creari
Conſtituunt, porro ex aliis ſentire ſüetis;
Mollia tum faciunt: nam ſenſus jungitur omnis
Viſceribus, nervis, venis, quæcumque videmus
Mollia mortali conſiſtere corpore creta.
Sed tamen eſto jam poſſe hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut ſenſum partis habere,
Aut ſimilia totis animalibus eſſe putari.
At nequeant per ſe partes ſentire, nec eſſe:
Namque aliûm ſẽſus membrorum reſpuit omnium:
Nec manus a nobis potis eſt ſecreta, neque ulla
Corporis omnino ſenſum pars ſola tenere.
Linquitur, ut totis animalibus adſimulentur;
Vitali ut poſſint conſentire undique ſenſu.
Qui poterunt igitur rerum primordia dici,
Et leti vitare vias, animalia cum ſint,
Atque animalibus ſint mortalibus una, eademque?
Quod tamen ut poſſint: ab cœtu concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamque animantum:
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque
Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, feraſque.
Sic itidem quæ ſunt minimis ſentire neceſſe eſt.
Quod ſi forte ſuum dimittunt corpore ſenſum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod

Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus ante)
Quatinus in pullos animaleis vertier ova
Cernimus alituum, vermeisque effervere, terram
Intempestivos cum putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni posse ex non-sensibus sensus.
  Quod si forte aliquis dicet, dumtaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus, sed mobilitate
Ante aliqua tamquam partum, quam proditur extra:
Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio ante coacto:
Nec commutari quidquam sine conciliatu
Primorum; ut nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis:
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, flammaque creatis:
Nec congressa modo vitaleis convenienti
Contulit inter se motus, quibus omnituentes
Accensi sensus animantem quamque tuentur.
  Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repente adfligit, & omneis
Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
Dissolvuntur enim positura principiorum;
Et penitus motus vitales impediuntur;
Donec materies omneis concussa per artus
Vitaleis animæ nodos e corpore solvit,
Dispersamque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum posse reamur
Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?
  Fit quoque, uti soleant minus oblato acriter ictu,
Relliquiæ motus vitalis vincere sæpe,
Vincere, & ingenteis plagæ sedare tumultus,
Inque suos quidquid rursus revocare meatus,
Et quasi jam leti dominantem in corpore motum
Discutere, ac pæne amissos accendere sensus.
Nam, quare potius leti jam limine ab ipso

Ad vitam poſſint conlecta mente reverti,
Quam quo decurſum prope jam ſiet, ire, & abire?
  Præterea, quoniam dolor eſt ubi materiaï
Corpora vi quadam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intus:
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia poſſe dolore
Tentari; nullamque voluptatem capere ex ſe:
Quandoquidem non ſunt ex ullis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent;
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent eſſe ullo prædita ſenſu.
  Denique uti poſſint ſentire animalia quæque,
Principiis ſi etiam eſt ſenſus tribuendus eorum: (
Quid? genus humanum propritim de quibus factum eſt?
Scilicet & riſu tremulo concuſſa cachinnant,
Et lacrimis ſpargunt rorantibus ora, genaſque,
Multaque de rerum miſtura dicere callent,
Et ſibi proporro quæ ſint primordia quærunt.
  Quandoquidem totis mortalibus adſimulata
Ipſa quoque ex aliis debent conſtare elementis;
Inde alia ex aliis, nuſquam conſiſtere ut auſis.
Quippe ſequar, quodcumque loqui, ridereque dices,
Et ſapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut ſit.
Quod ſi delira hæc, furioſaque cernimus eſſe;
Et ridere poteſt ex non ridentibus factus,
Et ſapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex ſeminibus ſapientibus, atque diſertis:
Qui minus eſſe queant ea, quæ ſentire videmus
Seminibus permiſta carentibus undique ſenſu?
  Denique cæleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem pater eſt, unde alma liquenteis
Humorum guttas mater cum terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbuſtaque læta,
Et genus humanum, & parit omnia ſæcla ferarum,

Pabula cum præbet, quibus omnes corpora pascunt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter merito maternum nomen adepta est.
Cedit item retro de terra quod fuit ante,
In terras: & quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cæli rellatum templa receptant.
Nec sic interimit mors res, ut materiaï
Corpora conficiat, sed cœtum dissupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant sensus, & puncto tempore reddant:
Ut noscas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque:
(Neve putes æterna penes residere potesse
Corpora prima, quod in summis fluitare videmus
Rebus, & interdum nasci, subitoque perire:)
Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
Significant; eadem fruges, arbusta, animanteis;
Si non omnia sint, at multo maxima pars est
Consimilis: verum positura discrepitant hæc.
Sic ipsis in rebus item jam materiaï
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Cum permutantur, mutari res quoque debent.
  Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Accidere, & nova se species ostendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum
Difficilis magis ad credendum constet: itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim: ut cæli clarum purumque colorem,

Quemque in ſe cohibent palantia ſidera paſſim,
Lunæque, & ſolis præclara luce nitorem:
Omnia quæ ſi nunc primum mortalibus adſint,
Ex improviſo ceu ſint objecta repente;
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
Nil, ut opinor; ita hæc ſpecies miranda fuiſſet:
Quom tibi jam nemo feſſus ſatiate videndi
Suſpicere in cæli dignatur lucida templa.
Deſine quapropter novitate exterritus ipſa
Exſpuere ex animo rationem: ſed magis acri
Judicio perpende, & ſi tibi vera videtur,
Dede manus: aut ſi falſa eſt, accingere contra.
  Quærit enim ratione animus, cum ſumma loci ſit
Infinita foris hæc extra mœnia mundi,
Quid ſit ibi porro, quo proſpicere uſque velit mens;
Atque animi jactus liber quo pervolet ipſe.
  Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, ſuperaque, per Omne
Nulla eſt finis, (uti docui) res ipſaque per ſe
Vociferatur, & elucet natura profundi.
Nullo jam pacto veriſimile eſſe putandum eſt,
(Undique cum vorſus ſpatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, ſummaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu:)
Hunc unum terrarum orbem, cælumque creatum;
Nil agere illa foris tot corpora materiaï:
Cum præſertim hic ſit natura factus; & ipſa
Sponte ſua forte offenſando ſemina rerum
Multimodis, temere, incaſſum, fruſtraque coacta
Tandem coaluerint ea, quæ conjecta repente
Magnarum rerum fierent exordia ſemper,
Terraï, maris, & cæli, generiſque animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare neceſſe eſt
Eſſe alios alibi congreſſus materiaï,

Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.
Præterea, cum materies est multa parata;
Cum locus est præsto; nec res, nec caussa moratur
Ulla; geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & seminibus si tanta est copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis;
Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat simili ratione,
Atque huc sunt conjecta: necesse est confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, & sæcla ferarum.
Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, & unica solaque crescat:
Quin cujusque sient sæcli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus, indice mente.
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
Squamigerum pecudes, & corpora cuncta volantum.
Quapropter cælum simili ratione fatendum est, (
Terramque, & solem, lunam, mare, cetera, quæ sunt,
Non esse unica, sed numero magis innumerali:
Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
Tam manet his, & tam nativo hæc corpore constant,
Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.
Quæ bene cognita si teneas: natura videtur
Libera continuo, dominis privata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia diis agere expers.
Nam (pro sancta deum tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam!)
Quis regere immensi summā? quis habere profundi
Endo manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cælos omneis convertere? & omneis
Ignibus ætheriis terras suffire feraceis?
Omnibus inque locis esse omni tempore præsto?
Nubibus ut tenebras faciat, cælique serena

Con-

Concutiat ſonitu? tum fulmina mittat, & ædeis
Sæpe ſuas diſturbet, & in deſerta recedens
Sæviat, exercens telum, quod ſæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque poſt mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, & terræ, ſoliſque coortum,
Addita corpora ſunt extrinſecus; addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne;
Unde mare, & terræ poſſent augeſcere; & unde
Adpareret ſpatium cæli domus, altaque tecta
Tolleret a terris procul; & conſurgeret aër.
Nam ſua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora diſtribuuntur, & ad ſua ſæcla recedunt:
Humor ad humorem; terreno corpore terra
Creſcit; & ignem ignes procudunt, ætheraque æther;
Donicum ad extremum creſcendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix.
Ut fit, ubi nihilo jam plus eſt, quod datur intra
Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet conſiſtere rebus:
His natura ſuis refrenat viribus auctum.
Nam, quæcumque vides hilaro grandeſcere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis ſcandere adultæ;
Plura ſibi adſumunt, quam de ſe corpora mittunt.
Dum facile in venas cibus omnis diditur; & dum
Non ita ſunt late diſperſa, ut multa remittant;
Et plus diſpendi faciant, quam veſcitur ætas.
Nam certe fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum eſt: ſed plura accedere debent,
Donicum oleſcendi ſummum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis, & robur adultum
Frangit; & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto eſt res amplior, augmine demto,
Et quo latior eſt, in cunctas undique parteis
Pluria eo diſpergit, & a ſe corpora mittit:
Nec

Nec facile in venas cibus omnis diditur eii:
Nec satis est, pro quam largos exæstuat æstus,
Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est: & quod satis est, natura novare.
Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt; & cum externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique desit;
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Nequidquam: quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque quantũ opus est, natura ministrat.
Jamque adeo affecta est ætas; effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
Aurea de cælo demisit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa crearunt:
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit;
Ipsa dedit dulceis fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
Conterimusque boves, & vireis agricolarum:
Conficimus ferrum: vix arvis suppeditati
Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Jamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebrius incassum magnum cecidisse laborem.
Et cum tempora temporibus præsentia confert
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis:
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacile angustis tolerarit finibus ævum;
Cum minor esset agri multo modus ante viritim.

Nec

Nec tenet, omnia paullatim tabescere, & ire
Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

CREECHII CENSURA.

IN hoc libro positæ sunt omnes Epicuri fortunæ, exiguæ quidem istæ; quas tamen multi olim afflixerunt, & Tullius diripuit: instaurare demum magno conatu nititur Lucretius, eo successu quem meretur. Id enim Epicuri opinionibus accidit quod fœtui mali staminis, cui copiosum licet, & saluberrimum alimentum ingeras, debilis tamen manet & infirmus.

A v. 66. ad v. 82. docet Poëta Motum esse; nec diffitemur. Motum etiam rerum omnium e Motu Seminum oriri, illud quoque agnoscimus. Sed dum v. 82. Pondus Seminibus, & inde Motum attribuit, nimium sibi, & suis Atomis indulget. Quis pondus omni Materiæ, & quis Corporibus ejusdem molis idem pondus concedat? Sensus enim & experientia reclamant. Vidit autem Epicurus lapides, ligna, cuncta denique intra Mundi hujus ambitum contenta, deorsum tendere, atque ideo credidit omnia ab æterno descendisse; quam opinionem qui amplectitur, næ ille erit nitidissimus de grege Epicuri Philosophus. Idem enim ac si diceret, rotas, elateres, & reliqua machinæ alicujus membra id factura seorsim, quod conjunctim faciunt. Sed ut hoc quoque largiamur, habemus tandem infinita Semina per Inane infinitum pari passu & æquali velocitate deorsum tendentia. In immensitate Latitudinum, Longitudinum, Altitudinum, infinita vis innumerabilium volitat Atomorum, quæ interjecto Inani cohærescunt tamen inter se, & aliæ alias apprehendentes continuantur; ex quo efficiuntur hæ rerum formæ & figuræ. Unde vero aliæ alias apprehendant, cum pari velocitate omnes ferantur? videlicet,

licet paullum, & quam minimum declinant, v. 221. Sed ipsa hæc declinatio ad libidinem fingitur (ait enim Lucretius declinare Atomos sine caussa, quo nihil turpius Physico) & illum motum naturalem omnium ponderum e regione inferiorem locum petentium, sine caussa eripuit Atomis. Nec tamen id cujus caussa hæc finxerat, assecutus est; nam sive omnes Atomi declinabunt, nullæ umquam cohærescent; sive aliæ declinabunt, aliæ suo nutu recte ferentur, erit hoc quasi provincias Atomis dare, quæ recte, quæ oblique ferantur. Tullius primo de Finibus.

Hanc difficultatem sensit ipse Lucretius v. 225. ubi non tam solvit, quam vi ejus succumbit oppressus & prostratus. Sed v. 251. aliam difficultatem movet, cujus ope vim prioris effugere conatur; vel, ut sepia, tenebras & caliginem offundit, ut difficilius inveniri & capi possit. Asserit enim, sine ista Seminum Declinatione Libertatem voluntatis, quam in omnibus Animalibus sentimus, explicari non posse. Respondet Cicero *lib.* 1. *de Natura Deorum: Hoc persæpe facitis, Epicurei, ut cum aliquid non verisimile dicatis, & reprehensionem effugere velitis, efferatis aliquid quod omnino nec fieri possit: ut satius fuerit illud ipsum de quo ambigebatur, concedere, quam tam impudenter resistere. Velut Epicurus, cum videret, si Atomi ferrentur in locum inferiorem suopte pondere, nihil fore in nostra potestate, quod esset eorum motus certus & necessarius; invenit quo modo necessitatem effugeret, quod videlicet Democritum fugerat. Ait Atomum, cum pondere & gravitate directo deorsum feratur, declinare paullum. Hoc dicere turpius est, quam illud quod vult non posse defendere. Et libro de Fato: Epicurus uno tempore res duas suscipit inenodabiles, unam, ut sine caussa fiat aliquid, ex quo exsistet ut de nihilo quippiam fiat; quod nec ipsi, nec cuiquam Physico placet: alteram, ut cum duo Individua per Inanitatem ferantur, alterum e regione moveatur, alterum declinet. Fusius deinde hanc caussam*

agit

agit in eodem libro. Quæ ergo nova caussa in Natura est quæ declinat Atomum? Aut num sortiuntur inter se, quæ declinet, quæ non? Aut cur minimo declinet intervallo, majore non? Aut cur declinet uno minimo, non declinet duobus, aut tribus? Optare hoc quidem est, non disputare; nam neque extrinsecus impulsam Atomum loco moveri & declinari dicis, neque in illo Inani per quod feratur Atomus, quidquam fuisse caussæ cur ea non e regione ferretur, nec in ipsa Atomo mutationis aliquid factum est, quamobrem naturalem sui ponderis motum non teneret. Ita cum attulisset Epicurus nullam caussam quæ istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere videtur, quum id dicat quod omnium mentes aspernentur & respuant. Ita hortos Epicuri vastat Cicero, & evertit totam illam quæ Providentiæ iniquior est, Philosophiam.

Melius tamen succedit longa illa a v. 333. ad v. 580. disputatio de varietate Figurarum quæ in Seminibus invenitur: similiter illa de Seminibus diversimode figuratis in unoquoque Composito contentis, a v. 581. ad v. 728. Argumentum enim fabulis subinde introductis ornat, & sententiam suam variis, iisque firmissimis rationibus confirmat.

Nec ullus umquam Epicureæ Philosophiæ adversarius effugiet ista argumenta, quibus a v. 729. ad v. 1021. demonstrat, Semina coloris, odoris, caloris, omnis denique qualitatis, & sensus esse expertia: originem sensus ipse, fateor, non recte explicat, at sensum animalium sensilibus principiis (quod unum in hoc libro agit) minime deberi, eo quo Lucretium decuit, acumine persuadet.

Quod denique a v. 1022. ad v. 1103. innumerabiles Mundos exstruit, hoc etiam ferri posset, si aliquem Architectum adhibuisset. Sed quis credat ex Atomorum concursione fortuita hunc Mundi pulcherrimum ornatum esse perfectum? An cum machinatione quadam aliquid moveri videmus, ut Sphæram, ut Horas, ut alia permulta,

non

non dubitamus quin ſint opera illa rationis: cum autem impetum cæli cum admirabili celeritate moveri, vertique videamus, conſtantiſſime conficientem viciſſitudines anniverſarias cum ſumma ſalute & conſervatione rerum omnium, dubitamus quin ea non ſolum ratione fiant, ſed etiam excellenti quadam divinaque ratione? Quod ſi Mundos efficere poteſt concurſus Atomorum, cur Porticum, cur Templum, cur Domum non poteſt, quæ ſunt minus operoſa, & multo quidem faciliora? Hæc Cicero Providentiæ gratiſſimus vindex.

Demum a v. 1104. *ad v.* 1172. *Mundos innumerabiles quotidie naſcentes, & intereuntes contemplare, & beatum te judicabis, Lector, qui inter tot tantaſque ruinas integer manes & illæſus. Interim ridebis lactentes iſtos, & feneſcentes Mundos, modo fame enectos, modo pinguedine nimis obeſos. Certo enim certius, tum perire omne Lucretii acumen cum Providentiæ adverſatur.*

LI-

LIBRI TERTII
ARGUMENTUM.

Hactenus, duobus nempe superioribus libris, naturam & affectiones quas dicimus Atomorum, rite explicasse sibi visus est Poëta. Nunc quatuor reliquis libris ea quæ ex Atomis istis fiunt, attentius speculatur. Atque, uti par fuit, primas detulit partes Animæ & Animo, de quibus hoc toto libro jam disputat. Hunc autem auspicatur librum ab Epicuri laudibus, quem a v. 1. ad v. 94. prædicat primum docuisse non a Deo, sed ex fortuito Atomorum concursu Mundum hunc & omnia fuisse facta; atque inde hominum mentes Deorum, Mortis, & Pœnarum post mortem metu liberasse. Hoc autem unus Epicurus feliciter perfecit, quod alii Philosophi frustra conati sunt. Pauca hæc de Epicuro præfatus, docet a v. 94. ad v. 137. Animum & Animam partem esse hominis æque ac pedes, manus, brachia, caput, & reliqua membra, & non habitum vitalem totius corporis, seu omnium partium corporis intentionem, & concentum, quam quidam veteres Philosophi Harmoniam *dixerunt. Ne vero minus distincte disputare videatur, dum vocibus* Animus *&* Anima *promiscue utitur, a v. 138. ad v. 161. docet Animum & Animam unam quidem rem esse, Animum vero præcipuam esse partem, & in corde residere, quippe ibi metus, gaudium, & reliquæ passiones quæ Animum sequuntur, sese ostentant; dum Anima, in qua loco-motiva facultas unice sita est, per totum corpus diffita ad nutum Animi movetur. Inde a v. 162. ad v. 177. demonstrare conatur Animi & Animæ naturam esse corpoream: Animus enim tangit Animam, quam movet, Anima autem corpus; nullus vero nisi inter corpora Contactus. A v. 178. ad v. 323. docet corporeum hunc Animum componi e Seminibus minutissimis*

qui-

quidem, tenuissimis, & maxime rotundis: & si rem ipsam spectemus, e Calore, Vento, seu Vapore, & Aëre; & alia insuper re, quæ ex tenuissimis, minutissimis, & maxime mobilibus Seminibus constans, est sensus principium & origo. Quo vero modo Calor, Ventus, Aër, & quarta illa res innominata misceantur, explicare se non posse liquido fatetur. A v. 324 *ad v.* 350. *asserit Animam & Corpus ita conjuncta esse, ut sine utriusque pernicie separari non possint. Deinde a v.* 351. *ad v.* 370. *non solum Animum, sed etiam* Corpus sentire *affirmat, seu potius totum Animal, rem e Corpore & Anima compositam. Posthæc a v.* 371. *ad v.* 417. *refutat opinionem Democriti, qui singulas Animæ partes singulis Corporis partibus appositas & conjunctas esse docuit. Et ut olim affirmasset Animum esse potiorem totius Compositi partem, sic ab Animo potius quam ab Anima vitam dependere, & salutem Animalis conservari asserit. Deinde a v.* 418. *ad v.* 842. *Animos & Animas nasci & interire cum Corporibus, viginti octo argumentis demonstrare conatur, &* Transmigrationem Pythagoræ *obiter deridet. Demum a v.* 842. *ad v.* 882. *Mortem nihil esse docet, cum post Mortem nihil est mortali Animæ timendum; immo si Anima immortalis (ut Platoni visum est) concedatur, Mortem tamen nihil esse, cum Anima separata non meminerit se umquam antea exstitisse. Proinde ad v.* 906. *ridet hominum vanam de sepultura sollicitudinem. Deinde demonstrat Mortem non esse malum, quia mortui non indigent istis bonis quibus vivi gaudent, neque istis doloribus afficiuntur qui miseros mortales cruciant, ad v.* 943. *Vitam etiam ipsam non esse desiderabilem, quippe quæ nihil novi afferat, sed easdem semper voluptates usque ad nauseam subministret, ad v.* 988. *Ne vero istæ fabulæ quas Poëtæ narrant, de Inferis & Pœnis post Mortem, terreant mortales, ad v.* 1036. *omnes illas commoda interpretatione elevat. Deinde usque ad finem hujus libri monet, plerosque mortalium inepte & absurde de*

Mor-

Morte queri, cum ſapientiſſimi hominum, & potentiſſimi ducum & imperatorum vim diræ neceſſitatis ſenſerint. Docet, ideo mortales vitam ſollicitam & inquietam agere, quod hanc Mortis contemplationem refugiant, & inepte votis omnibus vitam expetere, quam aliquando amiſſuri ſunt, quæ nullam novam voluptatem afferat, innumeris vero doloribus & periculis obnoxia reddatur; præſertim cum vivendo nihil detrahunt de tempore Mortis, quæ omnes manet æterna.

TITI
LUCRETII CARI
DE RERUM NATURA
LIBER TERTIUS.

Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ;
Te sequor o Grajæ gentis decus; inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis;
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aveo. Quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta: tuisque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.
Nam simul ac ratio tua cœpit vociferari
Naturam rerum haud divina mente coortam;

Dif-

Diffugiunt animi terrores; mœnia mundi
Diſcedunt; totum video per inane geri res.
Apparet divum numen, ſedeſque quietæ;
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adſpergunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: ſemperque innubilus æther
Integit, & large diffuſo lumine ridet.
Omnia ſuppeditat porro natura; neque ulla
Res animi pacem delibrat tempore in ullo.
At contra nuſquam apparent Acheruſia templa:
Nec tellus obſtat, quin omnia diſpiciantur,
Sub pedibus quæcumque infra per inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror, quod ſic natura tua vi
Tam manifeſta patens ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint; & quam variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent æterno percita motu;
Quoque modo poſſint ex his res quæque creari:
Haſce ſecundum res animi natura videtur,
Atque animæ claranda meis jam verſibus eſſe:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
Omnia ſuffundens mortis nigrore; neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam, puramque relinquit.
Nam, quod ſæpe homines morbos magis eſſe timendos
Infamemque ferunt vitam, quam tartara leti;
Et ſe ſcire animi naturam ſanguinis eſſe;
Nec prorſum quidquam noſtræ rationis egere;
Hic licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, ſi fert ita forte voluntas,
Jactari cauſſa, quam quod res ipſa probetur.
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conſpectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:

Et quocumque tamen miseri venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & Manibus divis
Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
Acrius advertunt animos ad relligionem.
Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit; adversisque in rebus noscere qui sit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur; & eripitur persona, manet res.
Denique avarities, & honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
Juris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes: hæc vulnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama, & contemtus, & acris egestas
Semota ab dulci vita stabilique videntur;
Et quasi jam leti portas cunctarier ante:
Unde homines dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longe, longeque recesse;
Sanguine civili rem conflant; divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineum mensas odere, timentque.
Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum esse potentem,
Illum aspectari, claroque incedere honore:
Ipsi se in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, & nominis ergo:
Et sæpe usque adeo, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Ut sibi consciscant mœrenti pectore letum;
Obliti fontem curarum hunc esse timorem,
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
Rumpere, & in summa pietatem evertere fundo.
Nam jam sæpè homines patriam, carosque parenteis

Prodiderunt, vitare Acheruſia templa petentes.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timémus
Interdum, nihilo quæ ſunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturæ ſpecies, ratioque.
Primum animum dico (mentem quem ſæpe vocamus,)
In quo conſilium vitæ, regimenque locatum eſt,
Eſſe hominis partem nihilo minus, ac manus, & pes,
Atque oculi partes animantis totius exſtant.
Quamvis multa quidem ſapientum turba putarunt
Senſum animi certa non eſſe in parte locatum:
Verum habitum quemdam vitalem corporis eſſe,
Harmoniam Graji quam dicunt; quod faciat nos
Vivere cum ſenſu, nulla cum in parte ſiet mens:
Ut bona ſæpe valetudo cum dicitur eſſe
Corporis, & non eſt tamen hæc pars ulla valentis:
Sic animi ſenſum non certa parte reponunt:
Magnopere in quo mi diverſi errare videntur.
Sæpe utique in promtu corpus, quod cernitur, ægrit,
Cum tamen ex alia lætamur parte latenti:
Et retro fit, uti contra ſit ſæpe viciſſim,
Cum miſer ex animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quam ſi pes cum dolet ægri,
In nullo caput interea ſit forte dolore.
Præterea molli cum ſomno dedita membra,
Effuſumque jacet ſine ſenſu corpus onuſtum:
Eſt aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, & omneis accipit in ſe
Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.
Nunc animam quoque ut in mẽbris cognoſcere poſſis
Eſſe, neque harmoniam corpus retinere ſolere:
Principio fit, uti detracto corpore multo,

Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rurſus cum corpora pauca caloris
Diffugere, foraſque per os eſt editus aër;
Deſerit extemplo venas, atque oſſa relinquit:
Noſcere ut hinc poſſis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo fulcire ſalutem:
Sed magis hæc, venti quæ ſunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Eſt igitur calor, ac ventus vitalis in ipſo
Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus.
Quapropter, quoniam eſt animi natura reperta,
Atque animæ, quaſi pars hominis: redde harmoniaï
Nomen ab organico ſaltu delatum Heliconis;
Sive aliunde ipſi porro traxere, & in illam
Tranſtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat;
Quidquid id eſt, habeant: tu cetera percipe dicta.
Nunc animum, atque animam dico conjuncta teneri
Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed caput eſſe quaſi, & dominari in corpore toto
Conſilium, quod nos animum, mentemque vocamus;
Idque ſitum media regione in pectoris hæret.
Hic exſultat enim pavor, ac metus; hæc loca circum
Lætitiæ mulcent; hic ergo mens animuſque eſt.
Cetera pars animæ per totum diſſita corpus
Paret; & ad numen mentis, momenque movetur:
Idque ſibi ſolum per ſe ſapit, & ſibi gaudet:
Cum neque res animam, neque corpus commovet ulla.
Et quaſi cum caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: ſic animus nonnunquam læditur ipſe,
Lætitiaque viget, cum cetera pars animaï
Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
Verum ubi vehementi magis eſt commota metu mens,
Conſentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, & pallorem exſiſtere toto

Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri;
Caligare oculos, ſonere aureis, ſuccidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines; facile ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe animam cum animo conjunctam; quæ cum animi vi
Percuſſa eſt, exin corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam animi, atque animaï
Corpoream docet eſſe: ubi enim propellere membra,
Conripere ex ſomno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur:
(Quorum nil fieri ſine tactu poſſe videmus;
Nec tactum porro ſine corpore) nonne fatendum eſt
Corporea natura animum conſtare, animamque?
Præterea pariter fungi cum corpore; & una
Conſentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus offendit vitam vis horrida teli,
Oſſibus ac nervis diſcluſis intus adacta;
Attamen inſequitur languor, terræque petitus
Suavis, & in terra mentis qui gignitur æſtus,
Interdumque quaſi exſurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi eſſe neceſſe eſt:
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.
Is tibi nunc animus quali ſit corpore, & unde
Conſtiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio eſſe ajo perſubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum conſtare: id ita eſſe,
Hinc licet advertas animum, ut pernoſcere poſſis.
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quam ſi mens fieri proponit, & inchoat ipſa.
Ocyus ergo animus, quam res ſe perciet ulla,
Ante oculos quarum in promtu natura videtur.
At quod mobile tantopere eſt, conſtare rotundis
Perquam ſeminibus debet, perquamque minutis;
Momine uti parvo poſſint impulſa moveri.
Namque movetur aqua, & tantillo momine flutat;

Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
At contra mellis constantior est natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus;
Hæret enim inter se magis omnis materiai
Copia: nimirum quia non tam lævibus exstat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis.
Namque papaverum, aura potest suspensa, levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus:
At contra lapidum conjectum, spiclorumque
Nenu potest: igitur parvissima corpora quanto
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contra quo quæque magis cum pondere magno,
Asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
Nunc igitur, quoniam est animi natura reperta
Mobilis egregie; perquam constare necesse est
Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, o bone, rebus
Utilis invenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quam tenui constet textura; quamque loco se
Contineat parvo, si possit conglomerari;
Quod simul atque hominem leti secura quies est
Indepta, atque animi natura, animæque recessit:
Nil ibi limatum de toto corpore cernas
Ad speciem, nil ad pondus: mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo animam totam perparvis esse necesse est
Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
Quatinus omnis ubi e toto jam corpore cessit,
Extima membrorum circum-cæsura tamen se
Incolumem præstat; nec desit ponderis hilum:
Quod genus est, Bacchi cum flos evanuit, aut cum
Spiritus unguenti suavis diffugit in auras;
Aut aliquo cum jam succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur

Pro-

Propterea, neque detractum de pondere quidquam.
Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam, animæque
Scire licet perquam pauxillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda est.
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura,
Mista vapore; vapor porro trahit aëra secum;
Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aër.
Rara quod ejus enim constat natura, necesse est
Aëris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex animi est igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse est
Attribuatur; (ea est omnino nominis expers:)
Qua neque mobilius quidquam, neque tenuius exstat,
Nec magis e parvis, aut lævibus ex elementis;
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris;
Inde calor motus, & venti cæca potestas
Accipit; inde aër; inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis; tum viscera persentiscunt
Omnia; postremo datur ossibus, atque medullis,
Sive voluptas est, sive est contrarius ardor. (aere
Nec temere huc dolor usque potest penetrare, neque
Parmanare malum, quin omnia perturbentur:
Usque adeo ut vitæ desit locus; atque animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Comta modis vigeant, rationem reddere aventem

Abs-

Abſtrahit invitum patrii ſermonis egeſtas.
Sed tamen, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant primordia principiorum
Motibus inter ſe, nihil ut ſecerni unum
Poſſit; nec ſpatio fieri diviſa poteſtas;
Sed quaſi multæ vis unius corporis exſtant.
Quod genus in quovis animantum viſcere volgo
Eſt odor, & quidam calor, & ſapor; & tamen ex his
Omnibus eſt unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aër, & venti cæca poteſtas
Miſta creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initium motus ab ſe quæ dividit ollis;
Senſifer unde oritur primum per viſcera motus.
Nam penitus prorſum latet hæc natura, ſubeſtque;
Nec magis hac infra quidquã eſt in corpore noſtro:
Atque anima eſt animæ proporro totius ipſa.
Quod genus in noſtris membris, & corpore toto
Miſta latens animi vis eſt, animæque poteſtas;
Corporibus quia de parvis, paucisque creata eſt.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet; atque animaï totius ipſa
Proporro eſt anima, & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe eſt ventus, & aër,
Et calor inter ſe vigeant commiſta per artus;
Atque aliis aliud ſubſit magis, emineatque;
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus ſeorſum, ſeorſumque poteſtas
Aëris interimant ſenſum, diductaque ſolvant.
Eſt etiam calor ille animo, quem ſumit in ira;
Cum ferviſcit, & ex oculis micat acribus ardor.
Eſt & frigida multa comes formidinis aura;
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltuque ſereno.
Sed calidi plus eſt illis, quibus acria corda,

Ira-

Iracundaque mens facile effervescit in ira:
Quo genere in primis vis est violenta leonum;
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
At ventosa magis cervorum frigida mens est,
Et gelidas citius per viscera concitat auras;
Quæ tremulum faciunt membris exsistere motum.
At natura boum placido magis aëre vivit;
Nec nimis iraï fax umquam subdita percit
Fumida, suffundens cæcæ caliginis umbras;
Nec gelidis torpet telis perfixa pavoris;
Inter utrosque sita est, cervos, sævosque leones.
Sic hominum genus est: quamvis doctrina politos
Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujusque animæ vestigia prima.
Nec radicitus evelli mala posse putandum est,
Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citius paullo tentetur; at ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre necesse est
Naturas hominum varias, moresque sequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere caussas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus video firmare potesse,
Usque adeo naturarum vestigia linqui
Parvola, quæ nequeat ratio depellere dictis:
Ut nihil impediat dignam diis degere vitam.
  Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni;
Ipsaque corporis est custos, & caussa salutis;
Nam communibus inter se radicibus hærent:
Nec sine pernicie divelli posse videntur.
Quod genus, e turis glæbis evellere odorem
Haud facile est, quin intereat natura quoque ejus.
Sic animi, atque animæ naturam corpore toto

Ex-

Extrahere haud facile eſt, quin omnia diſſolvantur.
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter ſe fiunt conſorti prædita vita:
Nec ſine vi quidquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque animi ſeorſum ſentire poteſtas:
Sed communibus inter eos conflatur utrimque
Motibus accenſus nobis per viſcera ſenſus.
Præterea, corpus per ſe nec gignitur umquam,
Nec creſcit, nec poſt mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit ſæpe vaporem,
Qui datus eſt, neque ab hac cauſſa convellitur ipſe,
Sed manet incolumis: non, inquam, ſic animaï
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt convolſi, conque putreſcunt.
Ex ineunte ævo ſic corporis atque animaï
Mutua vitaleis diſcunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvoque repoſta;
Diſcidium ut nequeat fieri ſine peſte, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta eſt cauſſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum.
Quod ſupereſt, ſiquis corpus ſentire renutat;
Atque animam credit permiſtam corpore toto
Suſcipere hunc motum, quem ſenſum nominitamus;
Vel manifeſtas res contra, veraſque repugnat.
Quid ſit enim corpus ſentire quis afferet umquam?
Si non ipſa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimiſſa anima corpus caret undique ſenſu:
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.
Dicere porro oculos nullam rem cernere poſſe;
Sed per eos animum ut foribus ſpectare recluſis;
Deſipere eſt: contra cum ſenſus dicat eorum:
Senſus enim trahit, atque acies detrudit ad ipſas;
Fulgida præſertim cum cernere ſæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:

Quod

Quod foribus non fit: neque enim, qua cernimus ipſi,
Oſtia ſuſcipiunt ullum recluſa laborem.
Præterea, ſi pro foribus ſunt lumina noſtra,
Jam magis exemtis oculis debere videtur
Cernere res animus ſublatis poſtibus ipſis.
Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Corporis atque animi primordia ſingula primis
Adpoſita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cum multo ſunt animaï elementa minora,
Quam quibus e corpus nobis & viſcera conſtant;
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Diſſita ſunt; dumtaxat ut hoc promittere poſſis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora ſenſiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima animaï.
Nam neque pulveris interdum ſentimus adhæſum
Corpore, nec membris incuſſam inſidere cretam;
Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila
Obvia ſentimus, quando obretimur euntes;
Nec ſupra caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem, nec plumas avium, pappoſque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviſcumque animantis
Sentimus; nec priva pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro culices, & cetera ponunt.
Uſque adeo prius eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,
Quam primordia ſentiſcant concuſſa animaï;
Et quam intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, & diſſultare viciſſim.
Et magis eſt animus vitaï clauſtra coërcens,
Et dominantior ad vitam, quam vis animaï.
Nam ſine mente, animoque nequit reſidere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla animaï:

Sed

Sed comes insequitur facile, & discedit in auras;
Et gelidos artus in leti frigore linquit.
At manet in vita, cui mens animusque remansit,
Quamvis est circum-cæsis lacer undique membris: (
Truncus, ademta anima circum, membrisque remotis,
Vivit, & ætherias vitaleis suscipit auras:
Si non omnimodis, at magna parte animaï
Privatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.
Ut lacerato oculo circum si pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vivata potestas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, solamque relinquas:
Id quoque enim sine pernicie consiet eorum.
At si tantula pars oculi media illa peresa est,
Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur:
Hoc anima atque animus vincti sunt fœdere semper.
  Nunc age, nativos animantibus, & mortaleis
Esse animos, animasque leveis, ut noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore,
Digna tua pergam disponere carmina vita.
Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum;
Atque animam, verbi caussa, cum dicere pergam,
Mortalem esse docens; animum quoque dicere credas:
Quatinus est unum inter se, conjunctaque res est.
  Principio, quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus esse
Principiis factam, quam liquidus humor aquaï est,
Aut nebula, aut fumus: nam longe mobilitate
Præstat, & a tenui caussa magis icta movetur:
Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur:
Quod genus, in somnis sopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur:
Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis

Dis-

Diffluere humorem, & laticem diſcedere cernis:
Et nebula, ac fumus quoniam diſcedit in auras,
Crede animam quoque diffundi, multoque perire
Ocyus, & citius diſſolvi corpora prima,
Cum ſemel omnibus e membris ablata receſſit.
Quippe etenim corpus, quod vas quaſi conſtitit ejus,
Cum cohibere nequit conquaſſatum ex aliqua re,
Ac rarefactum detracto ſanguine venis;
Aëre qui credas poſſe hanc cohiberier ullo?
Corpore qui noſtro rarus magis am cohibeſſit?
Præterea, gigni pariter cum corpore, & una
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore, ſic animi ſequitur ſententia tenuis.
Inde ubi robuſtis adolevit viribus ætas;
Conſilium quoque majus, & auctior eſt animi vis.
Poſt ubi jam validis quaſſatum eſt viribus ævi
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus:
Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque;
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
Ergo diſſolvi quoque convenit omnem animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Creſcere, & (ut docui) ſimul ævo feſſa fatiſcit.
Huc accedit, uti videamus, corpus ut ipſum
Suſcipere immaneis morbos, durumque dolorem:
Sic animum curas acreis, luctumque, metumque.
Quare participem leti quoque convenit eſſe.
Quin etiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim; deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque ſoporem, oculis, nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces, neque noſcere vultus
Illorum potis eſt, ad vitam qui revocantes
Circumſtant, lacrimis rorantes ora, genaſque:
Qua-

Quare animum quoque diſſolvi fateare neceſſe eſt:
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor, ac morbus, leti fabricator uterque eſt;
Multorum exitio perdocti quod ſumus ante.
Denique cur, hominem cum vini vis penetravit
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor;
Conſequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardeſcit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, ſingultus, jurgia gliſcunt?
Et jam cetera de genere hoc quæcumque ſequuntur?
Cur ea ſunt, niſi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam conſuevit corpore in ipſo?
At quæcumque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, (paullo ſi durior inſinuarit
Cauſſa,) fore ut pereant, ævo privata futuro.
Quinetiam, ſubita vi morbi ſæpe coactus
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu,
Concidit, & ſpumas agit, ingemit, & tremit artus;
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat
Inconſtanter, & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi diſtracta per artus
Turbat agens animum, ſpumans ut in æquore ſalſo
Ventorum validis ferviſcit viribus unda.
Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur; & omnino quod ſemina vocis
Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
Qua quaſi conſuerunt, & ſunt munita viaï.
Deſipientia fit, quia vis animi, atque animaï
Conturbatur, & (ut docui) diviſa ſeorſum
Disjectatur, eodem illo diſtracta veneno.
Inde, ubi jam morbi ſe flexit cauſſa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor,
Tum quaſi talipedans primum conſurgit; & omneis
Paullatim redit in ſenſus, animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipſo
Jacte-

Jactetur, miserisque modis distracta laboret:
Cur eamdem credis sine corpore, in aëre aperto,
Cum validis ventis ætatem degere posse?
Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicina posse videmus:
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem.
Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquum est,
Aut aliud prorsum de summa detrahere illûm;
Commutare animum quicumque adoritur, & infit;
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod est quidquam, neque defluere hilum.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
Ergo animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit (uti docui;) seu flectitur a medicina:
Usque adeo falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti;
Ancipitique refutatu convincere falsum.
Denique sæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primum digitos livescere, & ungueis;
Inde pedes, & crura mori: post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia leti.
Scinditur atqui animæ quoniam natura, nec uno
Tempore sincera exsistit, mortalis habenda est.
Quod si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, & parteis conducere in unum;
Atque ideo cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quo copia tanta animaï
Cogitur, in sensu debet majore videri.
Qui quoniam nusquam est, nimirum (ut diximus ante)
Dilaniata foras dispergitur; interit ergo.
Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
Et dare, posse animam glomerari in corpore eorum,

Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen esse animam fateare necesse est.
Nec refert, utrum pereat dispersa per auras,
An contractis in se partibus obbrutescat:
Quando hominē totum magis, ac magis undique sensus
Deficit; & vitæ minus, & minus undique restat.
Et quoniam mens est hominis pars una, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
Atque alii sensus, qui vitam cumque gubernant:
Et veluti manus, atque oculus, naresve seorsum
Secreta a nobis nequeant sentire, neque esse:
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali:
Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
Esse homine; illius quasi quod vas esse videtur:
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eii
Fingere; quandoquidem connexus corpori adhæret.
Denique corporis, atque animi vivata potestas
Inter se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest animi per se natura; nec autem
Cassum anima corpus durare, & sensibus uti.
Scilicet, avolsus radicitus ut nequit ullam
Dispicere ipse oculus rem, seorsum corpore toto:
Sic anima atque animus per se nil posse videntur:
Nimirum, quia per venas, & viscera mistim
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera dissultare; ideo conclusa moventur
Sensiferos motus; quos extra corpus in auras
Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aër, si cohibere
Sese anima, atque in eo poterit concludere motus,
Quos ante in nervis, & in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni
Tegmi-

Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus animi fateare necesse est,
Atque animam, quoniam conjuncta est caussa duobus.
Denique cum corpus nequeat perferre animaï
Discidium, quin id tætro tabescat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanarit, uti fumus, diffusa animæ vis?
Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta foras animæ; manantque per artus,
Perque viarum omneis flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? multimodis ut noscere possis
Dispertitam animæ naturam exisse per artus:
Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
Quam prolapsa foras enaret in aëris auras.
Quin etiam fineis dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliqua tamen e caussa labefacta videtur
Ire anima, & toto solvi de corpore membra;
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exsangui cadere omnia corpore membra:
Quod genus est, animo male factum cum perhibetur,
Aut animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
Omnis: & hæc ipso cum corpore collabefiunt:
Ut gravior paullo possit dissolvere caussa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine demto,
Non modo non omnem possit durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?
Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
Ire foras animam incolumem de corpore toto;
Nec prius ad jugulum, & superas succedere fauceis:
Verum deficere in certa regione locatam:
Ut sensus alios, in parti quemque sua, scit

Diſſolvi: quod ſi immortalis noſtra foret mens,
Non jam ſe moriens diſſolvi conquereretur:
Sed magis ire foras, veſtemque relinquere, ut anguis,
Gauderet, prælonga ſenex aut cornua cervus.
Denique cur animi numquam mens, conſiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibuſve; ſed unis
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad naſcendum reddita cuique
Sunt: & ubi quidquid poſſit durare creatum:
Atque ita multimodis pro totis artubus eſſe,
Membrorum ut numquam exſiſtat præpoſterus ordo?
Uſque adeo ſequitur res rem; neque flamma creari in
Fluminibus ſolita eſt, neque in igni gignier algor.
Præterea, ſi immortalis natura animaï eſt;
Et ſentire poteſt ſecreta a corpore noſtro:
Quinque (ut opinor) eam faciendum eſt ſenſibus auctā:
Nec ratione alia noſmet proponere nobis
Poſſumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & ſcriptorum ſæcla priora
Sic animas introduxerunt ſenſibus auctas.
At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa
Eſſe poteſt anima: neque ſeorſum lingua, nec aures
Abſque anima per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe.
Et quoniam toto ſentimus corpore ineſſe
Vitalem ſenſum, & totum eſſe animale videmus:
Si ſubito medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut ſeorſum partem ſecernat utramque;
Diſpertita proculdubio quoque vis animaï,
Et diſciſſa, ſimul cum corpore disjicietur:
At quod ſcinditur, & parteis diſcedit in ullas,
Scilicet æternam ſibi naturam abnuit eſſe.
Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpe ita deſubito permiſta cæde calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artubus id, quod
Decidit abſciſſum: cum mens tamen, atque hominis vis

Mo-

Mobilitate mali non quit ſentire dolorem:
Et ſimul, in pugnæ ſtudio quod dedita mens eſt,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeiſque petiſſit:
Nec tenet, amiſſam lævam cum tegmine ſæpe
Inter equos abſtraxe rotas, falceiſque rapaceis:
Nec cecidiſſe alius dextram, cum ſcandit, & inſtat.
Inde alius conatur ademto ſurgere crure,
Cum digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abſciſſum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculoſque patenteis;
Donec relliquias animaï reddidit omneis.
Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrimque
Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro;
Omnia jam ſeorſum cernes amciſa recenti
Volnere tortari, & terram conſpergere tabo;
Ipſam ſeque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at ea ratione ſequetur,
Unam animantem animas habuiſſe in corpore multas.
Ergo diviſa eſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore: quapropter mortale utrumque putandum eſt,
In multas quoniam parteis diſcinditur æque.

Præterea, ſi immortalis natura animaï
Conſtat, & in corpus naſcentibus inſinuatur:
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere eſt animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non (ut opinor) id ab leto jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe eſt, quæ fuit ante,
Interiiſſe: & quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.

Præterea, ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita eſt animi vivata poteſtas,

Tum cum gignimur, & vitæ cum limen inimus.
Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & una
Cum membris videatur in ipſo ſanguine creſſe:
Sed velut in cavea, per ſe ſibi vivere ſolam
Convenit; ut ſenſu corpus tamen affluat omne.
Quare etiam atque etiam nec originis eſſe putandum eſt
Experteis animas, nec leti lege ſolutas.
Nam neque tantopere adnecti potuiſſe putandum eſt
Corporibus noſtris extrinſecus inſinuatas:
Quod fieri totum contra manifeſta docet res.
Namque ita connexa eſt per venas, viſcera, nervos,
Oſſaque, uti dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidaï ſtringor aquaï,
Et lapis oppreſſus ſub dente e frugibus aſper:
Nec tam contextæ cum ſint, exire videntur
Incolumes poſſe, & ſalvas exſolvere ſeſe
Omnibus e nervis, atque oſſibus, articuliſque.
Quod ſi forte putas extrinſecus inſinuatam
Permanare animam nobis per membra ſolere;
Tanto quæque magis cum corpore fuſa peribit.
Quod permanat enim, diſſolvitur: interit ergo.
Diſpertitur enim per caulas corporis omneis:
Ut cibus in membra atque artus cum diditur omneis,
Diſperit; atque aliam naturam ſufficit ex ſe:
Sic anima atque animus quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando diſſolvuntur:
Dum quaſi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc animi natura creatur,
Quæ nunc in noſtro dominatur corpore, nata
Ex illa, quæ tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Eſſe die natura animæ, nec funeris expers.
Semina præterea linquuntur, necne, animaï
Corpore in exanimo? quod ſi linquuntur, & inſunt,
Haud erit, ut merito immortalis poſſit haberi:

Partibus amiſſis quoniam libata receſſit.
Sin ita ſinceris membris ablata profugit,
Ut nullas parteis in corpore liquerit ex ſe;
Unde cadavera rancenti jam viſcere vermeis
Exſpirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exſanguis tumidos perfluctuat artus?
Quod ſi forte animas extrinſecus inſinuari
Vermibus, & privas in corpora poſſe venire
Credis; nec reputas, cur millia multa animarum
Conveniant, unde una receſſerit: hoc tamen eſt ut
Quærendum videatur, & in diſcrimen agendum:
Utrum tandem animæ venentur ſemina quæque
Vermiculorum, ipſæque ſibi fabricentur ubi ſint:
An jam corporibus perfectis inſinuentur.
At neque cur faciant ipſæ, quareve laborent,
Dicere ſuppeditat; neque enim ſine corpore cum ſint,
Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat:
Et mala multa animus contage fungitur ejus.
Sed tamen his eſto quamvis facere utile corpus,
Quod ſubeant: at qua poſſint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt animæ ſibi corpora, & artus.
Nec tamen eſt ut jam perfectis inſinuentur
Corporibus, neque enim poterunt ſubtiliter eſſe
Connexæ; neque conſenſu contagia fient.
Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur: dolus volpibus, & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
Et jam cetera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingenerafcunt, inque genuntur;
Si non certa ſuo quia ſemine, ſeminioque
Vis animi pariter creſcit cum corpore toto?
Quod ſi immortalis foret, & mutare ſoleret
Corpora, permiſtis animantes moribus eſſent:
Effugeret canis Hyrcano de ſemine ſæpe

Cornigeri incurſum cervi; tremeretque per auras
Aëris accipiter fugiens veniente columba:
Deſiperent homines; ſaperent fera ſæcla ferarum.
  Illud enim falſa fertur ratione, quod ajunt,
Immortalem animam mutato corpore flecti:
Quod mutatur enim, diſſolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant;
Quare diſſolvi quoque debent poſſe per artus,
Denique ut intereant una cum corpore cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora ſemper
Ire humana; tamen quæram cur e ſapienti
Stulta queat fieri, nec prudens ſit puer ullus?
Nec tam doctus equæ pullus, quam fortis equi vis?
Si non certa ſuo quia ſemine, ſeminioque
Vis animi pariter creſcit cum corpore toto.
Scilicet in tenero teneraſcere corpore mentem
Confugient; quod ſi jam fit, fateare neceſſe eſt,
Mortalem eſſe animam; quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, ſenſumque priorem.
  Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, niſi erit conſors in origine prima?
Quidve foras ſibi vult membris exire ſenectis?
An metuit concluſa manere in corpore putri?
Et domus ætatis ſpatio ne feſſa vetuſto
Obruat? at non ſunt immortali ulla pericla.
  Denique connubia ad Veneris, partuſque ferarum
Eſſe animas præſto, deridiculum eſſe videtur;
Et ſpectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero; certareque præproperanter
Inter ſe quæ prima, potiſſimaque inſinuetur:
Si non forte ita ſunt animarum fœdera pacta,
Ut quæ prima volans advenerit, inſinuetur
Prima; neque inter ſe contendant viribus hilum.
  Denique in æthere non arbor, non æquore in alto

Nubes eſſe queunt, nec piſces vivere in arvis;
Nec cruor in lignis, nec ſaxis ſuccus ineſſe:
Certum ac diſpoſitum eſt, ubi quidquid creſcat, & inſit:
Sic animi natura nequit ſine corpore oriri
Sola, neque a nervis, & ſanguine longius eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multo prius ipſa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus eſſe
Poſſet; & innaſci quavis in parte ſoleret:
Tandem in eodē homine, atque in eodem vaſe maneret.
Quod quoniam in noſtro quoque conſtat corpore certum;
Diſpoſitumque videtur, ubi eſſe, & creſcere poſſit
Seorſum anima, atque animus: tanto magis inficiandum
Totum poſſe extra corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periiſſe neceſſe eſt
Confiteare animam diſtractam in corpore toto.
  Quippe etenim mortale æterno jungere, & una
Conſentire putare, & fungi mutua poſſe,
Deſipere eſt: quid enim diverſius eſſe putandum eſt,
Aut magis inter ſe disjunctum, diſcrepitanſque,
Quam, mortale quod eſt, immortali, atque perenni
Junctum, in concilio ſævas tolerare procellas?
  Præterea, quæcumque manent æterna, neceſſe eſt,
Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quidquam, quod queat arctas
Diſſociare intus parteis; ut materiaï
Corpora ſunt; quorum naturam oſtendimus ante:
Aut ideo durare ætatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia; ſicut inane eſt;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci ſit copia circum,
Quo quaſi res poſſint diſcedere, diſſolvique:
Sicut ſummarum ſumma eſt æterna, neque extra
Quis locus eſt, quo diffugiat: neque corpora ſunt, quæ
Poſſint incidere, & valida diſſolvere plaga.
At neque (uti docui) ſolido cum corpore mentis

Natura eſt; quoniam admiſtum eſt in rebus inane:
Nec tamen eſt ut inane; neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quæ poſſint forte coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem;
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porro natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quo poſſit vis animaï;
Aut alia quavis poſſit vi pulſa perire.
Haud igitur leti præcluſa eſt janua menti.
Quod ſi forte ideo magis immortalis habenda eſt,
Quod letalibus ab rebus munita tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena ſalutis;
Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulſa prius, quam, quid noceant, ſentire queamus:
Scilicet a vera longe ratione remotum eſt.
Præter enim quam quod morbis tum corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus ſæpe futuris
Macerat, inque metu male habet, curiſque fatigat:
Præteritiſque admiſſa annis peccata remordent.
Adde furorem animi proprium, atque oblivia rerum;
Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.
Nil igitur mors eſt; ad nos neque pertinet hilum;
Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore ſenſimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis;
Omnia cum belli trepido concuſſa tumultu
Horrida contremuere ſub altis ætheris auris:
In dubioque fuit ſub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis eſſet, terraque marique:
Sic ubi non erimus, cum corporis, atque animaï
Diſcidium fuerit, quibus e ſumus uniter apti;
Scilicet haud nobis quidquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, ſenſumque movere:
Non ſi terra mari miſcebitur, & mare cælo.
Et, ſi jam noſtro ſentit de corpore, poſtquam

Diſtracta eſt animi natura, animæque poteſtas;
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu, conjugioque
Corporis, atque animæ conſiſtimus uniter apti.
Nec, ſi materiam noſtram conlegerit ætas
Poſt obitum, rurſumque redegerit, ut ſita nunc eſt;
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quidquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta ſemel cum ſit repetentia noſtra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materia noſtra nova proferet ætas.
Nam cum reſpicias immenſi temporis omne
Præteritum ſpatium; tum motus materiaï
Multimodi quam ſint; facile hoc adcredere poſſis,
Semina ſæpe in eodem, ut nunc ſunt, ordine poſta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta eſt vitaï pauſa, vageque
Deerrarunt paſſim motus ab ſenſibus omnes.
  Debet enim, miſere quoi forte ægreque futurum eſt,
Ipſe quoque eſſe in eo tum tempore, cum male poſſit
Accidere: At quoniam mors eximit im, prohibetque
Illum, cui poſſint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus & nunc nos ſumus, ante fuiſſe;
Scire licet nobis nihil eſſe in morte timendum:
Nec miſerum fieri, qui non eſt, poſſe: neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
  Proinde ubi ſe videas hominem miſerarier ipſum,
Poſt mortem fore, ut aut putreſcat corpore poſto,
Aut flammis interfiat, malisve ferarum;
Scire licet, non ſincerum ſonere; atque ſubeſſe
Cæcum aliquem cordi ſtimulum, quamvis neget ipſe
Credere ſe quemquam ſibi ſenſum in morte futurum.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit; & inde
Nec radicitus e vita ſe tollit, & eicit;

Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque;
Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis a projecto corpore; & illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
Nec videt, in vera nullum fore morte alium se;
Qui possit vivus sibi se lugere peremtum;
Stansque jacentem; nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum est malis morsuque ferarum
Tractari; non invenio qui non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari; atque rigere
Frigore cum in summo gelidi cubat æquore saxi:
Urgerive superne obtritum pondere terræ.
At jam non domus accipiet te læta; neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacita pectus dulcedine tangent:
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: Miser! o miser! ajunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum
Jam desiderium rerum super insidet una.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur,
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem ut es leto sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatus doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te prope busto
Insatiabiliter deflebimus; æternumque
Nulla dies nobis mœrorem e pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum est, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?
Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque
Pocu-

Pocula ſæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, Brevis hic eſt fructus homullis:
Jam fuerit, neque poſt umquam revocare licebit.
Tamquam in morte mali cum primis hoc ſit eorum,
Quod ſitis exurat miſeros, atque arida torreat;
Aut aliæ cujus deſiderium inſideat rei.
Nec ſibi enim quiſquam tum ſe, vitamque requirit,
Cum pariter mens & corpus ſopita quieſcunt:
(Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem)
Nec deſiderium noſtri nos adtigit ullum:
Et tamen haudquaquam noſtros tunc illa per artus
Longe ab ſenſiferis primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex ſomno ſe conligit ipſe.
Multo igitur mortem minus ad nos eſſe putandum;
Si minus eſſe poteſt, quam quod nihil eſſe videmus.
Major enim turbæ disjectus materiaï
Conſequitur leto; nec quiſquam expergitus exſtat,
Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta.
Denique ſi vocem rerum natura repente
Mittat, & hoc aliquoi noſtrum ſic increpet ipſa:
Quid tibi tantopere eſt, mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam ſi grata fuit tibi vita anteacta, priorque;
Et non omnia, pertuſum congeſta quaſi in vas,
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere:
Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
Æquo animoque capis ſecuram, ſtulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profuſa;
Vitaque in offenſu eſt; cur amplius addere quæris,
Rurſum quod pereat male, & ingratum occidat omne?
Non potius vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
Confecti languent, eadem tamen omnia reſtant,

Omnia si pergas vivendo vincere sæcla:
Atque etiam potius, si numquam sis moriturus.
Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
Naturam? & veram verbis exponere caussam?
At qui obitum lamentetur miser amplius æquo,
Non merito inclamet magis, & voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrimas, barathro, & compesce querelas.
Grandior hic vero si jam, seniorque queratur:
Omnia perfructus vitaï præmia, marces:
Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis,
Imperfecta tibi elapsa est, ingrataque vita:
Et nec-opinanti mors ad caput adstitit ante,
Quam satur, ac plenus possis discedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte;
Æquo animoque, agedum, jam aliis concede: necesse est.
Jure (ut opinor) agat, jure increpet, incilietque:
Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
Semper; & ex aliis aliud reparare necesse est:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus est, ut crescant postera sæcla:
Quæ tamen omnia te, vita perfuncta, sequentur.
Nec minus ergo ante hæc, quam nunc, cecidere, cadētque.
Sic alid ex alio numquam desistet oriri;
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.
Respice item quam nil ad nos anteacta vetustas
Temporis æterni fuerit, quam nascimur ante.
Hoc igitur speculum nobis natura futuri
Temporis exponit, post mortem denique nostram.
Numquid ibi horribile apparet? num triste videtur
Quidquam? nonne omni somno securius exstat?
Atque ea nimirum, quæcumque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus, ut fama est, cassa formidine torpens:
Sed magis in vita divum metus urget inanis
Mor-

Mortaleis; caſumque timent, quemcumque ferat ſors.
Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem;
Nec, quod ſub magno ſcrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
Quamlibet immani projectu corporis exſtet:
Qui non ſola novem diſpenſis jugera membris
Obtineat, ſed qui terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore ſemper:
Sed Tityos nobis hic eſt, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor,
Aut alia quavis ſcindunt cuppedine curæ.
Siſyphus in vita quoque nobis ante oculos eſt,
Qui petere a populo faſceis, ſævaſque ſecureis
Imbibit, & ſemper victus, triſtiſque recedit:
Nam petere imperium, quod inane eſt, nec datur umquā;
Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem;
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum; quod tamen a ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
Deinde animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiareque numquam:
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt, fœtuſque ferunt, varioſque lepores;
Nec tamen explemur vitaï fructibus umquam:
Hoc (ut opinor) id eſt, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas;
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.
Cerberus, & Furiæ jam vero, & lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æſtus,
Hæc neque ſunt uſquam, neque poſſunt eſſe profecto.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo jactus deorſum;
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ:
Quæ

Quæ tamen etsi absunt, at mens sibi conscia facti,
Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, nec quæ sit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit, magis hæc ne in morte gravescant:
Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.
  Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis:
Lumina sis oculis etiam bonus Ancus reliquit,
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
  Ille quoque ipse, viã qui quondam per mare magnum
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit super ire lacunas,
Et contemsit aquis insultans murmura ponti;
Lumine ademto, animam moribundo corpore fudit.
  Scipiades belli fulmen, Carthaginis horror,
Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.
  Adde repertores doctrinarum, atque leporum;
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis sopitus quiete est.
  Denique Democritum postquam matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis;
Sponte sua leto caput obvius obtulit ipse.
  Ipse Epicurus obît decurso lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio superavit, & omneis
Præstinxit, stellas exortus uti ætherius sol.
Tu vero dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita est prope jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,
Sollicitamque geris cassa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum
Ebrius urgeris multis miser undique curis,
Atque animo incerto fluitans errore vagaris?

Si possent homines, proinde ac sentire videntur,
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget;
Et quibus id fiat caussis cognoscere, & unde
Tanta mali tamquam moles in pectore constet: (
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper;
Commutare locum, quasi onus deponere possit.
Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum est; subitoque revertit:
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplo, tetigit cum limina villæ;
Aut abit in somnum gravis, atque oblivia quærit;
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.
Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit:
Propterea, morbi quia caussam non tenet æger:
Quam bene si videat, jam, rebus quisque relictis
Naturam primum studeat cognoscere rerum:
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur status; in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos subigit vitaï tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat;
Nec devitari letum pote, quin obeamus.
Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur
Cetera: post aliud, cum contigit illud avemus;
Et sitis æqua tenet vitaï semper hianteis:
Posteraque in dubio est fortunam quam vehat ætas;
Quidve ferat nobis casus; quive exitus instet.
Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum

Tempore de mortis; nec delibrare valemus,
Quo minus esse diu possimus morte peremti.
Proinde licet quotvis vivendo condere sæcla;
Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit:
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, & ille,
Mensibus, atque annis qui multis occidit ante.

CREECHII CENSURA.

Cum de materia, ejusque motibus, (si modo opiniones quæ Providentiam impugnent excipias) disputet Lucretius, quis Philosophorum prudentius, aut rei ipsi accommodatius? De rebus vero a sensu remotis, de Anima, ejusque facultatibus disserente nemo vanior aut ineptior. Qualem vero sibi Animam effingit? En ipsa adest. Substantia Corporea tenuis, composita e minutis & volubilibus particulis Auræ, Aëris, & Caloris, quæ ita per totum corpus sitæ sunt, ut parvis intervallis sint a se invicem disjunctæ. His tribus addas quartum Nescio quid innominatum, persubtile, & maxime mobile, quod in pectore situm sit sensus principium, & imagines ab omnibus rebus venientes percipiat, & tum perfecta & consummata erit Epicuri Anima. Breviter, concipe araneum in pyxide, qui per totam istius pyxidis cavitatem telam texat, mediamque ipse incolat: advolent deinde muscæ, & fila moveant, quo motu excitatus araneus filamenta tractet, muscas irretiat, & captas devoret. Hæc concipe, & habebis imaginem Epicureæ Animæ captantis εἴδωλα, qua nulla umquam fuerit similior. Hæc vero digna sunt Philosopho commenta!

Animam non esse corporis Harmoniam, a v. 94. ad v. 136. satis probatum. Inde usque ad v. 162. frustra Animum,

mum, dominum videlicet, vili servo Animæ conjungit. Vehementi metu concusso Animo, laborat Anima, fateor: sic tremente citharœdo debitos sonos cithara non reddit. Pari successu usque ad v. 177. Animum corporeum esse evincere conatur; quod enim argumentis confirmare debuit, id tamquam certum sibi sumit: pertinaciter enim affirmamus Contactum posse esse sine corpore.

Dum vero Animam corpoream esse nondum probaverit, quid de illius subtilitate usque ad v. 231. inquiramus? Fatendum tamen Poëtam evidenter demonstrasse, Animæ particulas (si modo corporea foret) debere esse subtiles & volubiles. Nec de compositione Animæ usque ad v. 323. litigemus, nam ex Aëris, Auræ, & Caloris Seminibus non minus apte componat Animum quam ex alicujus altus materiæ particulis. Quod vero, v. 280. tribus hisce rebus quartum aliquod innominatum addat, ideo confitetur nullum genus Corporis concipi, aut excogitari posse, quod sensus sit principium.

Prudenter autem tenuis Animi salutem denso validoque Corpori commendat usque ad v. 350. & usque ad v. 370. Corpori etiam facultatem sentiendi largitur. Quid autem stultius? quid a communi sensu remotius? quid denique ipsius placitis minus accommodatum? Unde enim Corpus sit sensus particeps; cui nihil quartæ istius innominatæ rei immiscetur? Deinde ad v. 396. contra Democritum feliciter disputet, nec repugno; non enim inquiro utra sententia potior sit, dum utraque est absurda. Et ut modo Animum Corpori conservandum credidit, sic ad v. 417. Corporis custodiam vicissim Animo commendet: istam tutelam non invideo. Argumenta vero quibus ipsum Animum expugnat, consideremus.

Primum a v. 425. ad v. 445. tenuem & subtilem corpoream substantiam, qualem Animum supponit esse, distrahit & dispergit. Atque id fiat per me licet: Corporeus sit Animus, & quamvis crassus, & e particulis implexis

conjunctus sit, eum tamen dissolubilem fatebor.

Secundum, a v. 445. ad v. 459. *Tertium*, a v. 460. ad v. 464. & *Quartum*, a v. 464. ad v. 473. *nihil efficiunt: Animum enim una cum corpore nasci, adolescere, & senescere minime sentimus. Corpus nasci, adolescere, atque senescere sentimus: in Animo neque decrementum, neque incrementum experimur. At vero in Infante non viget Animus, in Sene deficit. Quo argumento? nempe ineptus est Puer, & Senex desipit. Similiter artificem peritissimum in machina colloces, aliæ vero partes istius machinæ nimis rigescant, aliæ sint æquo flaccidiores, deterantur aliæ, aliæ autem nimis turgescant; & deinde stulte exspectabis ordinatos motus, licet maxime elaboret peritissimus ille artifex. Deinde curas, luctumque suscipit Animus: ergo est dissolubilis. Quia, videlicet (alia non jam occurrit ratio) luctus* penetrans, & *curæ* edaces *alibi appellantur. Digna mortali & corporeo Animo ista ratiocinatio! Quarto autem argumento eadem responsio quæ Secundo, satisfacit.*

Tribus sequentibus argumentis, a v. 475. ad v. 524. *Medici respondeant; quamquam nil opus est responso. Crura vacillent, tardescat lingua, & natent oculi: quid hæc ad Animum? Jurgia denique gliscant; neque id quidem mirum: quemadmodum quantumlibet alioquin peritus fuerit citharistes, non poterit tamen non dissonantes cantilenas exprimere, si perturbate intenderis, ac distenderis chordas citharæ, quæ harmonice ante pulsabatur. Similiter in morbo Epileptico ater ille humor organa deturbat, atque inde isti motus incompositi. Cum vero organa tantum afficiat, & debilitet Morbus, quid aliud restituat Medicina? Septimum*, a v. 525. ad v. 546. *asserit Animam hominis membratim morientis sensim deficere atque interire: quasi frigescere non possint Artus, nisi Anima etiam frigescat. Hoc vero argumentum supponit Animam* Corpoream *esse, & per totum corpus diffusam; quod nondum probavit,*

&, certo scio, nemo umquam demonstrabit.

Octavum, a v. 547. ad v. 556. nihil agit. Neque enim ab alio intelligendi aut ratiocinandi vim habet Anima, quemadmodum Auris audiendi, aut Oculus videndi mutuatur; verum a seipsa id habet, ac idcirco mirum non est, si sejuncta a Corpore Auris non audiat, neque sejunctus Oculus videat, secreta autem a Corpore Mens intelligat ac ratiocinetur.

Nono a v. 557. ad v. 578. hoc modo respondendum: Ut dum videmus Militem gladio aliisque armis pugnantem, non dicimus tamen illum armis destitutum non posse plagam ullam inferre, cum manus adhuc suppetant quibus infligere ictus possit; sic cum Anima membris undique, ut panoplia quadam induatur, organisque adeo corporeis varias functiones obeat, dicendum tamen non est, ubi istum omnem quasi militarem apparatum exuerit, nullam ipsi neque intelligendi neque sentiendi superesse functionem.

Decimi argumenti, a v. 579. ad v. 590. vires nemo agnoscet, nisi qui senserit Animum esse quasi fundamentum totius Animalis, & Corpus Animo tamquam sale aliquo condiri, ne fœteat & putrescat.

Undecimum, a v. 591. ad v. 605. nihil aliud est quam in verbo lusus; ideo enim vim aliquam videtur habere, quia ista spirituum defectio appellatur Animi deliquium.

Duo sequentia, a v. 606. ad v. 623. negant Animam exire posse integram, nisi per fauces exspiretur; nec absurde quidem, si Corporeus foret Animus. Addunt insuper Animam futuram dissolutionem metuentem ægre atque invito exire. Respondet apud Ciceronem Cato: Quid quod sapientissimus quisque æquissimo Animo moritur: stultissimus iniquissimo? Nonne vobis videtur Animus is qui plus cernat & longius, videre se ad meliora proficisci: ille autem cujus obtusior acies, non videre? Equidem efferor studio patres vestros, quos colui & dilexi, videndi: neque vero eos solum convenire aveo,

sed illos etiam de quibus audivi, & legi, & ipse conscripsi. Quo quidem me proficiscentem haud scio quis facile retraxerit. Quod si quis Deus mihi largiatur ut ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusem: nec vero velim, quasi decurso spatio, a calce ad carceres revocari. *Demum affirmant Animum, quoniam in pectore hominis semper situs est (si Epicurum videlicet audiamus) extra pectus non posse integrum manere; quasi aves in nido natæ extra illum versari nequeant.*

Decimum quintum, a v.624. ad v. 633. ejusdem est cum reliquis farinæ, & vulgus sapit. Nec Decimum sextum a v. 634. ad v. 669. tam fuse explicasset Poëta, si motum animalem, eaque instrumenta quæ isti perficiendo inserviunt, perspexisset. Sequenti a v. 670. ad v. 678. Plato & Pythagoras respondeant; istos enim solos premit, & alia jam ago. Decimum septimum & octavum, a v. 679. ad v. 712. supponunt Animum Corporeum per totum corpus diffundi, & cunctis illius partibus alligari; quo nihil falsius aut absurdius. In capite, tamquam princeps in solio, residet, ibique dominatur.

Quam futilis sit ista, a v. 713. ad v. 740. de Vermibus observatio, omnes sentiunt qui vermes in terra, planta, caseo, rebus profecto numquam animatis, genitos viderunt.

Qui Animarum Transmigrationem defendunt, isti effugiant nodos quos nectit Poëta, a v. 741. ad v. 769. Et deinde a v. 770. ad v. 776. absurdus foret Animus, nisi cuperet Corpus vividum & vigens, fugeretque senio confectum. De sequentibus a v. 777. ad v. 784. isti videant, si qui sint, qui Pythagoricas nugas aliquid esse putent. Quoniam vero Vigesimum quartum, a v. 785. ad v. 800. idem est cum Decimo quarto, ideo non alia hic quam illic adhibenda est responsio.

A v. 801. ad v. 866. Rem immortalem rei mortali conjun-

jungere præstantissimis Philosophis nondum visum fuit incongruum, aut absurdum. Deinde contra, a v. 807. ad v. 829. quartum genus rerum constituo, incorporeas videlicet substantias immortales: idque impudenter negabit Epicurus, cum Deos suos æternos & indissolubiles constituerit. Demum, a v. 830. ad v. 841. luctu penetranti affici, & curis edacibus vexari Animum, & corpore morbis quibusdam correpto, illum debitas functiones exercere non posse confitemur: at vero Animum inde fieri mortalem pertinaciter negamus.

Jam vero copiosius ostenderem, frustra hæc omnia argumenta congerere & explicare Lucretium; Mortis enim metum non tollunt. Quippe iis qui bonis prosperisque rebus utuntur, quid calamitosius ista Morte quæ sit στέρησις αἰσθήσεως*? Et miseris talem Mortem proponere qua exstinguantur penitus, sicque miseriarum sit finis, perinde est ac si jactato tempestatum sævitia proponatur naufragium, quo submersus suffocatusque procellum deinceps sensurus non sit. Hoc est egregium quod præstant Epicuri dogmata, solatium. Quod tamen, quale quale est, Bonis omnibus & Piis invisum ac ingratum: & Impios solos, quos nulla Philosophia curare debuit, juvabit.*

LIBRI QUARTI

ARGUMENTUM.

QUa supra libro primo usus est comparatione Lucretius, ut Memmii sui animum tantisper a contentione relaxaret, eadem hunc librum quartum a v. 1. *ad v.* 26. *auspicatur, ut auditorem sibi docilem reddat, & attentum. II. Libri hujus proponit argumentum, quod ex industria cum superioribus connectit. Cum enim primo & secundo libro abunde docuerit, quae & qualia sint rerum Primordia, quibus figuris distincta, quo motu ferantur, ac ceteras res procreent; libro vero tertio Animae atque Animi naturam fusius explicaverit; merito sane a v.* 26. *ad v.* 46. *hanc aliam subnectit disputationem de sensatione tam vigilantium quam dormientium. Quam disputationem ut ex ordine absolvat, a Simulacris exorditur, quibus omnem sensationem fieri contendit. Docet itaque III. a rerum superficie tenuia quaedam & subtilissima Simulacra mitti, quae passim per aëra volitant, sigillatim tamen sub visum non cadunt, nisi a speculis aut aqua repulsa in oculos incurrant, a v.* 46. *ad v.* 108. *IV. Subtilitatem horum Simulacrorum demonstrat, & subinde exiguitatem Primordiorum confirmat, ad v.* 129. *V. Simulacrorum duplex distinguit genus, alterum eorum quae sponte sua generantur in aëre, qualia nonnumquam videmus fieri in nubibus, quae modo gigantum, modo montium, aut belluarum imagines imitantur; alterum eorum quae a rerum superficie avolant, quasi tenues rerum exuviae: & deinde a rerum superficie has exuvias perpetuo oriri docet, & ea motus celeritate per aëra ferri, ut luminis solaris jactum facile superent, a v.* 129. *ad v.* 217. *VI. Quia Visus omnium sensuum primus habetur,*

betur, ab eo exorditur; quem ex Simulacrorum seu Imaginum incursu fieri docet. Interim autem explicat ea omnia quæ ad Visus caussas spectant, variaque de Visu problemata proponit, quæ rite solvit & explicat, a v. 217. ad v. 471. VII. Ne vero aliquis ex problematis modo explicatis sensus fallaciæ arguat, illorum dignitatem copiose adstruit, a v. 471. ad v. 524. Et subinde Scepticos præcipue a v. 471. ad v. 479. refutat: & demum asserit omnem Veritatem fidei sensuum inniti. VIII. His ita de Visu disputatis, ceteros sensus aggreditur, ac primum docet Vocem ac Sonum corporeas esse Imagines, quæ aurem pariter feriant & auditum faciant: Vocis naturam atque formaturam explicat. Cur eadem Vox percipiatur a multis, rationem reddit. Quid sit Echo, quomodo fiat, a v. 524. ad v. 619. IX. Deindè de Sapore, & Gustu, de Odore, & Olfactu docet; quid nempe sit Sapor, quid Odor, & cur non ab omnibus sentiantur. Cur Cibus idem aliis dulcis, aliis amarus fiat: cur Odor alius aliis sit magis aptus, & Vox aliis terrorem incutiat, quæ alios juvet, saltem non terreat, a v. 619. ad v. 726. X. de Imaginatione atque Cogitatione agit, quas per tenuissima rerum Simulacra seu Imagines quæ in mentem incurrant, fieri pariter ait: inde varia de Cogitationibus problemata proponit & explicat. Cur, v. g. videamur in somnis videre illos qui jam mortui sunt: cur Simulacra rerum seu Imagines videantur nobis morari dum cogitamus ea: cur subito quisque cogitat quæ lubuerit: cur in somnis cernimus moveri, a v. 726. ad v. 820. XI. a v. 821. ad v. 905. Docet linguam, oculos, aures, nares, omnia denique sensationis organa prius nata esse quam eorum usum: secus vero in artificiosis rebus, quæ pendent ex prævisa indigentia. XII. De Somno, ac Insomniis agit, inprimisque docet qua ratione fiat Somnus in nobis, & in ceteris animantibus: Somniorum varias assignat caussas: & demum

mum ad res Venereas delapsus a v. 1050. usque ad finem libri, de Amore, Sterilitate, Fœcunditate, &c. liberius forsan & apertius quam par erat, (sed Philosophi in hisce rebus sibi maxime indulgent) disputat.

TITI
LUCRETII CARI
DE RERUM NATURA
LIBER QUARTUS.

AVIA Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ.
Primum, quod magnis doceo de rebus; & arctis
Relligionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde, quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
Nam veluti pueris absinthia tætra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum

Abſinthi laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potius tali tactu recreata valeſcat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata; retroque
Volgus abhorret ab hac; volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi muſæo dulci contingere melle:
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum percipis omnem
Naturam rerum; ac perſentis utilitatem.
Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint; & quam variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent, æterno percita motu;
Quoque modo poſſint res ex his quæque creari:
Atque animi quoniam docui natura quid eſſet,
Et quibus e rebus cum corpore comta vigeret;
Quove modo diſtracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, eſſe ea, quæ rerum ſimulacra vocamus:
Quæ quaſi membranæ ſummo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in ſomnis, cum ſæpe figuras
Contuimur miras, ſimulacraque luce carentum;
Quæ nos horrifice languenteis ſæpe ſopore
Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
Effugere, aut umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cum corpus ſimul, atque animi natura peremta,
In ſua diſceſſum dederunt primordia quæque:
Dico igitur, rerum effigias, tenueiſque figuras
Mittier ab rebus, ſummo de corpore earum;
Quæ quaſi membrana, vel cortex nominiranda eſt;
Quod ſpeciem, ac formam ſimilem gerit ejus imago,
Quojuſcumque cluet de corpore fuſa vagari.

Id

Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ; partim diffuſa ſolute;
Robora ceu fumum mittunt, igneſque vaporem:
Et partim contexta magis, condenſaque; ut olim
Cum veteres ponunt tunicas æſtate cicadæ;
Et vituli cum membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt; & item cum lubrica ſerpens
Exuit in ſpinis veſtem: nam ſæpe videmus
Illorum ſpoliis vepreis volitantibus auctas:
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti, ſummo de corpore earum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant,
Quam quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.
Præſertim cum ſint in ſummis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ poſſint ordine eodem,
Quo fuerint, veterem & formæ ſervare figuram:
Et multo citius, quanto minus endopediri
Pauca queunt, & ſunt in prima fronte locata.
Nam certe jaci, atque emergere multa videmus
Non ſolum ex alto, penituſque, ut diximus ante,
Verum de ſummis ipſum quoque ſæpe colorem:
Et volgo faciunt id lutea, ruſſaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta theatris,
Per malos volgata, trabeiſque trementia flutant.
Namque ibi conſeſſum caveaï ſubter, & omnem
Scenaï ſpeciem, patrum, matrumque, deorumque,
Inficiunt, coguntque ſuo fluitare colore:
Et quanto circum mage ſunt incluſa theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfuſa lepore
Omnia conrident, conrepta luce diei.
Ergo lintea de ſummo ceu corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque: ex ſummo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur, jam formarum veſtigia certa,

Quæ

Quæ vulgo volitant ſubtili prædita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.
  Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
Conſimiles, ideo diffuſæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinſecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Oſtia ſunt, qua contendunt exire coortæ.
At contra, tenuis ſummi membrana coloris
Cum jacitur, nihil eſt, quod eam diſcerpere poſſit;
In promtu quoniam eſt in prima fronte locata.
  Poſtremo, in ſpeculis, in aqua, ſplendoreque in omni
Quæcumque apparent nobis ſimulacra, neceſſe eſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quam quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.
  Sunt igitur tenues formarum, conſimileſque
Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cum poſſit, tamen aſſiduo, crebroque repulſu
Rejectæ, reddunt ſpeculorum ex æquore viſum:
Nec ratione alia ſervari poſſe videntur
Tantopere, ut ſimiles reddantur quoique figuræ.
  Nunc age, quam tenui natura conſtet imago,
Percipe: & in primis quoniam primordia tantum
Sunt infra noſtros ſenſus, tantoque minora,
Quam quæ primum oculi cœptant non poſſe tueri:
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quam ſint ſubtilia, percipe paucis.
Primum animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis quale eſſe putandum eſt?
Quid? cordis globus, aut oculi? quid? membra? quid? artus?
Quantula ſunt? quid? præterea primordia quæque
Unde anima, atque animi conſtet natura, neceſſum eſt,
Non-

Nonne vides, quam ſint ſubtilia, quamque minuta?
Præterea, quæcumque ſuo de corpore odorem
Exſpirant acrem, panaces, abſinthia tætra,
Abrotonique graves, & triſtia centaurea,
Horum unumquodvis leviter ſi forte ciebis,
Quam primum noſcas rerum ſimulacra vagare
Multa, modis multis, nulla vi, caſſaque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt,
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne forte putes ea demum ſola vagare
Quæcumque ab rebus rerum ſimulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ ſponte ſua gignuntur, & ipſa
Conſtituuntur in hoc cælo, qui dicitur aër:
Quæ multis formata modis ſublime feruntur,
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant,
Et quojuſque modi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facile interdum concreſcere in alto
Cernimus, & mundi ſpeciem violare ſerenam,
Aëra mulcenteis motu: nam ſæpe gigantum
Ora volare videntur, & umbram ducere late:
Interdum magni montes, avolſaque ſaxa
Montibus anteire, & ſolem ſuccedere præter:
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quam facili, & celeri ratione genantur,
Perpetuoque fluant ab rebus, lapſaque cedant.
Semper enim ſummum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur: & hoc alias cum pervenit in res,
Tranſit; ut in primis veſtem: ſed in aſpera ſaxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit, ibi jam
Scinditur, ut nullum ſimulacrum reddere poſſit.
At cum, ſplendida quæ conſtant, oppoſta fuerunt,
Denſaque; ut in primis ſpeculum eſt: nihil accidit horum.
Nam neque, uti veſtem, poſſit tranſire; neque ante
Scindi, quam meminit lævor præſtare ſalutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis ſimulacra genantur.

Et quamvis ſubito, quovis in tempore, quamque
Rem contra ſpeculum ponas, apparet imago:
Perpetuo fluere ut noſcas e corpore ſummo
Texturas rerum tenueis, tenueiſque figuras.
Ergo multa brevi ſpatio ſimulacra genuntur,
Ut merito celer his rebus dicatur origo.
  Et quaſi multa brevi ſpatio ſummittere debet
Lumina ſol, ut perpetuo ſint omnia plena:
Sic a rebus item ſimili ratione, neceſſe eſt,
Temporis in puncto rerum ſimulacra ferantur
Multa, modis multis, in cunctas undique parteis.
Quãdoquidem ſpeculum queiſcumque obvertimus oris,
Res ibi reſpondent ſimili forma, atque colore.
  Præterea, modo quom fuerit liquidiſſima cæli
Tempeſtas, perquam ſubito fit turbida fœde
Undique; uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquiſſe, & magnas cæli compleſſe cavernas:
Uſque adeo, tætra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ora ſuperne.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt,
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
  Nunc age, quam celeri motu ſimulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita ſit, longo ut ſpatio brevis hora teratur,
In quemcumque locum diverſo numine tendunt;
Suavidicis potius, quam multis verſibus edam:
Parvus ut eſt cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
  Principio perſæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet eſſe videre.
In quo jam genere eſt ſolis lux, & vapor ejus;
Propterea quia ſunt e primis facta minutis:
Quæ quaſi truduntur, perque aëris intervallum
Non dubitant tranſire, ſequenti concita plaga.
Suppeditatur enim confeſtim lumine lumen,

Et

Et quaſi protelo ſtimulatur fulgure fulgur.
Quapropter ſimulacra pari ratione neceſſe eſt
Immemorabile per ſpatium tranſcurrere poſſe
Temporis in puncto: primum quod parvola cauſſa
Eſt, procul a tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde quod uſque adeo textura prædita rara
Mittuntur, facile ut quaſvis penetrare queant res,
Et quaſi permanare per aëris intervallum.
Præterea, ſi, quæ penitus corpuſcula rerum
Ex alto in terras mittuntur, ſolis uti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapſa diei
Per totum cæli ſpatium diffundere ſeſe;
Perque volare mare, ac terras, cælumque rigare
Quod ſupera eſt; ubi tam volucri hæc levitate feruntur:
Quid? quæ ſunt igitur jam prima fronte parata,
Cum jaciuntur, & emiſſum res nulla moratur?
Nonne vides citius debere, & longius ire?
Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo ſolis pervolgant lumina cælum?
Hoc etiam in primis ſpecimen verũ eſſe videtur,
Quam celeri motu rerum ſimulacra ferantur;
Quod ſimul ac primum ſub divo ſplendor aquaï
Ponitur, extemplo, cælo ſtellante, ſerena
Sidera reſpondent in aqua radiantia mundi.
Jamne vides igitur, quam puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſumque laceſſant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus ut a fluviis, calor a ſole, æſtus ab undis
Æquoris, exeſor mœrorum litora circum.
Nec variæ ceſſant voces volitare per auras:
Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cum mare verſamur propter: dilutaque contra
Cum tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.

Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis;
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.
Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore; necesse est
Consimili caussa tactum, visumque moveri.
Nunc igitur, si quadratum tentamus, & id nos
Commovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago?
Esse in imaginibus quapropter caussa videtur
Cernendi, neque posse sine his res ulla videri.
Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra, feruntur
Undique, & in cunctas jaciuntur didita parteis:
Verum, nos oculis quia solis cernere quimus,
Propterea fit, uti, speciem quo vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
Et quantum quæque a nobis res absit, imago
Efficit, ut videamus, & internoscere curat.
Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
Aëra, qui inter se cumque est, oculosque locatus:
Isque ita per nostras acies perlabitur omnis;
Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.
Propterea fit, uti videamus quam procul absit
Res quæque; & quanto plus aëris ante agitatur,
Et nostros oculos perterget longior aura,
Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc summe celeri ratione geruntur,
Quale sit ut videamus: & una quam procul absit.
Illud in his rebus minime mirabile habendum est,
Cur ea, quæ feriant oculos simulacra, videri
Singula cum nequeant, res ipsæ perspiciantur. (
Ventus enim quoque paullatim cum verberat; & cum

Aere

Acre ferit frigus; non privam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire, & frigoris ejus;
Sed magis unverſum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro; tamquam aliquæ res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis extra.
Præterea, lapidem digito cum tundimus, ipſum
Tangimus extremum ſaxi, ſummumque colorem:
Nec ſentimus eum tactu, verum magis ipſam
Duritiem penitus ſaxi ſentimus in alto.
 Nunc age, cur ultra ſpeculum videatur imago
Percipe, nam certe penitus remmota videtur.
Quod genus illa, foris quæ vere tranſpiciuntur,
Janua cum per ſe tranſpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit aëre viſus.
Primus enim eſt, citra poſteis qui cernitur aër:
Inde fores ipſæ dextra, lævaque ſequuntur:
Poſt extraria lux oculos perterget, & aër
Alter, & illa, foris quæ vere tranſpiciuntur.
Sic ubi ſe primum ſpeculi projecit imago,
Dum venit ad noſtras acies, protrudit, agitque
Aëra, qui inter ſe cumque eſt oculoſque locatus:
Et facit, ut prius hunc omnem ſentire queamus,
Quam ſpeculum: ſed ubi ſpeculum quoque ſēſimus ipsū,
Continuo a nobis in id hæc, quæ fertur, imago,
Pervenit, & noſtros oculos rejecta reviſit;
Atque alium præ ſe propellens aëra volvit,
Et facit, ut prius hunc, quam ſe, videamus: eoque
Diſtare a ſpeculo tantum remmota videtur.
Quare etiam atque etiam minime mirarier eſt par
Illis, quæ reddunt ſpeculorum ex æquore viſum,
Aëribus binis; quoniam res conſit utroque.
 Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars eſt,
In ſpeculis fit, ut in læva videatur, eo quod
Planitiem ad ſpeculi veniens cum offendit imago,

Non convertitur incolumis; ſed recta retrorſum
Sic eliditur, ut ſiquis prius, arida quam ſit
Cretea perſona, adlidat pilæve, trabive;
Atque ea continuo rectam ſi fronte figuram
Servet, & eliſam retro ſeſe exprimat ipſa,
Fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit lævus; & e lævo ſit mutua dexter.
Fit quoque de ſpeculo in ſpeculū ut tradatur imago:
Quinque etiam, ſexve ut fieri ſimulacra ſüerint.
Nam quæcumque retro parte interiore latebunt,
Inde tamen, quamvis torte, penituſque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc ſpeculis videantur in ædibus eſſe.
Uſque adeo e ſpeculo in ſpeculum tralucet imago:
Et cum læva data eſt, fit rurſum ut dextera fiat:
Inde retrorſum reddit ſe, & convertit eodem.
Quinetiam, quæcumque latuſcula ſunt ſpeculorum,
Adſimili lateris flexura prædita noſtri:
Dextera ea propter nobis ſimulacra remittunt;
Aut quia de ſpeculo in ſpeculum trāsfertur imago;
Inde ad nos eliſa bis advolat: aut etiam quod
Circumagitur, cum venit imago; propterea quod
Flexa figura docet ſpeculi convertier ad nos.
Endogredi porro pariter ſimulacra, pedemque
Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari;
Propterea, quia de ſpeculi qua parte recedas,
Continuo nequeunt illinc ſimulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contra ſi tendere pergas:
Propterea, quia vis magna eſt ipſius; & alte
Aëra per purum graviter ſimulacra feruntur,
Et feriunt oculos, turbantia compoſituras.
Præterea, ſplendor, quicumque eſt acer, adurit

Sæpe oculos, ideo quod ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.
Lurida præterea fiunt quæcumque tuentur
Arquati: quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt ſimulacris obvia rerum;
Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta,
Quæ contage ſua palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem, quæ ſunt in luce, tuemur,
Propterea, quia cum propior caliginis aër
Ater init oculos prior, & poſſedit apertos;
Inſequitur candens confeſtim lucidus aër,
Qui quaſi purgat eos, ac nigras diſcutit umbras
Aëris illius: nam multis partibus hic eſt
Mobilior, multiſque minutior, & mage pollens.
Qui ſimul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit, quas ante obſederat ater,
Continuo rerum ſimulacra adaperta ſequuntur,
Quæ ſita ſunt in luce, laceſſuntque ut videamus.
Quod contra facere in tenebris a luce nequimus:
Propterea, quia poſterior caliginis aër
Craſſior inſequitur, qui cuncta foramina complet;
Obſiditque vias oculorum, ne ſimulacra
Poſſint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadrataſque procul turreis cum cernimus urbis,
Propterea fit, uti videantur ſæpe rotundæ,
Angulus obtuſus quia longe cernitur omnis;
Sive etiam potius non cernitur; ac perit ejus
Plaga, nec ad noſtras acies perlabitur ictus:
Aëra per multum quia dum ſimulacra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus aër.
Hinc, ubi ſuffugit ſenſum ſimul angulus omnis,
Fit, quaſi tornata ut ſaxorum ſtructa tuantur.
Non tamen ut coram quæ ſunt, vereque rotunda,
Sed quaſi adumbratim paullum ſimulata videntur.
Umbra videtur item nobis in ſole moveri,

Et veſtigia noſtra ſequi, geſtumque imitari;
(Aëra ſi credas privatum lumine poſſe
Endogredi, motus hominum, geſtuſque ſequentem,
Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aër, id, quod nos umbram perhibere ſüemus.)
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur ſolis, quacumque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, e regione eadem nos uſque ſecuta.
Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt,
Primaque diſpereunt, quaſi in ignem lana trahatur.
Propterea facile & ſpoliatur lumine terra:
Et repletur item, nigraſque ſibi abluit umbras.
Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
Nam, quocumque loco ſit lux, atque umbra, tueri
Illorum eſt: eadem vero ſint lumina, necne,
Umbraque, quæ fuit hic, eadem num tranſeat illuc;
An potius fiat, paullo quod diximus ante:
Hoc animi demum ratio diſcernere debet;
Nec poſſunt oculi naturam noſcere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
Qua vehimur navi, fertur, cum ſtare videtur:
Quæ manet in ſtatione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, veliſque volamus.
Sidera ceſſare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur: at adſiduo in ſunt omnia motu;
Quandoquidem longos obitus exorta reviſunt,
Cum permenſa ſuo ſunt cælum corpore claro:
Solque pari ratione manere, & luna videtur
In ſtatione; ea quæ ferri res indicat ipſa.
Exſtanteſque procul medio de gurgite montes,
Claſſibus inter quos liber patet exitus, iidem
Apparent; & longe divolſi licet, ingens

Inſula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria verſari, & circumcurſare columnæ
Uſque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipſi
Deſierunt verti, vix ut jam credere poſſint,
Non ſupra ſeſe ruere omnia tecta minari.
Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Cum cœptat natura, ſupraque extollere monteis;
Quos tibi tum ſupra ſol monteis eſſe videtur,
Cominus ipſe ſuo contingens fervidus igni,
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ:
Vix etiam curſus quingentos ſæpe veruti:
Inter eos, ſolemque jacent immania ponti
Æquora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes & ſæcla ferarum.
At conlectus aquæ, digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
A terris quantum cæli patet altus hiatus:
Nubila deſpicere, & cælum ut videare videre, &
Corpora mirando ſub terras abdita cælo.
Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæſit
Flumine, & in rapidas amnis deſpeximus undas;
Stantis equi corpus tranſverſum ferre videtur
Vis, & in adverſum flumen contrudere raptim:
Et, quocumque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adſimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamvis eſt denique ductu,
Stanſque in perpetuum paribus ſuffulta columnis,
Longa tamen parte ab ſumma cum tota videtur,
Paullatim trahit anguſti faſtigia coni,
Tecta ſolo jungens, atque omnia dextera lævis:
Donicum in obſcurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, & condere lumen:

Quippe ubi nil aliud niſi aquam, cælumque tuentur;
Ne leviter credas labefactari undique ſenſus.
At maris ignaris, in portu clauda videntur
Navigia, apluſtris fractis, obnitier undis.
Nam quæcumque ſupra rorem ſalis edita pars eſt
Remorum, recta eſt; & recta ſuperne guberna:
Quæ demerſa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, ſurſumque ſupina reverti:
Et reflexa prope in ſummo fluitare liquore.
Raraque per cælum cum venti nubila portant
Tempore nocturno, tum ſplendida ſigna videntur
Labier adverſum nubeis, atque ire ſuperne
Longe aliam in partem, quam quo ratione feruntur.
At ſi forte oculo manus uni ſubdita, ſubter
Preſſit eum, quodam ſenſu fit, uti videantur
Omnia quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare ſupellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.
Denique cum ſuavi devinxit membra ſopore
Somnus, & in ſumma corpus jacet omne quiete;
Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
Noſtra videmur, & in noctis caligine cæca
Cernere cenſemus ſolem, lumenque diurnum;
Concluſoque loco cælum, mare, flumina, monteis
Mutare, & campos pedibus tranſire videmur:
Et ſonitus audire, ſevera ſilentia noctis
Undique cum conſtent, & reddere dicta tacentes.
Cetera de genere hoc mirando multa videmus,
Quæ violare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt:
Nequidquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipſi;
Pro viſis ut ſint, quæ non ſunt ſenſibus viſa.
Nam nihil egregius, quam res ſecernere apertas
A dubiis, animus quas ab ſe protinus addit.

Deni-

Denique nil ſciri ſiquis putat, id quoque neſcit,
An ſciri poſſit, quom ſe nil ſcire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere cauſſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retro.
Et tamen hoc quoque uti concedam ſcire; at id ipſum
Quæram, quom in rebus veri nil viderit ante,
Unde ſciat, quid ſit ſcire, & neſcire viciſſim;
Notitiam veri quæ res, falſique crearit;
Et dubium certo quæ res differre probarit.
Invenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli:
Nam majore fide debet reperirier illud,
Sponte ſua veris quod poſſit vincere falſa.
Quid majore fide porro, quam ſenſus haberi
Debet? an ab ſenſu falſo ratio orta, valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab ſenſibus orta eſt?
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa ſit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere? an aureis
Tactus? an hunc porro tactum ſapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculive revincent;
Non (ut opinor) ita eſt: nam ſeorſum quoique poteſtas
Diviſa eſt: ſua vis quoique eſt: ideoque neceſſe eſt,
Quod molle, aut durum eſt; gelidum, fervenſve; ſeorſum
Id molle, aut durum; gelidum, fervenſve videri:
Et ſeorſum varios rerum ſentire colores,
Et quæcumque coloribus ſunt conjuncta, neceſſe eſt.
Seorſus item ſapor oris habet vim; ſeorſus odores
Naſcuntur; ſeorſum ſonitus: ideoque neceſſe eſt,
Non poſſint alios alii convincere ſenſus.
Nec porro poterunt ipſi reprendere ſeſe;
Æqua fides quoniam debebit ſemper haberi.
Proinde, quod in quoque eſt his viſum tempore, verũ eſt.
Et, ſi non poterit ratio diſſolvere cauſſam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul ſint
Viſa rotunda; tamen præſtat rationis egentem
Red-

Reddere mendose caussas utriusque figuræ,
Quam manibus manifesta suis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque.
Non modo enim ratio ruat omnis;vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis;
Præcipiteisque locos vitare, & cetera, quæ sint
In genere hoc fugienda; sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis, quæ contra sensus instructa, parata est.
Denique ut in fabrica, si prava est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum;
Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta;
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur ratio tibi rerum prava, necesse est,
Falsaque sit, falsis quæcumque ab sensibus orta est.
Nunc alii sensus, quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haudquaquam ratio scruposa relicta est.
Principio, auditur sonus, & vox omnis, in aureis
Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
Corpoream quoque enim vocem constare fatendum est,
Et sonitum; quoniam possunt impellere sensus.
Præterradit enim vox fauceis sæpe; facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe, per angustum turba majore coorta
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis; & iter lædit, qua vox it in auras.
Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque constent
Corporeis e principiis, ut lædere possint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Per-

Perpetuus ſermo, nigraï noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore,
Præſertim ſi cum ſummo eſt clamore profuſus.
Ergo corpoream vocem conſtare neceſſe eſt;
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
Aſperitas autem vocis fit ab aſperitate
Principiorum; & item lævor lævore creatur.
Nec ſimili penetrant aureis primordia forma,
Quom tuba depreſſo graviter ſub murmure mugit;
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum;
Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis,
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Haſce igitur penitus voces cum corpore noſtro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum ſpatium eſt, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, neceſſe eſt verba quoque ipſa
Plane exaudiri, diſcernique articulatim:
Servat enim formaturam, ſervatque figuram.
At ſi interpoſitum ſpatium ſit longius æquo,
Aëra per multum confundi verba neceſſe eſt,
Et conturbari vocem, dum tranſvolat auras.
Ergo fit, ſonitum ut poſſis audire, neque hilum
Internoſcere verborum ſententia quæ ſit:
Uſque adeo confuſa venit vox, inque pedita.
Præterea, edictum ſæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo, emiſſum præconis ab ore:
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam ſe dividit aureis,
Obſignans formam verbis, clarumque ſonorem.
At, quæ pars vocum non aureis accidit ipſas,
Præterlata perit, fruſtra diffuſa per auras:
Pars ſolidis adliſa locis, rejecta ſonorem
Reddit, & interdum fruſtratur imagine verbi.
Quæ

Quæ bene cum videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cum monteis inter opacos
Quærimus, & magna dispersos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur;
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi;
Chordarumque sonos fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
Et genus agricolûm late sentiscere, cum Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
Cetera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deserta ab divis quoque forte putentur
Sola tenere: ideo jactant miracula dictis:
Aut aliqua ratione alia ducuntur; ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureisque lacessant:
Cum loquimur clausis foribus, quod sæpe videmus.
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest; simulacra renutant:
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant;
Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.
Præterea, parteis in cunctas dividitur vox:
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
Dissiluit semel in multas exorta: quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis.

Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
Omnia quæ circum fuerint, sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut sunt missa semel: quapropter cernere nemo
Se supra potis est: at voces accipere extra.
Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confusa penetrat:
Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.
Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum,
Plusculum habent in se rationis, plusque operaï.
Principio, succum sentimus in ore, cibum cum.
Mandendo exprimimus: ceu plenam spongiam aquaï
Siquis forte manu premere, exsiccareque cœpit.
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & raræ perplexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi,
Suaviter attingunt, & suaviter omnia tractant
Humida linguaï circum sudantia templa:
At contra pungunt sensum, lacerantque coorta,
Quanto quæque magis sunt asperitate repleta,
Deinde voluptas est e succo in fine palati:
Cnm vero deorsum per fauceis præcipitavit,
Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quidquam, quo victu corpus alatur;
Dummodo, quod capias, concoctum didere possis
Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.
Nunc aliis alius cur sit cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triste, & amarum est,
Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
Tantaque in his rebus distantia, differitasque est,
Ut quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.
Est utique, ut serpens hominis contacta salivis,
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.
Præterea, nobis veratrum est acre venenum,
At capris adipes, & coturnicibus auget.

Ut

Ut quibus id fiat rebus, cognoſcere poſſis,
Principio meminiſſe decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus miſta teneri.
Porro omnes, quæcumque cibum capiunt animantes,
Ut ſunt diſſimiles extrinſecus, & generatim
Extima membrorum circumcæſura coërcet;
Proinde & ſeminibus diſtant, variantque figura:
Semina cum porro diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, viaſque foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipſoque palato.
Eſſe minora igitur quædam, majoraque debent;
Eſſe triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe eſt:
Multa rotunda, modis multis multangula quædam:
Namque figurarum ut ratio, motuſque repoſcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ;
Et variare viæ, proinde ac textura coërcet.
Ergo ubi quod ſuave eſt aliis, aliis fit amarum:
Illis, queis ſuave eſt, læviſſima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati:
At contra, quibus eſt eadem res intus acerba,
Aſpera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
  Nunc facile ex his eſt rebus cognoſcere quæque.
Quippe, ubi quoi febris, bili ſuperante, coorta eſt,
Aut alia ratione aliqua eſt vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
Commutantur ibi poſituræ principiorum:
Fit, prius ad ſenſum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, & cetera ſint magis apta,
Quæ penetrata queunt ſenſum progignere acerbum.
Utraque enim ſunt in mellis commiſta ſapore:
Id quod jam ſupera tibi ſæpe oſtendimus ante.
  Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primum res multas eſſe neceſſe eſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus odorum.
Nam fluere, & mitti volgo, ſpargique putandum eſt.

Verum aliis alius magis eſt animantibus aptus,
Diſſimileis propter formas: ideoque per auras
Mellis apes quamvis longe ducuntur odore;
Volturiique cadaveribus; tum ſiſſa ferarum
Ungula quo tulerit greſſum, promiſſa canum vis
Ducit; & humanum longe præſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator, candidus anſer.
Sic aliis alius nidor datus ad ſua quemque
Pabula ducit, & a tætro reſilire veneno
Cogit; eoque modo ſervantur ſæcla ferarum.

Hic odor ipſe igitur, nareis quicumque laceſſit,
Eſt alio ut poſſit permitti longius alter.
Sed tamen haud quiſquam tam longe fertur eorum,
Quam ſonitus, quam vox; mitto jam dicere, quam res,
Quæ feriunt oculorum acies viſumque laceſſunt.
Errabundus enim tarde venit, ac perit ante
Paullatim facilis diſtractus in aëris auras:
Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quod fracta magis redolere videntur
Omnia; quod contrita; quod igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus eſſe creatum
Principiis voci: quoniam per ſaxea ſepta
Non penetrat, qua vox volgo, ſonituſque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile eſſe videbis
Inveſtigare, in qua ſit regione locatum:
Refrigeſcit enim cunctando plaga per auras;
Nec calida ad ſenſum decurrit nuntia rerum.
Errant ſæpe canes itaque, & veſtigia quærunt.

Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt: ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Ut non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare,

Nenu queunt rapidi contra constare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugaï:
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces;
Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint:
Aut quia non penetrant; aut quod penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur; in remeando
Lædere ne possint ex ulla lumina parte.
Nunc age, quæ moveant animum res, accipe; & unde,
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quæ facile inter se junguntur in auris,
Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
Quam quæ percipiunt oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientque
Tenuē animi naturam intus, sensumque lacessunt.
Centauros itaque, & Scyllarum membra videmus,
Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur;
Partim sponte sua quæ fiunt aëre in ipso;
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt;
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certe ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verum ubi equi atque hominis casu convenit imago,
Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
Cetera de genere hoc eadem ratione creantur.
Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
Ut prius ostendi; facile uno commovet ictu

Quæ-

Quælibet una animum nobis subtilis imago:
Tenuis enim mens est, & mire mobilis ipsa.
Hæc fieri, ut memoro, facile hinc cognoscere possis:
Quatinus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
Atque oculis simili fieri ratione necesse est:
Nunc igitur quoniam docui me forte leones
Cernere per simulacra, oculos quæcumque lacessunt;
Scire licet mentem simili ratione moveri
Per simulacra leonum cetera, quæ videt æque,
Nec minus, atque oculi: nisi quod mage tenuia cernit.
Nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
Mens animi vigilat; nisi quod simulacra lacessunt
Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus:
Usque adeo certe ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors, & terra potita est.
Hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes
Corporis offecti sensus per membra quiescunt;
Nec possunt falsum veris convincere rebus.
Præterea, meminisse jacet, languetque sopore;
Nec dissentit, eum mortis, letique potitum
Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.
Quod superest, non est mirum, simulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, & cetera membra:
Nam fit, ut in somnis facere hoc videatur imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque est altera nata
Endo statu, prior hæc gestum mutasse videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandun est.
Multaque in hjs rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum est, plane si res exponere avemus.
Quæritur in primis, quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipsum.
Anne voluntatem nostram simulacra tuentur?
Et simulac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, si terram cordi est, si denique cælum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas;

Omnia ſub verbóne creat natura, paratque?
Quom præſertim aliis eadem in regione, locoque
Longe diſſimileis animus res cogitet omnis?
Quid porro, in numerum procedere quom ſimulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent ſimulacra, & docta vagantur,
Nocturno facere ut poſſint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cum ſentimus id; ut cum vox emittitur una;
Tempora multa latent, ratio quæ comperit eſſe:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præſto ſint ſimúlacra locis in queiſque parata?
Tanta eſt mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia ſunt, niſi ſe contendit, acute
Cernere non potis eſt animus; proinde omnia, quæ ſunt
Præterea, pereunt niſi ſic ſeſe ipſe paravit.
Ipſe parat ſeſe porro, ſperatque futurum,
Ut videat, quod conſequitur rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quæ ſint,
Cernere cœperunt, contendere ſe, atque parare,
Nec ſine eo fieri poſſe, ut cernamus acute?
Et tamen in rebus quoque apertis noſcere poſſis,
Si non advertas animum, proinde eſſe, quaſi omni
Tempore ſemotæ fuerint, longeque remotæ.
Cur igitur mirum eſt, animus ſi cetera perdit,
Præter quam quibus eſt in rebus deditus ipſe?
Deinde adopinamur de ſignis maxima parvis;
Ac nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi.
Fit quoque, ut interdum non ſuppeditetur imago
Ejuſdem generis, ſed femina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adeſſe:
Aut alia ex alia facies, ætaſque ſequatur:
Quod ne miremur, ſopor, atque oblivia curant.
Iſtud

Iſtud in his rebus vitium vehementer, & iſtum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Proſpicere ut poſſimus; & ut proferre viaï
Proceros paſſus, ideo faſtigia poſſe
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Eſſe, manuſque datas utraque a parte miniſtras,
Ut facere ad vitam poſſimus, quæ foret uſus.
Cetera de genere hoc, inter quæcumque pretantur,
Omnia perverſa præpoſtera ſunt ratione.
Nil adeo quoniam natum eſt in corpore, ut uti
Poſſemus, ſed quod natum eſt, id procreat uſum:
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare prius, quam lingua creata eſt:
Sed potius longe linguæ præceſſit origo
Sermonem; multoque creatæ ſunt prius aures,
Quam ſonus eſt auditus: & omnia denique membra
Ante fuere, (ut opinor) eorum quam foret uſus.
Haud igitur potuere utendi creſcere cauſſa.
At contra conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.
Et volnus vitare prius natura coëgit,
Quam daret objectum parmaï læva per artem.
Scilicet & feſſum corpus mandare quieti,
Multo antiquius eſt, quam lecti mollia ſtrata.
Et ſedare ſitim prius eſt, quam pocula, natum.
Hæc igitur poſſent utendi cognita cauſſa
Credier, ex uſu quæ ſunt vitaque reperta.
Illa quidem ſeorſum ſunt omnia, quæ prius ipſa
Nata, dedere ſuæ poſt notitiam utilitatis:
Quo genere in primis ſenſus, & membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul eſt, ut credere poſſis,
Utilitatis ob officium potuiſſe creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quod natura cibum quærit quojusque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui: sed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu;
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
His igitur rebus rarescit corpus, & omnis
Subruitur natura; dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item discedit in omnia quæ loca cumque
Poscunt humorem; glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,
Dissupat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem,
Urere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
Abluitur, sic expletur jejuna cupido.
Nunc qui fiat, uti passus proferre queamus,
Cum volumus, varieque datum sit membra movere;
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo nostro primum simulacra meandi
Accidere, atque animum pulsare, ut diximus ante.
Inde voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante:
At, quod providet, illius rei constat imago.
Ergo animus cum sese ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in corpore toto
Per membra, atque artus, animaï dissita vis est:
Et facile est factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rarescit quoque corpus, & aër
Scili-

Scilicet ut debet qui ſemper mobilis exſtat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
Et diſpergitur ad parteis ita quaſque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrimque duabus,
Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile conſtat,
Tantula quod tantum corpus corpuſcula poſſint
Contorquere, & onus totum convertere noſtrum:
Quippe etenim ventus ſubtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim;
Et manus una regit quantovis impete euntem,
Atque gubernaclum contorquet quolibet unum:
Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi ſuſtollit machina niſu.
  Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem
Inriget, atque animi curas e pectore ſolvat;
Suavidicis potius, quam multis verſibus, edam:
Parvus ut eſt cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque ſagacem,
Ne fieri negites, quæ dicam poſſe; retroque
Vera repulſanti diſcedas pectore dicta:
Tutemet in culpa quom ſis, ne cernere poſſis.
  Principio ſomnus fit, ubi eſt diſtracta per artus
Vis animæ, partimque foras ejecta receſſit,
Et partim contruſa magis conceſſit in altum:
Diſſolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non eſt, animaï quin opera ſit
Senſus hic in nobis, quem cum ſopor impedit eſſe,
Tum nobis animam perturbatam eſſe putãdum eſt,
Ejectamque foras; non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfuſum frigore leti:
Quippe ubi nulla latens animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
Unde reconflari ſenſus per membra repente

Poſſit, ut ex igni cæco conſurgere flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur, & unde
Perturbari anima, & corpus langueſcere poſſit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principio, externa corpus de parte neceſſum eſt,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulſarier ictu.
Proptereaque fere res omnes, aut corio ſunt,
Aut ſeta, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem ſpirantibus aër
Verberat hic idem cum ducitur, atque reflatur.
Quare utrimque ſecus quom corpus vapulet, & quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quaſi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim poſituræ principiorum
Corporis, atque animi, ſic, ut pars inde animaï
Ejiciatur, & introrſum pars abdita cedat;
Pars etiam diſtracta per artus, non queat eſſe
Conjuncta inter ſe, nec motu mutua fungi:
Inter enim ſepit aditus natura, viaſque.
Ergo ſenſus abit mutatis motibus alte.
Et quoniam non eſt quaſi quod ſuffulciat artus,
Debile fit corpus, langueſcunt omnia membra:
Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque procumbunt.
Deinde cibum ſequitur ſomnus, quia quæ facit aër,
Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit: & multo ſopor ille graviſſimus exſtat,
Quem ſatur, aut laſſus capias; quia plurima tum ſe
Corpora conturbant magno contuſa labore.
Fit ratione eadem conjectus porro animaï
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intus.
Et quoi quiſque fere ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum ſumus ante morati,

Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In somnis eadem plerumque videmur obire:
Caussidici caussas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem & naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cetera sic studia, atque artes plerumque videntur
In somnis animos hominum frustrata tenere.
Et, quicumque dies multos ex ordine ludis
Adsiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quom jam destiterint ea sensibus usurpare,
Reliquias tamen esse vias in mente patenteis,
Qua possint eadem rerum simulacra venire.
Per multos itaque illa dies eadem obversantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere saltanteis, & mollia membra moventeis;
Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquenteis
Auribus accipere, & consessum cernere eumdem,
Scenasque simul varios splendere decores.
Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
Et quibus in rebus consuerint esse operati
Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
Quippe videbis equos forteis, cum membra jacebunt,
In somnis sudare tamen, spirareque sæpe,
Et quasi de palma summas contendere vireis,
Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete:
Venantumque canes in molli sæpe quiete
Jactant crura tamen subito, vocesque repente
Mittunt, & crebras redducunt naribus auras,
Ut vestigia si teneant inventa ferarum.
Expergefactique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
Donec discussis redeant terroribus ad se.
At consueta domi catulorum blanda propago,

Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque soporem
Discutere, & corpus de terra corripere instant,
Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quam quæque magis sunt aspera semina eorum,
Tam magis in somnis eadem sævire necessum est.
At variæ fugiunt volucres, pennisque repente
Sollicitant divum nocturno tempore lucos,
Accipitres somno in leni si prœlia, pugnasque
Edere sunt persectantes, visæque volantes.
Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
Magna etenim sæpe in somnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miscent;
Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
Et quasi pantheræ morsu, sævique leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per somnum rebus loquuntur,
Indicioque sui facti persæpe fuere:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quasi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, & ex somno, quasi mentibus capti,
Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
Adsidet, & totum prope faucibus occupat amnem.
Pusi sæpe lacum propter, se, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere vestem,
Totius humorem saccatum ut corporis fundant:
Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus insinuantur,
Semen ubi ipsa dies membris matura creavit;
Conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
Nuntia præclari voltus, pulcrique coloris;
Qui ciet inritans loca turgida semine multo,
Ut, quasi transactis sæpe omnibus rebus, profundant
Fluminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent.

Sol-

Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
Semen: adulta ætas cum primum roborat artus.
Namque alias aliud res commovet, atque laceſſit:
Ex homine humanum ſemen ciet una hominis vis.
Quod ſimulatque ſuis ejectum ſedibus exit,
Per membra, atque artus decedit corpore toto.
In loca conveniens nervorum certa, cietque
Continuo parteis genitaleis corporis ipſas:
Inritata tument loca ſemine, fitque voluntas
Ejicere id, quo ſe contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde eſt ſaucia amore:
Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu;
Et ſi cominus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans e corpore amorem,
Unde feritur, eo tendit, geſtitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præſagit multa cupido.
Hæc Venus eſt nobis, hinc autem eſt nomen amoris:
Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & ſucceſſit fervida cura.
Nam ſi abeſt quod ames, præſto ſimulacra tamen ſunt
Illius, & nomen dulce obverſatur ad aureis.
Sed fugitare decet ſimulacra, & pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque alio convertere mentem,
Et jacere humorem conlectum in corpora quæque;
Nec retinere ſemel converſum unius amore,
Et ſervare ſibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim viveſcit, & inveteraſcit alendo,
Inque dies gliſcit furor, atque ærumna graveſcit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut alio poſſis animi traducere motus.

Nec

Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ ſunt ſine pœna, commoda ſumit.
Nam certa, & pura eſt ſanis magis inde voluptas,
Quam miſeris; etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
Nec conſtat quid primum oculis, manibuſque fruantur.
Quod petiere premunt arcte, faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt ſæpe labellis,
Oſculaque adfigunt, quia non eſt pura voluptas:
Et ſtimuli ſubſunt, qui inſtigant lædere idipſum,
Quodcumque eſt, rabies unde illæ germina ſurgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrenat morſus admiſta voluptas.
Namque in eo ſpes eſt, unde eſt ardoris origo,
Reſtingui quoque poſſe ab eodem corpore flammā;
Quod fieri contra coram natura repugnat:
Unaque res hæc eſt, quojus quam pluria habemus,
Tam magis ardeſcit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adſumitur intus,
Quæ quoniam certas poſſunt obſidere parteis,
Hoc facile expletur laticum, frugumque cupido:
Ex hominis vero facie, pulcroque colore,
Nil datur in corpus præter ſimulacra fruendum
Tenuia, quæ vento ſpes raptat ſæpe miſella.
Ut bibere in ſomnis ſitiens quom quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui ſtinguere poſſit;
Sed laticum ſimulacra petit, fruſtraque laborat,
In medioque ſitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus ſimulacris ludit amanteis;
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coram,
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quom jam præſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva;

Adfi-

Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
Oris, & inspirant pressantes dentibus ora;
Nequidquam: quoniam nihil inde abradere possunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle,& certare videntur.
Usque adeo cupide Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.
Tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pausa parumper;
Inde redit rabies eadem, & furor ille revisit,
Quom sibi quod cupiant ipsi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id possunt quæ machina vincat:
Usque adeo incerti tabescunt volnere cæco.
Adde quod absumunt vireis, pereuntque labore:
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, & vadimonia fiunt,
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans:
Unguenta, & pulcra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce zmaragdi
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
Assidue, & Veneris sudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitensia, Ceaque vertunt.
Eximia veste & victu convivia, ludi,
Pocula crebra,unguenta, coronæ, serta parantur;
Nequidquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
Aut quod conscius ipse animus se forte remordet,
Desidiose agere ætatem, lustrisque perire:
Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit;
Quod cupido adfixum cordi vivescit, ut ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.
Atque in amore mala hæc proprio,summeque secundo
Inveniuntur: in adverso vero, atque inopi sunt,
Pren-

Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia; ut melius vigilare ſit ante,
Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile eſt, quam captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes;
Et prætermittas animi vitia omnia primum,
Tum quæ corporis ſunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci,
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda vere.
Multimodis igitur pravas, turpeiſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere.
Atque alios alii inrident, Veneremque ſüadent,
Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore;
Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra, μελίχροος eſt: immunda & fœtida, ἄκοσμος:
Cæſia, παλλάδιον: nervoſa, & lignea, δορκάς:
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens eſt:
At flagrans, odioſa, loquacula, λαμπάδιον fit.
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit
Præ macie: ῥαδινὴ vero eſt, jam mortua tuſſi:
At gemina & mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Iaccho;
Simula, σιλήνη, ac Satyra eſt: labioſa, φίλημα.
Cetera de genere hoc longum eſt ſi dicere coner.
Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur;
Nempe aliæ quoque ſunt; nempe hac ſine viximus ante;
Nempe eadem facit, & ſcimus facere omnia turpi;
Et miſeram tætris ſe ſuffit odoribus ipſa,
Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.
At lacrimans excluſus amator limina ſæpe

Flo-

Floribus, & ſertis operit, poſteiſque ſuperbos
Unguit amaracino, & foribus miſer oſcula figit.
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Una modo, cauſſas abeundi quærat honeſtas;
Et meditata diu cadat alte ſumta querela;
Stultitiæque ibi ſe damnet, tribuiſſe quod illi
Plus videat, quam mortali concedere par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit: quo magis ipſæ
Omnia ſummopere hos vitæ poſtſcenia celant,
Quos retinere volunt, adſtrictoſque eſſe in amore.
Nequidquam: quoniam tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere niſus.
Et ſi bello animo eſt, & non odioſa viciſſim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
  Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit;
Et tenet adſuctis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, & equæ maribus ſubſidere poſſent,
Si non, ipſa quod illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & venerem ſalientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua ſæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non ſæpe canes diſcedere aventes,
Diverſi cupide ſummis ex viribus tendunt,
Cum interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent numquam, niſi mutua gaudia noſſent,
Quæ lacere in fraudem poſſent, vinctoſque tenere.
Quare etiam atque etiã, ut dico, eſt communis voluptas.
  Et commiſcendo cum ſemen forte virile
Femina commulxit ſubita vi, conripuitque;
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Ut patribus patrio: ſed quos utriuſque figuræ

Eſſe

Eſſe vides juxtim, miſcenteis volta parentum,
Corpore de patrio, & materno ſanguine creſcunt;
Semina quom Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor,
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatū eſt.
Fit quoque, ut interdum ſimiles exſiſtere avorum
Poſſint, & referant proavorum ſæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Miſta ſuo celant in corpore ſæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt a ſtirpe profecta.
Inde Venus varia producit ſorte figuras:
Majorumque refert voltus, voceſque, comaſque.
Quandoquidem nihilo minus hæc de ſemine certo
Fiunt, quam facies, & corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum:
Maternoque mares exſiſtunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:
Atque, utri ſimile eſt magis id, quodcumque creatur,
Ejus habet plus parte æqua; quod cernere poſſis,
Sive virum ſuboles, ſive eſt muliebris origo.
Nec divina ſatum genitalem numina quoiquam
Abſterrent, pater a natis ne dulcibus umquam
Appelletur, & ut ſterili venere exigat ævum;
Quod plerique putant; & multo ſanguine mæſti
Conſpergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores ſemine largo:
Nequidquam divum numen, ſorteiſque fatigant;
Nam ſteriles nimium craſſo ſunt ſemine partim,
Et liquido præter juſtum, tenuique viciſſim.
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhæſum,
Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:
Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu;
Aut penetrare locos æque nequit; aut penetratum,
Ægre admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam

Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur:
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt.
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.
Et, quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ quoi juncta viro ſit femina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim.
Et quibus ipſa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemina lumbis.
Nec molles opus ſunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri venerem ſi læta retractet:
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Ejicit enim ſulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit ſeminis ictum.
Idque ſua cauſſa conſuerunt ſcorta moveri,
Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
Et ſimul ipſa viris venus ut concinnior eſſet:
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.
Nec divinitus interdum, Veneriſque ſagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipſa ſuis interdum femina factis,
Morigeriſque modis, & mundo corporis cultu,
Ut

Ut facile insuescat secum vir degere vitam.
  Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
Nonne vides, etiam guttas in saxa cadenteis
Humoris, longo in spatio pertundere saxa?

CREECHII CENSURA.

IN hoc libro admodum pauca sunt quæ approbet Philosophus; nulla enim in universa Philosophia futilior quam illa de Simulacris & Imaginibus opinio. Nam credamus tenues exuvias & membranulas a rerum superficie continuo direptas: dum undique volitant, se mutuo intercidant & dilacerent necesse est; ita denique misceantur, ut nihil præter Centauros, Scyllas, & ejusmodi monstra videremus aut imaginaremur.

Dicendum tamen Lucretium de istis Imaginibus & Simulacris usque ad v. 471. acute & decore disputasse, & bene ornasse fabulam.

Deinde, ad v. 524. Poëta tractat Scepticos eo quo debuit, fastu, & severitate; spernenda enim profecto & reprimenda ista animalia. Neque ego istam erga Sensus indulgentiam improbarem, nisi illis concesserat provinciam majorem quam commode administrare possunt. Sensus minime fallaces agnosco: ideone vero oculo meo magnitudinem Solis, Lunæ, & Astrorum emetiar? Ne quid acerbius dicam, hæc est nimis rustica opinio.

Sonum, Saporem, Odorem corporea esse, omnemque sensationem corporibus peragi, ad v. 725. agnoscent omnes qui qualitatibus, & aliis ægri Aristotelis insomniis non detinentur.

De Imaginatione vero, usque ad v. 820. cum nulla sint

Simu-

Simulacra, non est ut fusius agamus. Et ridenda prorsus vanissima ista opinio, quæ usque ad v. 855. docet membra nostra tàm artificiose & subtiliter composita, non ideo fuisse facta ut utamur, sed jam facta oblatum sibi usum arripuisse.

De Fame & Siti, usque ad v. 874. protulit quæ ferri possunt: De motu vero Animalium, ad v. 904. inepta omnia. Denique cum Somnus Lucretii dispersionem Animæ consequatur, quidni nos immortali Anima donati æternum vigilemus? De Insomniis, ad v. 1031. meræ nugæ: Reliqua vero nocte & tenebris tegenda.

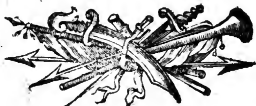
LIBRI QUINTI

ARGUMENTUM.

Laudes Epicuri, cui propter inventam atque explicatam Philosophiam plus debent homines, quam Cereri, Baccho, Herculi, aliisque Divis, quos grati venerantur, ad v. 56. II. Deinde, ad v. 92. proponit totius libri argumentum, cujus partes postea explicat. Et III. ad v. 157. Terram, Mare, Cælum, Solem, Sidera, mortalia docet, nec, quod Stoici putarunt, animata, Dei ipsius partes, aut sedem & domicilium Deorum esse, quod vulgus existimat, asserit. IV. Nequis Mundum a Diis fuisse factum, atque ideo immortalem credat, ad v. 236. varias rationes congerit tam a natura Deorum, quam a vitiis hujus Mundi ductas, quibus probare conatur hanc compagem non fuisse a Diis constitutam. V. ad v. 417. Quatuor Elementa, Terram, Aquam, Aërem, & Ignem, e quibus Mundus constat, nasci & interire, & proinde Mundum ipsum aliquando incepisse, aliquando etiam periturum arguit; variisque aliis argumentis confirmat hanc compagem nec ab æterno exstitisse, neque futuram esse immortalem. VI. ad v. 509. agit de primo Mundi exortu; & singulis ejus partibus, prout graviores aut leviores sunt, sedes suas & locos assignat. VII. ad v. 613. Multa de Cæli & Siderum motibus proponit, at nihil certi decernit. Deinde docet cur Terra, cur tota compages, quod corpus grave est, nulli fundamento innixa pendeat. Solem denique, Lunam, Sidera metitur, atque illa nec majora nec minora esse, quam nobis apparent, pronuntiat. VIII. ad v. 770. Varias utriusque Solstitii, Æstivi, & Hiemalis, caussas reddit, quo modo Nox fiat, cur Aurora Solem præcedat, cur Dies & Noctes vicissim sese superent, cur Luna vultum & figuram variet, cur denique Sol ac Luna

Ecli-

Eclipsin patiantur, disputat. IX. Deinde a Cælo descendens, Herbarum, Arborum, Avium, Brutorum, Hominum origines describit, ad v. 835. X. Monstra quoque, mutila quædam atque imperfecta animalia nasci concedit, sed Chimæras, Centauros, Scyllas, reliquaque Poëtarum portenta suaviter deridet, ad v. 922. XI. Demum, ad v. 1090. primorum Hominum vires, rudem vitam, cultum, victum, ingenium, mores, domicilia, matrimonia describit; & docet unde Sermo, Voces, & rerum Nomina. XII. Tandem post Ignem in terras a fulmine delatum cultior vita, & victus mollior: pacta & fœdera inierunt Homines, agros partiti sunt, & pulcherrimi aut fortissimi, Reges constituuntur; at brevi orta seditione Respublica emersit, ad v. 1160. XIII. ad v. 1240. disputat de Deorum metu, & de ortu Religionis, quam divinæ naturæ & caussarum naturalium ignorantiæ acceptam refert. XIV. Quæ sequuntur, Metallorum ortum, primas bellandi artes, artis Textrinæ, Agriculturæ, Musices, & aliarum artium ortum atque progressum continent.

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA

LIBER QUINTUS.

UIS potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majestate, hisque repertis?
Quisve valet verbis tantum, qui fundere laudes
Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum est: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur sapientia; quique per artem
Fluctibus e tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.
  Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse;

Cum tamen his poſſet ſine rebus vita manere:
Ut fama eſt aliquas etiam nunc vivere genteis.
At bene non poterat ſine puro pectore vivi.
Quo magis hic merito nobis deus eſſe videtur;
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos ſolatia vitæ.
  Herculis antiſtare autem ſi facta putabis,
Longius a vera multo ratione ferere.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obeſſet, & horrens Arcadius ſus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque peſtis
Hydra venenatis poſſet vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï?
Et Diomedis equi ſpirantes naribus ignem,
Thracen,Biſtoniaſque plagas,atque Iſmara propter,
Tantopere officerent nobis? unciſque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Heſperidum ſervans fulgentia mala
Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens,
Arboris amplexus ſtirpem? quid denique obeſſet,
Propter Atlanteum litus, pelageque ſevera,
Quo neque noſter adit quiſquam,neque barbarus audet?
Cetera de genere hoc quæ ſunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad ſatiatem terra ferarum
Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta eſt
Per nemora ac monteis magnos, ſilvaſque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque eſt noſtra poteſtas.
  At niſi purgatum eſt pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratis inſinuandum?
Quantæ conſcindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve ſuperbia, ſpurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid luxus, deſidieſque?
  Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoque

Expulerit dictis, non armis; nonne decebit,
Hunc hominem numero divum dignarier esse?
Cum bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
Immortalibus de divis dare dicta suërit,
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
Quojus ego ingressus vestigia, nunc rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere sint, in eo quam sit durare necessum:
Nec validas ævi valeant rescindere leges.
Quo genere in primis animi natura reperta est,
Nativo primum consistere corpore creta,
Nec posse incolumis magnum durare per ævum:
Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.
Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali consistere corpore mundum,
Nativumque simul, ratio reddunda sit, esse:
Et quibus ille modis congressus materiaï
Fundarit terram, cælum, mare, sidera, solem,
Lunaïque globum; tum quæ tellure animantes
Exstiterint, & quæ nullo sint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquela
Cœperit inter se vesci per nomina rerum:
Et quibus ille modis divum metus insinuarit
Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divum.
Præterea, solis cursus, lunæque meatus
Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
Ne forte hic inter cælum, terramque reamur
Libera sponte sua cursus lustrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliquas divum volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,

Quæ

Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris;
Rurſus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis adſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens.
Quod ſupereſt, ne te in promiſſis plura moremur,
Principio, maria ac terras, cælumque tuere;
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis ſpecies tam diſſimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio; multoſque per annos
Suſtentata ruet moles & machina mundi.
Nec me animi fallit, quam res nova, miraque menti
Accidat, exitium cæli terræque futurum:
Et quam difficile id mihi ſit pervincere dictis;
Ut fit, ubi inſolitam rem adportes auribus ante,
Nec tamen hanc poſſis oculorum ſubdere viſu,
Nec jacere indu manus, via qua munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipſa fidem res
Forſitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquaſſari in parvo tempore cernes:
Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans;
Et ratio potius quam res perſuadeat ipſa,
Succidere horriſono poſſe omnia victa fragore.
Qua prius aggrediar quam de re fundere fata
Sanctius, & multo certa ratione magis quam
Pythia, quæ tripode e Phœbi, lauroque profatur:
Multa tibi expediam doctis ſolatia dictis;
Relligione refrenatus ne forte rearis,
Terras, & ſolem, cælum, mare, ſidera, lunam,
Corpore divino debere æterna manere;
Proptereaque putes ritu par eſſe gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro ſcelere omneis,
Qui ratione ſua diſturbent mœnia mundi,

Præclarumque velint cæli reſtinguere ſolem,
Immortalia mortali ſermone notantes.
Quæ procul uſque adeo divino ab numine diſtent,
Inque deûm numero ſic ſint indigna videri,
Notitiam potius præbere ut poſſe putentur,
Quid ſit vitali motu, ſenſuque remotum.
Quippe etenim non eſt cum quovis corpore ut eſſe
Poſſe animi natura putetur, conſiliumque.
Sicut in æthere non arbor, nec in æquore ſalſo
Nubes eſſe queunt, neque piſces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec ſaxis ſuccus ineſſe:
Certum,ac diſpoſitum eſt, ubi quidquid creſcat, & inſit.
Sic animi natura nequit ſine corpore oriri
Sola, neque a nervis, & ſanguine longiter eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multo prius ipſa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus eſſe
Poſſet, & innaſci quavis in parte ſoleret:
Tandem in eodem homine,atque in eodē vaſe maneret.
Quod quoniam noſtro quoque conſtat corpore certum,
Diſpoſitumque videtur, ubi eſſe, & creſcere poſſit
Seorſum anima,atque animus:tanto magis inficiandum,
Totum poſſe extra corpus, formamque animalem
Putribus in glæbis terrarum, aut ſolis in igni,
Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur conſtant divino prædita ſenſu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter eſſe animata.
Illud item non eſt ut poſſis credere, ſedes
Eſſe deûm ſanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura deûm, longeque remota
Senſibus a noſtris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum ſuffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod ſit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipſum.
Quare etiam ſedes quoque noſtris ſedibus eſſe
Diſſimiles debent, tenues de corpore eorum.

Quæ tibi posterius largo sermone probabo.
Dicere porro, hominum caussa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, propterea que
Id laudabile opus divûm laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum,
Nec fas esse, deûm quod sit ratione vetusta
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus umquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam:
Cetera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi,
Desipere est. quid enim immortalibus atque beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostra quidquam caussa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
Tempore in anteacto, cum pulchre degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita, ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet, quicumque est, velle manere
In vita, donec retinebit blanda voluptas:
Qui numquam vero vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, divis unde insita primum?
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo est umquam vis cognita principiorum?
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,

Omni-

Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quæcumque inter ſe poſſint congreſſa creare,
Ut non ſit mirum ſi in taleis diſpoſituras
Deciderunt quoque, & in taleis venere meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc ſumma novando.
Quod ſi jam rerum ignorem primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis cæli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus eſſe paratam
Naturam rerum; tanta ſtat prædita culpa.
Principio, quantum cæli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem montes, ſilvæque ferarum
Poſſedere, tenent rupes, vaſtæque paludes,
Et mare, quod late terrarum diſtinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
Aſſiduuſque geli caſus mortalibus aufert.
Quod ſupereſt arvi, tamen id natura ſua vi
Sentibus obducat, ni vis humana reſiſtat,
Vitaï cauſſa valido conſueta bidenti
Ingemere, & terram preſſis proſcindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glæbas,
Terraïque ſolum ſubigentes cimus ad ortus;
Sponte ſua nequeant liquidas exſiſtere in auras.
Et tamen interdum magno quæſita labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius ſol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferum natura ferarum,
Humanæ genti infeſtum, terraque marique,
Cur alit, atque auget, cur anni tempora morbos
Apportant? quare mors immatura vagatur?
Tum porro puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixi-

Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum eſt,
Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.
At variæ creſcunt pecudes, armenta, feræque: (
Nec crepitacula eis opus ſunt, nec cuiquã adhibenda eſt
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt veſteis pro tempore cæli.
Denique non armis opus eſt, non mœnibus altis,
Queis ſua tutentur, quando omnibus omnia large
Tellus ipſa parit, naturaque dædala rerum.
Principio, quoniam terraï corpus, & humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum conſiſtere ſumma videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore conſtant;
Debet tota eadem mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus eſſe figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus eſſe,
Et nativa ſimul. Quapropter maxima mundi
Cum videam membra, ac parteis conſumta regigni;
Scire licet, cæli quoque idem terræque fuiſſe
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.
Illud in his rebus ne me arripuiſſe rearis,
Memmi, quod terram, atque ignem mortalia ſumſi
Eſſe; neque humorem dubitavi, auraſque perire;
Atque eadem gigni, rurſuſque augeſcere dixi.
Principio, pars terraï nonnulla peruſta
Solibus aſſiduis, multa pulſata pedum vi,
Pulveris exhalat nebulam, nubeiſque volanteis,
Quas validi toto diſpergunt aëre venti:
Pars etiam glæbarum ad diluviem revocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte ſua quodcumque alid auget,
Roditur: & quoniam dubio procul eſſe videtur
Omniparens, eadem rerum commune ſepulcrum;
Ergo

Ergo terra tibi limatur, & aucta recreſcit.
  Quod ſupereſt, humore novo, mare, flumina, fonteis
Semper abundare, & latices manare perenneis,
Nil opus eſt verbis, magnus decurſus aquarum
Undique declarat: ſed primum quidquid aquaï
Tollitur, in ſummaque fit, ut nihil humor abundet;
Partim quod validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiiſque retexens ætherius ſol:
Partim quod ſubter per terras diditur omneis.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; inde ſuper terras fluit agmine dulci,
Qua via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
  Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcumque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui niſi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam reſoluta forent, & in aëra verſa.
Haud igitur ceſſat gigni de rebus, & in res
Recidere aſſidue, quoniam fluere omnia conſtat.
  Largus item liquidi fons luminis, ætherius ſol
Inrigat aſſidue cælum candore recenti,
Suppeditatque novo confeſtim lumine lumen.
Nam primum quidquid fulgoris diſperit eii,
Quocumque accidit: id licet hinc cognoſcere poſſis,
Quod ſimul ac primum nubes ſuccedere ſoli
Cœpere, & radios inter quaſi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum diſperit omnis,
Terraque inumbratur, qua nimbi cumque feruntur;
Ut noſcas ſplendore novo res ſemper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;
Nec ratione alia res poſſe in ſole videri,
Perpetuo ni ſuppeditet lucis caput ipſum.
  Quin etiam nocturna tibi, terreſtria quæ ſunt,
Lumi-

Lumina, pendentes lychni, clareque coruſcis
Fulguribus pingues multa caligine tædæ,
Conſimili properant ratione, ardore miniſtro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus inſtant;
Inſtant, nec loca lux inter quaſi rupta relinquit:
Uſque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.
Sic igitur, ſolem, lunam, ſtellaſque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quidquid flammaï perdere ſemper;
Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.
Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turreis ruere, & putreſcere ſaxa?
Non delubra deûm, ſimulacraque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen fati protollere fineis
Poſſe? neque adverſus naturæ fœdera niti?
Denique non monimenta virûm dilapſa videmus
Cedere proporro, ſubitoque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos ſilices a montibus altis,
Nec validas ævi vireis perferre, patique
Finiti? neque enim caderent avolſa repente,
Ex infinito quæ tempore pertoleraſſent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
Denique jam tuere hoc circum, ſupraque, quod omnē
Continet amplexu terram; quod procreat ex ſe
Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcumque alias ex ſe res auget, alitque,
Diminui debet, recreari cum recipit res.
Præterea, ſi nulla fuit genitalis origo
Terraï & cæli, ſemperque æterna fuere:
Cur ſupera bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere poëtæ?
Quo tot facta virûm toties cecidere? nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent?

Ve-

Verum, ut opinor, habet novitatem summa, recensque
Natura est mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augescunt: nunc addita navigiis sunt
Multa: modo organici melicos peperere sonores.
Denique natura hæc rerum, ratioque reperta est
Nuper, & hanc primus cumprimis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.
Quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis;
Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
Aut cecidisse urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus assiduis exisse rapaceis
Per terras amneis, atque oppida cooperuisse:
Tanto quippe magis victus fateare necesse est,
Exitium quoque terraï, cælique futurum.
Nam cum res tantis morbis tantisque periclis
Tentarentur, ibi si tristior incubuisset
Caussa, darent late cladem, magnasque ruinas:
Nec ratione alia mortales esse videmur
Inter nos, nisi quod morbis ægriscimus iisdem,
Atque illi, quos a vita natura removit.
Præterea, quæcumque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis, ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut inane est,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissolvique:
Sicut summarum summa est æterna, neque extra
Quis locus est, quo dissiliant; neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissolvere plaga.
At neque, uti docui, solido cum corpore mundi
Natu-

Natura eſt, quoniam admiſtum eſt in rebus inane:
Nec tamen eſt ut inane: neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quæ poſſint forte coorta
Proruere hanc rerum violento turbine ſummam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porro natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quo poſſint mœnia mundi,
Aut alia quavis poſſint vi pulſa perire.
Haud igitur leti præcluſa eſt janua cælo,
Nec ſoli, terræque, nec altis æquoris undis;
Sed patet immani, & vaſto reſpectat hiatu.
Quare etiam nativa neceſſum eſt confiteare
Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ ſunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuiſſent
Immenſi validas ævi contemnere vireis.
　Denique tantopere inter ſe cum maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Poſſe dari finem? vel cum ſol, & vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exſuperarint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum ſuppeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
Nequidquam; quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiiſque retexens ætherius ſol;
Et ſiccare prius confidunt omnia poſſe,
Quam liquor incepti poſſit contingere finem.
Tantum ſpirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant:
Cum ſemel in terra fuerit ſuperantior ignis,
Et ſemel, ut fama eſt, humor regnarit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, & ambens multa peruſſit,
Avia cum Phaëthonta rapax vis Solis equorum
Æthere raptavit toto, terraſque per omneis.
At pater omnipotens ira tum percitus acri

Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; Solque cadenti
Obvius æternam ſuſcepit lampada mundi,
Disjectoſque redegit equos, junxitque trementeis:
Inde ſuum per iter recreavit cuncta gubernans;
Scilicet, ut veteres Grajûm cecinere poëtæ.
Quod procul a vera eſt animi ratione repulſum.
Ignis enim ſuperare poteſt, ubi materiaï
Ex infinito ſunt corpora plura coorta;
Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ,
Aut pereunt res exuſtæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit ſuperare coortus,
Ut fama eſt hominum, multas quando obruit urbeis;
Inde ubi vis aliqua ratione averſa receſſit,
Ex infinito fuerat quæcumque coorta,
Conſtiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.
  Sed quibus ille modis conjectus materiaï
Fundarit cælum, ac terram, pontique profunda,
Soliſque & lunæ curſus, ex ordine ponam.
Nam certe neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locarunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibuſque ſuis conſuerunt concita ferri,
Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quæcumque inter ſe poſſent congreſſa creare;
Propterea fit, uti magnum volgata per ævum,
Omnigenos cœtus & motus experiundo,
Tandem ea conveniant, quæ ut convenere, repente
Magnarum rerum fiant exordia ſæpe,
Terraï, maris, & cæli, generiſque animantum.
  Hic neque tum ſolis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni ſidera mundi,
Nec mare, nec cælum, nec denique terra, neque aër,

Nec similis nostris rebus res ulla videri:
Sed nova tempestas quædam, molesque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, paresque
Tum paribus jungi res, & discludere mundum,
Membraque dividere, & magnas disponere parteis
Omnigenis e principiis, discordia quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus turbabat, prœlia miscens,
Propter dissimileis formas, variasque figuras;
Quod non omnia sic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter sese dare convenienteis:
Hoc est a terris altum secernere cælum,
Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
Seorsus item puri, secretique ætheris ignes.

Quippe etenim primum terraï corpora quæque,
Propterea quod erant gravia, & perplexa, coibant,
In medioque imas capiebant omnia sedes:
Quæ quanto magis inter se perplexa coibant,
Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
Lunamque efficerent, & magni mœnia mundi.
Omnia enim magis hæc e lævibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribus sunt elementis,
Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus se sustulit æther
Signifer, & multos secum levis abstulit igneis:
Non alia longe ratione, ac sæpe videmus,
Aurea cum primum gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina solis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes:
Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur:
Omnia quæ sursum cum conciliantur in alto,
Corpore concreto subtexunt nubila cælum.
Sic igitur tum se levis, ac diffusilis æther
Corpore concreto circumdatus undique sepsit,
Et late diffusus in omneis undique parteis,

Omnia sic avido complexu cetera sepsit.
Hunc exordia sunt solis lunæque secuta;
Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque terra sibi adscivit, neque maximus æther;
Quod nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent;
Nec levia, ut possent per summas labier oras:
Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
Versent, & partes ut mundi totius exstent.
Quod genus in nobis quædam licet in statione
Membra manere, tamen cum sint ea, quæ moveātur.
His igitur rebus retractis, terra repente,
Maxima qua nunc se ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & salso suffudit gurgite fossas:
Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,
Et radii solis cogebant undique terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulsa suo condensa coiret:
Tam magis expressus salsus de corpore sudor
Augebat mare manando, camposque natanteis:
Et tanto magis illa foras elapsa volabant
Corpora multa vaporis, & aëris, altaque cæli
Densebant procul a terris fulgentia templa:
Sidebant campi, crescebant montibus altis
Ascensus: neque enim poterant subsidere saxa,
Nec pariter tantumdem omnes succumbere partes.
Sic igitur terræ concreto corpore pondus
Constitit, atque omnis mundi quasi limus in imum
Confluxit gravis, & subsedit funditus, ut fæx.
Inde mare, inde aër, inde æther ignifer ipse.
Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia: & liquidissimus æther,
Atque levissimus aërias super influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus aëris auris
Commiscet: sinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: sinit incertis turbare procellis:

Ipse

Ipse suos igneis certo fert impete labens.
Nam modice fluere, atque uno posse æthera nisu,
Significat ponti mare, certo quod fluit æstu,
Unum labendi conservans usque tenorem.
Motibus astrorum nunc quæ sit caussa, canamus:
Principio, magnus cæli si vertitur orbis,
Ex utraque polum parti premere aëra nobis
Dicendum est, extraque tenere, & claudere utrimque;
Inde alium supera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvenda micant æterni sidera mundi:
Ast alium subter, contra qui subvehat orbem:
Ut fluvios versare rotas, atque haustra videmus.
Est etiam quoque, uti possit cælum omne manere
In statione, tamen cum lucida signa ferantur:
Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,
Quærentesque viam circumversantur, & ignes
Passim per cæli volvunt se immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aër
Versat agens igneis: sive ipsi serpere possunt,
Quo cujusque cibus vocat, atque invitat eunteis,
Flammea per cælum pascenteis corpora passim.
Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
Difficile est: sed quid possit, fiatque per Omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo; plureisque sequor disponere caussas
Motibus astrorum, quæ possint esse per Omne.
E quibus una tamen sit & hæc quoque caussa necesse est,
Quæ vegeat motum signis: sed quæ sit earum
Præcipere, haudquaquam est pedetentim progredientis.
Terraque ut in media mundi regione quiescat,
Evanescere paullatim, & decrescere pondus
Convenit; atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aëriis mundi, quibus insita sidit.
Propterea non est oneri, neque deprimit auras:

Et sua cuique homini nullo sunt pondere membra:
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse:
At quæcumque foris veniunt, impostaque nobis
Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora:
Usque adeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur tellus non est aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis;
Sed pariter prima concepta ab origine mundi,
Certaque pars ejus, quasi nobis membra, videtur.
  Præterea grandi tonitru concussa repente
Terra, supra quæ se sunt concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
Partibus aëriis mundi, cæloque revincta:
Nam communibus inter se radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis animaï,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est?
Denique jam saltu pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat?
Jamne vides quantum tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aër
Conjunctus terris, & nobis est animi vis?
  Nec nimio solis major rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
Nam quibus e spatiis cumque ignes lumina possunt
Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipsa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad speciem est contractior ignis.
Proinde calor quoniam solis, lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, & loca tingunt:
Forma quoque hinc solis debet, filumque videri,
Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.
  Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,

Sive

Sive ſuam proprio jactat de corpore lucem,
Quidquid id eſt, nihilo fertur majore figura,
Quam, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam prius omnia, quæ longe remmota tuemur,
Aëra per multum ſpecie confuſa videntur,
Quam minimum filum: quapropter luna neceſſe eſt,
Quandoquidem claram ſpeciem, certamque figuram
Præbet, ut eſt oris extremis cumque notata,
Quanta hæc cumque fuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremo, quoſcumque vides hinc ætheris igneis,
(Quandoquidem, quoſcumque in terris cernimus igneis,
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cum longius abſint,)
Scire licet, perquam pauxillo poſſe minores
Eſſe, vel exigua majores parte, brevique.
Illud item non eſt mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum ſol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis, cælumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem ſcatere, atque erumpere flumen
Ex omni mundo, quo ſic elementa vaporis
Undique conveniunt, & ſic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nonne vides etiam, quam late parvus aquaï
Prata riget fons interdum, campiſque redundet?
Eſt etiam quoque uti non magno ſolis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor,
Opportunus ita eſt ſi forte, & idoneus aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum ſegetes ſtipulamque videmus
Accipere ex una ſcintilla incendia paſſim.
Forſitan & roſea ſol alte lampade lucens
Poſſideat multum cæcis fervoribus ignem

Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.
  Nec ratio solis simplex, nec certa patescit,
Quo pacto æstivis e partibus, Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut vertat metas se ad solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex his rebus reddita caussa est.
Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum cæli turbine ferri.
Evanescere enim rapidas illius, & acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui
Paullatim solem cum posterioribus signis,
Inferior multo quod sit, quam fervida signa:
Et magis hoc lunam, & quanto demissior ejus
Cursus abest procul a cælo, terrisque propinquat,
Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
Hanc adipiscuntur, circum, præterque feruntur.
Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
  Fit quoque ut e mundi transversis partibus aër
Alternis certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstivis solem detrudere signis
Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem;
Et qui rejiciat gelidis a frigoris umbris
Æstiferas usque in parteis, & fervida signa.
Et ratione pari lunam, stellasque putandum est,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus posse alternis a partibus ire.
Nonne vides etiam diversis nubila ventis

Diver-

Diversas ire in parteis, inferna supernis?
Qui minus illa queant per magnos ætheris orbeis
Æstibus inter se diversis sidera ferri?
  At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo cursu sol extima cæli
Impulit, atque suos efflavit languidus igneis,
Concussos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia sub terras cursum convertere cogit
Vis eadem, supera terras quæ pertulit orbem.
  Tempore item certo roseam Matuta per oras
Ætheris auroram defert, & lumina pandit,
Aut quia sol idem sub terras ille revertens
Anticipat cælum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & semina multa
Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama est e montibus altis
Dispersos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quasi in unum, & conficere orbem.
  Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, & solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus: florescunt tempore certo
Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque ubi sic fuerunt caussarum exordia prima,
Atque ut res mundi cecidere ab origine prima,
Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.
  Crescere itemque dies licet, & tabescere nocteis,
Et minui luces, cum sumant augmina noctes:

Aut quia ſol idem ſub terras, atque ſuperne,
Imparibus currens amfractibus ætheris oras
Partit, & in parteis non æquas dividit orbem:
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Ejus in adverſa tanto plus parte relatus,
Donicum ad id ſignum cæli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio curſu flatus Aquilonis, & Auſtri,
Diſtinet æquato cælum diſcrimine metas,
Propter ſigniferi poſituram totius orbis;
Annua ſol in quo contundit tempora ſerpens,
Obliquo terras, & cælum lumine luſtrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca cæli
Omnia diſpoſitis ſignis ornata notarunt.
Aut quia craſſior eſt certis in partibus aër,
Sub terris ideo tremulum jubar hæſitat ignis,
Nec penetrare poteſt facile atque emergere ad ortus.
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Ceſſant, dum veniat radiatum inſigne diei.
Aut etiam, quia ſic alternis partibus anni
Tardius & citius conſuerunt confluere ignes,
Qui faciant ſolem certa de ſurgere parte.

Luna poteſt ſolis radiis percuſſa nitere,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad ſpeciem, quantum ſolis ſecedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulſit,
Atque oriens obitus ejus ſuper edita vidit:
Inde minutatim retro quaſi condere lumen
Debet item, quanto propius jam ſolis ad ignem
Labitur ex alia ſignorum parte per orbem:
Ut faciunt, lunam qui fingunt eſſe pilaï
Conſimilem, curſuſque viam ſub ſole tenere:
Propterea fit uti videantur dicere verum.
Eſt etiam quoque uti proprio cum lumine poſſit
Volvier, & varias ſplendoris reddere formas.

Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, & una
Labitur omnimodis occurſans officienſque,
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt, globus ut, ſi forte, pilaï
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus,
Verſandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcumque eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculoſque patenteis:
Inde minutatim retro contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï:
Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Aſtrologorum artem contra convincere tendit:
Proinde quaſi fieri nequeat, quod pugnat uterque,
Aut minus hoc illo ſit, cur amplectier auſis.
Denique, cur nequeat ſemper nova luna creari
Ordine formarum certo, certiſque figuris,
Inque dies privos adoleſcere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile eſt ratione docere, & vincere verbis;
Ordine cum videas tam certo multa creari.
It Ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
Pennatus graditur Zephyrus veſtigia propter:
Flora quibus mater præſpergens ante viaï
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Inde loci ſequitur calor aridus, & comes una
Pulverulenta Ceres, & Eteſia flabra Aquilonum.
Inde Autumnus adit: graditur ſimul Evius Evan:
Inde aliæ tempeſtates, ventique ſequuntur,
Altitonans Vulturnus, & Auſter fulmine pollens.
Tandem bruma nives adfert, pigrumque rigorem
Reddit: Hiems ſequitur, crepitans ac dentibus algus.
Quo minus eſt mirum, ſi certo tempore luna
Gignitur, & certo deletur tempore rurſus:
Cum fieri poſſint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluri-

Pluribus e cauffis fieri tibi poffe putandum eft.
Nam cur luna queat terram fecludere folis
Lumine, & a terris altum caput obftruere eii,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non poffe putetur
Corpus, quod caffum labatur lumine femper?
Solque fuos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat recreareque lumen,
Cum loca præteriit flammis infefta per auras,
Quæ faciunt igneis interftingui atque perire?
Et cur terra queat lunam fpoliare viciffim
Lumine, & oppreffum folem fuper ipfa tenere,
Menftrua dum rigidas coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat fuccurrere lunæ
Corpus, vel fupera folis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profufum?
Et tamen ipfa fuo fi fulgit luna nitore,
Cur nequeat certa mundi languefcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?
Quod fupereft, quoniam magni per cærula mũdi
Qua fieri quidquid poffet ratione, refolvi:
Solis uti varios curfus, lunæque meatus
Nofcere poffemus, quæ vis, & cauffa cieret:
Quove modo foleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
Cum quafi connivent, & aperto lumine rurfum
Omnia convifunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad mundi novitatem, & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere, & incertis tentarit credere ventis.
Principio, genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis, campofque per omneis
Florida fulferunt viridanti prata colore:
Arboribufque datum eft variis exinde per auras
Crefcendi magnum immiffis certamen habenis.

Ut pluma atque pili primum ſetæque creantur
Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum:
Sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
Suſtulit: inde loci mortalia ſæcla creavit
Multa modis multis varia ratione coorta.
Nam neque de cælo cecidiſſe animalia poſſunt,
Nec terreſtria de ſalſis exiſſe lacunis.
Linquitur ut merito maternum nomen adepta
Terra ſit, e terra quoniam ſunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam exſiſtunt animalia terris,
Imbribus, & calido ſolis concreta vapore.
Quo minus eſt mirum, ſi tum ſunt plura coorta,
Et majora, nova tellure, atque æthere adulto.
  Principio, genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant excluſæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æſtate cicadæ
Linquunt, ſponte ſua victum vitamque petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia ſæcla;
Multus enim calor, atque humor ſuperabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Creſcebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo pateſecerat ætas
Infantum, fugiens humorem, auraſque petiſſens,
Convertebat ibi natura foramina terræ,
Et ſuccum venis cogebat fundere apertis
Conſimilem lactis: ſicut nunc femina quæque
Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, veſtem vapor, herba cubile
Præbebat multa & molli lanugine abundans.
  At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æſtus, nec magnis viribus auras,
Omnia enim pariter creſcunt, & robora ſumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet merito, quoniam genus ipſa creavit
Huma-

Humanum, atque animal prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibus paſſim,
Aëriaſque ſimul volucreis variantibus formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Deſtitit, ut mulier ſpatio defeſſa vetuſto;
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius ſtatus excipere omnia debet,
Nec manet ulla ſui ſimilis res: omnia migrant,
Omnia commutat natura, & vertere cogit.
Namque aliud putreſcit, & ævo debile languet:
Porro aliud concreſcit, & e contemtibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram ſtatus excipit alter,
Quod potuit, nequeat; poſſit, quod non tulit ante.
  Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata eſt, mira facie, membriſque coorta;
„ Androgynū inter utrū, nec utrûq; & utrimq; remotū „
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim,
Multa ſine ore etiam, ſine voltu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſu;
Nec facere ut poſſent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec ſumere quod foret uſus.
Cetera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat:
Nequidquam; quoniam natura abſterruit auctum:
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando poſſint producere ſæcla.
Pabula primum ut ſint, genitalia deinde per artus
Semina quæ poſſint membris manare remiſſis:
Feminaque ut maribus conjungi poſſit, habendum
Mutua queis nectant inter ſe gaudia, utriſque.
  Multaque tum interiiſſe animantum ſæcla neceſſe eſt,
Nec potuiſſe propagando procudere prolem.
Nam quæcumque vides veſci vitalibus auris,

Aut

Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas eſt
Ex ineunte ævo genus id tutata reſervans.
Multaque ſunt, nobis ex utilitate ſua quæ
Commendata manent tutelæ tradita noſtræ.
Principio, genus acre leonum, ſævaque ſæcla
Tutata eſt virtus, vulpeis dolus, & fuga cervos.
At leviſomna canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod eſt veterino ſemine partum,
Lanigeræque ſimul pecudes, & bucera ſæcla,
Omnia ſunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupide fugere feras, pacemque ſecutæ
Sunt, & larga ſuo ſine pabula parta labore;
Quæ damus utilitatis eorum præmia cauſſa.
At, queis nil horum tribuit natura, nec ipſa
Sponte ſua poſſent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præſidio noſtro paſci genus, eſſeque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
Indupedita ſuis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Eſſe queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas,
Hinc illinc par vis ut non ſic eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.
Principio, circum tribus actis impiger annis
Floret equus: puer haudquaquam: quin ſæpe etiam num
Ubera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt ubi equum validæ vires ætate ſenecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita;
Tum demum pueris ævo florente juventas
Occipit, & molli veſtit lanugine malas:
Ne forte ex homine, & veterino ſemine equorum
Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis

Corporibus Scyllas, & cetera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus:
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque projiciunt ætate ſenecta:
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus unis
Conveniunt, neque ſunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pingueſcere ſæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ eſt acre venenum.
Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
Tam ſoleat torrere, atque urere, quam genus omne
Viſceris, in terris quodcumque & ſanguinis exſtet:
Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam tellure nova, cæloque recenti
Talia qui fingit potuiſſe animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
Multa licet ſimili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras flumina volgo
Fluxiſſe, & gemmis florere arbuſta ſuëſſe:
Aut hominem tanto membrorum eſſe impete natum,
Trans maria alta pedum niſus ut ponere poſſet;
Et manibus totum circum ſe vertere cælum.
Nam quod multa fuere in terris ſemina rerum,
Tempore quo primum tellus animalia fudit;
Nil tamen eſt ſigni, miſtas potuiſſe creari
Inter ſe pecudes, compactaque membra animantum:
Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbuſtaque læta,
Non tamen inter ſe poſſint complexa creari.
Res ſic quæque ſuo ritu procedit, & omnes
Fœdere naturæ certo diſcrimina ſervant.
Et genus humanum multo fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creaſſet;
Et majoribus & ſolidis magis oſſibus intus

Fundatum, & validis aptum per viſcera nervis;
Nec facile ex æſtu, nec frigore quod caperetur,
Nec novitate cibi, nec labi corporis ulla.
Multaque per cælum ſolis volventia luſtra
Vulgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robuſtus erat curvi moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro molirier arva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos.
Quod ſol, atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua, ſatis id placabat pectora donum:
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus etiam majora ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miſeris mortalibus ampla.
At ſedare ſitim fluvii fonteſque vocabant:
Ut nunc montibus e magnis decurſus aquaï
Claricitat late ſitientia ſæcla ferarum.
Denique noctivagi ſilveſtria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie larga lavere humida ſaxa,
Humida ſaxa ſuper viridi ſtillantia muſco:
Et partim plano ſcatere atque erumpere campo.
  Necdum res igni ſcibant tractare, nec uti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum:
Sed nemora, atque cavos monteis, ſilvaſque colebant,
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare imbreiſque coacti.
Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte ſua ſibi quiſque valere & vivere doctus.
Et Venus in ſilvis jungebat corpora amantum:

Con-

Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impenſa libido,
Vel pretium glandes, atque arbuta, vel pyra lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Conſectabantur ſilveſtria ſæcla ferarum
Miſſilibus ſaxis, & magno pondere clavæ:
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris;
Setigeriſque pares ſuibus ſilveſtria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum ſe foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, ſolemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti reſpectabant, ſomnoque ſepulti,
Dum roſea face ſol inferret lumina cælo.
A parvis quod enim conſuerant cernere ſemper,
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri poſſet, mirarier umquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine ſolis.
Sed magis illud erat curæ, quod ſæcla ferarum
Infeſtam miſeris faciebant ſæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant ſaxea tecta
Setigeri ſuis adventu, validique leonis,
Atque intempeſta cedebant nocte paventes
Hoſpitibus ſævis inſtrata cubilia fronde.
Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia ſæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quiſque magis deprenſus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus hauſtus;
Et nemora ac monteis gemitu, ſilvaſque replebat,
Viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto.
At quos effugium ſervarat, corpore adeſo,
Poſterius tremulas ſuper ulcera tætra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privarunt vermina ſæva,

Exper-

Experteis opis; ignaros quid volnera vellent.
At non multa virûm sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naveis ad saxa, virosque.
Sed temere, incassum mare fluctibus sæpe coortis;
Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis:
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum pænuria deinde cibi, languentia leto
Membra dabat: contra nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis solertius ipsi.
Inde casas postquam, ac pelleis, ignemque pararunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam:
Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cæli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
Et pueros commendarunt, muliebreque sæclum
Vocibus, & gestu, cum balbe significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
Sed bona, magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanū jam tum foret omne peremtū,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, & utilitas expressit nomina rerum:
Non alia longe ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,

Cum facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti:
Cornua nata prius vitulo quam frontibus exstent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vixdum cum ipsis sunt dentes, unguesque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, & a pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?
Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant; unde insita notities est
Utilitatis, & unde data est huic prima potestas,
Quid vellet facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent,
Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
Quid facto esset opus; faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
Postremo, quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
Dissimileis soleant voces variasque ciere,
Cum metus, aut dolor est, & cum jam gaudia gliscunt?
Quippe etenim id licet e rebus cognoscere apertis.
Irritata canum cum primum magna Molossûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis,
Longe alio sonitu rabie distracta minantur,
Et cum jam latrant, & vocibus omnia complent.
At

At catulos blande cum lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morſuque petentes,
Suſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus,
Longe alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cum deſerti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt ſummiſſo corpore plagas.
  Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri ſævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma,
Ac cum ſis alias concuſſis artubus hinnit?
  Poſtremo, genus alituum variæque volucres,
Accipitres, atque oſſifragæ, mergique marinis
Fluctibus in ſalſis victum vitamque petentes,
Longe alias alio jaciunt in tempore voces,
Et cum de victu certant, prædaque repugnant.
Et partim mutant cum tempeſtatibus una
Rauciſonos cantus, cornicum ut ſæcla vetuſta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur, & imbreis
Poſcere, & interdum ventos auraſque vocare.
Ergo, ſi varii ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces:
Quanto mortaleis magis æquum eſt tum potuiſſe
Diſſimileis alia atque alia res voce notare?
  Illud in his rebus tacitus ne forte requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cæleſtibus incita flammis
Fulgere, cum cæli donavit plaga vapores.
Et ramoſa tamen cum ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami ſtirpeſque teruntur:
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus ignẽ.

Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monstrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præstabant, & corde vigebant.
Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque:
Et pecudes, & agros divisere, atque dedere
Pro facie cujusque, & viribus, ingenioque:
Nam facies multum valuit, viresque vigebant.
Posterius res inventa est, aurumque repertum,
Quod facile & validis, & pulcris demsit honorem;
Divitioris enim sectam plerumque sequuntur
Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.
Quod siquis vera vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
Æquo animo; neque enim est umquam pænuria parvi.
At claros se homines voluere esse, atque potenteis,
Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam.
Nequidquam: quoniam ad summum succedere honorem
Certantes, iter infestum fecere viaï.
Et tamen e summo quasi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemtim in Tartara tætra:
Ut satius multo jam sit parere quietum,
Quam regere imperio res velle, & regna tenere.
Proinde, sine incassum defessi sanguine sudent
Angustum per iter luctantes ambitionis:
Invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cumque:
Quaudoquidem sapiunt alieno ex ore, petuntque
Res ex auditis potius, quam sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, nec erit mox, quam fuit ante.
Ergo regibus occisis subversa jacebat
Pri-

Priſtina majeſtas ſoliorum, & ſceptra ſuperba;
Et capitis ſummi præclarum inſigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem.
Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
Res itaque ad ſummam fæcem turbaſque redibat,
Imperium ſibi cum, ac ſummatum quiſque petebat.
Inde magiſtratus partim docuere creare,
Juraque conſtituere, ut vellent legibus uti:
Nam genus humanum defeſſum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quo magis ipſum
Sponte ſua cecidit ſub leges, arctaque jura.
Acrius ex ira quod enim ſe quiſque parabat
Ulciſci, quam nunc conceſſum eſt legibus æquis;
Hanc ob rem eſt homines pertæſum vi colere ævum:
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis, atque injuria quemque,
Atque, unde exorta eſt, ad eum plerumque revertit;
Nec facile eſt placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etſi fallit enim divûm genus humanumque,
Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi ſe multi per ſomnia ſæpe loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe;
Nunc quæ cauſſa deûm per magnas numina genteis
Pervolgarit, & ararum compleverit urbeis,
Suſcipiendaque curarit ſollennia ſacra,
„ Quæ nunc in magnis florent ſacra rebus, locisque:
Unde etiam nunc eſt mortalibus inſitus horror,
Qui delubra deûm nova toto ſuſcitat orbi
Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile eſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum divûm mortalia ſæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in ſomnis mirando corporis auctu.

His igitur ſenſum tribuebant, propterea quod
Membra movere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis:
Æternamque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat,
(Et manet omnino) & quod tantis viribus auctos
Non temere ulla vi convinci poſſe putabant.
Fortuniſque ideo longe præſtare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum,
Et ſimul in ſomnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipſos inde laborem.
  Præterea, cæli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſſis:
Ergo perfugium ſibi habebant omnia divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In cæloque deûm ſedes, & templa locarunt,
Per cælum volvi quia ſol, & luna videntur:
Luna, dies, & nox, & noctis ſigna ſevera,
Noctivagæque faces cæli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
  O genus infelix humanum! talia divis
Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaque nobis
Volnera; quas lacrimas peperere minoribus noſtris!
  Nec pietas ulla eſt velatum ſæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras;
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante deûm delubra, nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed mage pacata poſſe omnia mente tueri.
Nam cum ſuſpicimus magni cæleſtia mundi
Templa ſuper, ſtelliſque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem ſolis, lunæque viarum,

Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ forte deûm nobis immensa potestas
Sit, vario motu quæ candida sidera verset.
Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
Et simul, ecquæ sit finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
An divinitus æterna donata salute,
Perpetuo possint ævi labentia tractu,
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Præterea, cui non animus formidine divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cum plaga torrida tellus
Contremit,& magnum percurrunt murmura cælū?
Non populi, gentesque tremunt? regesque superbi
Conripiunt divûm perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœde, dictumve superbe
Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?
Summa etiam cum vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque elephantis;
Non divûm pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
Nequidquam: quoniam violento turbine sæpe
Conreptus nihilo fertur minus ad vada leti:
Usque adeo res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulchros fasceis, sævasque secureis
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus tellus cum tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vireis divûm, quæ cuncta gubernent?
Quod superest,æs,atque aurum,ferrumque repertū est,

Et ſimul argenti pondus, plumbique poteſtas:
Ignis ubi ingenteis ſilvas ardore cremarat
Montibus in magnis, ſeu cæli fulmine miſſo;
Sive quod inter ſe bellum ſilveſtre gerentes,
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergo;
Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, & paſcua reddere rura;
Sive feras interficere, & diteſcere præda:
Nam fovea, atque igni prius eſt venarier ortum,
Quam ſepire plagis ſaltum, canibuſque ciere.
Quidquid id eſt, quacumque e cauſſa flammeus ardor
Horribili ſonitu ſilvas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens argenti rivus, & auri,
Æris item, & plumbi; quæ cum concreta videbant
Poſterius claro in terris ſplendere colore,
Tollebant nitido capti, lævique lepore:
Et ſimili formata videbant eſſe figura,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique.
Tum penetrabat eos, poſſe hæc liquefacta calore,
Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamvis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo;
Ut ſibi tela parent, ſilvaſque excidere poſſint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
Quam validi primum violentis viribus æris:
Nequidquam: quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum:
Nunc jacet æs, aurum in ſummum ſucceſſit honorem.
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
Quod

Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
Porro aliud fuccedit, & e contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, & miro eft mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile eft ipfum per te cognofcere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues, dentefque fuerunt,
Et lapides, & item filvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes, poftquam funt cognita primū:
Pofterius ferri vis eft, ærifque reperta;
Et prior æris erat quam ferri cognitus ufus:
Quo facilis magis eft natura, & copia major.
Ære folum terræ tractabant, æreque belli
Mifcebant fluctus, & volnera vafta ferebant,
Et pecus, atque agros adimebant; nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim proceffit ferreus enfis,
Verfaque in opprobrium fpecies eft falcis ahenæ,
Et ferro cœpere folum profcindere terræ:
Exæquataque funt creperi certamina belli.
Et prius eft reppertum in equi confcendere coftas,
Et moderarier hunc frènis, dextraque vigere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla:
Et bijugo prius eft, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum afcendere currus.
Inde boves Lucas turrito corpore tætros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit difcordia triftis,
Horribile humanis quod gentibus effet in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in mœnera belli,
Expertique fues fævos funt mittere in hofteis;
Et validos Parthi præ fe mifere leones
Cum ductoribus armatis, fævifque magiftris,

Qui

Qui moderarier hos poſſent, vincliſque tenere:
Nequidquam: quoniam permiſta cæde calentes
Turbabant ſævi nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique criſtas;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frenis convertere in hoſteis.
Inritata leæ jaciebant corpora ſaltu
Undique, & advorſum venientibus ora petebant:
Et necopinanteis a tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morſibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque ſues tauri, pedibuſque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant ſubter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis ſocios cædebant dentibus apri,
„ Tela infracta ſuo tinguentes ſanguine ſævi,
„ In ſe fracta ſuo tinguentes ſanguine tela,
Permiſtaſque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam tranſverſa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequidquam: quoniam a nervis ſuccifa videres
Concidere, atque gravi terram conſternere caſu.
Sic, quos ante domi domitos ſatis eſſe putabant,
Efferviſcere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem redducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc ſæpe boves Lucæ, ferro male mactæ
Diffugiunt, fera facta ſuis cum multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: ſed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præſentire, atque videre,
Quam commune malum fuerat, fœdumque futurum.
Et magis id poſſis factum contendere in Omni,
In variis mundis varia ratione creatis,
Quam certo, atque uno terrarum quolibet orbi.

Sed

Sed facere id non tam vincendi ſpe voluerunt,
Quam dare quod gemerent hoſtes, ipſique perire,
Qui numero diffidebant, armiſque vacabant.
Nexilis ante fuit veſtis, quam textile tegmen:
Textile poſt ferrum eſt; quia ferro tela parantur.
Nec ratione alia poſſunt tam lævia gigni
Inſilia, ac fuſi, & radii, ſcapique ſonantes.
Et facere ante viros lanam natura coëgit,
Quam muliebre genus; nam longe præſtat in arte,
Et ſolertius eſt multo genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertere ſeveri,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipſi potius durum ſufferre laborem;
Atque opere in duro durarent membra, manuſque.
At ſpecimen ſationis, & inſitionis origo,
Ipſa fuit rerum primum natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandeſque caducæ
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubter.
Unde etiam libitum eſt ſtirpeis committere ramis,
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſilvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetaque læta
Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
Cærula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, & convalleis, campoſque profuſa.
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepore
Omnia, quæ pomis interſita dulcibus ornant,
Arbuſtiſque tenent felicibus obſita circum.
At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multo, quam lævia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, aureiſque juvare.

Et Zephyri cava per calamorum ſibila primum
Agreſteis docuere cavas inflare cicutas.
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſilvas ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia:
Sic unumquidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
Cum ſatiate cibi; nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora habebant:
Præſertim cum tempeſtas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas.
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant: agreſtis enim tum Muſa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis laſcivia læta monebat:
Atque extra numerū procedere membra moventeis
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur riſus, dulceſque cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni
Ducere multimodis voces, & flectere cantus;
Et ſupera calamos unco percurrere labro:
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerûm ſervare genus didicere; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedinis fructum,
Quam ſilveſtre genus capiebat terrigenarum.
Nam quod adeſt præſto, niſi quid cognovimus ante
Suavius, in primis placet, & pollere videtur;
Poſteriorque fere melior res illa reperta
Perdit, & immutat ſenſus ad priſtina quæque.
Sic odium cœpit glandis: ſic illa relicta

Stra-

Strata cubilia ſunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, veſtis contemta ferina eſt;
Quam reor invidia tali tunc eſſe repertam,
Ut letum inſidiis, qui geſſit primus, obiret:
Et tandem inter eos diſtractum, ſanguine multo
Diſperſiſſe, neque in fructum convertere quiſſe.
Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant:
Quo magis in nobis, ut opinor, culpa reſidit.
Frigus enim nudos ſine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit veſte carere
Purpurea, atque auro, ſigniſque ingentibus apta;
Dum plebeja tamen ſit, quæ defendere poſſit.
Ergo hominum genus incaſſum fruſtraque laborat
Semper, & in curis conſumit inanibus ævum;
Nimirum, quia non cognovit, quæ ſit habendi
Finis, & omnino quoad creſcat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditus æſtus.
At vigiles mundi magnum & verſatile templū
Sol & luna ſuo luſtrantes lumine circum,
Perdocuere homines annorum tempora verti,
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis ſepti degebant turribus ævum,
Et diviſa colebatur, diſcretaque tellus:
Tum mare velivolum florebat navibus pandis:
Auxilia, & ſocios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cum res geſtas cœpere poëtæ
Tradere: nec multo prius ſunt elementa reperta.
Propterea, quid ſit prius actum reſpicere ætas
Noſtra nequit, niſi qua ratio veſtigia monſtrat.
Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, veſteis, & cetera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, & dædala ſigna polire,

Usus, & impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unumquidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clarescere corde videmus
Artibus, ad summum donec venere cacumen.

CREECHII CENSURA.

Quod a v. 56. ad v. 417. Solem, Terram, Mare, totam denique Mundi compagem nec ab æterno fuisse, nec in æternum duraturam asserit, id quidem piis omnibus & sanis Philosophis commune: quod vero verisimilibus quibusdam, veris autem multis firmisque rationibus probat, illud sane Lucretio proprium videtur; nec meliora umquam (semper excipio Sacras Scripturas) argumenta invenies. Ideoque magis mirandum est, tam præclarum ingenium inservuisse futiles istos versus, a. v. 157. ad v. 236. quibus evincere conatur Mundum hunc a Deo non fuisse factum: fingit enim Deum parcum nimis, seu potius malevolum, qui nihil nostri caussa, omnia vero sui emolumenti intuitu agat. Qualem si quis pingat Epicurum, illum dicacis impudentiæ Poëta postularet. Deinde supponit omnem Dei æque ac Hominis notitiem a Simulacris dependere. At quis iste Deus? non ille quem percipit mens humana, quem omnes gentes agnoscunt, & venerantur. Demum quis ferat illum culpas, quas vocat, Mundi enumerantem, falso omnes & vanissime effictas? Hæccine vero vitia in novo & recenti Mundo? Id quidem negat ipse Lucretius, ideoque inepte facit dum labes ruinasque ædificii longa ætate dehiscentis imputat artifici.

A v. 417. ad v. 509. Mundi ortum describit, qua descriptione nulla est apud Physiologos aut magis verisimilis,

aut

aut magis venusta. Gravitate sua feruntur Atomi, concurrunt, inde resiliunt, & pro varia ponderis ictusque ratione in diversa loca discedunt, ibique coalescunt.

Quoniam vero a v. 510. *ad v.* 770. *non unam certamque caussam motuum cælestium, Eclipseôn, Diei & Noctis, &c. ea qua alii solent, pertinacia assignat, ideo quibusdam videtur fluctuare. Ego vero contendo, istam, quam vocant, constantiam in Epicureo Physiologo ridiculam fore, quippe omnia Casu fieri pronuntiat: neque quis facile deprehendat unam certamque caussam, cum eadem phænomena pluribus modis explicari possunt. Nec ego quidem illi succenserem qui multas profert caussas, dum inter eas vera certaque proponatur. De Solis, Lunæ, &c. magnitudine nihil addam, supra enim monui, istam opinionem plebejam nimis esse & rusticam.*

Lege quæ sequuntur, & admirabilis ingenii tam vehementer delirantis miserere. Ea autem est omnium qui negant Providentiam, sors, ut in Ethicis vana doceant, in Physicis absurda. At vero primorum Hominum indoles ea, quæ omnium barbararum gentium: & in Terrigenis Lucretii, Margaïtas, Brasilios, plerosque Indiæ Occidentalis populos agnosces.

LI-

LIBRI SEXTI

ARGUMENTUM.

PRimi 41. versus continent Epicuri Atheniensis laudes. Sequitur ad v. 95. quam ab Epicureo Philosopho exspectes, argumenti hujus libri explicatio. Et de Meteoris dicturo primum occurrunt Tonitru, Fulgur, Fulmen, de quibus diligenter disputat; & demum istos deridet qui neglectis caussis naturalibus ipsum Jovem fulmina jaculari existimant, ad v. 421. His subjungitur (nam Prester fulmini affinis) v. 28. Presteris brevis explicatio. Deinde a v. 450. ad v. 533. multa de Nubibus & Pluvia; pauca de Iride, de Nive, Vento, Grandine, Pruina, & Gelu. Si Terræ-motus caussas velis cognoscere, a v. 534. ad v. 606. habes fuse explicatas. A. v. 606. ad v. 638. de Mari Poëta differit: ad v. 710. de Ætna. Sequentes 30. v. Nilo destinantur. Deinde, a v. 740. ad v. 840. de Avernis, aliisque terræ tractibus, Hominibus, Cervis, Corvis, Equis, &c. noxiis disputatur. Ad v. 905. de Puteis, variisque admirandis Fontibus. Et ad v. 1087. Magnes diligenter explicatur. Postremo de Morbis & Peste quadam, quibus subjungit elegantem descriptionem Pestis illius quæ tempore belli Peloponnesiaci Athenas vastavit, e Thucydide desumtam.

TI-

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA

LIBER SEXTUS.

RIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreaverunt vitam, legesque rogarunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cum genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Cujus & exstincti propter divina reperta
Divolgata vetus jam ad cælum gloria fertur.
Nam cum vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
,, Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata:
Divitiis homines, & honore, & laude potenteis
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis:

Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & commoda cumque venirent;
Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nulla posset ratione explerier umquam;
Partim quod tætro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcumque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis, atque timoris,
Exposuitque bonum summum, quo tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
Qua possemus ad id recto contendere cursu:
Quidve mali foret in rebus mortalibus passim,
Quod flueret naturæ vi, varieque volaret,
Seu casu, seu vi, quod sic natura parasset:
Et quibus e portis occurri cuique deceret:
Et genus humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristeis in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Esse, & nativo consistere corpore cælum;
Et quæcumque in eo fiunt, fientque, necesse
Esse ea dissolvi: quæ restant percipe porro;
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata est, atque obvia cursu
Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cetera, quæ fieri in terris, cæloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibus sæpe;
Effi-

Efficiunt animos humileis formidine divûm,
Depressosque premunt ad terram; propterea quod
Ignorantia caussarum conferre deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum: &
Quorum operum caussas nulla ratione videre
Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
Nam bene qui didicere deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis asciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens:
Quo magis errantes tota regione feruntur.
Quæ nisi respuis ex animo, longeque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum;
Delibrata deûm per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt: non quod violari summa deûm vis
Possit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis;
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Constitues magnos irarum volvere fluctus;
Nec delubra deûm placido cum pectore adibis;
Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita sequatur.
Quam quidem ut a nobis ratio verissima longe
Rejiciat, quamquam sunt a me multa profata,
Multa tamen restant, & sunt ornanda politis
Versibus, & ratio cæli, speciesque tenenda:
Sunt tempestates, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & qua de caussa quæque ferantur,
Ne trepides cæli divisis partibus amens,

Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem: quo pacto per loca ſepta
Inſinuarit, & hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi ſupremæ præſcripta ad candida calcis
Currenti ſpatium præmonſtra callida Muſa,
Calliope, requies hominum, divûmque voluptas;
Te duce ut inſignem capiam cum laude coronam.
Principio, tonitru quatiuntur cærula cæli,
Propterea, quia concurrunt ſublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibus ventis.
Nec fit enim ſonitus cæli de parte ſerena,
Verum ubicumque magis denſo ſunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſæpe.
Præterea, neque tam condenſo corpore nubes
Eſſe queunt, quam ſunt lapides, ac tigna: neque autem
Tam tenues, quam ſunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeiſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragileis ſonitus chartarum commeditatur:
Id quoque enim genus in tonitru cognoſcere poſſis,
Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volanteis
Verberibus venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tã concurrere nubes
Frontibus adverſis poſſint, quam de latere ire
Diverſo motu radentes corporis tractum:
Aridus unde aureis terget ſonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto tonitru concuſſa videntur

Omnia

Omnia ſæpe gravi tremere, & divolſa repente
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia mundi;
Cum ſubito validi venti conlecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſaque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circum.
Poſt ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.
Nec mirum; cum plena animæ veſicula parva
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.
Eſt etiam ratio, cum venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſilvam cum flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res.
Hic, ubi lenior eſt, in terra cum tamen alta
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cum frangitur æſtu.
Fit quoque ubi e nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis; hæc multo ſi forte humore recepit
Ignem, continuo ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum propere demerſimus imbrem.
Aridior porro ſi nubes accipit ignem,
Uritur ingenti ſonitu ſucceenſa repente:
Lauricomos ut ſi per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.
Denique ſæpe geli multus fragor, atque ruina

Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte:
Ventus enim cum confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.
Fulgit item, nubes ignis cum semina multa
Excussere suo concursu, ceu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum; nam tum quoque lumen
Exsilit, & claras scintillas dissupat ignis.
Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quam cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere: cædere siquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per aureis
Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
Quā tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
E simili caussa, & concursu natus eodem.
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem,
Mobilitate sua fervescit; ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea vero
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus hic nubem cum perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi vim expressa repente
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde sonus sequitur, qui tardius adlicit aureis,
Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul alte
Exstructis aliis alias super impete miro.
Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
Quā sint lata magis, quā sursum exstructa quid exstent;
Contemplator enim cum montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis

Insu-

Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
In statione locata sepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibus structas
Cernere, quas venti cum, tempestate coorta,
Complerunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt:
Quærentesque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt e nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsa fulserunt nube corusci.
  Hac etiam fit uti de caussa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quod nubeis ipsas permulta necesse est
Ignis habere: etenim cum sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
Quippe etenim solis de lumine multa necesse est
Concipere ut merito rubeant, igneisque profundant.
Has igitur cum ventus agens contrusit in unum,
Compressitque locum cogens; expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.
  Fulgit item, cum rarescunt quoque nubila cæli.
Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tætro
Terrore, & sonitu fulgit, nulloque tumultu.
  Quod superest, quali natura prædita constent
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graveis halantes sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.
Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
Constituit natura minutis, mobilibusque:

Corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
Transit enim valide fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces: transit per saxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item ut vasis integris vina repente
Diffugiant; quia nimirum facile omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor, ejus ut insinuatur in ipsum, &
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere, usque adeo pollens fervore corusco:
Tanto mobilior vis, & dominantior hæc est.
Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
Disturbare domos, avellere tigna, trabeisque,
Et monumenta virûm demoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes prosternere passim:
Cetera de genere hoc qua vi facere omnia possunt,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.
Fulmina gignier e crassis, alteque putandum est
Nubibus exstructis; nam cælo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quod tunc per totum concrescunt aëra nubes,
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquisse, & magnas cæli complesse cavernas:
Usque adeo tætra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora superne,
Cum commoliri tempestas fulmina cœptat.
Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis e cælo demissum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus:
In terra quoque ut horrescant, ac tecta requirant.

Sic

Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
Tempestatem altam: neque enim caligine tanta
Obruerent terras, nisi inædificata superne
Multa forent multis exemto nubila sole:
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret alte nubibus æther.
His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideo passim fremitus, & fulgura fiunt:
Quippe etenim supera docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis; & multa necesse est
Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
Forte locum quemvis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur; ipse sua nam
Mobilitate calescit, & e contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
Impetus incessit; maturum tum quasi fulmen
Perscindit subito nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor:
Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente
Opprimere ut cæli videantur templa superne.
Inde tremor terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cælum: nam tota fere tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus discidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti sonitus cum provolat ictu.
Est etiam cum vis extrinsecus incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem:

Quam cum perscidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocumque tulit vis.
  Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras;
Atque alia ex ipso conradens aëre portat
Parvula, quæ faciunt ignem commista volando:
Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
  Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia cum vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis;
Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis:
Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si forte, & idonea flammis.
Nec temere omnino plane vis frigida venti
Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne est:
Quin prius incursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commista calore.
  Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu:
Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
Conligit, & magnum conamen sumit eundi.
Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.
  Adde quod e parvis, ac lævibus est elementis:
Nec facile est tali naturæ obsistere quidquam:
Inter

Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
Omnia nituntur: cum plaga sit addita vero,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit,
Ut vehementius, & citius, quæcumque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.
Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem,etiam atque etiam quæ crescit eundo,
Et validas auget vireis, & roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ sint illius semina cumque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
Forsan & ex ipso veniens trahat aëre quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeisque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipsa
Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur.
Dissolvit porro facile æs, aurumque repente
Confervefacit; e parvis quia facta minute
Corporibus vis est, & lævibus ex elementis,
Quæ facile insinuantur, & insinuata repente
Dissolvunt nodos omneis, & vincla relaxant.
Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur cæli domus undique, totaque tellus;
Et cum tempora se veris florentia pandunt.
Frigore enim desunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
Inter utrumque igitur cum cæli tempora constant,
Tum variæ caussæ concurrunt fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet frigus, & æstum:
Quorum utrumque opus est fabricāda ad fulmina nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu

Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, & poſtrema rigoris,
Tempus id eſt vernum: quare pugnare neceſſe eſt
Diſſimileis inter ſe res, turbareque miſtas.
Et calor extremus primo cum frigore miſtus
Volvitur, autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoque confligunt hiemes æſtatibus acres.
Propterea ſunt hæc bella anni nominitanda:
Nec mirum eſt in eo ſi tempore plurima fiunt
Fulmina, tempeſtaſque cietur turbida cælo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque miſto.
 Hoc eſt igniferi naturam fulminis ipſam
Perſpicere, & qua vi faciat rem quamque videre:
Non Tyrrhena retro volventem carmina fruſtra
Indicia occultæ divûm perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hic partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuarit, & hinc dominatus ut extulerit ſe,
Quidve nocere queat de cælo fulminis ictus.
 Quod ſi Juppiter, atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt ſonitu cæleſtia templa,
Et jaciunt igneis, quo cuique eſt cumque voluptas,
Cur, quibus incautum ſcelus adverſabile cumque eſt,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potius nullæ ſibi turpis conſcius rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cæleſti ſubito correptus, & igni?
 Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant?
An con brachia ſueſaciunt, firmantque lacertos?
In terraque patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipſe ſinit, neque parcit in hoſteis?
 Denique, cur numquam cælo jacit undique puro
Juppiter in terras fulmen, ſonituſque profundit?

An simul ac nubes successere, ipse in eas tum
Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
In mare qua porro mittit ratione? quid undas
Arguit, & liquidam molem, camposque natanteis?
Præterea, si vult caveamus fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
Si nec opinanteis autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras ante, & fremitus, & murmura concit?
Et simul in multas parteis qui credere possis
Mittere? an hoc ausis numquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
At sæpe est numero factum, fierique necesse est,
Ut pluere in multis regionibus, & cadere imbreis,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
Postremo, cur sancta deûm delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes,
Et benefacta deûm frangit simulacra? suisque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerûque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis?
Quod superest, facile est ex his cognoscere rebus,
Πρηστῆρας Graji quos ab re nominitarunt,
In mare qua missi veniant ratione superne.
Nam fit, ut interdum tamquam demissa columna
In mare de cælo descendat, quam freta circum
Fervescunt graviter spirantibus incita flabris:
Et quæcumque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; sed deprimit, ut sit
In mare de cælo tamquam demissa columna
Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis,

Vis, & fervorem mirum concinnat in undis:
Verſabundus enim turbo deſcendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam ſimul ac gravidam detrudit ad æquora ponti,
Ille in aquam ſubito totum ſe immittit, & omne
Excitat ingenti ſonitu mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti ſe nubibus ipſe
Vortex, contadens ex aëre ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum cælo preſtera imitetur.
Hic ubi ſe in terras demiſit, diſſolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit raro omnino, monteiſque neceſſe eſt
Officere in terris; apparet crebrius idem
Proſpectu maris in magno, cæloque patenti.
Nubila concreſcunt, ubi corpora multa volando
Hoc ſuper in cæli ſpatio coïere repente
Aſperiora, modis quæ poſſint indupedita
Exiguis, tamen inter ſe comprenſa teneri.
Hæc faciunt primum parvas conſiſtere nubeis;
Inde ea comprendunt inter ſe, conque gregantur,
Et conjungendo creſcunt, ventiſque feruntur
Uſque adeo, donec tempeſtas ſæva coorta eſt.
Fit quoque uti montis vicina cacumina cælo
Quam ſint quæque magis, tanto magis edita fument
Aſſidue fulvæ nubis caligine craſſa;
Propterea, quia cum conſiſtunt nubila primum,
Ante videre oculi quam poſſint tenuia, venti
Portantes cogunt ad ſumma cacumina montis.
Hic demum fit, uti turba majore coorta
Condenſa, ac ſtipata ſimul cernantur, & udo
Vertice de montis videantur ſurgere in æthram.
„ Nam loca declarat ſurſum ventoſa patere
„ Res ipſa, & ſenſus, monteis cum aſcendimus altos.
Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant litore veſtes

Suſ-

Suſpenſæ, cum concipiunt humoris adhæſum.
Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
Poſſe quoque e ſalſo conſurgere momine ponti.
„ Nam ratio cum ſanguine abeſt humoribus omnis.
Præterea, fluviis ex omnibus, & ſimul ipſa
Surgere de terra nebulas, æſtumque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita ſurſum expreſſa feruntur;
Suffunduntque ſua cælum caligine, & altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque ſigniferi ſuper ætheris æſtus,
Et quaſi denſendo ſubtexit cærula nimbis.
Fit quoque, ut hûc veniant in cœtum extrinſecus illa
Corpora, quæ faciunt nubeis, nimboſque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, ſummamque profundi
Eſſe infinitam docui: quantaque volarent
Corpora mobilitate, oſtendi, quamque repente
Immemorabile per ſpatium tranſire ſolerent.
Haud igitur mirum eſt, ſi parvo tempore ſæpe
Tam magnos monteis tempeſtas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impenſa ſuperne.
Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
Et quaſi per magni circum ſpiracula mundi
Exitus, introituſque elementis redditus exſtat.
Nunc age, quo pacto pluvius concreſcat in altis
Nubibus humor, & in terras demiſſus ut imber
Decidat, expediam. Primum jam ſemina aquaï
Multa ſimul vincam conſurgere nubibus ipſis
Omnibus ex rebus, pariterque ita creſcere utraſque,
Et nubeis, & aquam, quæcumque in nubibus exſtat,
Ut pariter nobis corpus cum ſanguine creſcit,
Sudor item atque humor quicûque eſt denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque ſæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cum ſupera magnum venti mare nubila portant.
Conſimili ratione ex omnibus amnibus humor

Tol-

Tollitur in nubeis: quo cum bene ſemina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta;
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipſa
Copia nimborum, turba majore coacta,
Urget, & e ſupero premit, ac facit effluere imbreis.
Præterea, cum rareſcunt quoque nubila ventis,
Aut diſſolvuntur ſolis ſuper icta calore;
Mittunt humorem pluvium, ſtillantque, quaſi igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat.
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque,
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.
At retinere diu pluviæ, longumque morari
Conſuerunt, ubi multa fuerunt ſemina aquarum;
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Inſuper, atque omni volgo de parte feruntur;
Terraque cum fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi ſol radiis tempeſtatem inter opacam
Adverſa fulſit nimborum aſpergine contra:
Tum color in nigris exſiſtit nubibus arqui.
Cetera, quæ ſurſum creſcunt, ſurſumque creantur,
Et quæ concreſcunt in nubibus omnia, prorſum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios paſſim refrenat eunteis:
Perfacile eſt tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cum bene cognoris elementis reddita quæ ſint.
Nunc age, quæ ratio terraï motibus exſtet,
Percipe: & in primis terram fac ut eſſe rearis
Subter item, ut ſupera eſt, ventis, atque undique plenam
Speluncis, multoſque lacus multaſque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptaque ſaxa:
Multaque ſub tergo terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, ſubmerſaque ſaxa putandum eſt:
Undi-

Undique enim ſimilem eſſe ſui, res poſtulat ipſa.
His igitur rebus ſubjunctis, ſuppoſitiſque;
Terra ſuperne tremit magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingenteis ſpeluncas ſubruit ætas:
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
Concuſſu, late diſſerpunt inde tremores:
Et merito, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minus exſultant, ubi currus fortis equûm vis
Ferratos utrimque rotarum ſuccutit orbeis.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ vaſtaſque lacunas
Glæba vetuſtate e terra provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terra non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intus.
Præterea, ventus cum per loca ſubcava terræ
Conlectus parti ex una procumbit, & urget
Obnixus magnis ſpeluncas viribus altas;
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
Tum, ſupera terram quæ ſunt exſtructa domorum,
Ad cælumque magis quanto ſunt edita quæque,
Inclinata minent in eamdem prodita partem,
Protractæque trabes impendent ire paratæ:
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
Quod niſi reſpirent venti, non ulla refrenet
Res, neque ab exitio poſſit reprendere eunteis:
Nunc quia reſpirant alternis, inque graveſcunt,
Et quaſi conlecti redeunt, ceduntque repulſi;
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quam facit: inclinatur enim, retroque receſſit,
Et recipit prolapſa ſuas ſe in pondere ſedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Est hæc ejusdem quoque magni caussa tremoris,
Ventus ubi, atque animæ subito vis maxima quædam,
Aut extrinsecus, aut ipsa tellure coorta
In loca se cava terraï conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu:
Versabundaque portatur, post incita cum vis
Exagitata foras erumpitur, & simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneso: quas exitus hic animaï
Disturbât urbeis, & terræmotus obortus.
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare pessum
Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animaï,
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror, & incutit inde tremorem:
Frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta superne timent, metuunt inferne, cavernas
Terraï ne dissolvat natura repente:
Neu distracta suum late dispandat hiatum;
Idque suis confusa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis cælum terramque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata saluti;
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summa
Funditus, & fiat mundi confusa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
Principio, mare mirantur non reddere majus
Naturam, quo tantus fuat decursus aquarum,
Omnia quo veniant ex omni flumina parte.

Adde vagos imbreis, tempeſtateſque volanteis;
Omnia quæ maria, ac terras ſparguntque rigantque.
Adde ſuos fonteis: tamen ad maris omnia ſummam
Guttaï vix inſtar erunt unius ad augmen:
Quo minus eſt mirum, mare non augeſcere magnū.

Præterea, magnam ſol partem detrahit æſtu.
Quippe videmus enim veſteis humore madenteis
Exſiccare ſuis radiis ardentibus ſolem.
At pelage multa, & late ſubſtrata videmus.
Proinde licet quamvis ex unoquoque loco ſol
Humoris parvam delibet ab æquore partem;
Largiter in tanto ſpatio tamen auferet undis.

Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris poſſunt verrentes æquora ponti:
Una nocte vias quoniam perſæpe videmus
Siccari, molliſque luti concreſcere cruſtas.

Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
Et paſſim toto terrarum ſpargere in orbe,
Cum pluit in terris, & venti nubila portant.

Poſtremo, quoniam raro cum corpore tellus
Eſt, & conjunctas oras maris undique cingit;
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore ſalſo:
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit: inde ſuper terras redit agmine dulci,
Qua via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.

Nunc ratio quæ ſit, per fauces montis ut Ætnæ
Exſpirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim media de clade coorta
Flammæ tempeſtas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora:
Fumida cum cæli ſcintillare omnia templa
Cernentes pavida complebant pectora cura,

Quid moliretur rerum natura novarum.
Hisce tibi rebus late est, alteque videndum,
Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
Et videas, cælum summaï totius unum
Quam sit parvula pars, & quam multesima constet:
Et quota pars homo terraï sit totius unus.
Quod bene propositum si plane contueare,
Ac videas plane; mirari multa relinquas.
Num quis enim nostrûm miratur, siquis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem;
Obturgescit enim subito pes, arripit acer
Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
Exsistit sacer ignis, & urit corpore serpens
Quamcumque arripuit partem; repitque per artus;
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
Et satis hæc tellus nobis cælumque mali fert,
Unde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cælo, terræque putandum est
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Unde repente queat tellus concussa moveri,
Perque mare, & terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere cælum.
Id quoque enim fit, & ardescunt cælestia templa,
Ut tempestates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.
At nimis est ingens incendI turbidus ardor.
Scilicet, & fluvius, qui non est, maximus eii est,
Qui non ante aliquem majorem vidit: & ingens
Arbor, homoque videtur: & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Cum tamen omnia cum cælo, terraque, marique
Nil sint ad summam summaï totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus inritata repente

Flam-

Flamma foras vaſtis Ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primum totius ſubcava montis
Eſt natura, fere ſilicum ſuffulta cavernis:
Omnibus eſt porro in ſpeluncis ventus & aër.
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aër.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
Saxa furens, qua contingit, terramque, & ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit ſe, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
Funditque ardorem longe, longeque favillam
Differt, & craſſa volvit caligine fumum:
Extruditque ſimul mirando pondere ſaxa:
Ne dubites, quin hæc animaï turbida ſit vis.
Præterea, magna ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æſtumque reſorbet.
Ex hoc uſque mari ſpeluncæ montis ad altas
Perveniunt ſubter fauceis: hac ire fatendum eſt,
„ Et penetrare mari penitus res cogit aperto,
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque ſubjectare, & arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni crateres, ut ipſi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, & ora.
Sunt aliquot quoque res, quarū unam dicere cauſſam
Non ſatis eſt, verum plureis, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum ſi quod procul ipſe jacere
Conſpicias hominis; ſit ut omneis dicere cauſſas
Conveniat leti, dicatur ut illius una.
Nam neque eum ferro, neque frigore vincere poſſis
Interiiſſe, neque a morbo, neque forte veneno:
Verum aliquid genere eſſe ex hoc quod concio dicat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æſtati creſcit, campiſque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contra,

Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur;
Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes sursus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis a stellis axis aguntur.
Ille ex æstifera parti venit amnis ab Austro
Inter nigra virûm, percoctaque sæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.

Est quoque, uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
Et proclivus item fiat minus impetus undis.

Fit quoque, uti pluviæ forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cum convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.

Forsit & Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.

Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cũque lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principio, quod Averna vocantur, nomen id ab re
Inpositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca cum advenere volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si forte ita fert natura locorum;
Aut in aquam, si forte lacus substratus Averno est.
Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.

Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,

Quo

Quo numquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cum fumant altaria donis:
Uſque adeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigili cauſſa, Grajûm ut cecinere poëtæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipſa ſua vi.
In Syria quoque fertur item locus eſſe, videri,
Quadrupedes quoque quo ſimul ac veſtigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipſa,
Manibus ut ſi ſint divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus e cauſſis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potius regionibus eſſe
Credatur poſta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere forte deos Maneis inferne reamur:
Naribus alipedes ut cervi ſæpe putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſæcla ferarum.
Quod procul a vera quam ſit ratione repulſum,
Percipe: namque ipſa de re nunc dicere conor.
Principio hoc dico, quod dixi ſæpe quoque ante,
In terra cujuſque modi rerum eſſe figuras:
Multa, homini quæ ſunt vitalia, multaque, morbos
Incutere, & mortem quæ poſſint accelerare:
Et magis eſſe aliis alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem, oſtendimus ante,
Propter diſſimilem naturam, diſſimileiſque
Texturas inter ſeſe, primaſque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipſas
Inſinuant nareis infeſta atque aſpera odore:
Nec ſunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtia quæ ſint.
Deinde videre licet quam multæ ſint homini res
Acriter infeſto ſenſu, ſpurcæque graveſque.
Arboribus primum certis gravis umbra tributa eſt,
Uſque adeo, capitis faciant ut ſæpe dolores,
Siquis eas ſubter jacuit proſtratus in herbis.

Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbor
Floris odore hominem tætro conſueta necare.
Scilicet hæc ideo terris ex omnia ſurgunt
Multa modis multis multarum ſemina rerum,
Quod permiſta gerit tellus, diſcretaque tradit.
Nocturnumque recens exſtinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis conſopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus ſæpe ſuëvit.
Caſtoreoque gravi mulier ſopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eii,
Tempore eo ſi odorata eſt, quo menſtrua ſolvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefactant ſedibus intus.
Denique, ſi in calidis etiam cunctere lavacris,
Plenior & ſolio in fueris ferventis aquaï;
Quam facile in medio fit uti des ſæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor inſinuatur
Quam facile in cerebrum, niſi aquam præcepimus ante?
At cum membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagæ mactabilis inſtar.
Nonne vides etiam terra quoque ſulfur in ipſa
Gignier, & tætro concreſcere odore bitumen?
Denique ubi argenti venas, aurique ſequuntur,
Terraï penitus ſcrutantes abdita ferro;
Qualeis exſpirat ſcapteſula ſubter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualeiſque colores?
Nonne vides, audiſve perire in tempore parvo
Quam ſoleant? & quam vitaï copia deſit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? neceſſe eſt
Hos igitur tellus omneis exæſtuet æſtus,
Exſpiretque foras in aperta, promtaque cæli.
Sic & Averna loca alitibus ſummittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ ſurgit in auras,
Ut ſpatium cæli quadam de parte venenet;

Quo ſimul ac primum pennis delata ſit ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat e regione loci, qua dirigit æſtus:
Quo cum conruit, hæc eadem vis illius æſtus,
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primo quaſi quemdam conciet æſtum:
Poſterius fit, uti cum jam cecidere veneni
In fonteis ipſos; ibi fit quoque vita vomenda,
Propterea quod magna mali ſit copia circum. (
Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æſtus Averni,
Aëra, qui inter aveis cumque eſt terramque locatus,
Diſcutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi e regione loci venere volantes,
Claudicat extemplo pennarum niſus inanis;
Et conamen utrimque alarum proditur omne.
Hic ubi niĉtari nequeunt, inſiſtereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; & vacuum prope jam per inane jacentes
Diſpergunt animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porro in puteis æſtate fit humor,
Rareſcit quia terra calore, & ſemina ſiqua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.
Quo magis eſt igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terra eſt abditus, humor.
Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque,
Et quaſi concreſcit; fit ſcilicet, ut coëundo
Exprimat in puteos, ſiquem gerit ipſa, calorem.
Eſt apud Hammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant ſubter terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis a vera eſt longe ratione remotum:
Quippe ubi ſol nudum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum ſupera de reddere parte,

Cum

Cum ſuperum lumen tanto fervore fruatur:
Qui queat hic ſubter tam craſſo corpore terram,
Percoquere humorem, & calido ſociare vapori?
Præſertim cum vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum?
Quæ ratio eſt igitur? nimirum terra magis quod
Rara tenet circum hunc fontem, quam cetera tellus.
Multaque ſunt ignis prope ſemina corpus aquaï.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplo ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tamquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in fontem, quæ ſemina cumque habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Inde ubi ſol radiis terram dimovit obortis,
Et rareſecit calido miſcente vapore;
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
Præterea, ſolis radiis jactatur aquaï
Humor, & in luci tremulo rareſcit ab æſtu:
Propterea fit, uti quæ ſemina cumque habet ignis,
Dimittat: quaſi ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, & exſolvit glaciem, nodoſque relaxat.
Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni:
Tædaque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocumque natans impellitur auris:
Nimirum quia ſunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque neceſſe eſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
Præterea, diſperſa foras erumpere cogit
Vis per aquam ſubito, ſurſumque ea conciliari:
Quod genus endo mari ſpirat fons, dulcis aquaï

Qui

Qui ſcatit, & ſalſas circum ſe dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem opportunam ſitientibus nautis,
Quod dulceis inter ſalſas intervomit undas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere fontem,
Et ſcatere illa foras in ſtupam ſemina: quo cum
Conveniunt, aut cum tædaï corpori adhærent,
Ardeſcunt facile extemplo; quia multa quoque in ſe
Semina habent ignis ſtupæ tædæque tenentes.
  Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnū
Nuper ubi exſtinctum admoveas, accendier ante
Quam tetigit flammam? tædamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipſo tacta vapore
Eminus ardeſcunt, quam cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum eſt.
  Quod ſupereſt, agere incipiam, quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere poſſit,
Quem magneta vocant patrio de nomine Graji,
Magnetum quia ſit patriis in finibus ortus.
  Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenā
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex ſe.
Quinque etenim licet interdum, pluteiſque videre
Ordine demiſſo, levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet ſubter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noſcit:
Uſque adeo permananter vis pervalet ejus.
Hoc genus in rebus firmandum eſt multa prius, quam
Ipſius rei rationem reddere poſſis;
Et nimium longis ambagibus eſt adeundum:
Quo magis attentas aureis, animumque repoſco.
  Principio, omnibus a rebus, quaſcumque videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti, ſpargique neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſumque laceſſant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut a fluviis, calor a ſole, æſtus ab undis
Æquo-

Æquoris exeſor mœrorum litora propter:
Nec varii ceſſant ſonitus manare per aureis.
Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cum mare verſamur propter; dilutaque contra
Cum tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror:
Uſque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis.
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuo quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, odorari licet, & ſentire ſonorem.
Nunc omnes repetam quam raro corpore ſint res,
Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noſcere, cum primis hanc ad rem protinus ipſam,
Qua de diſſerere aggredior, firmare neceſſe eſt,
Nil eſſe in promtu, niſi miſtum corpus inani.
Principio fit, ut in ſpeluncis ſaxa ſuperna
Sudent humore, & guttis manantibus ſtillent:
Manat item nobis e toto corpore ſudor,
Creſcit barba, pilique per omnia membra, per artus:
Diditus in venas cibus omneis, auget, alitque
Corporis extremas quoque parteis, unguiculoſque.
Frigus item tranſire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: ſentimus item tranſire per aurum,
Atque per argentum, cum pocula plena tenemus.
Denique per diſſepta domorum ſaxea voces
Pervolitant, permanat odos, friguſque, vapoſque
Ignis: quin ferri quoque vim penetrare ſuëvit,
Undique qua circum corpus lorica coërcet,
Morbida vis quæcumque extrinſecus inſinuatur.
Et tempeſtates terra cæloque coortæ
E cælo emotæ terraque repente faceſſunt,
Quandoquidem nihil eſt non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cumque ab rebus, eodem prædita ſenſu,

Atque

Atque eodem pacto rebus ſint omnibus apta.
Principio, terram ſol excoquit, & facit are:
At glaciem diſſolvit, & altis montibus alte
Exſtructas ningueis radiis tabeſcere cogit:
Denique cera liqueſcit in ejus poſta vapore;
Ignis item liquidum facit æs, aurumque reſolvit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni;
At coria, & carnem mollit durata calore:
Barbigeras oleaſter eo juvat uſque capellas,
Diffluat ambroſia quaſi vero, & nectare tinctus:
At nihil eſt, homini fronde hac quod amarius exſtet.
Denique amaracinum fugitat ſus, & timet omne
Unguentum; nam, ſetigeris ſubus acre venenum eſt,
Quod nos interdum tamquam recreare videtur:
At contra nobis cœnum tæterrima cum ſit
Spurcities, eadem ſubus hæc res munda videtur,
Inſatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
  Hoc etiam ſupereſt, ipſa quam dicere de re
Aggredior, quod dicendum prius eſſe videtur.
Multa foramina cum variis ſint reddita rebus,
Diſſimili inter ſe natura prædita debent
Eſſe, & habere ſuam naturam quæque, viaſque;
Quippe etenim varii ſenſus animantibus inſunt,
Quorum quiſque ſuam proprie rem percipit in ſe.
Nam penetrare alia ſonitus, aliaque ſaporem
Cernimus e ſuccis, alia nidoris odores,
Propter diſſimilem naturam, textaque rerum:
Præterea manare aliud per ſaxa videtur;
Atque aliud per ligna, aliud tranſire per aurum;
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hac ſpecies, illac calor ire videtur,
Atque aliis aliud citius tranſmittere eadem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paullo oſtendimus ante.

Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
Omnia constiterint nobis præposta, parata:
Quod superest, facile hinc ratio reddetur, & omnis
Caussa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.
Principio, fluere e lapide hoc permulta necesse est
Semina, sive æstum, qui discutit aëra plagis,
Inter qui lapidem, ferrumque est cumque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacefit
In medio locus: extemplo primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arcte connexa cohæret,
Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
Quod facit, & sequitur donec pervenit ad ipsum
Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacefit
Cumque locus, sive ex transverso, sive superne:
Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
Huc accedit item quare queat id magis esse:
„ Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quod simul a fronte est annelli rarior aër
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus;
Continuo fit, uti qui post est cumque locatus
Aër, a tergo quasi provehat atque propellat.
Semper enim circum positus res verberat aër.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quod ex una spatium vacat, & capit in se.
Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri est
Parvas ad parteis subtiliter insinuatus;

Tru-

Trudit & impellit, quasi navim velaque ventus.
 Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, & aër
Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
Hic igitur, penitus qui in ferro est abditus aër,
Sollicito motu semper jactatur, eoque
Verberat annellum dubio procul, & ciet intus
Scilicet, atque eodem fertur, quo præcipitavit
Jam semel, & quamquam in partem conamina sumsit.
 Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi,
Et ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic magnes cum subditus esset:
Usque adeo fugere a saxo gestire videtur.
Ære interposito discordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum prius æstus ubi æris
Præcepit, ferrique vias possedit apertas;
Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in ferro: neque habet qua tranet, ut ante.
Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
Ferrea texta suo: quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.
 Illud in his rebus mirari mitte, quod æstus
Non valet e lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
Ac partim raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam;
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuscula; tum fit,
Impellant ut eam Magnesii semina saxi.
 Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur,
Quæ memorare queam inter se singlariter apta.

Saxa

Saxa vides primum sola coolescere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur una,
Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quam laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquaï fontibus audent
Misceri, cum pix nequeat gravis, & leve olivum:
Purpureusque colos conchyli jungitur una
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam:
Non si Neptuni fluctu renovare operam des:
Non mare si totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat una,
Ærique æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cetera jam quam multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
Nec me tã multam hic operam consumere par est:
Sed breviter paucis restat comprendere multa.
  Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujusque; inter se junctura horum optima constat.
Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
Inter se quædam possint coplata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
  Nunc, ratio quæ sit morbis, aut unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudũque catervis,
Expediam. Primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis:
Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse est
Multa volare; ea cum casu sunt forte coorta,
Et perturbarunt cælum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque superne
Per cælum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta est,
Intempestivis pluviisque, & solibus icta.

Non-

Nonne vides etiam cæli novitate, & aquarum
Tentari, procul a patria quicumque domoque
Adveniunt? ideo quia longe discrepat aër.
Nam quid Britannum cælum differre putamus, (
Et quod in Ægypto est, qua mundi claudicat axis?
Quidve quod in Pontó est differre a Gadibus, atque
Usque ad nigra virûm, percoctaque sæcla calore?
Quæ cum quatuor inter se diversa videmus
Quatuor a ventis & cæli partibus esse,
Tum color & facies hominum distare videntur
Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.
Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea usquam.
Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus: inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris: varius concinnat id aër.
Proinde ubi se cælum, quod nobis forte alienum est,
Commovet, atque aër inimicus serpere cœpit;
Ut nebula ac nubes paullatim repit, & omne
Qua graditur, conturbat, & immutare coactat.
Fit quoque, ut in nostrum cum venit denique cælum,
Corrumpat, reddatque sui simile atque alienum.
Hæc igitur subito clades nova, pestilitasque,
Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas,
Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus:
Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso:
Et cum spiranteis mistas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est.
Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adversa, & cæli mutemus amictum:
An cælum nobis ultro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti,
Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus
Finibus Cecropiis funeſtos reddidit agros,
Vaſtavitque vias, exhauſit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti e finibus ortus,
Aëra permenſus multum, campoſque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
Principio, caput incenſum fervore gerebant,
Et dupliceis oculos ſuffuſa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via ſepta coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu:
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipſum
Morbida vis in cor mœſtum confluxerat ægris;
Omnia tum vero vitaï clauſtra lababant.
Spiritus ore foras tætrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorſum vires totius, & omne
Languebat corpus, leti jam limine in ipſo.
Intolerabilibuſque malis erat anxius angor
Aſſidue comes, & gemitu commiſta querela,
Singultuſque frequens noctem perſæpe, diemque,
Corripere aſſidue nervos & membra coactans,
Diſſolvebat eos, defeſſos ante, fatigans.
Nec nimio cuiquam poſſes ardore tueri
Corporis in ſummo ſummam ferviſcere partem:
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et ſimul ulceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, ut eſt per membra ſacer cum diditur ignis.
Intima pars homini vero flagrabat ad oſſa:
„ Flagrabat ſtomacho flamma, ut fornacibus, intus.„
Nil adeo poſſet cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum & frigora ſemper
In fluvios partim gelidos ardentia morbo

Mem-

Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus alte
Inciderunt, ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali; defessa jacebant
Corpora; mussabat tacito medicina timore;
Quippe patentia cum totas ardentia nocteis
Lumina versarent oculorum expertia somno:
Multaque præterea mortis tum signa dabantur;
Perturbata animi mens in mœrore, metuque;
Triste supercilium; furiosus voltus, & acer;
Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures;
Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus;
Sudorisque madens per collum splendidus humos;
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque, per fauceis raucas vix edita tussi.
In manibus vero nervi trahier, tremere artus:
A pedibusque minutatim succedere frigus
Non dubitabat: item ad supremum denique tempus
Compressæ nares: nasi primoris acumen
Tenue: cavati oculi: cava tempora: frigida pellis,
Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
Nec nimio rigida post strati morte jacebant:
Octavoque fere candenti lumine solis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum siquis, ut est, vitarat funera leti,
Visceribus tætris, & nigra proluvie alvi;
Posterius tamen hunc tabes letumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
Profluvium porro qui tætri sanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat, & in parteis genitaleis corporis ipsas.

Et graviter partim metuentes limina leti
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim:
Usque adeo mortis metus his incesserat acer.
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cum inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temere illis sedibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
Exibant silvis, languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cumprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta:
Nec ratio remedI communis certa dabatur.
Nam quod alîs dederat vitaleis aëris auras
Volvere in ore licere, & cæli templa tueri:
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat.
  Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
Ærumnabile erat; quod, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam & mittebat ibidem:
Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicumque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitaï nimium cupidi, mortisque timentes;
Pœnibat paullo post turpi morte, malaque
Desertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tamquam pecudes, & bucera sæcla.

Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
Optimus hoc leti genus ergo quisque subibat:
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrimis lassi luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea, jam pastor, & armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnunquam posses, retroque videre
Matribus & patribus natos super edere vitam.
Nec minimum partim ex agris mœroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaque,quo mage eos tū
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa siti prostrata viam per, proque voluta
Corpora silanos ad aquarum strata jacebant,
Interclusa anima nimia ab dulcedine aquaï.
Multaque per populi passim loca promta, viasque
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta, perire
Corporis inluvie: pellis super ossibus una,
Ulceribus tætris prope jam sordique sepulta.
Omnia denique sancta deûm delubra replerat
Corporibus mors exanimis, oneerataque passim
Cuncta cadaveribus cælestum templa manebant,
Hospitibus loca quæ complerant æditueentes.
Nec jam relligio divûm, nec numina magni
Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat.

Nec mos ille ſepulturæ remanebat in urbe,
Ut prius hic populus ſemper conſuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quiſque ſuum pro re conſortem mœſtus humabat.
Multaque vis ſubita, & paupertas horrida ſuaſit;
Namque ſuos conſanguineos aliena rogorum
Inſuper inſtructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum ſanguine ſæpe
Rixantes potius, quam corpora deſererentur.

CREECHII CENSURA.

Multa in hoc libro præclare diſputavit Lucretius, at excidit propoſito; neque enim de Providentia opinionem, quam oppugnavit totis viribus, concuſſit. Sit omnis Meteorôn ratio perſpicue declarata: Tonitru, Fulgur, Fulmen, Terræ-motus explicentur: omnia denique agantur naturali ratione. at nulla umquam ſine Domino: ſaltem Dominum ipſa Natura non reſpuit; Natura enim eſt ea brutæ materiæ particularum diſpoſitio, quæ facit ut iſti oriantur effectus, quos vocamus naturales. Illa autem diſpoſitio ſi Caſu inducta ſit, non refutat; ſi prudentia ſit conſtituta, confirmat Providentiam. Ita ſingulæ explicationes Phyſicos delectare poſſunt, Atheos non juvant.

De Meteoris autem nemo accuratius collegit Veterum Philoſophorum opiniones, nemo acutius expoſuit. His pauca addiderunt recentiores Philoſophi, non meliora. Et profecto ut hæc noſtra ætas, ita plures poſt noſtram memoriam naſcentes (iſta Vitruvius) *cum Lucretio videbuntur velut coram de Meteoris diſputare.*

De Terræ-motu, & Mari ea docet quæ res ipſa comprobat; niſi quod quidam Terræ-motus (de quibus forſan ali-

aliquando copiose) vires caussarum quas assignat, superare videantur.

Ætna nobile est argumentum, sed difficile; & in hoc deficit Poëta: at de Nili incremento, de Avernis, & de Fontibus admirandis, tamquam ipsa veritas loqueretur, differit. Id vero observandum, quod de fabuloso Jovis Ammonis Fonte minus satisfacit, quippe melius Naturam explicat Lucretius quam Fabulas.

De Magnete plura, quæ avide legeremus, scripserat, si notæ fuissent Lapidis istius admirandi vires. Pestis & Morborum commoda explicatio. Thucydidem ita denique interpretatur, ut vim illius Historici exprimat, augeat majestatem. Neque ipsa Thucydidis narratio tam perspicua, aut tot ingenii luminibus distincta.

FINIS.

JACOBUS TONSON

BIBLIOPOLA LONDINENSIS

LECTORI CANDIDO

S. P. D.

Eque mei, neque hujus loci est, de Lucretii vita & laudibus, vel historicum, vel declamatorem agere: Gifanium adeant, qui auctoris ævum, gentem, & familiam solliciti quæritant; Gassendum, & Creechium consulant, quibus in intimos Epicuri recessus penetrare, genuinumque Poëtæ sensum rimari, & refellere curæ est. Id mihi solum negotii fuit, legitimum latinitatis principem tibi nitidum offerre, Epicureumque curata bene cute comessaturis Philosophis propinare. Textum ideo Creechii, utpote Lambino, & Fabro quammaxime consentientem, tibi fideliter, duobus, tribusve ad plurimum, locis exceptis, præbeo. Et, cum ipse minus in re Critica profecerim, parumque ingenio & sagacitate potuerim, subsidio tamen mihi diligentiam abunde comparavi, ut tu in ista arte progressus utiles possis facere; amplamque messem tuis falcibus demetendam industrius proposui. Hic enim habes, quod subtilitatem & acumen ingenii tui exerceat, & acuat; ut ex variantibus veras tandem possis lectiones eruere; & dum sedulo aliorum judicia in unum collata pensitas, melius confirmes tuum. Hic enim uno intuitu, quidquid integerrimæ latinitatis custodes acerrimi san-

ſanxerunt, ſine notarum alienarum farragine, apparet fixum & ſtabilitum: hic etiam, quidquid nugatores inaniſſimi ſomniarunt, fortaſſe cum nauſea, percipies; non tamen ſine uſu, certiſſime ſine mora & tædio, modico admodum temporis & pecuniæ diſpendio, recognoſces. Exinde etiam facilius eluceſcet, ut ipſius Lucretii verbis utar, quanto

cycnorum melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.

Et nullus dubito, quin mecum ſentias, & Jove æquo judices, ſimul ac Lambinum, Giſanium, Fabrum, & Creechium, cum Nardio, & Fayo, ceteriſque ejuſdem farinæ infeliciſſimis editoribus contuleris. Eorum tamen numero excerpas velim Bononienſem Pium melius de Lucretii lectoribus ſtudioſis meritum; utpote qui variis MStis Codicibus venerandæ & eruderatæ, ut ipſe loquitur, vetuſtatis adjutus piaculum duxit, vel minimas eorum diſcrepantias prætermittere, omnes accuratiſſime notis ſuis vix aliter ferendis inſerciens; quas cum conjecturis ejus integras tibi in manus trado: & ſiquid inde beneficii acceptum retuleris, gratias Domino Doctori Pellet, Medico eruditiſſimo, qui editionem Pii Bononienſem, raram admodum, conferendam benigniſſime communicavit, ut habeas, impenſe rogo. Eodem etiam nomine celebranda eſt inſignis humanitas Cl. Viri Joannis Mori Epiſcopi Elienſis, qui editionem Giſanii impreſſam Antuerpiæ A. D. 1565. cum notis marginalibus & emendationibus Jacobi Suſii, & Theodori Munckeri, aliamque apud Gryphium A. D. 1540. cum duabus collationibus Nicolai Heinſii, utroſque olim libros Petri Francii Profeſſoris Amſtelodamenſis, ex inſtructiſſima ſua bibliotheca ſuppeditavit. Cui omnino adjungendus eſt Cl. Vir Robertus Cannon Eccleſiæ Elienſis Canonicus, pari ſtudio de re literaria promovenda ſollicitus, qui fragmentum Gotterpianum, & tres MStos Codices, Iſaacii Voſſii, ipſaſ-

ipsasque ejusdem Vossii Emendationes, quas imprimendas se designasse sæpius in Notis suis ad Catullum declarat Vossius, amicissime commodavit; omnesque juris publici fieri perliberaliter voluit. His igitur viris optimis gratias quammaximas, uti tanto devinctum beneficio decet, agas: meque tuis commodis semper inserviturum, bonoque rei literariæ publico magnifice jam consulentem, & , modo cœptis aspirent eruditi, semper consulturum foveas, & exstimules. Vale.

EX-

EXPLICATIO
NOTARUM.

A. *significat Gisanii Editionem impressam Antuerpiæ.* 1565.
A. marg. *alias Lectiones margini Gisanii additas.*
a. -- -- *aliam Gisanii impressam Lugd. Bat.* 1595.
B. -- -- *Paræi. Francfordiæ.* 1631.
Bm. *Lectiones MSti Codicis Bodlejani, margini Codicis qui fuit Thomæ Creech adscriptas.*
C. -- -- *apud Gryphium Lugduni.* 1540.
c. *Lectiones ejusdem marginales.*
Cr. *Conjecturas Th. Creechii notis suis insertas.*
D. -- -- *Fayi in us. Delph. Parisiis.* 1680.
E. -- -- *Nardii. Florentiæ.* 1647.
F. *Fabri Emendationes.*
G. *Fragmentum Gottorpianum* 800. *vel* 900. *annorum.*
H. 1. 2. *Collationes Heinsianas; quæ non nisi ad primum, & sextum librum pertinent.*
I. -- -- *Baronis de Coutures. Parif.* 1692.
K. *Notas MStas Domini Jacobi Susii.*
L. -- *Lambini. Francfordiæ.* 1583.
M. *Marulli Lectiones, margini Gisanii additas.*
P. -- -- *Pii. Bononiæ.* 1511.
V. *Lectiones Vossianas, quas margini libri sui imprimendi adscripserat.*
1. 2. 3. *Collationes trium MStorum* Codicum *Vossii a Cl. Viro Roberto Cannon factas.*

VARIÆ LECTIONES
IN LUCRETII
LIBRO I.

verſ. 4. *Oncelebras*) ceperas 1.
5 *Exortum*) exortu *not. Pii.*
Lumina) lumine G.
7 *Adventumque tuum*) adventuque tuo C. E. Bm. ad ventumque *Turnebus*. V.
9 *Placatumque*) pacatumque C. E.
Lumine) numine c. *not. Pii.*
11 *Genitabilis*) genitalis A. B. D. I. genetabilis M.
13 *Initum*) initium A. B. I. nutum Bm. *not. Pii.* unde aliqui male *nuncium* pro *Zephyro* K.
Percuſſæ) perculſam G. perculſæ C. E. V. L. A. marg. P.
14 Hic verſus ſequenti poſtponitur V.
15 *Capta lepore*) quodque lepore H. 2. P.
16 Deeſt. A. B. E. V. 1. 2. P. *Lambini* etiam judicio exterminandus.
17 *Quo quamque*) quocumque Bm. *not. Pii.* H. 1.
24 *Fit*) ſit *Faber*.
28 *Ornatum*) ora latum G. 1. K. prælatum V. ex *Wallio*. altatum *Salmaſius*.
34 *Regit in gremium*) regium in gremium G.
35 *Rejicit*) reficit A. B. H. 1. I. B. refficit *not. Pii.*
Devinctus) deviſtus C. E. G. utramque lectionem agnoſcit *Pius*.
36 *Suſpiciens*) ſuſpirans C. utramque lectionem agnoſcit *Pius*. ſuſcipiens G. V.
38 *Pendet*) pendent C.
39 *Hunc tu*) nunc te Bm.

44 *Deeſ-*

44 *Deesse*. Post hunc versum inferuntur 57. versus & quinque sequentes H. 1. Bm. quos tamen H. 2. non recipit.

45 *Memmiada & te*) Memmius & te A. B. C. E. I. P. Deest. V. & 1. 2. 3.

47 *Ne mea*) nec mea D. *Creech.*

49 *Ratione*) regione c. *Pio* etiam ex vetust. exemplar. in textum recipiente, qui utramque lectionem agnoscit.

52 *Quove eadem rursum*) Quod eadem rursus K. *Resolvat*) resolvit P.

61 *Suis*) sui P.

62 *Promeritis*) pro meritis C. utramque agnoscit *Pius*.

67 *Grajus*) gnarus c. utramque agnoscit *Pius*. *Mortales*) immortales c. utramque habet *Pius*. *Tollere*) tendere A. marg. L. ex *Nonio*.

68 *Obsistere*) absistere c. utramque *Pius* agnoscit.

71 *Virtutem irritât animi*) irritat animi virtutem G. irritat virtutem animi C. P.

72 *Cupiret*) cuperet G. 1.

78 *Quanam*) quantum C. E. G. P.
Atque) utque A. B. I.
Alte) aliter G.
Hærens) hæreat A. B.

80 *Obteritur*) opteritur G. Exteritur A. marg.

83 *Endogredi*) Indugredi C. E. G. P. 1. 2. 3.
Quod contra, sæpius) quod contra sæpius A. quin contra C. E. M. P. Bm. H. 2.
Sæpius olim) sæpius illa c. G. H. 1. K. P.

86 *Iphianassaï*) Iphianassæo C. Iphianassai c. Iphianasseo E.

87 *Delecti*) dilecti G.

90 *Cui*) Quæ c. P. Quo L.

91 *Celare*) celerare c. P. celebrare A. marg.

93 *Muta metu*) Volta metu *Avancius*.

95 Do-

95 *Donarat*) donaret P.
96 *Ad aram*) ad aras G.
103 *Quovis*) quodvis G. K.
104 *Deſciſcere*) deſiſtere *Gaſſendus*.
Quæres?) quæres A. B. C. L. P.
105 *Tibi jam*) tibi me A. B. I.
Poſſum) poſſunt C. E. H. 2. poſſum c. H. 1.
107 *Timore?*) timore P.
108 *Nam ſi*) jam ſi Bm.
Certam) certum C. P.
115 *Morte diremta*) morte peremta *Creech*.
118 *Ennius ut noſter cecinit, qui primus*) Ennius ut primus cecinit qui noſter G.
120 *Hominum*) omnium A. B. I.
123 *Permanent*) permaneant G. H. 1. K. 3. perveniant H. 2. P.
124 Deeſt. 3.
125 *Exortam*) exortum H. 1. extremum c. exorto *vel* exortam P.
126 *Et fundere*) effundere G. V. E. 3. cui fundere P.
130 *Genantur*) gerantur A. B. C. D. E. I. L. P. 1. 2.
131 *Primis*) primum C. P. *Gaſſendus*.
134 *Terrificet*) terrificent A. B.
Affectis) affectas 1.
Sepultis) ſepultas 1.
137 *Animi*) animus A. B. H. 1. I. Bm.
141 *Sperata voluptas*) ſpectata voluntas C. E. Bm.
142 *Perferre*) efferre A. B. G. H. 1. Bm. L.
143 *Serenas*) ſeveras *Creech*.
145 *Menti*) mentis c. P.
150 151. poſt 159. collocantur D. confuſa admodum apud *Pium* omnia hæc, hoc ordine deſcripta:
Quippe ita...
Quod multa...
Quorum operum...

Possunt hæc...
Et quo quæque...
Cujus principium hic...
Nullam rem e nihilo...
Quas ob res ubi...
De nihilo, *&c.*

152 *Ita*) ut Bm.
158 *Et unde*) ut unde A. marg. V. 3.
160 *Fierent*) fiant H. 1.
162 *E terra*) & terra D.
165 *Teneret*) tenerent C. G. P. V. 3.
168 *Corpora*) femina *Gassendus*.
170 *Quidque creatur*) quæque creantur A. B. C. D. E. I. P. Bm.
174 *Certis*) cunctis *Creech*.
175 *Præterea*) propter ea G.
176 *Vites*) uvas D.
Sudante) suadente C. G. L. H. 1. V. 3. *Gassendus*. sua dante *Salmasius*.
177 *Quia*) qui G. 1. quæ V. que 2. 3.
178 *Quodcumque creatur*) quodcunque ora cantu G. 3. Orcatu 1. creatum V.
180 *Oras*) auras *Faber*.
182 *Alienis*) alicujus *Pius*. ex sinceris tamen exemplaribus inter notas reponit *alienis*.
191 *Crescendoque*) crescentesque C.
192 *Quæque*) quicque G. V. 2. 3.
196 *Possit*) posset A. C. P.
201 *Pontum per*) pontu per K. ex *Salmasio*.
206 *Nilo*) nullo *Pius* ex *Lactantio Romanæ editionis*.
207 *Creatæ*) creata P.
208 *Possint*) possent G.
Proferrier) proferre per *Pius* ex *Lact.*
Auras) oras c.
209 *Quoniam*) quando *Pius* ex prob. exempl.

210 *Meliores reddere fœtus*) meliores reddere feti G. reddier fœtus A. B. reddere fœtus I. D. 1. 3. reddi L. F.
216 *Quidque*) quæque A. B. C. D. E. P.
220 *Enim*) Ei A. B. C. supple *naturæ*.
221 *Et nexus*) at nexus A. marg.
222 *At nunc*) -- Quod nunc A. B. H. 1. E. I. P.
Constant) constat A. B.
223 *Obiit*) obeat B. C. D. E. P.
228 *Generatim*) generatum A. marg.
229 *Redducit -- aut redductum*) Reducit -- aut reductum A. B. D. G. V. Deducit -- & deductum H. 1. Educit -- reductum D. E.
231 *Ingenui*) ingeniti A. marg. C. P. ingentis H. 2. *Pius* tamen ex vett. codd. restituit *Ingenui*.
236 *Consistit*) consistat 1.
237 *Prædita*) redita 3.
240 *Nisi materies*) nec materies H. 1.
241 *Nexus*) nexus A. B. C. *Gass.* L. P. nexu E. *Pius in notis*.
Endopedite) endopedita A. B. *Gass.* L. indupedita C. E. G. 1. 2. 3. P.
242 *Tactus enim leti fatis esset caussa profecto*) Quidam legunt: Tactus enim lethi omnibus esset causa profecto. Tractus enim c. H. 1. P.
243 *Ubi*) ibi P.
Eorum) quorum B. C. E. a. V. I. K. P. 3.
244 *Quæque*) quenquam H. 2.
247 *Res corpore*) in corpore *Gass.*
Satis acris) satis actis c. P. *quidam codd.* leg. *acris*, *not.* P.
248 *Pro textura*) prætextura c. P.
Reperta) retexta P.
251 *Pereunt*) haud pereunt *Pius in not.*
256 *Pueris*) puerum Bm. H. 1.
258 *Fessæ*) feræ. *Quidam* fœtæ.

258 *Pingues*) pecudes per pinguia C. E. P.
262 *Percussa*) perculsa C. G. V. 1. 2. 3. E. L. P.
265 *Nisi morte*) nec morte H. 1.
Adjutam) adjuta A.B.C. D. E. Bm. P. adulta G.
266 *Age res*) agesis A.C.D.E.I. *i. e.* age si vis P.
Quoniam) quum jam H. 1. 2.
Non posse) nil posse A. C. D. E. I. P.
267 *Genitas ad nil*) genitum ad nihilum I. genita ad nihilum A.B.C. D. E. P. genitas ad nil G. H. 1. 2.
270 *Præterea*) propterea *Faber*.
272 *Incita*) insita *Aliqui*.
Pontum) portus A. B. Bm. porcas *Salmasius*. cortus G. 1. 3. pontum M.
275 *Sternit*) sævit c. H. 1. M. Codd. *Pii* MSS.
277 *Murmure pontus*) murmure cortus *Faber*. V.
280 *Vertunt*) verrunt *Gassendus*.
281 *Propagant*) ministrant H. 2.
282 *Ac cum*) quam quom L. quam cum A. B. C. D. E. I. ut cum c. P. e cum G.
283 *Quod*) quem G. 2. quum H. 1.
287 *Turbidus*) turgidus V. 1. turbio G. 2. 3.
288 *Incurrens*) incurrit A. C. E. G. P.
290 *Ruit qua*) ruunt quæ *Faber*.
Qua quidquid) quam quidquam A. C. qua quicquam E. P.
292 *Flumen cum*) cum flumen E. G. H.
294 *Vertice torto*) vertice toto G. 2. 3.
295 *Rapidoque*) rapidique A. B. C. E. H. 1. I. P. 1. 2. *rotantia*) rotanti A. B. C. E. L. P. H. 1. 2. rotantes c. Bm. *Pius* ex codd. fidelioribus restit. *rapidoque rotantes*.
297 *Ac moribus*) ac motibus A. marg. a. C. D. & motibus P.
299 *Tum*) quum H. 1. quin H. 2. A. marg. P.
301 *Calidos*) validos H. 1. Bm.

306 *Flu-*

306 *Fluctifrago*) fluctivago *Nonius*.
307 *Eædem dispansæ*) eædem dispensæ D. *Nonius*. dispessæ *Gellius*. candenti c. A. marg. eadē candenti P.
Serescunt) rigescunt 1.
308 *At neque*) ac neque H. 1.
309 *Æstu*) æstus E. P.
312 *Multis*) multum M. H. 1. P. multis olim *Faber*. V. 1. 2.
314 *Stillicidi casus*) Stillicidi & casus H. 2.
318 *Manus dextras*) manus extras A. marg. c. & quidam codd. *Pii*.
319 Versum hunc non agnoscit Bm.
320 *Sint*) sunt A.
322 *Præclusit*) præcludit A. marg. præcluset G.
327 Deest *vesco* G.
328 *Quid quoque*) quid quæque A. marg. C. P.
Possis) posset A. marg. P.
329 *Cæcis*) cæsis G.
332 *Cognosse in*) commune in Bm.
334 *De summa*) in summa Bm.
337 *Corporis*) corporum A. B. C.
Exstat) estat G. *Gassendus*. est ut V. 1. 2.
344 *Privata carerent*) privata jacerent *Turnebus*.
346 *Quiesset*) fuisset *Gassendus*.
348 *Esse licet*) esse liquet C. E. celiceret G. forte *elicier* V.
349 *In saxis*) En saxis H. 2.
350 *Flent*) fiunt Bm.
353 *Totas usque ab*) totos C. E. tota usque vel ab A. totas usque ab K. *Pius* ex vett. exempl.
357 *Quæ possent*) quæ possent D.
358 *Fieri*) qua irent V.
Videres) videres *vel* valerent G. valerant 2. 3.
362 *Pendere*) pondere G.
363 *Corporis*) corporum P.

363 *Eſt*) hoc verbum deſideratur in D..
364 Poſtponitur 365. E.
367 *At contra*) aut contra G.
Corporis eſſe) corporum ineſſe P. c. A. E. corporis eſſe quidam codd. *Pii*.
368 *Dedicat*) indicat C. deliquat D. L.
Vacui minus) vacuum G. H. 1. P. nimis intus *Creech*.
369 Deeſt *id* E.
372 *Fingunt*) figunt G.
Præcurrere) percurrere H. 2. 2.
377 *Sint*) ſunt H. 1.
381 *Quo poterunt*) qui poterunt A. marg.
Cum piſces) quo piſces H. 1. P.
383 *Admiſtum dicendum eſt rebus*) admixtum dicendum eſt in rebus D. dicendum rebus C. dicendũ eſt G. 2.
384 *Initum*) initium A. B. H. 1. 2. *Creech*. P. *in notis tamen* P. legit *initum*.
Res quæque) re quaque.
385 *Concurſu*) Concurſo A. P. V.
Corpora lata) tempora læta H. 1.
386 *Si cita*) Si cito D. *Gaſſendus*.
387 *Fuvat*) fiat A. B. C. D. E. I. P. V. flat A. marg. G. 3. *flabit* quidam codd. *Pii*.
388 *Celerantibus auris*) denſantibus auris c. P.
390 *Compleri*) complere A. B. D.
Quemque) quiſque G. V. 1. 2. 3.
396 *Denſerier*) denſarier C. D. P. condenſier G.
398 Deeſt *ſe* C. E. P.
400 *In* deeſt P.
401 *Poſſum commemorando*) poſſunt commemorãda H. 2.
402 *Quidem dictis*) fidem dictis c.
Contradere) contradere A. C. E. I. P.
403 *Parva ſagaci*) prima ſagaci Bm.
404 *Tute*) quidam legunt *tupte* pro *tuopte*. *Pius* tu te E.
407 *Inſtiterunt*) inſtiterint C. D. E.

407 Cer-

407 *Certa viaï*) prima viaï Bm.
411 *Quod si*) Quod nisi A. B. D. I. P.
Paullumve abscesseris ab re) palumve re abscesseris ab re G. -- recesseris - A.B.D.E.I.P.
412 *Promittere*) permittere G.
413 *De fontibus magnis*) de fontibus amnes G. 2. 3. e fontibus H. 1. P. amnis 1.
419 *Jam repetam*) ut repetam G. H. V. 1. 2. 3.
421 *Consistit rebus*) constitit in rebus A.marg.C.E.G.P.
423 *Nam corpora*) quæ corpora *Gass.*
Communis) communes P.
Deliquat) dedicat A. B. C. E. V. I. P.
424 *Quo nisi*) cui nisi C. E. G. 2. 3. P. quoi V. 1.
426 *Animi*) animos C. E. Bm. P.
428 *Haud usquam*) haud quaquam A. marg. P.
Sita) cita *Pius in not.*
429 *Quaquam*) quoquam C.E.G.M.V.A.marg.*not. Pii.*
431 *Passis dicere*) poscit G. dicier (vel dici) possit K.
433 Delet F.
Quod quasi) quo quasi H. 1. Bm. Quæ quasi tertia sit *Creech.*
Rerum natura) numero natura A.B.D.I.V.L.1.2.3.
434 *Esse aliquid*) esse aliud C. P. esse quid H. 1.
435 *Augmine*) agmine C.
437 *Corporum*) corporis G. corporeum M. H. 2. *not. Pii.* *Alii* Corporum adaugebit.
443 *Possint*) possunt G.
448 *Cadat*) cadet P.
452 *Numquam*) nusquam V. 3.
454 *Saxis*) saxi C. E. P.
Ignibus) ignis C. F. G. V. P. 3.
Aquaï) aquarum H. 1. P.
462 *Porro deinde*) pars deinde D.
466 *Cum dicunt*) ut dicunt E. P.
467 *Ne forte*) ne contra A. marg. C. E.

467 *Esse fateri*) forte fateri A. marg. C. E. contra fateri H. 1. cuncta fateri P.
468 *Quando ea*) quando & A. B. D.
470 *Aliud rebus*) aliud terris A. marg. C. E. 1. 2. 3. P.
473 *Geruntur*) genuntur L.
474 *Formæ*) forma G.
477 *Trojaï*) Trojanis A. B. C. D. E. 1. 2. I. P.
481 *Constat*) constet H. 1.
483 *Gerantur*) regantur C.
485 Delet H. 1.
Quæ) qua 1. 2.
487 *Vincunt*) evincunt C. P.
Corpore demum) corpore damnum c.
488 *Et si*) etsi B. C. D. L. P.
Credere quidquam) forsitan quicquam E. forsita quicquam H. 1. fors ita – P.
491 *Clamor ut, ac voces*) Clamor ut it vocis C. E. H. 1. ad vocis H. 2. - it ac voces *Pius in notis*.
492 *Fero*) fere c. P.
Ferventia) ferventi A. B. I. *Gass.* L. ferventum H. 1.
493 *Collabefactatus*) Quin labefactatus A. C. E. Tum labefactatus M. P.
494 *Æris flamma*) acri flamma C. E. M. P.
499 *Vera tamen*) rara tamen c. P.
500 *Cogit, ades*) Cognita de paucis c. H. 1. P. Cognita ades paucis H. 2. ex vett. exx. *Pius* rest.
501 *Esse ea*) esse & P.
512 *Inane est*) inane P.
518 *Rerum cohibere*) tectum cohibere C. E. H. 2. P.
521 *Si nil esset*) siquidem nihil est H. 1. Bm.
522 *Cæca*) certa A. B. D. L. H. 1. V.
523 *Quæcumque*) quacunque H. 1. *not. Pii.*
527 *Cæca*) certa A. B. D. L. H. 1. V. tota *Pius in not.* solida nempe, & plena, nullos meatus habentia.
528 *Pleno*) pœna G. H. 1. V. Quæ spatium pœna pos-
sint

fint diftinguere inanis V. penitus 3. pœnitus 1.
Inane) Inani V. 3.
531 *Queunt*) queant H. 1.
tentata) in quibufdam codd. *Pii* fcribitur *terebrata.*
534 *Findi*) fundi G. V. 3. fcindi P.
537 *Et quam*) & quo A. B. C. D. E. I. P.
538 *Tam magis his rebus*) tam magis ictibus hæc F.
Tentata) codd. *Pii* quidam habent *temerata.*
543 *Nihiloque renata*) nihiloque reducta *Gaff.* nihilo quæfita C. E. Bm. nihilo quoque nata A. B. D. I. & prifc. exempl. *Pii*. nihilo quæ tanta M.
552 Hiatus ad verf. 565. C. M.
553 *Materiaï*) materiefque c. P. materieque H. 1.
554 *Redacta*) reducta H. 1. P. redacta *Pius in not.*
556 *Pervadere florem*) pervadere finem A. B. c. 2. I. *Gaff.* L. P. finis 1. 3. H. 1. fine G. codd. fideliores *Pii* retinent *florem*. quam lect. ipfe probat.
558 *Diei*) dies, & F. V.
559 *Infinitæ*) infinita F. V. 3.
Omnis) omne C. E. P.
561 *Id numquam reliquo*) nunquam reliquo A. B. D. nunquam id reliquo L. relicuo G. V. 1.
566 *Huc*) hôc A. B.
568 *Conftant*) conftent C. E.
569 *Fiant*) fiunt H. 2. P.
Cumque genantur) quæque gerantur C. G. 1. 2. 3. P. quæque geruntur E. H. 2. *Pius in not.* legit *fiant? geruntur?* interrogative.
570 *Simul*) femel c. G. V. 1. 2. 3. P. *in not.* tamen P. reponit *fimul*.
573 *Omnis*) omni *Gaff. Creech.*
576 *Condenfo*) condenfe c.
577 Poft hunc verfum collocatur verfus 629. cum fex fequentibus G. P.
579 *Crefcendi*) crefcendis H. 1.

579 *Tuendi*) vitamque tenendi c. H. 1. A. marg. P. G. elegantius *tuendi*, *Pii not.*

582 *Quin omnia*) quando omnia C. A. B. D. E. Bm. I. quin omnia c. G.

584 *Corpori*) corpore C. E. P. corpori etiam esse K.
Ostendant) ostendunt P.

587 *Revicta*) revincta C. E. revicta c. H.

590 *Atque*) utque A. B. Cr.
Hærens) hæreat A. B. Cr.

592 *Victum*) vultum *Creech.*

593 *Quoniam extremum cujusque*) quoniam est extremum quodque C. E. G. P. Bm. V. 3.

594 *Corporis est aliquod, quod*) corporis illius quod nostri C. E. G. V. P. 3.

597 *Secretum*) concretum c. P.

598 *Quoniam est ipsum pars, primaque, & ima*) quoniam ipsum primæ quoque & imæ C. quoniam ipsum sunt primaque & ima c. G. H. 1. ipsum: primæ quoque & imæ E. Bm. quoniam sunt ipsum primaque & ima P. & una 2.

600 *Agmine*) Augmine C. P.

602 *Ut nequeant ulla*) unde queant nulla A. B. C. E. K. P. unde queant ulla 1. 2. I. L.

605 *Ullorum*) illorum G.

607 *Neque deminui*) nec diminui H. 1. P. diminui quid A. marg. C. E. deminuitam G.

612 *Perfiniet*) præfiniet 2. 3. P.

613 *Minimamque*) P. *in not.*
Quid escit?) quid esset? D. E. M. 1. 2. quid esset C. P. quod escit K. quod esset P. *in not.*

614 *Non erit*) Nil erit B. C. E. Bm. P. Nihil erit G.
Ut distent) ut distet C. E. G. P. ut discet. Bm.

617 *Quoi quoniam*) Quod quoniam C. E. G. 1. 2. 3. P.

618 *Animum*) animi C. E. H. 2.

620 *Constent*) constat G. constant H. 1.

622 *De-*

622 *Denique ni*) Denique si B. C. a. 1. 2. 3. K. E. P.
625 *Quæ multis*) quæ ullis B. a. I. K. quæ nullis C. E. G. 1. 2. P.
628 *Per quæ*) per quas c. H. 1. P.
629 Deest cum sex sequentibus Bm.
630 *Tamen*) tunc, prisc. exempl. *Pii*.
Tempore quædam) corpore quædam D. tempore quæque C. E. G. P.
632 *Clueant*) pereant H. 2.
635 Inseruntur versus omissi ad versum 552. C. M.
640 *Clarus ob obscuram linguam*) clarius obscurans linguam c. P. deest *ob* G.
641 *Quam de graves inter Grajos*) quam gravior Grajos inter C. *Pius in not.* quam de Grajis inter Grajos E. quam de Grajis qui inter Grajos P. quam gravis est inter 1. quam de gravis Grajos inter H. 2.
643 *Inversis*) immersis *Gassen.*
647 *Ex vero si*) exurosi G. ex uno si L.
Puroque creatæ) vereque creatæ G.
648 Deest *enim* A. B.
Denserier) densarier C. H. 2.
650 *Super ignis*) suus ignis C. D. E. M. H. 2. prisc. exempl. *Pii*. sunt qui legunt *separ ignis*. *Pius in not.*
651 *Conductis*) conjunctis c. P.
Esset) esse, legendum velit *Pius*.
652 *Disque supatis*) seque paratis c. P. que superatis G. atque supatis H. 2. disque sipatis codd. MSS. *Pii* C. E.
656 *Atque hi si*) id quoque si E. C. G. P. 1. 2. 3.
Admistum inane) admisto inani E. H. 2.
658 *Mussant*) musant H. 2. mussant G. musæ V. 3. amusæ V. multi C. E. inesse c. P. esse A. B. I. mu. 1. 2.
659 *Fugitant*) fugiunt G. E. fugiant P.
Purum, &) purum A. B. C. D. E. P.
661 *Exemto rebus inani*) inane G. exemptum rerum ina-

inane P. exempto rerum inane *not.* P.
662 *Denseri*) densari C.
663 *Raptim*) raptum K. H. 1. natum C. D. E. H. 2. raptis G. Vett. libb. V. 3.
666 *Ulla credunt*) minus credunt 1. mia 2. 3.
Ratione) rationi A.
667 *Cœtu*) cœtus C. G.
Stingui) stringi P.
Mutareque) massareque C. E. P. musareque G. mussareque V. 3.
668 *Ex ulla*) Ex nulla 1. 2. 3. ex una c. P. ex ulla P. *in not.*
Reparcent) reporcent A. codd. *Pii.* receptent C. D. E. M. H. 2. codd. *Pii.* pararent c. P. parcere porcent codd. *Pii.*
669 *Funditus*) funditur G.
670 Deest *ex* G.
Fient) fiunt E.
673 *Olli*) ollis A. B. C. D. E. L. P.
675 *Virescat*) vivescat G.
678 *Ordine mutant*) ordine, sese E.
679 *Corpora sese*) corpora rerum E. H. 1.
681 *Decedere*) descedere A. discedere M. C. H. 2. descendere H. 1. P. 3.
Abire) adire C. E. H. 2.
682 *Alia*) alio C. E. 1. 2. P.
Quædam) quodam H. 2.
683 *Si tamen*) si tandem *Quidam*, tantum *Alii*.
684 *Omnimodis*) omnimodus C. D. P. omni' modis L. unimodus c. *Pius in not.*
Crearent) crearet A. B. C. D. E. P.
688 *Simulata*) similata D. E. H. 2. P.
692 *Rem veram*) naturam *Faber*.
Ignem) ignis *Pius in not.*
693 *Hic idem*) hoc idem C. P.

696 *Quem*

696 *Quem*) qui C. E. P.
700 *Quo*) quid C. E. H. 2.
Quid) quod C. E. H. 2. P.
701 *Quo*) quî A. B. 1. 2. P.
703 *Solam*) solem C.
704 *Summam* deest G. 3. ignem 1.
709 *Putarunt*) putantur G.
710 *Ipsum per se*) ipsas per se c. *Gass.* P.
716 *Terra atque anima*) terra, vento procrescere Bm.
717 *Acragantinus*) Agrigētinus A. B. D. Agragantinus G.
719 *Amfractibus æquor*) ac fractibus longi G.
720 *Ionium glaucis*) Ionio & Libycis H. 2. prisc. codd. *Pii*.
Aspergit virus) adspergit littus A. B. C. D. E. Bm. I. P. aspargit virus G. V. 3.
723 *Italiæ*) Haëliæ G.
Terraï) terrarum a. B. C. E. G. I. P. 3.
724 Deest *se* G. D.
725 Deest *ut* B.
Eruptos) eructos *codd. antiqui pro* eructatos *Pius*.
Ut vis evomat) vis ut omniat ignis G. Vis ut omneat Bm. 3. Vis ut vomat L. V.
726 *Ferat*) ferant A. B. P.
Rursum) sursum F. V.
727 *Videtur*) videntur C. P. *in notis*. videtur P.
729 Post hunc versum sequuntur 732. 733. postea 730. 731. deinde hiatus usque ad 786. G.
731 *Carumque*) clarumque F.
740 *Tripode ex Phœbi*) tripode a Phœbi P. *in not.*
743 *Quod*) quo B. I.
746 *Corpus*) corpore Cr.
747 *Deinde quod omnino*) denique & omnino H. 1.
748 *Faciunt*) facient H. 1.
752 *Quod*) quæ A. C. E. I.
753 *Minimum consistere*) minimum in consistere. *Gass.*

L. Deest

L. Deeſt *minimum* D.
754 *Quod jam*) quoniam A. B. C. E. I. P.
755 *Mollia*) talia conſtituunt Bm.
756 *Atqui*) at qui C. H. 2. ut qui c. H. 1. Bm. P. *in notis* tamen P. reponit *atqui*.
758 *Vireſcere*) vigeſcere A. B. C. E. V. vireſcere c.
759 *Habebas*) habebis P. E.
762 *Coorta*) coacta a. B. C. D. E. Bm. Cr. P.
763 *Fulmina*) flumina H. 2.
767 *Retroque*) retræque, quidam codd. *Pii*.
769 *Omnia*) omnes P.
772 *Ut mutet*) & mutet 3.
774 *Non animans*) non animas H. 1. 3. non animam c. P.
Non exanimo) non ex animo E. P.
Quid corpore) cum corpore A. B. C. D. E. P. quoque corpore *Gaſſ.*
775 *Quidque*) quiſque V. 1. quodque P. *in not.*
Cœtu) cœtum C. P. *in not.* P. reponit *cœtu*.
776 *Oſtendet*) oſtendit H. 1.
Videbitur aër) vocabitur aër *Gaſſ.*
777 *Simul atque ardor cum rore manere*) ſimul & quo dam cum C. E. P. atque ignem cum rore *Pius in notis*.
780 *Emineat*) demineat H. 1. De numero ne quid C. P.
782 *Ignibus ejus*) ignibus ipſis *Gaſſ.*
784 *Imbrem gigni*) ignem gigni H. 1. 3.
785 *Ex imbri*) ex igni H. 1. 3.
A terra) in terram H. 1. 3.
787 *Mutare*) mutando C. E. Bm. priſci codd. *Pii*.
788 *De cælo*) a cœlo G. H. 1.
Sidera mundi) ſidera cœli *quidam codd.*
789 *Pacto*) facto G. H. 1. 1. 3.
796 *Umquam*) uſquam C. E. G. 3. P.
802 *Rebus mutarier*) rebus res vertier F.

806 *Ta-*

806 *Tabe*) tabi D. E. tabes C. P.
Vacillant) vacillent B. D. E. 3. focillant c. M. P. totum hunc verſum *Pius* ex *Priſciani* lib. 7. reſtituit: *Et tabe membrorum arbuſta vacillent*.
808 *Non poſſunt*) ne poſſint A. B. c. P. non poſſint G. L. uti poſſint C. D. E.
810 *Adjuvat*) adjuvet C. E. P.
Jam corpore) jam tempore Bm. P. jam robore, quidam codd. *Pii*.
814 *Multa modis*) multimodis a. B. C. D. E. P.
815 *Miſta*) multa G. 3.
818 *Contineantur*) continuentur 1.
834 *Principium*) principio C. E. G. P. 3.
836 *Sic & de*) hic & de G. 3. & ſic de E. & ſie de M.
841 *Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus eſſe*) ignibus exiguis humorem humoribus eſſe C. ignem ex ignibus humorem ex c. P. Ignibus ex ignis humorem humoribus eſſe G. V. 3. Sic ignem inter ſe parvis coeuntibus naſci - Ignibus, exiguis humorem humoribus eſſe E.
852 *Effugiat*) efficiat G.
Sub dentibus) ſub cœtibus E. P. ſub moribus *Muretus*. ſub dentibus, priſci codd. *Pii*.
853 *Sanguen? an oſſa?*) ſanguiſne, anne os? A. ſanguis, anne os? B. ſanguis an? an ne os? C. E. ſanguinis an ne os? H. 2. P. *in not.* ſanguis an oſſa? D. 1. 2. 3. ſanguis an? os an? *Creech.* ſanguinis ad nos P. ſanguis ὁμοίως codex *Pii*. ὁμοιῶς legi velit *Pius*.
856 *Victa*) cuncta Bm.
857 *Recidere ad*) neque cedere jam ad C. E. H. 2. neque recidere jã ad c. H. 1. reccidere L. decidere *Quidam*.
860 *Scire licet, nobis*) ſeu velut in nobis C. E. H. 2.
861 Deeſt hic verſus C. E. G. V. 1. 2. 3. P.
862 *Sive*) ſine *pro* ſin *Voſſius* ex codd. ſuis.

862 Com-

862 *Commisto*) commistos *Pius in not.*
867 *Venisque*) sanieque C. E. M. G. V. 3.
Misto) mista.
873 Inferas: Ex alienigenis quæ lignis exoriuntur, Præterea tellus quæ corpora cumque alit, auget. C. L. P. Præterea tellus quæ corpora cumque alit, auget Ex alienigenis quæ lignis *exoriuntur* V. oriuntur G. 1.
880 *Minutas*) minacis C. E. Bm, minace G. minaci V. 3.
882 *Aut aliam*) aut aliquid A. C. B. E. P. V.
Nostro quæ corpore) nostra quo corpora A. B. I. nostro quo corpore G. nostro in quæ corpore E.
883 *Cum lapidi lapidem*) Cum lapidem in lapidem Bm. P. codd. tamen *Pii* lapidi lapidem.
886 *Lanigeræ*) lanigero, corrigit *Pius in not.*
Quali sunt) quales sunt C. E. P.
Ubera) ubere C. E. G. P.
889 *Atque in terris*) & in terram P. in terra vi V.
890 *Fumumque*) summumque P. Desunt 890. 891. G.
894 *Immista*) immissa E. 894. 895. delendos censet *Creech.*
895 *In rebus*) in multis *Gass.*
899 *Donec fulserunt flammæ fulgore coorto*) fulserint codd. antiq. *Pii*. Donec fluxetunt c. P. Donec flammaï fulserunt igne coorto D. flammaï fulserunt flore coorto A. B. *Gass.* - fulserunt flammaï flore coorto L. *Creech.*
902 *Quæ cum confluxere*) quæ tum cum fluxere P.
903 *Tanta*) facta c. H. 1. 2. P. G. V. 3.
904 *Celarier*) celerarier D.
908 *Contineantur*) contingantur? c. G. H. 1. 2. Bm. 3. P. conjungantur F.
917 *Hac*) hæc G.
918 *Tremulo*) in cod. reverendæ vetustatis *Pii* scribitur *temulo*.

919 *Sal-*

919 *Salsis*) falsis *Pius in not.*
921 *Fallit*) fallunt Bm.
931 *Animos*) animum C. E. P. soni gratia restituit *Pius in not.* animos.
934 *Oras*) horrida P. *in not.*
937 *Dulci*) dulcis B. E.
941 *Tali facto*) tali tactu L.
943 *Retroque*) ideoque P.
949 *Constet*) constent E.
Comta figura) cuncta figura C. E. P. ex prisc. exempl.
952 *Summaï ecquænam*) summaï quænam B. D. I. V. summa audi quænam C. E. Bm. P. V. summa quædam 3.
953 *Necne sit*) nec sit A. B. nec sic C. P. hæc sic C. E. ita *Pius* corrigit *in not.* nec si volvas Bm.
954 *Genantur*) gerantur G. 1. 2. 3. geratur P. geruntur D. I.
955 *Pervideamus*) pervidea Bm.
956 *Pateat vel ad usque*) patefiat ad usque C. E. P. pateat vasteque B. D. I. *Gass.* L. *Creech.* V. 3.
958 *Namque*) nam qua V. 2. nam quam *Alii*. 3.
Debebat) debebit F. deberet I.
Habere) habere? V.
960 *Ultra sit*) extra sit D.
Ut) & F. aut Bm.
961 *Quo*) quod C. V. 1. P.
962 *Summam*) summum c. P.
964 *Assistas*) absistas D.
965 *Possidit*) possedit C. 1. 3. P.
968 *Procurrat*) percurrat P.
969 *Jacintque*) jaceatque A.
970 *Id validis*) invalidis A. B. C. E. *Gass.* P.
971 Deest hic versus Bm.
Quo) quod C. E.
973 *Sumasque*) summasque P.

975 *Exem-*

975 *Exemta*) exempto P.
976 *Quod prohibeat, officiatque*) quod probeat G. 3. efficiatque G. H. 1. 2. P. 2. 3. faciatque C. E. afficiatque *Quidam*.
978 *Non est ea finis profecto*) non est a fine profectum C. E. G. Bm. V. non est in fine P. a fine 3.
980 *Telo*) cœlo Bm.
981 *Fiet*) fiat G. V.
984 *Si inclusum certis consisteret*) conclusum certis si insisteret *Gassend.*
986 *Confluxet*) confluxit G. 1. 2.
987 *Geni*) geri A. B. D. E. I. 2. L. P.
989 *Ubi*) ibi P.
992 *Imum*) unum c. P.
993 *Possint*) poscit G. possent H. 2.
994 *Semper &*) semper in G. P. V.
Genuntur) geruntur A. B. D. E. L. P. V. 3.
995 *Æternaque*) infernaque Bm. 3.
999 *Et contra*) e contra C. E.
1002 *Flumina*) fulmina G. E.
1003 *Possint*) possunt A. P. *possent* corrigit *Pius*.
1004 *Ire,meando*) in remeando A. marg. c. in remanendo P. irremeando, fidelia exemplaria *Pii*.
1100 *Ut sic alternis*) utque sit alterius Bm.
1011 Adulterinum putat a.
1012 Abest & a B. D. a. Bm. 1. 2. I. *Creech.* P.
Tantum) tamē A. B. 1. 2. Bm. *Creech.* P. totum *Gass.*
1016 *Nam dispulsa*) nam dissipata I.
De cœtu) detectum Bm. de coitu P. unde *Pius* coitu de.
1021 *Ordine se quæque atque sagaci*) ordine quæque suo C. E. M. se ordine quæque suo L. ordine se suo quæque sagaci G. V. ordine seque suo. ordine se nec quæque P. hic versus sequenti postponitur C.
1022 Deest Bm.

1023 *Sed quia*) quæ quia *Gass.*
Multimodis) multa modis A. B. C. D. E. I. P.
Mutata) motata, quidam codd. *Pii*.
1027 *Hæc rebus*) hæc rerum F.
1028 *Servata per*) formata per I.
1032 *Fota novet*) forta novet G. fota movet P.
Summissaque) summa qua P. summissaque P. *in not.*
1033 *Floreat*) floreant G. florent H. 2. P.
Vivant) vivunt H. 2. P.
Labentes) lambentes, quid. codd. *Pii*.
1036 *Reparari*) reparare G.
In tempore) in corpore C. E.
Quoque) quæque E. G. P.
1040 *Recta regione*) aliqua regione a. B. D. aliqua ratione A. 2. Bm. C. E. P.
Aversa) adversa c. H. 1. 2. P.
1041 *Possent*) possunt A. marg. B. G. P.
Extrinsecus) intrinsecus A. B.
1046 *Principiis*) principium Bm. P. principio, corrigit *Pius*.
1049 *Ipsæ*) *Pius* corrigit *ipsi*.
1057 *Et quæ*) at quæ G.
1058 *Nitier, in terraque retro requiescere posta*) -- in terramque -- A. B. C. E. -- requiesce reposta C. -- requiesse reposta P. N: fierent terraque retro requieste reposta G.
1059 *Videmus*) vocamus *Gassendus*.
1060 *Subtus*) suapte C. D. cuncta P. suapta E. H. 2. suppa Cr. G K. 2. 3. supra 1.
1062 *Recidere*) decidere C. E.
1065 Post hunc inferatur versus 1093. G.
1066 *Pariles*) paribus Bm.
Diesque) diebus A. B. Bm. c. D. I. P. diesque, prisc. codd. *Pii*, V. heic loci inferatur ver 1075. G.

S 1067 *Fin-*

1067 *Finxerit*) parturit C. E. P.
1068 *Amplexi*) amplexis c. P.
Habent) hebent P. *in notis* legit, amplexi quod habent.
1069 *Nam*) jam *Quidam*.
1070 *Neque omnino*) & denique in omni c. P.
1072 *Regione*) ratione C. E. 1. 3.
1074 *Concedat*) concedere P.
1075 *Æquis*) æque A. B. Cr. D. E. H. 2. L.
Motus) mota a. B. motis H. 2.
1078 *Illis*) ullis c. P. ulli G. V. 1. 2.
1080 & 1081. collocantur proxime ante 1107. inseritur versus 1095. cum undecim sequentibus L.
1081 *Concilio*) concilium G. P.
Cuppedine) quidam legunt *cappedine* pro *capacitate* P. *in not.*
Victæ) vinctæ *Creech.*
1082 *Quoque jam*) quoniam A. B. C. D. E. P. V. 2.
1084 *Magnisque*) magnasque A. marg. c. G. P. Hic & sequens ordine inverso leguntur G. P.
1085 Deest Bm.
1090 *Ibi colligat igneis*) sibi contigat igneis G. sibi colligat P. V. colligat omnis c. H. 1. P.
1091 Deest Bm. G.
1093 *Cuique cibatum*) quodque cibatur A. B. H. 2. P.
1094 Deest A. B. L. P.
1095 *Ne volucrum*) nec volucri G. P.
1097 *Sequantur*) ferantur C. E.
1098 *Tonitralia*) penetralia C. E. P. penitralia Bm.
1100 *Permistas terræ*) mixtas rerum G. permixtas rerum a. C. D. E. I. P. V. 1.
1101 *Abeant*) aveant G. abeat Bm. D. E.
1102 *Nihil exstet*) nihil restat Bm.
1104 *Quacumque*) quæcunque Bm.
Corpora cësse) corpora deesse C. E. P. corpora desse

desse V. 1. 2. 3. corpore deesse Bm. c.
1107 *Perfunctus*) perductus A. B. Bm. C. E. I. P. V.
1108 *Namque*) atque c. P.
Clarescet) clariscit G.
1109 *Quin ultima*) quando ultima Bm.
1110 *Accendent*) accendunt A. B. D.

VARIÆ LECTIONES
IN LUCRETII
LIBRO II.

5 & 6 INverso ordine leguntur E. G.
6 *Tua*) tui A. marg. C. E. *Gassendus*.
7 *Dulcius*) suavius *Gass.* *Creech.* non improbat.
12 *Præstante*) constante *Gass.*
16 *Degitur*) degimus F. *Nonius*.
Videre) videre est B. c. D. emaculati codd. *Pii*. videtis Bm. C. E. M. P.
17 *Nisi ut*) nec ut Bm.
Cum) quoi A. quo B. cui C. Cr. I. P. V. 2. 3. utque D. E. quid. codd. *Pii*.
18 *Sejunctus*) sejunctis E.
Mente) mensque C. D. E. M. P. *in not.*
19 *Semota*) semotus A. B. semotu' Cr. remota G.
21 *Quemque*) cunque A. B. Bm. Cr. F.
22 *Multas*) nullas A. B. F. L.
25 *Lampadas igniferas*) lampadis igniferæ K.
27 *Fulget*) fulgens C. D. E. M. P.
Renidet) renidens C. M. P.
28 *Templa*) tecta *Quidam*.
29 *Attamen*) Quin tamen A. B. I. cum tamen C. D. G. P. V. 1. 3.

36 *Jactaris*) Jacteris A. B. C. D. E. P. V. 1.
41 *Simulacra cienteis*) ſimulacra cientes,
Subſidiis magnis Epicuri conſtabilitas
Ornataſque armis ſtatuas pariterque animantes
V. 1. 2.
Ornataſque armis ſtatuas ſtăteſque animantes C.P.
Ornataſque armis charites -- c. *Pius in not.* ſtanteſque animatas c. P. *in notis*.
42 Deeſt E. G. M. V. 2.
Claſſem, lateque vagari) claſſem lateque vagari
Ornatamque armis belli ſimulacra cientem A. B.
ſimulacra ciere D. I. *Nonius*.
43 *Tum rebus*) cum rebus A. B. C. D. P.
Timefactæ) tumefactæ Bm. tumefacto C. M. P.
tunc facto E. pavefactæ F.
44 *Effugiunt*) Effugiant P. cum officiunt c.
Pavidæ) pavidi F.
45 *Pectus*) tempus A. B. C. E. P.
49 *Rerumque potentes*) regumque -- quiddam codd. *Pii*.
52 *Omne ſit hoc*) omnis ſit hæc A. marg. V. 1. 2. 3. G.
Egeſtas) poteſtas G. V. 1. 2. 3.
53 *Laboret*) labores E.
56 *Magis, quam*) minus, quam c. P. *in not.*
71 *Cuique*) cunque A. B. D.
72 *Augmine*) agmine G. V. 1. 3. augmina A. marg. P.
83 *Sui*) ſua B. Cr. D. E. L.
84 *Forte*) auferri c. L. codd. antiq. *Pii*.
Cita ſuperne) cita ſæpe G. 1. 2. 3. concita ſæpe
V. percita ſæpe, quid. codd. *Pii*.
85 *Cum flixere*) cum fluxere E. P. cum flexere 1. 2.
conflexere G. 3. confluxere Bm.
Fit ut) ut uti Bm. fit in V. 1.
87 *Ponderibus*) corporibus *Gaſſ.*
A tergis obſtet) a tergibus -- A. marg. C. E. G. P.
a tergo ibus -- V. a tergoribus ſtet *Quidam*.

94 *Nul-*

94 *Nulla*) multa Bm. G. invita V.
97 *Conflicta*) consulta A. B. Bm. consulta C. E. F. G. M. P. V. 1. 3 conflicta c. Cr. prisci codd. *Pii*.
98 *Nexantur*) vexantur A. marg. Bm. c. *Pius in not.*
99 *Condenso*) contenso A. B.
100 *Connexa*) connecta a. B. 3. convecta Bm. C. E. G. M. V. connisa *Pius in not.*
105 *Et cita*) cætera A. marg. Bm. C. E. P. V.
109 *Rejecta*) dejecta I.
111 *Memoro*) memorabo A. marg. codd. reverendæ fidei *Pii*.
114 *Insertim*) Inserti Cr. G.
Radios) radii c. Cr. G.
120 *Conjicere*) corripere Bm.
121 *Quale sit*) Quidve sit V. Qulde sit G. Quare sic Bm.
124 *Magis hæc*) mage ad hæc C. E. P.
130 *Denique*) undique A. marg. G. P. V. 3. *Gass.*
135 *Cientur*) gientur, omnes MSS. V.
136 *Ipsaque*) Istaque A. marg. c.
137 *Ascendit*) ostendit Bm.
147 *Perfundens*) profundens A. marg. P.
151 *Quasi cum*) quo si G. quod Sol A. B. Bm. C. D. E. I. P. quasi dum A. marg. *Gass.*
Diverberet) diverberat A. B. C. D. E. G. L. P.
154 *Retrahuntur*) turbantur C. E. tardantur L.
157 *Res remoratur*) res semor autem G. res ceremoravit 3. res remoratum 2. res remoravit V. 1. crescere moræ Bm.
158 *Atque ipsa*) quin ipsa F.
159 *Connixa*) connexa C. G. M. P.
Feruntur) ferantur F.
162 *Multiplexque*) multiplicesque G. multiplicisque A. B. D. F. I.
164 Deest in omnibus MSS.
165 *Perscrutari*) perfectari G. perfectari A. marg. C. V. 3.

168 *Rentur*) reddi c. G. P. V. 1. 3.
169 *Ac moderatis*) admoderatam G. V. at moderate 1. 2. ac moderate C. E. P. admoderate Cr. K.
171 *Nec jam*) Et jam A. B. Bm. D. L. 1.
172 *Deducit*) deducet G.
175 *Fingunt: sed in omnibus*) confingunt; omnibus A. B. I. P. cum fingunt G. L. 1. 2.
181 *Quæ tanta est*) quanquam hæc sunt C. c. P. -- sint Bm.
183 Rejicit *Lambinus*.
188 *In eo*) timeo A. marg. C. E. P.
193 *Subigente*) subjecta A. B. C. E. I. P.
197 *Quam*) quo Bm. C. E. G. V. 1. 2. 3.
Magis mersimus) magis ursimus a. B. c. 2. codd. *Pii*. -- urgimus Bm. C. E. P. V. 1. 3.
Altum) alte A. B. I. P.
199 *Revomit*) revomet 1. 2. removet A. marg. Bm. G. P.
202 *Feruntur*) ferantur C. Cr. D. E. P.
210 *Arva*) conseritarvem G. arvem 3. forte *orbem* V.
212 *Vergitur*) spargitur *Quidam*.
218 *Ferme*) firme A. B. L.
219 *Decedere*) secedere L. depellere Bm. G. M. se pellere A. B. c. D. P.
220 *Momen*) nomen I. minimum A. marg. Bm. C. D. E. P.
Mutatum) mutatûs *Turnebus*.
226 *Feruntur*) ferantur C. E.
227 *Plagas*) plagis C. E. G. P.
228 *Motus*) mores c. P.
230 *Deorsum*) arum G. rarum V. & *Alii*. 3.
231 *Celerare*) tolerare, quid. codd. *Pii*.
234 *Exsuperata*) exsuperatæ A. B. C. P. exuperata P. *in not*.
242 *Genat*) gerat A. B. D. E. I. L. P. 1. 2. *Gass*.
243 *Clinare*) inclinare A. marg. C. E. G. 1. 2.
248 *Quod*) quo c. P. ut *Gass*.

252 In-

252 Inferas verſ. 305. G.
254 *Fati*) quid. codd. habent *nati*, *i. e.* innati & inſtituti P. *in not.*
257 *Voluntas*) voluptas C. E. P.
258 *Quemque voluptas*) quemque voluntas c. E. M. P. quæque voluntas C.
262 *Motus*) homines c.
Rigantur) geruntur A. B. I. reguntur C. D. vagantur *Gaſſ.*
263 *Tempore*) temporis C. D. E. 3.
Puncto) primo, antiq. exempl. *Pii.*
268 *Connexa*) connixa A. B. Cr. I. *Gaſſ.*
269 *Initium*) initum D. L. P. 3. *Gaſſ.*
276 *Donicum eam*) donec clauſa c. quid. codd. *Pii.*
277 *Extera*) extima A. C. E. L. M. P.
278 *Pellit*) Fallat K. Pellat C. P. Cogat C. P. *in not.*
286 *Nobis*) ollis A. marg. C. E. illis, priſca exempl. *Pii.*
289 *Externa*) extrema D.
Mens) res A. B. C. E. P.
294 *Fuit umquam*) fultum quam c. P.
300 *Conſuerunt*) conſuerint A. marg. C. E. P.
312 *Infra*) illa D.
313 *Illa*) ipſa A. B. ipſam C. E. G. ipſos c. P. ipſum 1. 2. 3.
314 *Quoque*) ibi D. qua P.
Surpere) aſurpere 1. 2. ſerpere c. P.
316 *Diducta*) deducta P.
320 *Satiati*) ſatiate V. 1. 2. ſociati *Gaſſ.*
Coniſcant) chroniſcant C. E. P. coruſcant G. L. V. 1. 2. 3.
325 326 amandantur ad 330. verſum C. E. G.
329 -- *Clamoreque montes*
Icti rejectant) -- clamor quoque montes
Icit & ejectat -- *quid. codd.*
332 *Videtur*) videntur E. G. & *Alii*.

343 *Læta armenta*) Ita enim legimus postulante omnino sensu, reclamitent licet omnes & impressi & scripti libri. consulatur locus. Error exinde videtur ortus quod in MSto codice scriberetur *arta* compendiose.

344 *Lætantia*) liquentia F.

347 *Horum*) quorum P. V. 1. 2. 3.

348 *Distare*) differre A. marg. G. K. V. 1. 2. 3.

351 *Nota cluere*) nocluere G. voce cluere c. P.

356 *Linquit*) non quit V. 3. o inquit G. 2.

359 *Adsistens*) adsittens V. 2. 3. adsectans 1.

361 *Vigentes*) virentes *Gass.* vientes V. 1. 3.

365 *Alio*, *curaque*) animum, curaque A.B.D.I.*Gass.* 2. animum, curamque C. E. 1. 3.

369 *Balantum pecudes*) balatum pecudis A.marg.E.P.

371 *Fere*) feri c. P. decurrit K.

376 *Pavit æquor*) lavit æquor A. marg. C. D. P. *Gass.* *Nonius*.

381 *Jam* deest B. C. E. P. 1. 2.

382 *Penetralior*) penetralius C. E. P.

385 *E*) & A. marg. c. Cr. F. P.

387 *Noster hic e*) noster de C E.

388 *Cornu*) cornum A. B. V. 1. 2. cornua C.

395 *Deducta*) diducta A. E.

398 *Huc*) hôc A.

404 *Atque*) & quæ, corrigit *Pius in not.*

405 *Nexa*) cunque *Gass.*

406 *Rescindere*) restringere C. E.

410 *Ne tu*) nec tu *Gass.*

413 *Mobilibus*) nobilibus A. marg. c. G. P.

421 *Tætri*, *turpesque*) turpes olidique M. fœdi turpesque V. 1. 2.

422 *Sensus*) species V. & *Alii*. 3.
Mulcet) multat C. E. M. *not. Pii*.
Caussa) cunque V. & *Alii*. c. G. P. 1. 2. 3.

422 *Ju-*

422 *Juvatque*) videntes V. & *Alii*. videntur G. 1.2.3.
423 *Haud*) aut C. E. G.
Principiali) principali B. C. E.
Lævore) læviore E. leviore C.
424 *At contra*) aut contra C. E.
425 *Reperta est*) Inferas: At quæ lenis, & est jucundo prædita sensu; Hæc aliquo sine seminio graviore creata 'st C. E. P.
graviore) breviore P.
428 *Angululis*) angullis V. angeliis G. 3. angellis A. B. C. D. E. I.
430 *Inulæque*) vinique C. E. P. vitiæque c. castigatt. exemplaria *Pii*.
432 *Dentata*) tentata C. E. P. ex codice tamen Pomponii Læti *Pius* restituit *dentata*.
433 *Tactus*) sensus *Gass.*
434 *Numina*) corpora *Quidam*.
437 *Egrediens*) ingrediens P. ex codicibus tamen eruderatt. restit. *egrediens Pius in not.*
438 *Offensu*) offensa A marg. C. E. P. corpora D.
439 *Confunduntque*) confundunt G. P. V. 1. 2. 3. compunguntque *Creech.*
Sensum) sensu G.
441 *Æque*) atque c. G. P.
443 *Edere*) lædere c. P.
446 *Quasi ramosis*) quasi per ramos A. marg. C. P. quia sunt ramis c. *not. Pii*.
451 *Autem*) quidem B. C. D. E. I. P.
452 *Constant*) Inferas : Namque papaveris haustus item 'st facilis quod aquarum C. E. P.
454 *Proculsus item in proclive*) perculsus c. G. P. percursus P. *in not.* item proclive G. *Hic desinit Codex Gottorpianus*.
456 *Diffugere* P.
457 *Omnibus*) omnia A.B.C.D.E.I.P.V.1.2.*Non.Gass.*

460 *Et*

460 *Et tamen*) Nec tamen A. B. C. D. E. F. I. L.M.P. omnes etiam MSti codices. Sed sensus omnino postulare videtur *Et*. quæ vox in MStis frequentissime scribitur *Ec*. unde mihi quidem videtur menda suam debere originem, oscitante librario, & reponente *Nec*. *Lambinus* sagax admodum judex, delendos hos tres versus censuit; utrum hac nostra lectione Lucretii principiis & loco conferendo satisfecerimus, penes lectores candidos sit judicium.

Quod quisque) quod cumque c. P. V. 1. 2. 3.

461 *Sensibus*) sentibus A. B. D. V.

464 *Sudor uti maris est*) sudor amarus ut est F. -- matris ut est C.

Id deest C. E. P.

Habendum) cuiquam A. B. c. D. I. M. P.

466 *Doloris*) volare c. P.

467 *Tamen*) tantum P.

Retineri) retinere C. E. P.

470 *Quo*) quod P. 1. 2. 3.

473 *Dulcit*) dulcis A. marg. C. E. P. 1. dulcet L.

476 *Hærescere*) horrescere c. P.

478 *Apta*) acta P. *in notis*.

Ducit) ducat A. B. C. D. E. P.

479 *Finita -- ratione*) finitas -- rationes A. marg. C. E. P.

482 *Namque in eadem una cujuscujus*) Namque eædem una cujusvis in C. E. Namque quod eadem una c. Nam quod eadem una cujusvis in P. Namque in eadem una cujusvis in A. B. C. E. 1. 2. 3.

484 *Fac enim*) fateor c. P.

489 *Formaï*) formarum A. B. C. D. E. I. P.

Ejus) augmen *Gass*.

490 *Voles*) vales 3. velis *Gassendus*.

498 *Posse*) esse, antiqu. codd. *Pii*.

500 *Thessalico*) thalassico P. *in not. i. e.* maritimo.
Tincta) tecta c. P.
501 *Ridenti*) rident C. E. P.
502 *Saecla, novo rerum*) Sedulo quæ rerum C. E. codd. *Pii*. Sed nova quæ rerum c. Sed nova si rerum P.
511 *Certa &*) certaque A. B. certa C. E. P.
516 *Finit*) finis C. E. omnis c. P. V. 3.
520 *Infessa*) infessa A. B. *Turnebus*. infensa c. P.
525 *Similes*) simili *Gass*.
528 Abest c. V.
533 *Minus*) magis C. E. P. 1. 2. 3.
535 *Genere*) genera C. P.
552 *Multisque*) ventisque C. E. M. P.
553 *Guberna*) carinas C. E. P. caverna 1. 3. cavernas 2.
555 *Fluitantia*) fluctantia D.
Aplustra) plaustra I.
561 *Omne*) omnem A. B.
569 *Utique*) itaque 1. 2. 3.
576 *Superantur item*) superant urnæ c. P.
583 *Tenetur*) videtur A. marg. C. E. P. 1. 3.
586 *Quam quidque*) quæcunque V. 1. 3. quam quisque E. quo quisque P. quo quodque *Pius in not.*
Et quam quidque magis multas vis) & quam multarum rerum vis *Priscianus*.
587 *Pluria*) plurima C. E. P. 1. 2. 3.
590 *Flumina*) frigora V. 3.
592 *Sola*) loca *Gass*.
593 *Eximiis*) ex imis C. E. M.
596 *Fluidas*) fluvios c. P. 1. 2. 3. fluviis K.
601 *Sublimem*) sedibus A. B. C. E. P. MSSti omnes V.
604 *Quia*) quod A. B. C. D. E. I. P.
607 *Eximiis*) extremis A. ex imis 2. E.
619 *Minantur*) citantur K.
626 *Omne viarum*) omnia circum C. E. P. *in notis*. omnia mirum c. P.

627 *Nin-*

627 *Ninguntque*) pinguntque A. B. I. vinciuntque P.
630 *Catenas*) catervæ C. E. P. caterva D. catervas 1. 2. 3. *forte* caterva cludunt V.
631 *Læti*) pleti D. V. fleti A. B. 2. P. *in not.* freti c. P. *Et* deest A. B. C. D. E. L.
635 *Pernice chorea*) Inseras: Armati in numerum starent: pernice chorea Armati &c. C. E. P. L. qui delendum censet.
639 *Propterea*) præterea c. ita legendum censet *Pius*.
652 *Sed*) Et A. B. C. D. E. 1. 2.
654 *Hic*) huc A. marg. c. P. hinc *Alii*.
655 *Nomine*) numine 1. 3.
657 *Dictitet*) dicitet V. 1. 3. dicat & A. B. I.
658 *Dum re non sit tamen apse*) dum vera re tamen haud sit A. marg. C. E. P. id sit, codd. *Pii*. dum revera sit ipse *Non.* dum vera re tamen ipse V.
668 *Jam*) Hinc A. B. C. D. E. I. P.
Jam vero) hinc porro 1. 2.
Quamvis unam) quemvis unum C. P.
Animantem) animantum P.
672 *Ea* deest D.
Ex se ea corpora trudunt) hæc in corpora tradunt A. B. C. hæc in corpore tradunt P. hæc in corpore aluntur V. traduntur 1. 2. 3.
Trudunt) tradunt A. a. B. C. D. E. F. I. L. M. P.
676 *Intus*) igitur a. B. C. E. P. 1. 3.
677 *Corpore*) corpora C. D. E. P.
678 *Est odor*) est color A. B. quid. codices *Pii*. & color I. 1. 2. & calor c.
679 Deest c. delent E. F. L.
Cum odore) cum adoles D. L. cum adolent C. E. P.
680 & 679. inverso ordine leguntur C. E. P.
Cum tangere parto) contingere porro c. P. quoquo contingere pacto, codd. *Pii*. Et tantum cupido con-

contingere dente parato C. E. contingere parato MSS. V.

683 *Seorsum*) rursum c. P. sursum 1. 3.
Et rerum) deest 1. 2. 3. & seorsum V. qua non P.

691 *Quod*) quo A. B. C. E. P.

692 *Nulla*) multa c. P.
Isdem) iidem c. eadem C. E.

695 *Rerum*) vero P.
Longe) rerum P. 1. 2. 3. verum V. alii codd.

711 *Discedunt*) descendunt C. E. P.

715 *Cuiquam*) quoquam P. V. 3.
Intra) inter A. marg. inte 1. 2. 3. indu, conject. Cr. V. apte V. *Alii*.

716 *Animari*) imitari D. E. P. micare *Turnebus*. agitari *Alii*.

718 *Eadem*) quædam C. E. 1. 3.
Res terminat) discriminat C. E. P. disterminat A. B. Cr. D.
Omnes) omnia A. B. C. Cr. D. E.

726 *Motus: quæ non*) motusque & non c. P. aliter P. *in not.*

733 *Neve*) nive A. B.
Quæ) quem *Gass.*
Induta) imbuta A. B. D. E. I. P.

735 *Tincta*) tacta L.

735 & 736. desunt E.

739 *Fieri*) ferri D.

740 *Lumina*) numina 3.

741 *Aspexere*) dispexere A. marg. P.

742 *Contincta*) conjuncta 3. c. P. contacta L.

746 *Tincta*) tacta L.

748 *Omneis*) omni C. P.

759 *Præterea*) propterea A. B. C. Cr. D. E. I.

762 *Extemplo*) exemplo C. E.

766 *Candenti*) candenti e -- P.

778 *Unæ-*

778 *Unæque figuræ*) unaque figura a. B. C. D. E. I. P.
784 *Quo*) quod P.
Omne sit extra) esset in illis E. M. sincera exempl. *Pii in not.*
785 *Varii*) varios *Gassend.*
787 *Quæ ducit & inlicit ut tribuamus*) quod dicunt illicitum, hoc tribuamus C. quod ducit ut illicitum hoc E. quod dicunt in licitum tribuamus P.
790 *Variis de*) variantur C. E. variant se P.
792 *Nullo*) villo C. pullo P.
De nigrante) nigro nata E. P. V. 3.
Videatur) videantur E.
795 *Qui mutatur in ipso*) quin ipso mutatur 3.
803 *Quodam*) quoddam P.
804 *Cæruleum*) cæruleos *Gassen.*
808 *Scilicet id sine*) Scire licet sine A. B. C. E. P.
Est deest B. C. E. P.
812 *Tangas*) tangis B. C. D. E. tangit c. P.
814 *Colores*) colore C. E. P. 2. 3.
822 *Pennis*) pinnis P. pariter *Gass.*
827 *Stinguique*) strictimque *Gass.*
829 *Multo*) omni c. P.
830 *Distractus*) distrahitur c. P.
832 *Discedant*) descendant c. P.
844 *Sterila*) sterilia C. P.
Jejuna) ac jejuna P. delendum tamen censet *ac*, *in notis*.
847 *Florem*) florum A. C. Cr. D. E. M.
Halant) halat A. B. P. 1. 2.
849 *Quoad*) quod C. E. P.
Potis es) possis C. E. P. 3.
850 *Quæ*) quod D.
852 *Concoctosque*) contrectansque P.
Contactos perdere) servare & perdere *Nonius*. contractus P. contactus P. *in not.*

857 *Et*

857 *Et* deeſt a. B. C. E. P.
Vaporem) calorem D.
858 *Quæ cum ita ſunt*) quæque ita ſunt P. quæ cum ita ſint, priſci codd. *Pii*.
Tandem) tamen C. E. P.
859 *Molli*) Mollia A. B. C. D. E. P.
Putri, *cavæ*) putricava A. B. C. D. E. P.
Raro) rara A. B. c. D. P.
869 *Dico*) duco P.
874 *Fluvii frondes*) fluvii & frondes B. I. fluvii in frondes C. E. P.
877 *Et corpora*) in corpore P.
887 *Ex inſenſilibus*) Ex inſenſibili *Priſcianus*.
Ne) ni a. B. I. niſi E.
Gigni) naſci P. *Priſcianus* l. 4.
889 *Vitalem reddere ſenſum*) virtutē reddere ſenſûs *Gaſſ.*
890 *Fœdus*) rebus C. E. F. P.
892 *Senſilia extemplo*, *& ſenſus me dicere gigni*) Senſile progigni extemplo, & producere ſenſus *Codd. Florentini*. Senſile & extemplo me gigni dicere ſenſus C. E. P.
895 *Quæ*) queis Cr. F. cum ſunt P.
901 *Deinde ex ſenſilibus cum ſenſile*) Denique principiis qui ſenſile *Creech.*
Cum) qui A. B. C. D. E. I. 1. 2.
902 *Süetis*) ſüeti C. E. P. 1. 2. 3.
903 *Tum*) cum A. B. P. quæ C. E. M.
Jungitur) gignitur *Gaſſ.*
908 *Similia*) ſimiles C. P. V. ſimilis 3.
Putari) putarim C. P.
909 *Nec eſſe*) neceſſet C. neceſſeſt E. P. V. 3.
910 *Aliûm*) alios A. B. C. D. E. I. P. *Gaſſ.*
Reſpuit) res petit A. B. Cr. D. I. *Gaſſ.*
Omnium) omnes C. Cr. E. P.
922 Deeſt A. B. C. E. I. P. — hujus tamen loco ſubſtitui-

tuitur: Sic itidem quæ sunt minimis sentire necesse 'st C. E. antiq. codd. *Pii*. Sic itidem quæ sentimus sentire necesse 'st c. V. 1. 3.

926 *Tum*) dum P.
Præterea) præterea 'st C. P.
Fugimus) figimus *Creech.*

930 *Non sensibus*) non sensile C. E. M. P.

932 *Ex*) ea A. B. C. E. P.
Sensus, sed mobilitate) deest *sed* B. sed sensus mobilitate C. E. codd. *Pii*. sensus mutabilitate A. Cr. D. P. *Gass.*

933 *Quam*) quod A. B. D. L. P. *Gass.*
Ante aliqua tamquam partum) Aut aliquo tanquam partu A. B. *Gass.* Ante aliqua tangi partum P. *in not.*
Tamquam) tangi C. E. totum Cr.

936 *Commutari*) coagmentari, *vel* coamentari —*Muretus*.

937 *Primorum*) principiûm A. B. D. I. L. *Gass.* Cr. principio C. E. P. V. 1. 3.
Ut deest C. E. P. V. 3.

941 *Convenienti*) Convenientes C. E. P.

942 *Omnituentes*) omne tuentes E. P. convenienter D.

943 *Accensi*) Accensu P.
Animantem quamque) animantum quemque P.

948 *Impediuntur*) Ingrediuntur D.

955 *Relliquiæ*) relliqüi a. B. I. V. 1. 3.
Sæpe) posse D.

960 *Ab ipso*) in ipso D.

961 *Conlecta*) conjecta A. B. C. E. I. P. V. 2. 3.

962 *Siet*) sit, & D.

969 *Ex ullis*) ex illis A. B. P.

974 *Etiam*) jam C. E. P. V. 1. 3.

975 *Factum est*) auctum 'st A. B. C. D. E. I. P. actum *Nonius*.

978 *Mistura*) natura *Gass.*

980 Mor-

980 *Mortalibus*) animalibus *Gaff.*
983 *Dices*) duces A. marg. c. P.
986 *Factus*) auctus A. B. C. D. E. P. *auctum* reponi velit P. *in not.*
991 *Semine*) ftirpe *Quidam.*
995 *Et* deeft A. B. C. P.
1004 *Conjungit*) contingit c. P.
1006 *Tempore*) temporis D. E. P. *in not.*
1010 1011. 1012. rejiciendos cenfet L. fubjungendos 958. pronuntiat Cr.
1010 *Æterna penes*) interna minus *vel* parum Cr.
Penes) parum C. D. E. M. prifci codd. *Pii.*
1018 *Hæc*) res A. B. C. D. E. I. P. V.
1025 *Accidere*) Accedere 1. 2. 3.
1028 *Quidquam*) quoiquam L.
1029 *Principio, quod non*) quod non paullatim C. E. P. V. 1. 3.
Minuant mirarier omnes) minus fiat mirabile cunctis A. B. I.
1030 *Paullatim: ut cæli*) principio cæli C. E. P. V. 3.
1033 *Adfint*) effent c. P.
1935 *Poterat*) poterit E.
1036 *Quod*) quid L.
Auderent) audirent A. marg.
1037 *Nil*) nulli C. P.
1038 *Quom*) Quam A. B. C. D. E. L. P.
1039 *In*) hinc V. 2.
1041 *Exfpuere*) Refpuere L.
1044 *Ratione*) rationem P.
Animus) animi D.
1045 *Foras*) foris A. B. C. Cr. D. E. L.
Extra) extera P.
1046 *Ibi*) ubi P.
1047 *Jactus*) tractus C. F. L. P. tactus A. B. I. V. 1. 2. injectus E. P. *in not.*

1047 *Quo pervolet ipse*) sit quo velit ipse P. *in not.* quoquo volet ipse E. quoquo velit ire C. P. quo pervolit ire B. I. quo pervolitare K. *Gronovius*.

1053 *Undique cum*) Cum quoquo D.
Vorsus) vorsum A. B. C. E. K. P.

1060 *Frustraque coacta*) frustra quoque jacta P. jactataque frustra C. E. M. P. *in not.*

1061 *Cooluerint*) coierint A. B. D. I. P. *in not.* V. 1. coierunt C. E. M. V. 3. concrerint K. coarctarint c. P. colarunt, quid. codd. *Pii*.
Conlecta) conjecta A. B. V. 1. 2.

1062 *Semper*) nempe Cr. F.

1069 *Geni*) geri A. B. C. D. E. P. V.

1072 *Manet*) movet c. P.

1079 *Cujusque sient sæcli*) aliquojus siet sæcli K. alio quovis sit sæclo E. aliquojus sint sæcli V. 1. aliquoivis sient 2. aliquoivis siet 3. cujuscunque siet sæcli Cr. sine *Quintilianus*.

1079 1080. spurios asserit esse L.

1080 *Indice mente*) inclyte Memmi K. injice mentem Cr. K. *Lipsius*.

1082 *Genitam*) geminam K. V. 3.

1086 *Unica*) una *Nonius*. unum *Alii*.

1088 *His*, *& tam*) hæc etiam A. B. C. E. I. P.
Hæc) & A. B. E. I. deest C. P.

1092 *Omnia diis agere*) omne a diis regere P.

1094 *Placidum*) placitum L.
Serenam) serenant E. multumque serenum *Pii* codd. *in not.*

1100 *Ut*) & P.

1102 *Deserta*) diversa *Gass*.

1103 *Quod*) quo A. marg. P.

1104 *Præterit*) perterit P.

1108 Delendum censet L.
Contulit) contudit P.

1110 *Ad-*

1110 *Adpareret*) aptaret D. E. P.
1113 *Ad sua saecla recedunt*) ad sua semina cedunt *Pii* codd. ad sua foedera *Alii*. recellunt K. *Gronov.*
1115 *Procudant*) producunt C. P.
1116 *Donicum*) denique P. 2.
Persica) perfice a. B. P. perspice C. E.
1117 *Perduxit*) produxit P.
1120 *His*) hic D.
1121 *His*) hic A. B. D. P. sic C. E.
1122 *Hilaro*) hilari B. D. hilum, prisc. codd. *Pii*. hilarem — adauctum C. E.
1125 *Diditur*) inditur 1. 2. 3.
1127 *Vescitur*) pascitur *Quidam*. nancitur F.
1128 *Ac decedere*) atque recedere B. C. D. E. I. L. P.
1129 *Multa, manus*) Multimodis A. B. D. I.
1130 *Olescendi*) alescendi A. B. C. D. E. P. 1. 2.
1133 *Quippe etenim*) Quippe etiam D. I.
Amplior) amplius *Quidam*.
Demto) ademto C. E. P. V. 1. 2. 3. adepto *Quidam*. V.
1135 *Pluria eo*) plura modo A. marg. C. E. P. V. 3.
1137 *Proquam largos*) quae per largos F. L. praequam largos F. cum praelatos P.
Aestus) auctus F. artus A. Nec sitis est quae per latos exaestuat artus P. *in not.* Nec potus proquam sitis artus arida torret L. *in not.*
1139 *Quantum opus est: & quod satis est*) Quod satis est, & quantum opus est -- C. E. I. P.
1146 *Putreisque*) turpesque *Gass.*
1147 *Novando*) Inferas: Et fulcire cibis ac omnia sustentare A. B. C. D. I. L. P. *Non.* Et fulcire; cibus, cibus omnia sustentare V. 3.
Cibis) cibus E.
1150 *Affecta est*) effoeta 'st C. E. prisc. codd. *Pii*. fracta 'st D. I. L. P. *Gass.*

1153 *Enim mortalia*) & immortalia P.
1161 *Vires*) viribus C. E
1162 *Conficimus ferrum:*) Conficimus. feris A. B. P.
Suppeditati) suppeditârit D. suppetiati P. *in not.*
1163 *Pereunt*) parcunt V. 1. 2. 3. pariunt P. ex codd. antiquioribus tamen *in not.* reponit. *pereunt*.
Labores) labore P. laborem P. *in not.*
1165 *Magnum*) manuum V.
Laborem) labores V. 1. 2. 3.
1167 *Patantis*) Inferas: Tristis item vetulæ vitis sator *atque* fatigat. Temporis incusat *nomen* sæclumque *fatigat* C. E. L. M. P. omnes MSS. V.
Atque) æqua E. P.
nomen) momen P. *in not.*
Sæclumque fatigat) sæclumque fatiscens, corrigit P. *in not.*
1169 *Tolerarit*) toleraret P. aliter *in notis*.
1170 *Multo modus*) multimodus C. P. multis modus, corrigit P.
1171 *Et ire*) ut ire D.
1172 *Ad scopulum*) ad copulum 1. 2. ad capulum V.

VARIÆ LECTIONES
IN LUCRETII
LIBRO III.

3 DEcus) dux *Gass.*
4 *Fixa*) ficta a. B. P. V. 3.
9 *Et*) es E. P.
11 *Limant*) libant A. B. C. Cr. D. E. I. P. *Gassen.* *limant* c. prisci codd. *Pii*.
15 *Haud* deest E. P. 3. *inde* L. divûm sine mente.

15 *Coortam*) coactam, creatam *Alii*.
20 *Acri*) acre V. 3. acrè a.
24 *Delibrat*) delibat A. B. F. MSS. V.
26 *Dispiciantur*) despiciantur P.
28 *Tibi*) ubi a. B. D. I. P. V. 3.
29 *Percipit*) perciit A. C. D.
30 *Patet*) patens A. B. C. D. E. I. P. 1. 2.
Retecta) retecta es C. P. retecta est A. 1. 2. tetorta est a. B. D.
33 *Æterno*) alterno L. P. aſterno A. B.
43 44. delendos censet *Faber*.
46 *Venti*) vetiti A. B. I. P. prisci codd. *Pii* venti.
Forte) fera A. B. I. dira F. corde *Quid*.
Voluntas) voluptas P.
52 *Et*) quas A. marg. E.
55 *Hominem*) homines A. C. D. E. P.
56 *Qui sit*) qui sint A. C. D. P. quid sit a. B. I. quidam codd. *Pii*.
58 *Ejiciuntur*) Eliciuntur E. P. V. 3.
62 *Præstante*) perstante, quid. codd. P.
65 *Fama*, *&*) ferme A. B. I. formæ D. famæ E. P.
66 *Videntur*) videtur C. E. P.
69 *Refugisse*) Reffugisse F. Effugisse C. E. K. P. V. 1. 3.
Recesse) remasse A. B. D. I. remanse *Alii*. remossе K. P. V. 1. 3. remossi E.
71 *Cædi*) cæde P.
72 *Fratris*) fratres P.
75 *Potentem*) potentum, quid. codd. P.
76 *Claroque incedere*) claro qui incedit A. B. E. P. clarus qui incedit L.
78 *Intereunt partim statuarum*) statuat A. B. status C. K. P. statum 3. statuarum, prisci codd. P. Intereuntes fastus tantum, *vel* Intereuntque potentatus V.

80 *Humanos*) ingratos *Gass.*
84 *Pietatem*) pietate K.
Fundo) funditus A. B. suadet C. E. K. P. 1. 3. suapte V.
91 *Hunc*) Nunc K.
94 *Quem*) quam C. E. M.
95 *Locatum est*) vocatum est K. V. 3.
98 *Putarunt*) putaret c. P. putârit A. B.
100 *Vitalem*) totius *Gass.*
102 *Cum sensu*) concentu Cr.
107 *Utique*) itaque B. I. P.
Ægrit) ægrum C. E. P. 1. 2. 3. ægrum est A. B. D. I.
109 *Uti*) ubi A. marg. E. K. P.
112 *Dolore*) labore D.
114 *Onustum*) honestum 1. 2. 3.
115 *Aliud*) aliquid D.
130 *Moribundos*) moribundus D. moribundis F.
132 *Redde*) redit P.
133 *Ab organico saltu delatum Heliconis*) ab organico cantu ductum citharaï Cr. ad organicos alto delatum Helicone V.
145 *Momenque*) numenque K. nomenque c. P.
147 *Ulla*) una c. K. P. V.
161 *Exin corpus propellit*) exinde propellit corpus *Non.*
170 *Nobis in corpore*) morbis in corporis E.
171 *Teli*) leti A. C. E. P. prisc. exx. P. *teli* 171. 172. 173. 174. 175. delendos putant Cr. *Gass.* L.
174 *In terra mentis qui*) mentes 1. 2.
inter mœrentes qui)
inter lamentas) V.
in cessamentis)
interdum moriendi F. in terra mitis qui A. marg. prisc. codd. *Pii.*
180 *Aio*) animum, quid. codd. P.
190 *Flutat*) fluctuat A. B. D. I. fluctat C. E.

193 *Actus*) ictus c. P.
197 *Papaverum*) papaveris D.K. P. 1.2. corrigit *Pius:* Nam pappos minima aura poteſt --
199 *Conjectum*) conlectum A. B.
Spiclorumque) ſpicarumque c. K. P. V.
200 *Quanto*) proquam A. B. V. perquã K. I. quæque c. P.
201 *Et*) ut P.
Mobilitata) mobilitate C. D. E. P. V.
Feruntur) fruuntur C. E. P. V. feruntur P. *in not.*
202 *Quo quæque*) quæcunque C. E. P.
Pondere) corpore Cr.
207 *O bone*) & bone P.
209 *Deliquat*) dediıat A. B. C. E. I. P. 1. 2.
211 *Si poſſit*) ſi poſſet A. B. L. ſe poſſit K. priſc. codd. P.
214 *Ibi limatum*) ibi libatum A. B. D. P. 2. delibratũ L.
226 *Propterea*) præterea C. P.
Pondere) corpore *Gaſſ.*
232 *Putanda eſt*) putandum eſt A.
237 *Aëris inter eum*) aëris in cœtum c. P.
Cieri) moveri A. B. C. D. E. I. P. 1. anquiri V. 2.
241 *Quædam qui mente volutent*) qui dant quæ mente volutes V. quædam quæ A. B. C. E. I. P. 1. 2. volutat C. E. P. 1. volutet A. B. I. queis omnia mobilitantur F.
250 *Tum quatitur ſanguis; tum viſcera perſentiſcunt Omnia*) Concutitur ſanguis per venas, viſcera vivunt Omnia c. P. Concutitur tum ſanguis, viſcera perſentiſcunt Omnia A. B. C. D. E. In reverendæ fidei exempll. P. ſcriptum erat: Concutitur ſanguis, tum viſcera perſentiſcunt Omnia; -- quod probat P. *in notis*.
251 *Poſtremo*) poſtremis A. B. L. P.
260 *Comta*) coapta, *ſeu* cõpta Cr. F.
265 *Diviſa*) diverſa c. P.
266 *Multa vis*) multa ejus C. E. K. P.

267 *Animantû viscere*) animantû est visere c.K.P.*in not.*
268 *Calor*) color A. B.
272 *Initium*) initum C. D. E. K. L. P. 1. 2.
Ollis) illos C. P.
275 *Quidquam*) cuiquam P. quiddam, *quidam codd.* P.
281 *Animaï*) animæ quasi A.B.c.P. animus quasi C.E.
282 *Anima*) animi C. E.
286 *De*) ab A. marg. E. P. V.
288 *Sensum*) seorsum c. P.
290 *Acribus*) acrius C. D. E. I. P. 1. 2.
292 *In* deest C. K. P.
305 *Fumida, suffundens* --) Fumidas effundens 1. 2.
310 *Naturæ*) natura P.
Animæ) animus, prisc. codd. P. animi A.B. L.P.
320 *Videor*) video A. B. C. D. L.
322 *Quæ*) queis V.
Dictis) doctis a. B. F. noctes K. V. noctis M.
333 *Consorti*) consortia P. prisc. codd. P. consorti.
Vita) vitæ P.
334 *Nec sine vi quidquam alterius sibi posse*) Nec sibi *quidque* sine alterius vi posse A. B. I. quæque L. P. 1. 2. Nec quidquam sine vi alterius sibi posse, prisc. codd. P.
335 *Sentire*) constare A. marg. c. P.
336 *Conflatur*) Conflictatur A. B.
340 *Vaporem*) saporem A. marg. c. P.
341 *Neque ab hac*) neque ea K. P.
347 *In* deest A. B. E. P.
Reposta) reposti E.
348 *Ut* deest P.
351 *Renutat*) refutat A. B. C. E. P. V.
355 *Quid sit*) Qui sit E.
Quis efferet) quod adferat F. afferet A. B. C. D. E. L. P. quid sit enim corpus? sentire quis afferet unquam? P. *in notis*.

358 Re-

358 Rejicit L. delet F. condemnat Cr.
... *Ejus in ævo*) ejus in quo 3. inquam V.
362 *Desipere est*) difficile est C. E. P. V.
363 Rejicit A. Cr. L.
366 *Ipsi*) esse *Gass.*
372 *Viri*) sibi F.
374 *Nectere*) vertere D.
376 *E*) & A. B. C. D. E. P.
378 *Promittere*) permittere c. P.
383 *Insidere*) sidere A. B. D. E. I. P.
388 *Gravatim*) gravati, codd. P.
390 *Priva*) prima c. P.
392 *Est in nobis multa ciendum*) in nobis sunt multa cienda C. E.
393 *Immista*) immissa *Gass.*
395 *Et quam intervallis tantis*) Et quantis intervallis a. B. 1. 2. Et quam fis intervallis L.
400 *Exiguam*) exigui P.
405 *Remotis*) remotus V. remota 2.
410 *Vivata*) vitata K.
412 *Sed*) a. B. c. K. M. P.
413 *Confiet*) non fiet a. B. C. E. I. P. 1. 2. non fiet? P. *in notis*.
415 416. inverso ordine leguntur K. P.
417 *Vincti*) juncti A. marg. E. P.
422 *Fac*) face C. E. M. P.
430 *Ista*) ista *Gass.*
431 *Movetur*) moventur c. P.
434 *Genuntur*) geruntur A. B. C. D. E. I. P. feruntur Cr.
436 *Diffluere*) diffugere, prisc. codd. P.
440 *Omnibus e membris*) ex omnibus membris A. B. ex hominis membris K. L. V. 1. 2. 3. *Gassend.*
444 *Credas*) credis K.
445 *Am cohibessit?*) an A. hanc D. incohibessit C. E. P. 1. 2.

449 Te-

449 *Tenuis*) tempus c. P.
454 *Linguaque*, *mensque*) lingua, madet mens V. 2. lingua, animusque A. marg.
456 *Quoque*) sic P.
457 *Ceu fumus*) ceu fumum a. B. I. cum corpore Cr.
459 *Fatiscit*) fatisci A. marg. P.
461 *Dolorem*) laborem Cr. P. pavorem *Alii*.
465 *Dementit*) dementia A. marg. c. P. dementit P. *not*. dementat Cr.
467 *Nutuque*) vultuque A. B. c. D. I. P.
474 *Quod sumus ante*) Inferas: Præterea mentem sanari, corpus ut ægrum, Et pariter flecti medicina posse videmus A. B. I. Et quoniam mentem sanari corpus ut ægrum. Et pariter *mente* sanari corpus inani V.
mente) mentem 1. 2.
475 *Cur*, *hominem*) cor hominum K. P.
Vini) viri P. vini P. *in notis*.
476 *Diditus*) deditus K.
478 *Madet*) manet K.
481 *Vini*) viri P.
486 *Quinetiam*) Quando etiam K.
Subita) subito K. L. P.
489 *Desipit*) dissipit K.
490 *Inconstanter*) Incunctanter D.
491 *Quia*) qua K.
492 *Spumans ut*) spumant ut D. spumantes ut in A. B. spumans in K. spumanti ut in c. K. P. spumantes æquore C. E. I. L. *Gass*.
493 *Validis*) ac validis D. ut L. *Gass*.
Fervișcit) fervișcunt A. B. L. fervescunt C. D. E. I. K. P. V. *Gass*.
Unda) undæ A. B. C. D. E. I. L. P. V. *Gass*.
496 *Ejiciuntur*) Eliciuntur C. E. P. 1. 2.
497 Deest I. delendum censent Cr. L.

498 *Quia*) cum A. marg. c. P.
500 *Distracta*) districta K.
501 *Se flexit*) reflexit C. E. K. P. 1. 2. deflexit K.
502 *Ater*) acer K. 1. 2.
503 *Talipedans*) vacillans A. B. C. E. P. V. 1. 2. Tumque vacillans id quasi vas quoddam esse videtur P. *in not.*
506 *Jactetur -- laboret*) Jactentur -- laborent A. B. C. E. P. 1. 2.
507 *Eamdem*) eadem A. B. C. E. P. 1. 2.
511 *Mentem*) vitam *Quidam*.
513 *Aliud*) aliquid A. B. C. E. L.
Illûm) hilum c. K. P. 1. 2.
514 *Et insit*) & ipsum C. E. is ipsum P.
516 *Tribui*) metui K. minui P. *in not.*
517 *Defluere*) diffluere E. P.
524 *Refutatu*) refutatur P. 1. 2.
525 *Cernimus ire*) cernis obire C. E.
526 *Deperdere*) dispergere. disperdere A. marg.
530 *Atqui*) atque A. B. c. D. E. K. P.
Anime) animi A. marg. animi hæc E. animo c. K. animo hæc P.
534 *Ideo*) adeo A. B. c. I. P.
544 *An contractis in se partibus*) An contracta suis e partibus A. B. C. E. I. P. 1. 2. *Nonius*.
Obbrutescat) quædam exempll. *obputrescat*, *not.* P.
551 *Nequeant*) nequeunt A. B. C. E. P. 1. 2.
552 *Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali*) hunc spurium esse ajunt L. *Creech. Gass.* Secta etenim parvo *vincuntur* tempore tabi V. linguntur 1. 2. liquuntur A. marg. V. *Creech.* tabi Cr.
555 *Potis es*) potius C. P. 1. 2.
Conjunctius) connexius A. B. connectius a. I.
556 *Connexus*) connexu C. E. P. V.
Corpori) corpus B. C. E. P. V.

557 *Vi-*

557 *Vivata*) vasta potestas K. animo innata, quoddam exemplar *Pii*.

562 *Avolsus*) avolsis A. B. C. P.
Radicitus) radicibus A. B. C. D. E. I. P.

564 *Videntur*) videtur E. P.

565 *Mistim*) mixti K. 1. 2.

568 *Moventur*) movebunt C. E. P.

570 *Haud*) haut 3. at 1. ut V. 2.
Moveri) movere E. P. 1. 2.

572 *Animans erit*) atque animum ferit aër K. animum ferat aer c. P. animam ferit 1. 2. animis erit C. animus B.
Si) sic P. 1. 2. se K.
In eo) in eos A. B. C. F. P.

574 *In nervis*) in venis A. B. c. I. P.

578 *Animam*) animæ A. marg.

581 *Ex imo*) ea imo K.

583 *Putre*) pute ruina A. marg. c. P.

585 *Manantque per artus*) manant animæque K.

589 *Esse sibi*) isse sibi A.

593 Deest C. E.

594 Hunc spurium esse ajunt A. L. & *Creech.*

595 Delet B. rejiciunt A. L.
Corpore deest V. 2.

596 *Est*, *animo*) aut animo A. marg. c. P.
Perhibetur) perhibere K. perhiberet c. P. sincerior lectio *cum perhibetur* P. *in not.*

598 *Vires*) vitæ, ut *Quidam*.

600 *Collabefiunt*) conlabascunt A. B. I. conlabescunt P.

602 *Prodita*) perdita P.

604 *Omnem possit*) omne incolumis durare D. L. omne possit P. omne ut possit C. K. M. P. *in not.* ævum omne *Gass.*

608 *Succedere*) accedere A. marg. P.

612 *Non jam*) non tam E. P. 1. non tamen 2.

614 Deest

614 Deest 1. 2.
615 Deest 2.
616 *Sed unis*) sed imis c. P.
617 *Omnis inhæret*) omnibus hæret A. C. E. P. 1. 2. omnis hæret a. B. omne ibus hæret V.
619 *Quidquid*) quicquam C. E. P.
620 Hunc & sequentem delent L. *Gass.*
Pro totis artubus) de totis c. P. per totis 1. 2. multimodis dispertitum artubus esse V.
622 Deest *in* A. B. C. E. P.
623 *Gignier*) gignitur K.
626 *Quinque* (*ut opinor*) certe, ut opinor A. B. I. quando ut c. P.
628 *Vagare*) vagari A.B.D. vocari C.E.K. vocare c.P.1.
631 *Ipsa*) ipsi P.
Anima) animæ Cr. P. *in not.*
Nec aures) neque auris *Salmasius*.
633 *Absque anima per se*) Auditum per se A. B. C. E. I. P. V. *Salmas.* Hunc delet *Creech.* Hujus explicandi gratia tres sequentes subjungunt F. L.
Nec sensus ipsi seorsum consistere possunt
Naribus, atque manu, atque oculis, atque auribus, atque
Lingua: nec per se possunt sentire nec esse.
635 *Totum*) toto 1. 2.
639 *Discissa*) discisa 2.
640 *Partes in ullas*) partem in ullam P.
643 *Calenteis*) cadenteis c. P. quidam codd. *cadentum*. quidam *calentes* P. *in not.*
645 *Abscissum*) abscisum K. 1. 2.
Cum mens tamen, atque) quando mens atque P.
646 *Mobilitate*) scribendum *nobilitate* P. *in not.*
647 *Simul, in pugnæ*) similis pugnæ P.
Quod) cui P.
648 *Cum*) nam reliquo K.

648 Po-

648 *Petissit*) capessit K. petessit D. E. petescat P.
653 *Propter*) prope jam P. quid. codd. *propere* P. *in not.*
654 *Abscissum*) abscisum 1. 2.
657 *Minantis*) minanti K. minacem C. E.
658 *Serpentis caudam*) serpentē & caudæ C. E. cauda K.
Utrimque) utrunque C. P.
660 *Cernes amcisa*) cernas ancisa A. B. prisci codd. *ancisa* P. *in not.* cernes incisa A. marg. C. P.
661 *Tortari*) quidam codd. *tornari* P. *in not.*
672 Post hunc versum legitur 678. E.
674 *Mutata*) vitiata A. B. c. D. I. P.
675 *Omnis ut*) Omnium A. B. c. P.
676 *Id ab leto*) opinor, ab ea, leto B. ea ab A. I. L.
679 *Perfecto*) jam imperfecto I.
Corpore) tempore nobis *Gass.*
681 *Inimus*) lumen adimus A. B. D. I.
682 *Haud*) aut P.
Uti cum) ut hic cum *Quidam.*
685 Hunc nothum censent L. *Gass.* nec adamat *Creech.*
Affluat) affluit K.
691 *Connexa est*) connexæ P.
694 *Oppressus sub dente e frugibus*) expressus subito de frugibus Cr. subitis e frugibus A. B. C. E. I. P. subitis affractibus F. subito de D. *Gass.*
696 *Et salvas*) & solas A. marg. c. P. quiddam codd. *salvas* P. *in not.*
698 *Extrinsecus*) intrinsecus B. I.
700 *Quæque*) quique magis K. 1. 2. cuique V. nempe F.
705 *Quamvis integra recens in*) quamvis est integra re te 'st K.
706 *In manando*) emanando K.
707 *Diduntur*) duiduntur K.
708 *Hæc animi natura creatur*) hæc animantur atque creantur K.
710 *Peritat*) periit C. D. E. 1. 2. parita B.

717 *Sin-*

717 *Sinceris membris*) sincera ex membris F.
719 *Cadavera*) cadavere A. B. P.
Rancenti) renuenti *Gass.*
Viscere) vicere K. vivere c. P. Sunt qui scribunt: Unde cadavere jamque recenti vivere vermes Spirantes P. *in not.*
720 *Animantum*) animarum *Gass.*
Copia) corpora tanta c.
723 *Privas in corpora*) privas si corpore P.
728 *Ubi sunt*) ubi sint A. B. C. D. L. P.
729 *An jam*) an quasi corporibus C. E. P. V.
731 *Suppeditat*) suppeditant P.
732 *Volitant*) evolitant P.
733 *Adfine*) & fine A. C. E. P.
734 *Contage*) contagi D. L. contagia E. M. P.
736 *Quod*) quom subeant L. cum A. B. C. E. P.
738 *Tamen est ut jam*) tamen ut qui jam A. tamen est qui jam a. B. I. tamen ut qui cum perfectis C. P. V. tamen est, quasi cur perfectis E. prisc. exempll. *Pii.*
740 *Neque consensu*) ne cum sensu contagia fiant E.
742 *Dolus volpibus*) vulpes dolus? C. E. P.
743 *Patrius*) patruus, *i. e.* magnus & gravis, qualis nepotibus a patruis oritur K.
745 *Ingenerascunt*, *inque genuntur*) generascunt, ingenioque A. B. C. E. P. ingenioque D.
747 *Toto*) corpore quoque? C. E. P. 1. *Creech.*
758 & 759. delet *Creech.*
761 *Quæram*) quæres? A. marg. C. E. quæ res P.
763 *Quam fortis equi vis*) quam doctus equus sit c. P.
765 *Toto*) corpore. quoque A. B. C. Cr. D. E. I. P.
767 *Confugient*) confingent A. B. c. I. P. non fugient D. L. *Creech. Gass.*
Fit) sit P.
771 Hunc quidam codd. non agnoscunt.
773 *Senectis*) senectæ? A. marg. senectus? c. P. Non desunt

desunt qui *senectis* adjective scribunt P. *not.*
775 *Et domus*) an domus P.
776 *Sunt immortali*) sunt jam immortali a. B. P. sunt jam mortali A. marg. K.
779 *Et spectare*) Expectare K.
780 *Præproperanter*) certareque eas properanter c. P.
788 *Quidquid*) quicquam C. P.
791 *Hoc si*) quod si K.
793 *Posset ; & innasci*) posset enim nasci K.
794 *In eodem homine, atque in eodem vase*) in toto homine, aqua ut in toto vase F.
Maneret) manere P. V. 1. maneri 2.
799 *Periisse*) periitve P. *in not.*
801 *Mortale*) mortalem P.
Una) unam P.
803 *Desipere est*) dispar est K. disiperest P.
806 Rubrica notatur 1. deest 2.
Sævas) salvas tolerare c. P. prisca exempll. *sævas* P. *in not.*
809 *Arctas*) artus K. P.
810 *Parteis ; ut materiaï*) partus P. partes *in not.* P. partus;aut materiæ cum K. -- sed materiæ cum *Vet. cod.* -- aut materiaï C. materiæ ceu, prisc. exempll. P.
814 *Fungitur*) frangitur C. E. figitur c. P.
818 *Diffugiat*) diffugiant A. B. D. P.
821 *Quoniam admistum est in rebus*) quoniam est admistum rebus P.
822 *Nec tamen*) re tamen P.
824 *Proruere*) corruere A. B. C. E. I. P.
828 *Perire*) teneri A. marg. c. P.
831 Post hunc collocant versum 835. C. E.
Letalibus) vitalibus C. E. K. P. V.
832 Hunc versum sequenti postponit K.
Aliena salutis) aliena salute K. plena salutis M. P. ablata *Gass.*

834 *Quid*

834 *Quid noceant*) qui noceat C. qui noceant P. quid noceat E.

836 *Præter enim quam quod*) præter enim quod tum D. *Morbis tum corporis ægrit*) morbi eſt, cum corpori ægre eſt A. B. D. morbis cum corporis ægri K. cum corpus ægrotat P. morbi eſt, cum corpus ægrotat C. E. I.

838 *Metu*) metum K.

839 *Admiſſa annis*) male admiſſis peccata K. V. anis peccata B. malis E. P.

847 *Altis auris*) altas oras K. oris A. B.

848 *Fuit ſub utrorum regna*) fueret. utrorum ad regna A. B. fuêre, utrorum ad regna C. E. P. V. 1. 2. cadenda K.

851 *Diſcidium*). Diſtigium K.
Quibus e ſumus) quibus hæſimus C. E. P. Hunc verſum adulterinum appellat A. marg. Poſt hunc inſeritur: Nam ſi materiam noſtram conlegerit ætas C.

853 *Movere*) monere B.

856 *Diſtracta*) detracta K.

857 *Hoc ad nos*) eſt ad K. P.
Cœtu) coitu A. B. C. E. comptu c. K. P.

861 *Lumina*) lumine K.

862 *Quoque*) quod factum V. 1. 2.

863 *Repetentia*) retinetia A. B. c. I. P. repentia C. E. K. 1. *Noſtra*) noſtri A. B. I. noſtris K. 1. 2. nobis c. P.

864 *Et nunc*) te nunc 1. 2. Enunc V.

865 *Afficit*) adfigit K. effugit *Alius*. affligit *Alter*.

871 *Deprendere*) reprehendere A. B. L. P.

872 *Vageque*) vagæque C. P.

874 *Miſere quoi forte ægreque futurum eſt*) cum forte C. D. E. miſer & qui 'ſt forte. ægreque futurus P. quidam ſcribunt ægerque *in not.* P. miſere eſt 1. 2. ſi forte V.

875 *Cum male*) cui male C. E. P. V. 1. 2.
876 *At quoniam*) id quoniam C. P. V. 1. 2.
Im,prohibetque) id prohibetque C. D. E. M. esseque prohibet V. *Salm.* esse probatum K. esse perinde c. P.
878 *Eadem, in quibus & nunc nos sumus*) eadem quibus e nunc A. B. I. 1. 2. eadem quibus ægri nos sumus M. eadem quibus ægri nunc sumus C. D. E. eadem quibus & nunc nos sumus c. P.
881 *An nullo fuerit jam*) a nullo fuerit qui tempore K. ullo 1. 2.
882 *Cui*) cum immortalis C. E. P. V. 1. 2. 3.
883 *Miserarier*) indignarier ipsum C. D. E. I. L. *Gass.*
884 *Ut aut putrescat*) aut ut puti corpore V. 1. 2. putrescat A. B. C. D. E. L. putrescas K.
885 *Aut flammis interfiat, malisve*) Aut interfiat morsu malisve *Creech.* prisca exempll. P. Aut malis interfiat is malisve ferarum P. *in not.*
886 *Non sincerum*) nos incertum sonere K.
889 *Et inde*) & unde K. abunde C. E. L. quid. codd. P. & inde c.
890 *Eicit*) icit C. E. P.
891 *Inscius*) ipsius ipse A. marg. C. P.
892 *Vivus enim*) Unus enim C. P.
894 *Vindicat*) vindicit A. B. dividit C. E. P. V. *Creech.* vidit illum 2. illim 1.
895 *Et illud*) & illum C. E. & hilum c. P.
899 *Qui*) cui K.
900 *Jacentem ; nec*) jacenter, se K. se lacerari c. P.
904 *Melle*) molle situm c. mole P.
906 *Obtritum pondere terræ*) obrutum K. 1. 2. *fidelissimi codd.* obtritum pondere cratis P. *in not.* vid. Plaut. in Pœn. Tacit. Hist. lib. 2. cap. 21. Livium lib. 4.
907 *At jam*) Am jam V. 1. vam jam 2. at tua, quid. codd. P.
910 *Factis tibi fortibus esse*) tuisque: factis florentibus esse

esse B. C. E. I. fatis c. P. factis tis fortibus esse cuiquam V. facti florentibus esse tuisque 1. 2. esse tuis A. B. tuisque K.

911 *Præsidio*) Præsidium C. E. K. P. 1. 2.
Miser! o miser!) misero misere ajunt A. B. C. E. I. 1. 2. misero miser, ajunt A. marg. miser! o miser c.

914 *Rerum super insidet*) desideriũ rerũ superinsidet una A. B. C. D. E. I. P. 1. 2. *Gass.* insidet rerũ insuper *Creech.*

915 *Quod*) quo K.

917 *Leto*) lecto sopitus C. scribe *lecto*, *i. e.* insomnis P. *in not.* leto c. lætu K.

918 Rubrica notatur V. 1. deest 2.
Privatus) privatque K.

820 *Deflebimus*) deflevimus K.

922 *Ab hoc*) ob hoc A. marg. Cr. P.

925 *Hoc*) hæc P.

927 *Fructus*) fluctus K.
Homullis) homulli F.

928 *Jam fuerit*) Jam fuerint Cr.

930 *Torreat*) torrat C. E. P. terra L. *Gass.* codd. P. *in not.*

931 *Aliæ*) alia C. E.
Rei) res C. E. L.

932 *Requirit*) requiret C. P. 1. 2.

934 Hunc versum sequenti subjicit *Salmasius*.
Esse soporem) esse suprema *Salm.*
Per nos) nobis P. *in not.*

935 *Adtigit*) attigit E. M. adigit A. B. adficit D. adlicit *Turnebus*.

936 *Illa*) ulla P.

938 *Quin*) Quum K. P.
Conligit) contigit ipse D.

939 *Putandum*) Putandumst P.

941 *Disjectus*) dislectus K.

942 *Leto*) lecto *Quidam*.

943 *Quem semel*) quam simul K. *i. e.* simul ac,

946 *Tantopere est*) tantopere mortalis D.
948 *Nam si grata fuit*) Nam grata fluxit tibi P. Num gratis fluxit P. *not.*
953 *Fructus*) functus E. P.
954 *Offensu est*) offensost C. E. P.
955 *Ingratum occidat*) & integratum E. accidat P.
956 *Non*) Nec *Creech.* Nunc P. Non D. E.
Facis) jacis E. K.
961 *Pergas*) perges E. P.
962 Rubrica notatur V. 1. deest 2. sed injuste inquit *Creech.*
963 *Respondeamus*) respondemus A. B. C. D. E. P. 2.
Nisi) si K. P.
964 *Naturam*) Natura P. Naturæ P. *not.*
966 *Non*) Num P.
967 *Barathro*) barde, & A. B. D. P. bande e. barathre V.
969 *Perfructus*) perfunctus P.
Marces) merces K. mæres *Alter*. martes *Vet.Cod.*
974 *Mitte*) amitte K.
979 *Quidquam*) quisquam C. E. 2.
Decidit) deditur A. B. C. D. E. P.
982 *Ante hæc*) antehac L.
Quam nunc) quam tunc C. quam tum P. tu D. E. K. te M.
983 *Desistet*) desistat K. decessit D.
991 *Atque*) Atqui E. M.
Ea nimirum, quæcumque) animarum etiam quæcũque Acheronte E. P. Atque ea nimirum P. *in not.*
996 *Quemcumque*) quem cuique E. P. V.
998 *Nec, quod*) Nec quoi A. B. Nec qui C. P.
999 *Poterunt*) possent A. B. D. I. possunt K. M. 1. 2.
1001 *Dispensis*) dispersis A. B. C. D. E. I. P. 1. 2. distentis *Alii*.
1007 *Cuppedine*) torpedine A. B. C. P. turpedine E.

1010 *Tri-*

1010 *Tristisque*) tristique K.
1011 *Quod*) quid K.
1012 *In eo*) atque adeo A. marg.
Sufferre) perferre *Alii*.
1014 *A summo*) e summo A. marg. P.
1016 *Deinde*) deinque P.
1024 *Egenus*) lucis egestas V.
1026 *Hæc neque*) Qui neque A. marg. P.
1028 *Luela*) numella c. numela P. vide Varron. l. 2. de re rustica, Columellæ l. 7. Plaut. in Asinaria.
1029 *Jactus deorsum*) jactus eorum C. E. P. 1. 2. deosum K.
1031 *Absunt, at*) absumat V. 2.
Facti) factis K.
1034 *Quæ sit*) qui sit P.
1036 *Hinc*) Hic P. 2.
1038 *Sis*) suis oculis D. sic E. M. P. sis *pro* suis P. *in not.* sic etiam solis bonus Ancus E.
1044 *Super ire*) supetire A. B. V. superare C. E. P.
1045 *Aquis insultans*) equis insultans A. B. E. P.
1048 *Infimus*) improbus P.
1050 *Unus*) avus Homerus. D.
1053 *Memorem*) memores A. B. C. E. P.
1054 *Obtulit ipse*) obtulit. Ipse *Wall.* bene V.
1057 *Præstinxit*) Præstrinxit I. *Gass.* Restrinxit C. E. P. Restinxit K.
Ætherius) aërius sol c. P.
1065 *Animo*) animi *Creech.* animo C. E. P.
1066 *Videntur*) videre c. P.
1068 *Et quibus*) E quibus D. E.
Cognoscere) quoque noscere E.
1074 *Revertit*) quid. codd. reventat P. *in notis*.
1076 Deest D. I. deest *hic* P.
1081 *At, quem*) quod scilicet C. D. E. M. P. ad quod? *Quidam* legunt P. *in not.*

1082 *Ingratis*) ingratius C. E.
Angit) hæret & odit K. 1. 2. invitus adhæret & odit P.
1084 *Bene*) bonę P.
1086 *Non unius*) velut unius c. P.
1088 *Manenda*) manendo C. E. P.
1091 *Certa quidem*) Certę equidem B. C.
1098 *Vehat*) ferat ætas *Quidam*.
Posteraque) posteaque P. legendum *postera* P. *not.*
1101 *Delibrare*) delibare A. B. C. E. *Creech.* delibrare c. deliberare 2. sunt qui *delibrare* pro *deliberare* positum contendunt P. *not.*
1102 *Quo -- morte*) Quid -- forte perempti C. E. P.
1103 *Quotvis*) quodvis D. ducere K. 2.

VARIÆ LECTIONES IN LUCRETII

LIBRO IV.

8 *PAngo*) pando P.
9 *Contingens*) continguens A.
Lepore) liquore A. marg.
11 *Nam veluti*) Sed veluti D.
17 *Tali tactu*) talia tactu E. P. facto recreata A. B. D. I. tactu A. marg.
19 *Retroque*) tractata, ideoque c. P.
24 *Percipis*) perspicis *Creech.* percipis C.
25 *Persentis*) præsentis A. B. C. L. P. persentis c. al. codd. *Pii*.
26 27. 28. 29. desunt P. inseruntur tamen ad 51. versum P.
28 *Æterno*) alterno P.

29 *Pos-*

29 *Possint*) possit P.
31 *Comta*) côpta F.
36 *Derepta*) Direptæ P.
Ultro citroque) ultroque citroque A. B.
45 *Dederunt*) dederint L. P.
46 *Effigias*) effigies E. P
47 *Corpore*) cortice A. B. E. I. P. *Gass.*
48 *Membrana*) membranæ C.E.P.
51 *Corde*) cordi D.
Inserendi 26. 27. 28. 29. 33. 34. 35. 48. 49. 50. P.
53 *Salute*) solutæ c. E. P.
56 *Veteres*) cum teretes A. marg. c. P. V. 1.
Æstate) ætate V. 1.
61 *Hæc quoniam*) Quæ quoniam C. E. L. V.
62 *Earum*) corpore rerum C. E. P.
64 *Hiscendi est*) ostendi est A. B. E.
Ita vers. 102.
Iscendi 1. 2.
Ostendit nulla C. ita vers. 102. P.
66 *Ordine eodem*) ordine rerum A. marg. c. P. prisci codd. *eodem* P. *in not.* eorum V.
67 *Veterem & formæ*). fuerint, & con formæ A. B. solitam & formæ servare E. P. & formæ servare V.
69 *Et sunt*) ut sunt P. ut sunt prima, sub - - quid. codd. *Pii*.
70 *Num certe jaci, atque emergere*) Nam jacier certe *Gass.* certe jacier ac tergeri multa A. B. I. jacere ac invergi multa K. jacere ac jaculatri C. E. P. jacere atque esciri V. jacere ac vergiri 2.
71 *Penitusque*) penitus ceu diximus C.
73 *Russaque*) rufaque C. E. P.
74 *Ferrugina*) ferruginea A. B.
75 *Fluitant*) fluitant A. B. pendent D. E. P.
Trementia flutant) tenentia circum, quid. codd. P.
76 *Consessum*) concessum *Gass.*

77 *Scenaï*) Scenalem P.
79 *Inclusa*) in claustra P. V. 1. potes cum prisc. exempll. legere *inclusa* P. *not.*
80 *Hæc*) hic P.
81 *Conrepta*) concepta luce A. marg. C. E. P.
82 *Ceu corpore*) cum corpore *Creech.* ceu corpore E. P.
85 *Certa*) vestigia cæca c. P.
89 *Diffusæ rebus*) a rebus D. e rebus *Quidam.* e deest P.
90 *Intrinsecus*) extrinsecus E. P.
92 *Coortæ*) coorta C. E. P.
99 *Esse in imaginibus*) ex imaginibus A. 1. 2. Esse imaginibus a. Esse & imaginibus M.
Missis) mistis D.
Eorum) earum *Gass.*
101 Deest A. B.
Multæ) multas c. P.
102 *Hiscendi est*) ostendi est A. B. iscendi est 1. 2. ostendit P.
103 *Consimilesque*) dissimilesque C. E. P. 2.
104 *Effigiæ*) Effigies C. E.
106 *Rejectæ*) Rejecta B. E.
115 *Tantula*, *eorum*) tantula, ut horum C. E.
116 *Nulla ut possit*) nulla possit E. possit ut C.
117 *Horum*) Harum a. B.
120 *Anima*) animæ *Gass.*
123 *Acrem*, *panaces*) acris panace P. sunt qui *panacea* scribunt, sed scribendum *acrem*, *panaces*, P. *in not.*
125 *Horum*) Quorum C. P. V.
Ciebis) forte duobus A. marg. 1. 2. movebis C. E. M. P. revolvas V.
126 *Quam primum noscas*) Quin potis es noscas 1. Quin potius 2. Jam pote sis noscas I. V.
Vagare) vagari A. B. C. Ita vers. 130. P.
128 *Nemo est*) non est A. marg. P.
129 *Neque eam*) neque enim P.

133 In-

133 Insere 137. 138. P.
134 Insere 139. 140. 141. 142. 143. P. hic post versum 138. inferitur C.
135 Hic & sequens collocantur post 143. C. E.
136 *Ora*) oras c. P. malit legere *ora* P. *in not.*
137 *In alto*) in altum P.
Duo versus desunt E.
138 Post hunc inferitur vers. 134. C. huic versui 143. subjungit *Gass.* *Creech.*
Violare) violasse P.
139 *Mulcenteis*) mulgentes A. B. D. I. mulgentes motum A. B. mulcentes: magnorum sæpe C. E. P. mulcantes *Quidam*. *i. e.* verberantes.
141 *Magni montes*) montes magnos P.
143 Post hunc inferuntur versus 135. 136. C. P. hunc versui 138. subjungunt *Creech. Gass.*
Bellua nimbos) nubila nimbos *Gass.*
144 *Genantur*) gerantur C. item vers. 155. A. B. D. I. P. 1. 2.
146 *Quidquid*) quicquam P. prisc. cod. quidquid P. *in not.*
147 *Jaculentur*) jaculetur C. P.
148 *Sed in aspera*) ubi aspera B. C. D. E. I. P. 1. 2.
149 *Materiem ut ligni*) materiam ligni D. E. I. 1. 2.
152 *Accidit*) occidit A. B. c. P. accidit M. accidet D. E.
153 *Possit*) possunt C. P.
154 *Lævor*) levior P.
155 *Genantur*) gerantur c. A. B. D. I. P. redundent C. E. V. 1. 2.
159 *Texturas*) Exturas *Meursius*. deest *tenueis* E.
160 *Genuntur*) geruntur A. B. D. E. I. P. V.
161 *Celer his*) celeris rebus c. P. *Quidam* legunt *celer his* P. *in notis*.
162 *Et quasi*) Et ceu C. E.
164 *Item*) idem P.
167 *Queiscumque obvertimus oris*) quoicunque obvertimus

mus oræ, *vel* quamcunque obvertimus oram L. quodcunque A. B. K. quocunque c. E. P. V. 1. obvertimus, illuc A. obvertimus oris a. K. 1. illud C. E. P. omnis V.

168 *Res ibi*) res tibi A. I.

170 *Fœde*) sæpe *Gassen.*

171 *Uti tenebras*) uti in tenebras I.

Acheronta reatis) Acheronte retecto c. P. reamur C. E. M.

179 *Ut spatio brevis hora*) spatio ut brevis ora C. P. *prisci codd.* brevis aura P. *in not.*

Teratur) feratur P. 1. 2.

180 *In quemcumque locum*) quem quæque locum A. B. C. D. E. I. M. *Creech.*

Numine tendunt) momine tendit C. E. numine c. tendit P. scribit *momine* P. *in not.*

183 *Dispersus*) dispersis C.

185 *Factas*) stanteis, celeres c. P.

188 *Truduntur*) cuduntur A. B. C. E. I. P. 1. 2.

193 *Immemorabile*) prisci codd. innumerabile P. *in not.*

194 *Parvola caussa*) plurima causa F.

195 *Atque propellat*) & propellat P. *in not.*

Est, procul) Et satis C. E. codd. P. Quod superest, ubi tam volucri levitate ferantur, P. procul c.

200 *Ex alto in terras*) Altoque foras mittuntur c. P. V. *Creech.* ex alto in terras, prisci codd. *Pii.*

204 *Supera est*) superest C. E. P.

205 *Jam prima fronte*) igitur in prima fronte I. jam prima fronte C. E. P.

208 *Multiplexque*) Multiplicisque A. B. I. P. multiplexque M.

209 *Pervolgant*) promulgant I.

210 *Specimen verum*) Speciem veri P. corrige *specimen veri* P. *in not.*

212 *Sub divo*) sub dio c.

215 *Tem-*

215 *Tempore*) temporis C. E. nonnulla exempll. *Pii*.
216 *Ad terrarum accidat*) in terrarum incidat C. E. accidit P.
217 *Mitti hæc*) minima hæc A. B. C. E. I. prisca exempll. *Pii*. mira hæc c. P.
219 *Fluunt*) fluant D. E. P.
Odores) rebus oborto L. M. *aborto* sunt qui scribunt P. *in not.*
222 *Auras*) aures A. B. D. *Creech.*
230 *Et sentire sonorem*) exaudire sonorem L. vetus *sonare* A. B. c. P.
247 *Protrudit*) procudit A. B. E. item vers. 281. P.
249 *Omnis*) omneis L.
250 *Perterget*) præterget c. P.
255 *Summe celeri*) summa & celeri c. P.
256 *Quale sit*) Quale fit I. Quali' fit *Creech.*
259 *Perspiciantur*) percipiantur I.
261 *Privam*) primam E. L. P.
263 *Unversum*) univorsum A. B. universum D. E. invorsum c. P. sunt qui scribunt *unversum* P. *in not.*
264 *Aliquæ*) aliqua A. B. C. D. E. K. *Gass.* aliquas P. sunt qui scribunt *aliqua* P. *in not.*
271 *Remmota*) remota A. B. D. ita vers. 289. semota C. E. ita vers. 289.
274 *Foris*) foras P.
275 *Is quoque enim*) Ipse etenim A. B. P. Ipso etenim I.
Sit) fit A. B. C. E. F. L. P. *Creech.*
276 *Enim est, citra*) enim citra E. P. V.
Postes) positus *Gass.*
Qui cernitur) quam cernitur A. concernitur P. cum c. I. tum V.
278 *Perterget*) pertinget & C. E. P. 1. perteget 2. 3.
281 *Protrudit*) pertrudit D. procudit P.
284 *Ubi speculum*) in speculum P.
285 *Continuo a nobis in id hæc*) Continuo, hæc in id, a no-

a nobis quæ A. B. D. in eum quæ C. E. P. V.

289 *Remmota*) femota P. 3.

290 Hos tres delendos cenfent L. *Creech.*
Mirarier eft par) mirari par eft B. C. D. E. P. *prifca exempll.* miratier eft par P. *not.*

291 *Quæ*) qui C. P.

292 *Aëribus*) Aciebus A. marg. c. P. corrigit *Aëribus* P. *in not.*
Utroque) utrimque A. utrâque a. B. utrinque c. M. P.

294 *Fit ut in*) fit uti læva *Muretus*.

298 *Cretea perfona*) Cerea perfona C. Cretæ perfonam c. P. Creteam perfonam, Creffam perfonam L. probat. *Pilæve, trabive*) quidã legunt *palove. trabive* P. *in not.*

299 *Rectam fi fronte*) *Quidam* legunt -- *forte* Cr.

300 *Ipfa*) ipfam D.

301 *Oculus*) oculos *Quidam*.

302 *Sit*) fit P.

303 Defunt ufque ad 325. P. omittuntur hoc loco 22. verfus, quorum 16. poft 353. inferuntur; reliqui fex poft 364. C. E.

304 *Sexve*) fex ut A. B. P.

305 *Latebunt*) latebit 1. 2.

306 *Torte*) forte D.

311 *Inde retrorfum reddit fe*) Indeque retrorfum redit, & C. P. retroverfum redit, & V. retrorfum redit, & E. K. 2. retrorfum reddit, & A. B. Inde retro rurfum redit 1.

322 *Nequeunt*) nequeant P.
Illinc) illuc fimulacra L. emendat.
Reverti) remitti *Gaffend.*

426 *Tendere*) cernere A. B.

333 *Lurida*) Lutea ex Varrone P. *in notis*.

334 *Luroris*) lutoris P. *in not.*

337 *Pingunt*) tingunt *Gaff.*

340 *Init*) iniit P.

340 *Pof-*

340 *Possedit*) possidit A. B. I.
346 *Obsederat*) obsiderat D.
347 *Simulacra adaperta*) quidam simulacra c. quædam simulacra P.
348 *Videamus*) Inferas a vers. 303. ad vers. 325. P.
349 *In tenebris a luce*) e luce A. B. L. e tenebris in luce P.
353 *Conjecta*) conlecta A. contecta B. L.
Post hunc inseritur v.303. cum 15. sequentibus C. E.
358 *Per labitur*) allabitur A. illabitur C. E. P. *in not.* adlabitur D. delabitur P.
260 *Eum*) cum P.
361 *Hinc*) Hæc P.
362 *Quasi tornata ut*) quasi ut ad tornum A. B. C. E. I. turrim c. P.
364 Post hunc inseritur v.319. cum 5. sequentibus C. E.
366 *Gestumque*) gressumque E. corrigit.
367 *Credas*) credis P. recte *in not.* P. reponit *credas*.
368 *Gestusque sequentem*) gestumque frequentem c. gressumque frequentem P.
372 *Quacumque*) quæcumque I. P.
374 *Videatur*) videantur I.
377 *In ignem lana*) carmine lana B. agmine V. in agmine P. *in not.* margine E. P.
378 *Et spoliatur*) expoliatur P.
379 *Abluit*) adluit 1. 2.
380 *Hic*) hoc P.
382 *Lumina*) lumine P.
383 *Num transeat*) unum transeat I.
387 *Adfingere*) effingere P. affingere P. *in not.*
389 *Quæ*) Hæc P. Quæ *not.* P.
393 *At adsiduo in sunt*) & assiduo sunt D. E. P. assiduo sunt A. B. 1. 2.
397 *Indicat*) judicat P.
399 *Inter quos*) inter aquas c. P.

400 *Ii-*

400 *Iidem Apparent ; & longe divolsi licet*) deest L. P. 1. 2.
404 *Desierunt*) Desierint P.
408 *Tibi tum*) ubi cum P.
413 *Ætheriis*) æternis ingentibus c.
416 *Conlectus*) conjectus C. E. 2. prisc. cod. P. commistus c. commictus P.
417 *Inter sistit*) intersistit E. P.
420 *Ut* deest 1. 2.
Videre &) videre C. E. L. P.
421 Spurium censet L. rubrica notatur V. 1.
Mirando) mirande A. B. 1. mirādæ 2. mirandi *Quid.*
Cælo) cæli *Quidam*. pacto F.
422 *Ubi in medio*) ubi medio C. E.
Obhæsit) adhæsit C. E. P.
426 *Quocumque*) quacunque D.
427 *Adsimili*) hac simili c. P.
429 *In perpetuum*) imperpetuum P.
430 *Longa*) Longe a. B. D. I.
435 *Condere*) tendere P.
436 *Ubi*) ibi P.
437 *Ne*) Nec P.
438 *Clauda*) clausa c. P. ponto clauda *Creech.*
439 *Aplustris*) plaustris I.
441 *Superne guberna*) superne gubernacla C. E. superna gubernat c. P.
442 *Quæ*) Qua A. marg.
444 *Reflexa prope in*) Et flexa prope jam P.
Fluitare) volitare D.
447 *Nubeis*) nimbos, atque A. B. E. I. P.
448 *Quam quo*) ac vera ratione V. 1. atque vera 2.
450 *Pressit eum*) Pressit, cum quodam A. B. P.
Uti) ut P.
452 *Florentia*) flagrantia C. E.
458 *Et*) ut P.
460 *Conclusoque*) Conclusique A. marg.

461 *Mu-*

461 *Mutare*) Nutare *Quidam*. mutare c. P.
466 *Nequidquam*) Ne quidquam B.
469 Hos duos ὀβελίζει L.
Egregius) egregius est D. ægrius est Cr. V.
Secernere) discernere A. est cernere c. P.
470 *Addit*) abdit A. c. D. P. 2. addit A. marg. *Creech.* V. 1.
472 *Quom se*) qui se D. *Creech.* quo L. P. cum I. quod *Quidam*.
473 *Hunc*) Nunc c. P. hos duos versus suspectos habet L.
Mittam contendere caussam) quidnam contendere curem? L.
474 *Instituit vestigia retro*) instatuit K. 1. 2. insistit *Gass.* sese K. V. 1. esse 2. suso V. *i. e.* sursum.
475 *Hoc quoque uti concedam*) hunc quoque ubi *Gass.*
At id) ad id E.
481 *Neque sensus*) sensibus posse A. B. I. sensu posse P.
486 *Eos contra*) nos contra c. P.
490 *Oculive*) oculique D. oculi atque P.
493 Deest P.
494 *Id molle, aut durum; gelidum*) Id, quod molle sit, & gelidum C. E. egelidum c. Et quod molle sit egelidum P.
496 *Sunt*) sint E.
498 *Nascuntur*) Nascantur 1. 2.
506 *Mendose*) mendosæ P.
507 *Quæquam*) quæque A. B. *Gass.* quoquam C. D. E. 1. 2.
515 Deest A. B. P.
519 *Obstipa*) obstita *Festus*.
520 *Absona*) obsona c. P.
523 *Sic igitur*) Sic etiam *Quidam*.
524 *Sit*) fit *ita Quidam*.
530 *Possunt*) possint E. P.
531 *Preterradit enim*) Præterea radit vox c. K. P. V. 1.

Pro-

Propterea radit V. 2.

532 *Foras*) foris A.

533 *Coorta*) coarcta c. P. ita verf. 629.

535 *Expletis -- oris*) ex pletis -- auris V.
Raditur) redditur E. P.

536 Deest A. B. I. spurium censet L.
Viis) suis & L. P.
Iter lædit, qua) lædit iter K. radit, qua c. reddit P. radit P. *in not.* quo D.

539 *Fallit*) fallat P. fallit P. *in not.*

546 547. hi duo leguntur post versum 556. A. B. C. D. E. I. P. V. 1. 2.

547 *Lævor lævore*) lævis lævore E.P. levo levore V. 1. 2.

550 *Aut reboant raucum retrocita cornua bombum*) delendum censet L. abest I. Et reboat A. B. D. Et revocat C. E. P. *in not.* Et reflexa retro dant cornua barbita c. barbara P. & *codd.* P. retro cita C. E. L. cita barbara bombum A. B. C. D. E. P. *not.* Berecynthia barbara bombum V.

551 *Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis*) Et gelida cycni nece torti ex antro Heliconis C. E. antro ex P. *in not.* Vallibus & cycni nece torti ex antro Heliconis c. P. Et validis cycni torrentibus ex Heliconis V. 1. Et validis nece tortis orti 2. Et validis cygni nece torti ex A. B. I. M. Et validis cygni nece detorti D. P. Vallibus & cycni detorti ex Heliconis P. *in not.*

554 *Refloque*) retroque P.
Ore) emittimus ictu *Gass.*

555 *Verborum*) nervorum C. E. V. 1. 2. verborum c.

556 Post hunc versum inferuntur 546. & 547. A. B. C. D. E. I. P. 1, 2.

557 *Atque ubi*) Ac ubi A. B. C. D. E. Hoc ubi P. 1. 2.

561 *Sit longius*) fit longius A. marg. P.

564 *Audire, neque hilum*) sentire: neque illam C. E. 1. 2. illa

illa a. B. I. ſentire: neque illa P. illim V.
567 *Edictum*) verbum ſape V. peditum, quid. codd. *Pii.*
Perciet) prociet c. P.
568 *Emiſſum*) miſſum E. L. P.
Præconis) prædonis, quid. codd. *Pii*.
572 *At, quæ*) atqui P.
Accidit) incidit A. B. C. D. E. I. P.
574 *Pars ſolidis*) Pars ſolis A. marg. P.
581 *Etiam*) & jam ſeptem A. B.
583 *Repulſantes*) propulſantes P.
Iterabant) tradebant F.
Referre) referri A. marg. C. P. V. 1. 2. referti, quid. codd. P.
591 *Velamina*) ullamina 1. 2. vallamina V.
600 *Quæ loca per nequeunt*) Per loca quas c. P.
602 *Cum loquimur -- quod ſæpe videmus*) Spurium cenſent F. L. Conloquium A. B. P. quoque ſæpe tenemus A. B. I. quoque ſæpe videmus P. Cum loquimur D. E. F. *Gaſſ. Creech.* codd. P.
604 *Renutant*) remutant C. remittant c. P. recte corrigit *in not.* renutant P.
606 *Tranſvolat*) trameat A. B. D. I. traviat c. P.
608 *Ubi una*) ubi jam C. E. P.
609 *Diſſiluit*) Diſſolvit P.
Multas) multis P. recte corrigit *in not.* multas.
616 *Clauſa*) clauſtra C. P.
619 *Hæc, queis*) Nec, queis C. B. F. *Creech.*
Lingua) linguam P.
620 *Pluſque operaï*) plus operaï C. codd. P. plus operæque P.
623 *Exſiccareque*) ad ſiccare recepit C. E. exſiccareque cœpit c.
626 *Manantis*) manantes P.
629 *Coorta*) coarcta P.
Pungunt) pingunt P. recte tamen *in not.* corrigit

pungunt P.
631 *Succo in fine*) ſucco fine E. P. *Palmerius.*
636 *Humectum*) humidum V. 1. 2.
637 *Cur*) qui P.
639 *Prædulce*) perdulce P. 1. 2.
641 *Fuat*) fiat E.
642 *Eſt utique, ut ſerpens -- ſalivis*) Sæpe etenim ſerpens -- ſalivâ D. Eſt itaque ut P.
Contacta) quæ tacta A. B. C. E. I. P.
648 *Teneri*) tenere A. B.
650 *Generatim*) variatim F. generatim *Creech.*
651 *Circumcæſura*) circumtextura A. B. c. I. P.
652 *Et ſeminibus diſtant*) ex ſeminibus conſtant C. D. E. P. conſtant variaque V. variantque 1. 2. figuris A. B.
660 *Differre*) diſtare figura *Gaſſ.*
661 *Viæ*) vias c. P.
662 *Ergo ubi*) Hinc, ubi A. B. I. Hoc, ubi C. P.
663 *Illis, queis*) Illi cui ſuaveſt C. E. Illi, qui P.
Corpora) corpore P. recte tamen *in not.* P.
664 *Contrectabiliter*) Contrectabilis in caulas c.
666 *Hamataque fauceis*) hamataque formis *Gaſſ.*
669 *Aliqua eſt*) aliqua P.
674 *Progignere*) propingere c. P.
677 *Odoris*) odore P.
679 *Volvat*) ſolvat A. marg.
685 *Promiſſa*) permiſſa K. V.
686 *Præſentit*) præſenſit A. marg. P. præſentit, codd. antiq. *Pii.*
687 *Romulidarum*) Romanorum *Gaſſ.*
692 *Eſt alio -- alter*) Eſt illo -- longius ille F.
Permitti) promitti A. permitti a. K.
693 *Quiſquam*) quicquam P.
698 *Emittitur*) amittitur D.
Ex re) ex ſe c. P.

699 *At-*

699 *Atque recedere*) ac procedere C. E. ac præcedere P. ac decedere, *vel* atque excedere L.
701 *Conlabefacta*) non labefacta P. concalefacta A. B. c. prisc. codd. P.
702 *Creatum*) creatam P.
703 *Principiis voci*) Principiis quam vox a. B. D. E. I. P. 1. 2.
Quoniam) quanquam P. quoniam *in not.*
704 *Qua*) quo P.
708 *Decurrit*) decurrunt E. P. *Creech.*
711 *Colores*) colorum *Gass.*
714 *Noctem*) nocte E. P.
Explaudentibus) expandentibus *Quidam.*
716 *Nenu queunt*) Hunc nequeunt C. E. V. quem nequeunt P.
723 *Penetrantibus illis*) penetrantibus ibus V. 1.
724 *Remeando*) remorando V. 1.
725 *Ex ulla lumina*) ex illa lumina V. 1.
726 *Accipe; &*) percipe, & *Gass.*
727 *Veniunt, veniant*) veniant, veniunt D.
733 *Percipiunt*) percutiunt oculos A. B. I.
Oculos) oculi P.
735 *Sensumque lacessunt*) mētemque lacessunt F. *Creech.*
737 *Facies*) fauces *not.* P.
739 *Omne genus*) Omnigenum A. marg. C. E. P.
740 *Quæ fiunt*) quæ fluunt *Quidam.* flutant P. *in not.*
742 *Consistunt*) consiunt ex A. B. C. conficiunt ex E. P.
744 *Animalis*) animantis A. B. animantum, quid. codd. P. animal C. E. P.
745 *Convenit imago*) concurrit A. B. I. imago: & E.
754 *Oculis; quod*) illi, quod A. marg. C. E. P. 1. 2.
755 *Simili*) similis C.
756 *Quoniam docui me*) docui quod jam me, corrigit P.
759 *Leonum cetera*) leonum, & cætera E. P. leones leonum V. 1. 2.

761 *Profudit*) membra fatigat *Gaſſ.* profundit *Alii*.

763 *Quæ, quom*) quæ tum c. tum cum P.

765 *Reddita vitaï*) Reddita vita V. 1. 2. *Salm.*
Jam mors) jam pauſa, & F.

767 *Offecti*) affecti A. C. E. L. effœti P. *offecti*, nonnulli codd. P.

768 *Poſſunt*) poſſint P.

769 *Præterea*) Propterea *Quidam*.
Meminiſſe) mens ipſa jacet c. P.

770 *Diſſentit*) diſcernit *Creech.*

771 *Vivum ſe*) verum ſe *Gaſſ.*

776 *Hæc geſtum*) hic geſtum C. E. P.

777 Poſt hunc verſum inſeruntur tres ſequentes: Tanta eſt mobilitas, & rerum copia tanta, Tantaque ſenſibili quovis eſt tempore in uno Copia particularum ut poſſit ſuppeditare A. B. C. E. F. L. qui tamen ſpurios cenſet.

778 *Quæruntur*) quærendum P.

779 *Exponere*) expandere avemus D. *Creech.* non improbat.

784 *Si terrã cordi eſt*) ſi terra eſt cordi P. *in not.* corrigit.

792 *Oculis*) ollis geſtum *Creech.*

793 *Madent*) valent A. D. M. P. madet a.

795 *Tempore in uno*) tempore in illo, *antiqui & fidei ſpectatæ codd.* P.

796 *Cum ſentimus id; ut*) Conſentimus, id eſt cum A. B. c. P. ideſt 1. 2. Hunc verſum rejicit L. nec revocat *Creech.*

799 *Locis in queiſque*) locos in quoſque C.E.P. loco ſibi quiſque parato V. loco ſin quiſque parata 1. 2.

800 *Tanta eſt mobilitas, & eorum copia tanta*) Tanta mobilitas 'ſt V. Tanta his P. & rerum copia A, B. C. E. P. V. 1. 2. Poſt hunc inſeruntur duo ſequentes: *Hoc*, ubi *tanta* perit, alioque eſt altera nata, Inde ſtatu prior hic geſtum mutaſſe videtur C. E.

C. E. P. hæc P. prima E. P.

801 *Se contendit*) quæ contendit A. B. C. E. P.

803 *Nisi sic sese*) nisi quæ ex sese ipse C. E. P. nisi quæ ex se ipse V.

804 *Futurum*) futuram P. 1. 2.

805 *Videat*) videas *Quidam*.

806 *Sint*) sunt D. E.

811 *Semotæ -- remotæ*) semotum fuerit -- remotum A. B. C. E. I. P.

813 *Præter quam*) Præterquam A. B. Præterea, quam quis est rebus C. E. Præter quam, quibus est in c.

815 *Ac nos*) At nos D.
Frustramur & ipsi) frustra nimis. ipsi C. E. frustramur id ipsi A. B. c. P. frustraminis ipsi 1. frustra nimis V. frustraminipsis 2.

821 *Istud*) Illud A. B. C. D. E. L. P.
Vitium vehementer, & istum) vitium vitare memento F. vehementer inesto A. B. C. E. I. & P. V. inesse 1. 2. subaudi, *scito* V. nosse *Quidam*. subaudit χρὴ. & illum D.

822 *Effugere errorem, vitareque præmeditator*) Et fugere -- præmetuenter *Quidam*. illorumque errorem præmetuenter F. illorumque errorem præmeditemur A. B. I. K. errorem illorum, qui hæc præmeditantur C. E. præmeditemur c. P. præmetuenti ut V. præmetuentur 1. præmetuenter 2.

823 *Ne facias*) qui faciunt A. B.

825 *Fastigia*) vestigia posse c. P. prisci codd. P. *fastigia*.

827 *Tum*) cum P. corrigit P. *nec*, ex codd. eruderat.
Ex apta) exapta P.

830 *Pretantur*) precantur P. recte corrigit P. *in not.*

832 *Nil adeo*) Nihil ideo A. B.

834 *Oculorum*) oculi quam, prisci codd. P.

836 *Præcessit*) præcedit C.

839 Deest *eorum* E.

849 *Possent*) possunt E. L. P.
850 *Vitaque*) utraque reperta P. *in not.*
859 *Multa modis multis*) Multa modis docui A. Multis modis docui a. B.
Plurima) pluria debent F. *Creech.* non probat.
860 *Iis, quæ*) his, quæ A. B. C. P. *in not.* corrigit *qualia sunt* V. quia sunt 1. 2. his quia P.
862 *Exhalantur*) exantlantur *Quidam*.
866 *Vireis*) nervos interdatus V. vobres 2.
867 *Obturet*) obduret C. E. ob divertendi P. ut amore obduret edendi P. ex codd. quibusdam.
876 *Varieque*) vareque *Quidam*.
877 *Protrudere*) protendere nostri c. P.
882 *Quam*) nisi P.
883 *At, quod*) Id, quod E. P. V.
887 *Factu*) factis E.
888 *Ferit*) perit: atque *Quidam*.
890 *Tum*) cum P.
893 *Dispergitur*) dispargitur V. 1. 2.
894 *Corporis: hinc*) Corporis hinc V. his igitur F. *Creech.*
895 *Corpus uti, ut navis*) Corporis ut hæc navis A. B. Corpus ut; ac navis C. E. M. P.
Velis) remis, ventoque *Gass. Creech.*
897 *Possint*) possunt A. B. P.
902 *Unum*) una A. B. unus c. quolibet unus P.
912 *Discedas*) discedant C. fidelia exemplaria P. *in not.*
924 *Multa*) multo A. marg. C.
926 *Cæco*) tecto consurgere E. P quid. codd. *cæco* P. *not.*
927 *Confletur*) conflatur E. P.
932 *Tundier*) Trudier D.
934 *Aut seta, aut conchis*) Aut etiam conchis A. B. Aut etiam conclusæ in callo P. Aut ante conclusæ C. E. P. *in not.*
936 *Reflatur*) inflatur *Quidam*.
943 *Ejiciatur*) Eliciatur E. P. 1. 2.

946 *Adi-*

946 *Aditus*) coitus natura A. B. sæptus M. septus C. E. & cœtus c. P.
947 *Abit*) adit, corrigit P. *in not.*
Mutatis motibus) mutatus motibus, corrigit P. *in not.*
949 *Languescunt*) languescuntque omnia *Quidam*.
950 *Procumbunt*) procubant A. B. cubanti C. E. P. V. 1. 2. *Non.* Post hunc inseritur in C. E. F. P. item L. sed delendum censet L. Sæpe *etiam* summittuntur, viresque resolvunt. tama V. tamen 1. 2.
955 *Contusa*) concusa A. B. P. concussa I.
956 *Porro animai*) parte animaï *Quidam*.
957 *Altior*) Artior V.
958 *Divisior*) divitior C. clivosior c. P. divisior P. *in not.*
959 *Et quoi*) Et quo C. E. P.
Devinctus adhæret) defunctus adhæret E. P. devictus P. *in not.*
661 *Atque in qua*) Atque in ea P. recte tamen corrigit P. *in not.*
963 *Componere leges*) componere lites *Alter*.
965 *Cernere bellum*) degerere bellum A. B. E. degere D. I. P. V. degerere vellum 1. 2. duellum *Quidam*.
970 *Multos*) multas P.
971 *Dederunt*) dederint P.
972 *Desliterint*) destiterunt A. B.
973 *Reliqüas tamen*) At reliquias tamen A. B. At reliquas C. D. E.
975 *Obversantur*) observantur P. recte tamen corrigit *in not.* P.
979 *Consessum*) consensum c. P. concentum V. quid. codd. P.
986 *Palma*) palmis A. marg. P.
987 *Tunc quasi*) Aut quasi K. P. V. Hunc nothum censent A. B. L.
988 *Venantumque*) Venatumque P. recte tamen corrig. *in not.*

in not. P. Abest versus totus V. 1. 2.
989 *Tamen subito*) canes subito V.
990 *Crebras*) crebro A. marg. P. V.
992 *Sequuntur*) sequantur P.
994 *Terroribus*) erroribus *Creech.* terroribus A. B. C. E. P. V. 1. 2.
996 An hic vers. sit legitimus dubitat A. deest C. E. P.
999 *Et quam*) & quo A. B. C. E. I. P.
Semina eorum) seminiorum A. B. c. P. 2. *Creech.* semina rerum *Creech.*
1001 *Pennisque*) pinnisque A. B. P.
1003 *Leni si*) levi si C. E. leni sic c. P.
1004 *Edere sunt perfectantes*) Adere sunt perfectantes E.
Visæque) visæ atque P.
1006 *Etenim*) itidem sæpe K. V. 1. 2.
1012 Deest P.
1013 *Sui facti*) sui fati c.
1015 *Se quasi*) Ut quasi K. Ut qui V.
1016 *Exterrentur*) Exterruntur K.
Mentibus) montibus P.
1017 *Æstu*) æstus A. B.
Permoti) promoti P.
1020 *Pusi sæpe*) Pueri sæpe A. B. C. E. I. Multi c. P. Poiri V. Puri 1. 2.
1021 *Devincti*) devicti P.
Credunt extollere) credunt se extollere P. V. 1.
1022 *Saccatum*) siccatum C. E. quid. codd. P. sacratum c. ut sacratum P.
1023 *Cum*) Ceu c. P.
1025 *Creavit*) Inseras: Quæ ciet irritans loca turgida semine multo P.
1026 *E corpore*) de corpore P.
Quoque) quoique A. B. quæque C. E. cuique I.
1027 *Coloris*) Inseras versus 1033. 1034. P.
1028 *Qui*) quæ K. Deest totus versus P.

1029 *Ut*

1029 *Ut, quasi*) Et quasi K. P.
1030 *Fluminis*) Seminis, & Fleminis A. marg.
Cruentent) cruentet P.
1031 *Id in*) idem nobis c. P.
1033 1034. inferuntur inter 1027. & 1028. P.
1040 Post hunc inserunt C.L.& P. Incitat irritans loca turgida femine multo. deleri tamen eū mavult L.
1042 *Namque omnes*) Namque homines, prisc. exempl. P. Hos tres versus eradit L.
1044 *Hostem*) os tum ruber C. hostem c.
1045 *Ictum*) ictus P.
1051 *Nomen*) numen *Creech.*
1052 *Illa primum*) illa a. B. illata prius E. P.
1053 *Fervida*) frigida A. B. D. E. P. in codd. tamen antiq. P. scribitur *fervida*.
1054 *Nam si*) Namque si P.
1055 *Obversatur*) observatur P. recte tamē corrig. *in not.*
1057 *Absterrere*) Abstergere A. B. I.
1058 *Conlectum*) conjectum C. P. prisc. cod. collectū P.
1059 *Conversum*) conceptum unius Cr. F. M. congestum, *vel* conceptum P. *not.*
Amore) amorem C. Cr. F. P.
1060 *Et*) Nec P.
1061 Post hunc inserit *Gassendus:* Quod cupido affixum cordi vivifcit, ut ignis.
1068 *Certa, & pura est*) certe pura A. certe puta A. B. D.
1070 *Incertis*) in certis E.
1074 *Adfigunt*) affligunt P.
1076 *Rabies*) rabiei *Quidam*.
Illæ germina) illæ hæc germina surgunt A. B. c. illa hæc C. E. K. 1. illi; hæc P. germinat urgens C. E. codd. reverendæ antiquit. *Pii*.
1081 *Coram*) totum natura c. K. V. MSS. omnes P.
1082 *Quojus quam pluria*) cujus quam plurima E. quo pluria P.

1089 Re-

1089 Rejicit L. *Creech.*

Spes raptat) spes captat sæpe A. B. I. venti suevit raptare procella F.

1090 *Quom*) qui c. P.

1091 *Ardorem in membris qui*) qui membris stinguere C. E. P. V.

1098 *Flore fruuntur*) flore utuntur A. B. luuntur *Palmerius*. juvantur L. *in notis*.

1099 *Quom jam præsagit*) dum jam præsagit A.B.I. jam tum C. P. jam dum E. jam cum 1. 2. jam ut V. jam jam ut V.

1105 *Interdum id velle*) interdum velle E. P. V. 1. 2.

1106 *Cupide Veneris*) cupide in Veneris *Quidam*.

1107 *Liquescunt*) liquescant A. marg. P.

1108 *Erupit*) rupit *Creech.* eripuit K. erupit A. B. C. E. L. P.

Cōlecta) conjūcta P. cōlecta, & cōjecta C. E. K. V. 1.

Nervis) venis, quid. codd. P.

1114 *Vireis*) nervos c. P.

Absumunt) adsumūt c. P. recte tamen corrig. *not.* P.

1116 *Interea*) interna D.

Vadimonia) Babylonia fiunt c. P. V. 1. 2. vadimonia, quid. codd. P.

1117 *Vacillans*) fama vigillans V. 1. 2.

1118 *Unguenta, &*) Unioque, &. *vel* Fibulaque, &. *vel* Tyrrena, & F.

1123 *Pallam, ac Melitensia, Ceaque*) pallam, Melitensia A. B. D. pallam, & qualos, & Iachia vertunt C. E. quid. codd. P. pallam, atque alidentia, chiaque K. atque allidens Jachiaque P. ac Æolidentia, Chiaque V. Melitensia Chiaque B. D. I. & stlitas & ianthina c. in stlitas & ianthina vertunt, quæd. exempll. P. Interdum in pallas aclides & jatria vertunt P. *in not.* nempe quæ sibi tutamini & saluti erant.

1128 *Aut*

1128 *Aut quod*) Aut cum E.
1130 *Jaculata*) jactata *Gass.*
1134 *Atque*) Atqui P.
1136 *Aperto*) operto V.
1138 *Ne inlaqueeris*) ne inliciaris A. B. D. I. P. ne illiniaris P. *in not.* illiciaris C. E.
1139 *Ne laciamur*) ne jaciamur C. E. P. 1. 2. inliciamur V.
1143 *Obstes*) obstet D.
1144 *Et*) Ut E.
Primum) pravi C. P.
1145 *Tum quæ*) Ut quæ 1. 2.
Percupis) præpetis, ac A. B. C. D. E. perpetis c. P. 1.
1146 *Nam hoc faciunt*) Nam faciunt E. P.
1147 *His*) sibi P.
1150 Hos tres versus delet L.
1151 *Placent*) placeant P. recte tamen corrig. *in not.* P.
1153 μελίχροος) melichrõus A. melichrus a. B. D. μελίχλωρος c. codd. prisci P. μελάγχρυς P.
Est deest P.
1154 *Nervosa*) nævosa M. V. nevosa C. E. nervosa c.
1155 Χαείτων ἴα chariton mia A. B. D. μία E. V. 1. 2. charitonia C. P.
1158 *Fit*) sit C.
1159 Ἰσχνὸν ἐρωμένιον) Ischnon eromenion A. B. D. Ισχνὸς, ἐρωμάνιον C. K. P.
Fit) tum sit C. P.
1160 ῥαδινὴ) rhadine A. B. D. ῥοδάνη. c. codd. prisci P.
Tussi) tussit C. P. tussi c. P. *in not.* ῥαδινὴ *vero est.* ῥαδινὴ: βήττω est jam mortua tussi P. *in not.*
1161 *At gemina &*) At Lamia, & A. V. At lamina 1. At jamina 2. At λάθρα, immanis; acrisque est icta ab Iaccho C. E. At lamia 'st maniosa deo 'st certe ipsa ab c. P.

1162 *La-*

1162 *Labiosa*) labrosa C. E. λελῦσα φιλοίνη c. λαλῦσα φιλοίνη P. φίλημα codd. P.

1164 *Esto jam*) extollam quanto vis *Quidam*.

1166 *Sunt*) sint P.

1167 *Omnia turpi*) omnia turpis C. P. V. 1.

1168 *Et miseram*) Et misera in P. *in not.*

1173 *Admissum*) missum K. 1. 2. immissum E. P. visum V.

Venientem) veniens C. E. F. P. & *Creech.* vel venti offenderit F.

1175 *Cadat*) cadet C. E. P.

1177 *Concedere*) contendere K.

1178 *Magis ipsæ*) magis ipsa E.

1179 *Postscenia*) proscenia C. E. proscænia M. corrig. P. *in not.* post tenia c. P. postscænia A. D. postcænia V.

1180 *Adstrictosque*) adscriptosque P.

1181 *Possis*) posses P.

1182 *Anquirere nisus*) inquirere in usus E. P. *in not.* inquirens usus C. inquirere risus c. P. V. 1. 2. usus A. C. nisus a. K.

1184 *Prætermittet te*) Prætermittere humanis V. Prætermittite P. corrig. *Prætermittit te*.

1187 *Adsuctis*) assuetis C. E. P.

1192 *Subat*) subito ardet E. M. P.

1193 *Retractat*) læta retractant A. B. C. D. E. *Gass.* nectere tractat c. P.

1194 *Etiam, quos*) subito quos C. E. etiam c.

1195 *Vinclis*) vitiis communibus K.

1196 *Non sæpe*) quum sæpe A. B. P. *Creech.* quin sæpe E.

1197 Deest P.

1198 *Cum* deest P.

1200 *Lacere*) jacere C. E. P.

1202 *Semen forte virile*) semina, forte virilem V. semine forte virili 1. 2. semine K. *Salm. Wall.* viri-

lis

lis *Salm.* vir illi *Wall.* virili P. *in not.* tamen P. corrigit *virile*.

1203 *Femina commulxit*) Fœmineum mulsit C.E.P. fœmina immulsit A. B. vi mulcet K. vim vicit V. *Salm.* Inferas 1197. P.

1206 *Juxtim*) mistim, miscentes E. P.
Volta) multa P.

1210 *Neque utrum*) nequutrum . nec utrum K. *pro* neutrum.

1213 *Multa modis*) multimodis C. D. E. P.

1218 *Minus hæc*) magis hæc A. B. C. E. P.

1220 *Semine seclum*) semine semen *Gass.*

1223 *Utri simile est*) verisimile'st P.

1224 *Quod*) quæ C.

1226 *Quoiquam*) quenquam P.

1227 *Absterrent*) Abstergent A. B. D.
Ne dulcibus) & dulcibus *Gass.*

1229 *Plerique*) plerumque P. V.
Multo) multas c. P. prisca tamen exempll. *Pii*. multo.

1236 *Cedit*) credit ab 1. 2. redit V.

1238 *Provolat*) pervolat *Gass.*

1239 *Penetratum*) penetratis L. in vet. ed.

1245 *Nactæ*) natæ c. P.
Post sunt) possunt tamen C. E. P.
Unde) inde P.

1246 *Possent*) possunt P.

1250 *Refert*) id refert A. B.

1253 Deest A. B. E. P.

1254 *Atque adeo*) Atque in eo C. E. P. V. 1. 2.

1262 *Molles opus sunt*) molles prosunt c. moles prosunt P. obsunt *Quidam.*

1264 *Clunibus*) Crissans ipsa F.

1265 *Exossato*) ex ossatim, prisc. codd. P.

1266 *Ejicit enim sulci*) ejicit enim sulcum C. E. icit enim

enim fultum c. escit V. *Wall.* fulcum V. 1. 2. fultum P. *Quidam* legunt fultu, *Quid.* fulcū P. *in not.*

1267 *Vomerem*) Vomeris: atque C. E. V. 1. 2. Volneris c. P.
Seminis ictum) semini' jactum F. *Creech.*

1268 *Idque sua caussa*) Hacque ipsa causa F. Sicque sua, *vel* Atque sua L. *in notis*.

1269 *Gravidæque*) gravida atque V.

1272 *Nec*) Nam P.

1275 *Modis*) moris. & c. P. modis, prisci codd. P.
Corporis) corpore C. E. P.
Cultu) culta E. P. culto a.

1276 *Ut facile insuescat secum vir degere vitam*) Ut facile vir suescat secum degere V. 2.

1279 *In longo*) id longo A. marg.

VARIÆ LECTIONES
IN LUCRETII
LIBRO V.

1 POllenti) palanti c. P. polenti A. B.

2 *Majestate, hisque repertis?*) majestatisque repertis C. E. P. majesta satque V. 1. majestatis atque 2. majestate atque K.

3 *Valet verbis tantum, qui fundere*) valet tantum verbis, ut fingere D. queis pingere laudes A. B. quis F. qui fingere C. E. F. K. V. 1. quis fingere P.

7 *Nam si*) Nemo si C. P. Nemo ceu P. *in not.*

8 *Ille fuit*) ipse fuit A. B. D. I.

10 *Quique*) quippe per I.

12 *Locavit*) luce vocavit K. V. 1.

18 *At bene*) Ut bene K.

20 *Di-*

20 *Didita*) dedita P. recte *in not.* corrig. *didita* P.
28 *Vis Geryonaï?*) tergemini quoque Geryonæ vis? c. P.
35 *Stirpem?*) ſtipites? quid? c. P.
36 *Propter Atlanteum litus*) Oceani propter litus C. E. P. *in not.* Oceanum propter littus P. Oceanũ propter latum, priſci codd. P. *in not.* Propter Atlantarum D.
Pelageque ſevera) pelagique ſonora C. E. P. pelagique ſevera V. 1.
39 *Quid*) qui P.
41 *Scatit*) ſcatet, & C. ſenet, & c. P.
44 *At*) Ac P.
45 *Tunc ingratis*) eſt ingratis a. ſunt ingratis C. E. P. V. *Gaſſ.* ſe inſinuant dum V.
46 *Conſcindunt*) cum ſcindunt *Quidam.* tũ ſcindunt P.
48 *Spurcities, petulantia*) ſpurcitia, ac petulantia A. B. C. D. E. P.
49 *Deſidieſque*) deſidiæque C. P.
51 *Decebit*) decebat K.
53 *Divinitus ipſis*) divinitus ipſa D.
54 *Immortalibus*) Jam mortalibus P.
De divis) e divis C. E. P. V.
56 *Nunc*) dum rationes D. E. *Creech.*
59 *Ævi valeant*) valeant ævi K.
62 *Incolumis*) incolumem C. P. 1.
65 *Nunc me huc*) nunc huc A. B. C. D. E. P.
73 *Veſci*) noſci per C. E. P.
78 *Vi flectat*) vis flectat K.
79 *Hic inter*) hæc inter D. 1. 2.
91 *Atque alte*) utque alte A. B.
Hærens) hæreat A. B. D.
92 *Moremur*) moremus E.
94 *Horum*) Quorum C. E. P. V. 1. 2.
99 *Accidat*) Accidit C. E. P.
100 *Pervincere*) permittere dictis c. P.
103 *Indu manus*) indumanus C. E. P.

106 *Mo-*

106 *Motibus orbis*) motibus ortis C. E. P. V.
111 *Qua*) Quæ c. P.
113 *E Phœbi*) a Phœbi E.
116 *Solem, cælum*) & cœlum A. B. C. D. E. L. P.
117 *Æterna manere*) æterna meare C. 1. 2.
118 *Par*) pars P. par *not.* P.
121 *Restinguere*) restringere P.
124 *Sic sint indigna*) quæ sint indigna C. D. E. I. P. sic sint L.
128 *Consiliumque*) conciliumque legi velit P. *in not.*
129 *Nec in æquore*) non æquore C. D. E. I. P.
134 *Longiter*) longius esse C. P. V.
135 Hos quatuor versus rejicit F.
137 *Innasci*) innosci D. deest hic versus V.
151 *Tactum suffugit*) contactum fugit D.
153 *Quod tangi*) si tangi P.
155 *De corpore*) pro corpore L.
158 *Propterea que*) prætereaque P.
159 *Id*) Ad P. *Id* reponit *in not.* P.
163 *Ullum de sedibus*) ulla vi ex sedibus V. 1. 2. ulla vi ex sensibus unquam C. P. ex sedibus a. B.
164 *Summam*) summa a. B. C. E. P. 1. 2. fundo L.
173 *In anteacto*) inante acto a. B.
174 *Quid*) Qui P.
Amorem accendere) amore accedere. amore accendere E. Post hunc inferitur 177. C. E.
176 *Diluxit*) diduxit rerum c.
177 Deest P.
Fuerat) fueret A. B.
181 *Creatum?*) creato? *Quid. Cod.*
183 *Divis unde insita*) dis unde est insita V.
185 *Umquam vis*) inquam vis E.
186 *Quidnam*) Quidque C. E. P. Quidquid. V.
187 *Specimen natura*) speciem natura C. P.
Creandi) creando Cr. D. L.

188 *Nam-*

188 *Namque ita multa*) Sed quia multo *Gaſſ.* multimodis A. B. C. L. P.
191 *Omnimodiſque*) Omni' modiſque L. ita verſ. 426. 717. & 1023.
194 *Deciderunt*) Deciderint P.
Meatus) novatus, codd. *Pii*.
195 *Genitur*) geritur A. B. C. D. E. P.
201 *Quantum cæli*) quam tum cæli c. P.
Tegit) tegat P. *in notis*.
202 *Avidam*) aliam partem M.
204 *Diſtinet*) deſtinat P. priſci codd. P. *diſtinet*.
211 *Vertentes vomere*) iterantes vomere V. 1.
213 *Exſiſtere*) exurgere, priſc. codd. P.
214 *Et tamen*) Sed tamen *Quidam*.
222 *Apportant*) Important L.
225 *Vitali*) vitaï A. B.
226 *Profudit*) profundit D. P.
230 *Crepitacula eis opus ſunt*) crepitacillis opus eſt C. E. V. 1. 2. quid. codd. P. crepitacula eis c. *Creech.* opus eſt *Creech.* P.
234 *Queis ſua*) Qui ſua P. *in not.* Quæ ſua P.
239 *Omnia nativo & mortali corpore conſtant*) Corpore nativo ac mortalibus omnia conſtant P. *in not.*
240 *Debet tota eadem*) Debet eodem omnis mundi A. B. eadem omnis C. E. I. P.
241 *Quorum*) quoniam parteis *Gaſſ.*
242 *Et mortalibus*) nativo mortalibus E. immortalibus P.
248 *Ne me arripuiſſe*) ne arripuiſſe A. B. ne corripuiſſe C. E. P.
255 *Quas*) Qua validi I.
258 *Alid auget*) alit, auget A. B. C. E. I. L. P. V. *Gaſſ.*
259 *Roditur*) Redditur C. E. P. 1. 2.
261 *Limatur*) libatur, & A. B. C. D. E. I. P. 1. 2. *Creech. Gaſſ.*

261 *Recreſcit*) aucta ſeneſcit *Gaſſ.*
268 *Deminuunt*) diminuunt A.C.E.P. ita etiam v.390. hujus libri. dimminuunt a. B. K.
273 *Detulit*) rettulit P.
274 *Qui corpore*) quid corpore P. ſcribendum tamen jubet *qui* P. *in not.*
275 *In horas*) in oras C. E.
276 *Quodcumque*)quocunque P.cuicunque,corrig.P.*not.*
281 *Recidere*) Decidere M. Reccidere L. P. *in not.*
302 *Toleratur*) celeratur origine V.
304 *Subortu*) ſub ortu C. P.
305 *Flammaï*) flammarum M.
309 *Feſſa fatiſci*) fiſſa fatiſci F.
310 *Protollere*) procellere fineis C. E. P.
312 Delendum cenſet F. monumenta *Creech.* monimenta D. E.
213 *Cedere proporro, ſubitoque ſeneſcere caſu*) Spurium cenſet L. Quærere proporro ſibi cumque ſeneſcere credas A. B. c. F. I. 1. 2. Quæ ruere proporro ibi conque ſeneſcere credas V. Omniaque ut porro F. Quærere proporro, ſubitoque ſeneſcere credas L. *caſu*) credas P.
319 *Tuere*) ruere hoc C. P.
Omnem) omne P.
320 *Terram; quod procreat*) terraï; procreat P.
323 *Quodcumque*) quocunque P. recte tamen *in not.* P.
324 *Diminui*) deminui *Creech.* diminui M.
326 *Terraï*) terrarum A. B. C. D. E. P.
329 *Toties*) tot res cecidere K.
344 *Quippe*) quique magis V. 1. 2.
345 *Terraï*) Terrarum C. D. I. P.
348 *Magnaſque*) triſteſque ruinas *Gaſſ.*
350 *Ægriſcimus*) ægreſcimus A. B. C. E.
Iiſdem) idem C. E. Iſdem *Creech.* iidem P. *in not.* tamen reponit *iiſdem* P.

359 *Fun-*

359 *Fungitur*) frangitur hilum C. D. E. figitur c. P.
362 *Summarum*) ficut fummaï *Gaff.*
369 *Proruere*) Conruere A. B. C. E. P. 1. 2.
372 *Exfpergi*) expargi C. E. 1.
378 *Quæ funt*) quo funt D.
387 *Ultroque*) ultraque P. *in not.*
396 *Humor regnarit*) fuperarit in *Gaff.*
397 *Ambens*) ambiens E. P. quid. codd. P. ambens *pro* ambedens.
399 *Terrafque per omneis*) terrafque peruffit *Gaff.*
402 *Cadenti*) cadentis P.
407 *Vera eft animi ratione*) vera nimis eft ratione a. B. D. *Creech.*
410 *Revictæ*) revinctæ P.
413 *Ut fama eft hominum, multas quando obruit urbeis*) Ut fama eft, hominum multos quando obruit undis A.B.C.E.I.P.*Gaff.* multas quando obruit undis V.
414 *Inde*) Unde P.
416 *Imbres*) nubes, & *Gaff.*
417 *Conjectus*) conlectus A. conjectus a.
419 *Solifque & lunæ curfus*) folis, lunaï curfus A. B. D. I. *Gaff.*
421 *Ordine fe quæque, atque*) Ordine quæque fuo, atque C. P. quid. codd. P. Se ordine quæque fuo E. L. *Gaff.* Ordine fe nec quæque, emendati codd. P. Ordine fe fuo quæque V.
430 *Tandem ea conveniant, quæ ut convenere*) Tandem conveniant; ea A. B. conveniant ea D. V. conveniunt, ea *Creech.* quæ conjuncta, repente A. B. D. I. *Creech.* quæ conventa repente C. E. V. Tandem conveniant ea, quæ conveniant P. quæ convenere P. *in not.* corrigit.
431 *Sæpe*) exordia; nempe F.
434 *Altivolans -- neque magni*) Alta volans -- nec magnis C. Altevolans V.

438 *Inde loci*) indu loci P. *in not.* V.
447 *Altum ſecernere*) magnum ſecernere D.
448 *Secreto humore*) ſecretum, humorque P.
452 *In medioque imas*) In medio, atque imas L. V. *Gaſſ. Turneb.*
456 *Hæc e*) hæc ſunt c. P.
460 *Signifer*) Ignifer 1. 2. quid. codd. P.
465 *Ipſa quoque interdum*) Ipſaque ut interdum A. marg. C. E. V. 1. 2.
468 *Tum ſe*) cum ſe C. P.
472 *Hunc*) Nunc P. Hinc, quid. codd. P.
Secuta) ſecuta, & V. 1.
473 Hunc verſum delet L. parentheſi includunt A. B. D. delet item *Creech.*
Utroſque) utraſque E. P. Aſtrorumque globi F.
In auris) in oras P. *in not.* corrigit.
477 *Utroſque*) utraſque E. P.
Corpora viva) corpora bina D.
480 *Moveantur*) quæ moveat nos C. E. P.
483 *Suffudit*) ſuffodit D. E. I. P.
Foſſas) foſſa *Gaſſ.*
484 *Circum*) curvam P.
486 *Limina apertam*) limina partem C. E. P.
489 *Manando*) mandando c. P. malit *in not.* mandendo.
492 *Denſebant*) Denſabant E. P. 1. 2.
495 *Succumbere partes*) ſubſidere partes *Gaſſ.*
503 *Aëris auris*) aëris auras V. 2.
504 *Commiſcet*) Commiſcit 1. Committit : finit P. Committi ſinit, ac C.
Hæc) ac P.
508 *Ponti mare*) tantum mare D. ponto a. B. C. E. P. *in not.* tamen P. corrigit & reponit *puncto*.
512 *Parti*) parte C. P. partim I.
513 *Dicendum eſt, extraque tenere*) Dicendum ex utraque tene-

tenere P. Dicendum'ſt, & utraque tenere a. B. C. E.
515 *Æterni ſidera*) alterni ſidera F. alternis V.
516 *Aſt*) Aut P.
Subter, contra) ſuper contra E.
Qui) quis P.
517 *Fluvios*) fluviis *Gaſſ. Non.*
522 *Volvunt ſe immania*) volvunt immania *Creech.* ſub inania c. P. ſe inania A. B. C. E. ſummania V. ſumania 2.
529 *Mundis -- creatis*) mundi creati P.
533 *Quæ vegeat motum ſignis*) Qua vigeat motus M. vigeat D. E. P. 1. 2. multum P. motu inſignis D. codd. P.
534 *Progredientis*) progredientes P.
537 *Subter*) ſuper habere 1. 2.
539 *Inſita ſidit*) inſita ſedit *Gaſſ.* vivit A. B. C. D. E. P. 1. 2.
541 *Et*) Ut P.
446 *Cui quæ adjaceat*) quid quæ adjaciat A. B. quid quæque vehat res K. V. *aut* quid quæque queat res C. E. P. V.
550 *Videtur*) videntur A. B. C. D. E. I. P.
554 *Cæloque revincta*) cœloque rejuncta E.
556 *Uniter apta*) uniter aucta c. P. V. 1. 2.
561 *Quis*) Quid F. V. *Creech.*
Niſi vis animæ, quæ) eſt nobis niſi vis, quæ V. 1.
568 *Adjicere*) Allicere C. E. P. V. 1. 2.
569 *Illa ipſa intervalla nihil de corpore limant*) nihil viſus intervalla de a. B. I. nil ipſis ex intervallis de C. E. nilque niſi ex intervallis P. nihil niſi intervallis de 1. 2. nihil viſus intervallis V. nihil iis intervallis V. libant C. D. E. I. V. *Gaſſ.* librant c. P. 1. 2. vibrant P. corrig. *in not.*
570 *Nihilo ad*) nihil ad A. C. D. E. 1. 2.
572 *Loca tingunt*) loca fulgent a. B. C. D. E. I. P. V.

573 *Filumque videri*) sublime videri A. D. nec adversatur *Creech.* illimque videri a. B. ilumque V. 1. illumque 2. lumenque C. E. V. flumenque V. Lunæque c. P.

577 *Nihilo fertur*) nihil offertur P.

578 *Quam cernimus*) qua cernimus c. P. V.

579 *Remmota*) semota C. E. P. V. 1. 2.

581 *Quam minimum filum*) Qua minii filum V. *Quam*) Qua P. Quam *not.* P. Quæ minii 1. 2.

584 *Quanta hæc cumque fuat, tanta hinc videatur in alto*) Quantaque sit nobis, tanta hic videatur ab alto P. Quanta quoque est, tanta hinc nobis videatur C. E. Quanta quoque quanta'st hinc nobis videatur 1. 2. Quin quoque quanta'st tanta hinc videatur in alto V. quæque fuat A. B. fluat, tanta *Gass.*

588 *Perparvum*) Perpetuum L. *Gass.*
Videntur) videtur *Quidam*. videntur P.

589 *Cum longius*) quo longius A. B. C. I. P. 1. 2. absit C. E. P. V. partem: filum *quo* longius absit P. cum V.

591 *Brevique*) Inseras: Quanta quoque est nobis hic tanta videtur in alto P.

596 *Hinc mundi*) hunc mundi I.

597 *Erumpere flumen*) erūpere lumen A. marg. E. *Creech.*

598 *Quo sic*) qua sic C. E. P. quia *Quidam*.
Vaporis) vapora E. vapore P. *vapores* reponit *in not.* P.

599 *Conveniunt*) conveniant A. B. I.
Conjectus) coplectus A. conjectus 2.

600 *Confluit*) Confluat A. B. I.

602 *Campisque*) camposque P.

604 *Aëra percipiat*) Aëra præripiat c. P. percipitat 2. præcipitat V. 1.

607 *Quod genus*) Quo genus E.

608 *Accipere*) Accendere ex A. B. Accendi ex C. E. I. P. Accendere 1. Accidere V. 2.

612 *Æsti-*

612 *Æſtiferum ut tantum*) Æſtiferus tantum 2. Æſtiri utantur radiorum 1. Æſtifer ut tractus. Æſtifero ut cinctu V.
Exaugeat) exaudiat ictum C. E.
613 *Nec certa*) nec recta 1. 2. ac recta A. marg. C. E. P.
616 *Canceris ut vertat metas ſe ad ſolſtitialeis*) Deeſt *ſe* A. B. C. P. Cancri iter uti vertat metas ad P. Canceris ut vertat, &c. boni codd. P. ſolſtitialis A. B. C.
617 *Id ſpatium*) ad ſpatium P. Lunaque menſis ut id ſpatium, codd. P.
619 *Non, inquam, ſimplex*) Non nunquam ſimplex c. P.
His) hic P.
626 *Poſterioribus ſignis*) poſterioribus ignis c. P.
628 *Lunam, & quanto*) lunam, quanto A. B. C. E.
644 *Aëribus*) Aëreis P. reponit *in not.* P. Aëribus.
A partibus) e partibus D. E. 1. 2.
650 *Extima cæli*) ultima cæli a. B. L. V. 1.
655 *Matuta per*) matura per 1. 2.
656 *Defert*) differt V. 1. 2. *i. e.* late ſpargit, quid. codd. P.
659 *Conveniunt*) cum veniunt P. *in not.*
670 *Dimittunt*) dein mittunt V. demittunt A. B. M.
673 *Demittere*) dimittere P.
675 *Non nimis incertis*) minus hæc certis F. minus incertis C.
676 Hunc rejiciunt F. L.
'*Namque ubi ſic fuerunt*) Namque uti ſanxerunt Creech. fuerint c. P.
677 *Atque uti*) Namque uti F. L. *Gaſſ.* Atque ita res E. P. V. 1. 2.
678 *Conſequa natura eſt*) Conſequiæ quoque jam V. Conſequitur quodque eſt jam c. P. Conſequa natura 'ſt, codd. caſtig. P.
682 *Imparibus*) In paribus P. reponit tamen *in not.* Imparibus P.

682 *Currens*) peragens anfractibus *Quidam*.
687 *Nodus nocturnas*) Almis nocturnas c. P.
Exæquat) exæquant c. P.
689 *Distinet*) Destinet D.
Metas) mythram P. *in not.*
696 *Ignis*) igni P.
702 *De surgere*) desurgere C.E.P. huic postponit Vetus Codex, & P. Propterea fit *ut* videantur dicere *veni*. ut ii -- verum P.
703 *Percussa*) perculsa E. P. V.
704 *Majus lumen*) magis & lumen C. E. majus c.
706 *Eum*) cum P.
707 *Super edita*) superedita A. B.
709 *Debet item, quanto*) Debeat it quanto, codd. P.
710 *Orbem*) Inseras 714. 715. P.
713 Deest P.
714 *Quoque uti*) quare uti E. V.
720 *Ex parti*) ex parte it, prisc. codd. P.
722 *Donicum eam*) Denique eam A. B. D. E. I. P. 1. 2.
726 *Chaldæam*) Chaldeûm A. B. D. P. Chaldæum C. I. *Gass.*
728 *Quasi fieri*) quasi id fieri P. 1. 2.
Pugnat uterque) pugnat utrinque c. P.
729 *Amplectier ausis*) amplectier usus, corrig. P. *in not.*
732 *Adolescere quæque*) aboriri quæque A. c. P. *Gass.* aborisci a. B. V. abolesci C. E. M. quid. codd. P. abolescere D.
734 *Difficile est*) Id facile 'st F.
736 *It*) Sic P. It P. *in not.*
737 *Pennatus*) Pinnatus *Creech.* Pennatus P. 1. 2.
738 *Præspergens*) præspargens C. P. 1. 2.
742 *Evius Evan*) Euhyus C. P. Euchyus E.
744 *Fulmine*) flamine, conject. P. *in not.*
746 *Ac dentibus algus*) accentibus algi C. D. E. ac dentibus algit c. P. algor A. B. *algu* V. algi 1. 2.

749 *Cum*

749 *Cum fieri possint*) Cum florere queant, quid. codd. P.
751 *Tibi*) tum P.
752 *Secludere solis*) secludere posces C. E. P.
755 *Putetur*) putemus c. P.
762 *Oppressum solem super*) oppressum subter solē ipsa L.
768 *Certa mundi*) tetra mundi C. E.
769 *Pererrat*) peragrat A. B. D. I. perexit C. per exit E. P. V. post hunc versus sequens inseritur per C. E. L. P. Menstrua *cum rigidis* coni perlabitur umbras. dum rigidas E. L. P. sed delendum censet L.
774 *Offecto lumine*) effœto lumine C. E. P. quid. codd. P. *offecto*.
777 *Candida luce*) condita luce c. P.
780 *Tollere, & incertis tentarit credere ventis*) Tolleret, incertis credunt committere ventis V. Tollere & incertis credunt committere P. 1. 2. ceperunt credere V. tendat committere E. antiqui codd. *Pii.*
787 Deest *in* C. E. P.
790 *Coorta*) ratione creata c. P. cohorta, codd. antiq. P.
794 *Sunt*) sint P.
798 *Majora*) majore P. 1. 2. corrigit tamen *in not.* P.
Adulto) adulta A. B. C. D. E. I. L. P. 1. 2. *Gass.*
801 *Æstate*) ætate V. 1.
803 *Tum tibi*) Tunc ibi terra c. P.
805 *Hinc ubi*) Ecce ubi C. E. Hinc ubi c. Atque, ubi D. Hoc V. 1. 2. Hoc ubique quæ loci V.
806 *Terræ*) terram 1. 2.
807 *Ætas*) æstas 1. 2.
808 *Humorem*) humore, codd. P.
Petissens) petescens E. V. petiscens P.
809 *Ibi natura*) ibus natura L.
810 *Et succum*) Ut succum P. corrigi tamen jubet *Et succum* P. *in not.*
828 *Ulla*) illa P.
Migrant) migrat A. marg.

831 *Con-*

831 *Contemtibus*) contentibus C. ita corrigi jubet P. *in not.*

833 *Terram ſtatus excipit alter*) terræ ſtatus exſtitit alter D.

837 „ *Androgynum inter utrū, nec utrumque, & utrimque remotum* „) Androgynum inter utras A.B.C.E.P. Androgynem inter utras 1. 2. Androgynum, neutrum L. Androgynen inter neutra, atque ab utroque remotum *Heinſius*. nec utraque utrimque remotum A.B. nec utranque utrinque remotum C.E. nec utrunque, & utrunque c. P. V. inter utrumque ab utroque remotum L. nec utramque utrumque 1. remoti 2. ſpurium cenſent hunc verſum A. B. L. *Creech.*

839 *Multa ſine*) Muta ſine E. *Creech.*

842 *Foret uſus*) volet uſus C. E. P. 1. 2.

844 *Abſterruit*) abſterguit A. B. I. abs ſe ruit V. 1. abſeruit 2.

848 *Producere*) procudere D. E. L. P. procludere 1. 2.

850 *Quæ poſſint*) qua poſſint D. E. *Gaſſ.*

851 *Habendum*) habere a. B. C. D. E. I. L. P. *Gaſſ.*

852 *Queis nectant*) qui metuent inter V. quis nectent P. *Utriſque*) uterque a. B. C. D. E. I. P. utrique L. utrumque *Gaſſ.*

862 *At*) Et P.

866 *Secutæ*) ſecuta L.

869 *At, queis*) At quis. P. *Atqui* corrig. *in not.* P.

876 *Fuerunt*) fuerant, nec C. P. fuerat: nec E.

877 *Queat*) queunt C. E. corpore uno 2.

879 *Par vis*) paribus ut c. P. parvis ut 1. 2. *Ut non ſic eſſe*) non ſit pars, eſſe A. 1. 2. non ſic eſſe a. ut non par eſſe P. partibus eſſe F. non ſic par eſſe C. E. pari eſſe D. poteſſit V. Hinc illinc (pars ut non ſit) pars eſſe potis ſit V.

882 *Quin* deeſt 1. nam V. 2.

882 *Etiam*

882 *Etiam num*) etiam tunc A. B. P. nunc C. D. E. V. 1. 2.
883 *Lactantia*) lætantia V.
886 *Pueris*) puerili C. E. V. pueris c.
887 *Occipit*) Officit. & V. 1. 2.
888 *Ne forte ex*) Ne torto ex *Nonius*.
889 *Credas*) credis a. B.
890 *Rapidis*) rabidis *Heinsius*.
892 *Discordia membra*) disſortia membra *Creech*.
894 *Projiciunt*) proficiunt A. B. C. D E. I. P. 1. 2.
899 *Flamma quidem vero cum*) Ignea flamma quidem cum c. P.
904 *Foras acrem*) feras acrem c. P. *Quidam* ſcribunt *Ore ferens* P. *in not.*
Efflaret de) flaret de C. P.
909 *Tum*) cum P.
912 *Ponere poſſet*) pandere poſſet c. P. V. 1. pondere 2.
920 *Poſſint*) poſſunt A. B. C. D. E. P.
921 *Res ſic*) Sed ſic a. B. E. M. P.
Quæque --, & omnes) quicque -- & omnia a. B.
925 *Et*) *E* legit P.
926 *Fundatum, & validis*) Fundatum, validis E.
932 *Molirier*) mollirier P. *in not.* tamen *molirier*.
936 *Placabat*) placarat P.
937 *Corpora quercus*) pectora quercus *Quidam*.
939 *Pœniceo*) puniceo. C. E. P.
942 *Dia*) dira tulit D. V. 1. 2. dura E.
943 *At ſedare*) Scribe *Ad ſedare* auctore *Macrobio* P. *in notis*.
945 *Claricitat late*) Clárecitat ad ſe ſitientia A. B. I. Clarior accitat ſitientia C. D E. P. Clare cit & late V. Claricitatiate &, quid. codd. P.
946 *Denique noctivagi*) denique nota vagis c. P. V.
947 *Nympharum*) Lympharum P.
Exibant) eſcibant humore V. 1. 2.

958 *Quod*

958 *Quod cuique*) Quodcunque c. P.
959 Inferas verfum *966*. P.
960 *Jungebat*) inciebat corpora a. B.
965 *Confectabantur*) Confpectabantur *Quidam*.
968 *Silveftria membra*) filveftribus membra a. B.
969 *Nuda dabant*) Nudabant A. C. E. M. P. Nuda dabant a.
973 *Refpectabant*)expectabant F. refupinabant *Creech.* res fpetabant V.
975 *Quod enim*) quoniam confuerant c. P.
980 *Quod*) quæ P.
983 *Setigeri fuis*) Spumigeri fuis C. E. L. P.
984 *Paventes*) parentes D.
987 *Labentis lumina*) lamentis lumina C. E. P. 1. 2.
995 *Donicum*) Denique P. 2.
Privarunt) privarant P. alii codd. privabant P. *in not.*
1000 *Sed temere, incaffum mare fluctibus fæpe coortis*) Nec temere incurfu fluctus mare fæpe coortum C. caftigati & eruderati codices P. Nec temere in caffum, fruftra mare fæpe coortum E. P. caffum, fluftris mare fæpe V. fruftra mare fæpe coortũ 1.2.
1001 *Ponebat*) mifcebat inanes D.I. fondebat *Quidam*.
1007 *Ipfi fibi*) ipfis fibi C. P.
1008 *Aliis folertius*) letum folertius c. P.
1009 *Pelleis*) quid. codd. P. *pelves*.
1012 *Videre creatam*) videre coortam D.
1014 *Alfia corpora*) algida corpora C. E. P. alfia P. *not.*
1015 *Poffent*) poffet P. recte tamen jubet legi *poffent* P. *in not.*
Ferre) ferri P.
1018 *Habentes*) jungere aventes M. V. P. *in not.* ex codd. fuis purgatioribus.
1019 *Finitima*) Finitimi M. V.
1022 *Omnium*) omnis A. M. V. omni P. *in not.* omnium a.

1024 *Ser-*

1024 *Servabant*) servabat P.
1025 *Aut genus*) Haud genus *Quidam*. At P.
Tum foret) cum foret I.
1032 *Quam possit*) quod possit C. E.
1034 *Infensus*) infestus V.
1037 *Vixdum cum ipsis sunt*) Vix etiam cum sunt A. B. Vix jam etiam cum sunt P. Vix jam cum sunt E. M. Vix dum etiam cum sunt: *vel* Vix dum cis, cum sunt L.
1039 *Pennis*) pinnis V. 2.
1042 *Desipere est*) Desuper est V. 1.
1046 *Fuerant*) fuerent A. marg.
1047 *Huic prima*) hinc prima D.
1048 *Quid*) Quod P.
Scirent -- viderent) sciret -- videret E. 1. 2.
1052 *Quid facta esset opus*) Quid sit opus facto C. E. I. P.
Facile neque enim paterentur) facile neque E. opus, neque enim faciles paterentur L.
1056 *Vigeret*) vigetur c. P. vigeret etiam *in not.* P.
1061 *Etenim id licet e rebus*) etenim licet in rebus E. P. V.
1063 *Fremunt*) premunt A. B. C. E I. fremunt c. tremunt *Nonius*.
1064 *Rabie distracta minantur*) rabies districta minatur P.
1066 *At catulos*) aut catulos E.
1067 *Aut ubi*) At ubi E.
Jactant) lactant pedibus A. B. C. D. I. P.
Petentes) patente V. potentes 1. 2.
1068 *Teneros imitantur*) veros imitantur F.
1070 *Et cum*) At quom L.
Deserti) desertis, quid. codd. P.
1074 *Pinnigeri saevit*) Pinnigeris acuit calcaribus *Quid.*
1075 Hic sequenti postponitur E.
1076 *Sis alias*) sic alias A. C. D. E. I. 1. 2.

1079 *In ſalſis*) in ſalſo C.E.P.V.
1081 *Certant, prædaque repugnant*) cernant, prædataque 2. certant, prædataque 1. certant, præda atque V. prædæque P.
1083 Deeſt *ut* P.
1092 *Diditur*) diditus A. B. deditur P.
1093 *Incita*) inſita c. P.
1096 *Æſtuat in ramos*) Æſtiva in *Quidam*.
1098 *Et micat*) Emicat A. B. L. 1. 2.
1101 *Vapore*) vaporem P.
1104 *Hi*) & P.
1105 *Et igni*) & acri c. P.
1107 *Cœperunt urbeis*) cœperunt tum urbes A. B.
1109 *Diviſere, atque dedere*) diverſim ut quiſquis haberet, priſci codices P.
1111 *Vireſque vigebant*) vireſque vigentes F.
1116 *Gubernet*) Gubernat C. E. P.
1118 *Neque enim eſt umquam penuria parvi*) neque æs tanquam penuria c. neque enim æs tanquam — P. neque enim eſt unquam penuria parvi, codd. P. neque enim æs tanquam penuria parvo P. *in not.* penuria. Parvi at-V.
1119 *At claros ſe homines voluere eſſe, atque potenteis*) At claros, homines voluerunt ſe, atque potentes C. E. V. Ad claros homines voluerunt atque potentes P.
1121 *Degere vitam*) ducere vitam A. marg.
1127 *Imperio res*) inferiores velle V. 1. 2.
1128 *Sine incaſſum*) fide incaſſum MSS. V.
1130 *Vaporant*) vaporat c. P. *in not.* ita corrigi jubet. hunc & ſequentem deleri vult *Creech.*
1131 *Aliis magis*) altis magis C. E. P.
1140 *Turbaſque redibat*) turbaſque recidit 1. recidat 2.
1141 *Sibi cum, ac*) ſiccum ac 2. Lege *ſiccum i. e.* non cruentum, ut *ſicca morte* apud Juven. V. ſibi eum

hac

hac summa tum quisque 1.

1142 *Docuere creare*) didicere creare *Creech.* conjicit.

1144 *Vi colere*) defessum vicere ævum 1. vigere ævum 2. vi gerere V.

1146 *Arctaque jura*) arctaque jussa V.

1148 *Quam nunc concessum*) quam non concessum P. corrig. *in not.*

1150 *Unde*) Inde M. P. V. hunc versum post 1152. ponendum censet *Creech.*

1158 *Protraxe ferantur*) prograxe A. B. c. protraxe C. E. MSS. V. *Gass.* prograsse D. procrâxe *Creech.* prograxe feruntur c. P. prodasse *pro* prodiisse V.

1163 *Sacra rebus, locisque*) florent rebusque locisque c. P. V. florent rebus locisque 2. Hunc vel rejiciendum, vel sic legendum censet F. *Quæ nunc in cunctis fument arisque focisque* F.

1170 *Auctu*) auctus c. ita legi jubet P. *in not.*

1176 (*Et manet omnino*) *& quod*) Et tamen omnino, quos tantis A. B. Et tamen omnino, quod C. E. P. Et manet omnino, quos tantis D.

1186 *Illorum nutu*) ipsorum nutu *Gass.*

1188 *Sol, & luna*) nox, & luna C. E. P. V. *Videntur*) videtur C. E. L. P.

1189 *Signa severa*) signa serena c. *Gass.*

1191 *Ros*) sol C. E. P.
Imbres) imber c. P.

1197 *Velatum*) cælatum sæpe c.
Videri) videre P.

1202 *Pacata*) placata C. D. E. I. P.

1208 *Ecquæ*) Ne quæ *Quid.* Et quæ P. Ecquæ, codd. P.
Deûm nobis) deûm endo polis immensa F.

1211 *Ecquænam*) Et quænam P.

1213 *Et tanti motus hunc possint ferre laborem*) Hunc tanti motus possint sufferre laborem F. Et taciti A. B. C. D. E. item *Creech. vel* tanti c. *Creech.*

1222 Con-

1222 *Conripiunt*) Conrepunt, codd. *Pii*.
Perculsi) percussi P.

1224 *Sit solvendi tempus adactum?*) sint solvendi tempus adacti *Quidam*. adauctum? *Alii*.

1226 *Æquora*) æthera verrit c. P.

1231 *Ad vada leti*) ad vada lethes, codd. *Pii*.

1238 *Potestates*) potestatis E. P.

1252 *Altis*) altas A. B. D. L. P. *Gass.* altis A. marg.

1257 *Terris*) terras C. E. P. V.

1261 *Calore*) liquefacta favore c. P. vapore P. *in not.*

1265 *Silvasque excidere*) parent, quibu'sylvas cædere *Creech.* sylvas & cædere *Quidam*.

1266 *Materiem levare, dolare, ac radere*) Materiemque dolare: & levia radere E. P. Materiemque dolare, lævare, & radere A. B. Materiem lævare, dolare, ac radere: *vel* Materiamque dolare, & lævia reddere *Creech.* priorem lectionem habent prisci codd. *Pii*.

1271 *Nec poterat*) Nec poterant C. E. P.

1275 *Volvenda*) volvendo P. recte tamen corrig. *in not.* P.

1279 Deest E.

1281 *Ipsum per*) ipsi per C. D. E. I. L. *Gass.* ipsum per c.

1289 *Serebant*) ferebant E.

1293 *Opprobrium*) obscurum *Pius* ex *Macrobio*.

1296 *Reppertum*) armatum in A. B. C. D. E. I. P. V. 1. 2. nec rejicit *Creech.*

1297 *Dextraque vigere*) frænis, virgave viere F. dextraque viere, prisc. codd. P. vegere D.

1299 *Et bijugo*) Et bijugos F. *Creech.*

1300 *Inventum*) armatum ascendere c. P. V. 1. 2. prisci codd. P. *inventum*.

1301 *Turrito*) aurito corpore c. P. prisc. codd. P. *turrito*.

1302 *Anguimanos*) Anguimanes C. Anguimanus P.

1307 *In mœnera*) munera A. marg. E. munere A. B.

1309 *Par-*

1309 *Parthi præ se*) partim præ C. E. P. V. *Parthi*, prisc. codd. P. *in not.*
1311 *Hos possent*) his possent C. D. E. I. P.
1314 Hunc rejicit *Creech*
1318 *Petebant*) patebant A. B. c. P. V. 2.
1320 *Volnere vinctos*) velnere victos a. B. P.
1322 *Sues tauri*) suos tauri E. V. 1. 2.
Terebant) tenebant D.
1324 *Cornibus, ad terramque minanti*) Cornibus & terram minitanti mente P. V. 1. 2.
1325 *At validis*) Et validis P. V.
1326 Hunc veruto conficit L. nec illum crudelem censet *Creech.*
Suo) alio tinguentes V.
1327 Hunc eradi volunt A. L. M. *Creech.* deest E.
1329 *Dentis adactus*) dentis ad ictus C. ad auctus P. *in not.* tamen corrig. *ad ictus*.
1333 *Sic, quos*) Siquos ante E. P.
1338 *Lucæ, ferro male mactæ*) templis, ferro male cæsæ A. B. D. I. male mactatæ C. E. mactæ c.
1339 *Fera facta*) fera fata *Pius* corrig.
1340 *Sic fuit*) Si fuit V. 1. 2.
1342 *Fuerat*) fueret A. B. D. P. fieret E. V. fuerit P. *in not.*
1347 *Perire*) perirent c. P.
1348 *Vacabant*) vocabant P.
1350 *Textile post ferrum est*) Textile post fartum 'st P. conject. *in not.*
Parantur) paratur A. B. D. P.
1351 *Tam lævia*) jam lævia P.
1352 *Fusi, & radii*) fusi, radii E. P.
1358 *Potius durum*) pariter durum E. P. V. 1. 2.
1359 *Durarent*) durarunt E. P. spurium hunc esse ait F.
1364 *Unde*) inde A. B.
1367 *Terra*) terræ *Gass.*

1370 *Locum concedere*) situm concedere c. P.
1373 *Currere posset*) cernere posset *Gass.*
1374 *Profusa*) protusa D.
1379 *Lævia carmina*) lenia carmina c.
1387 *Unumquidquid*) unum quidvis paulatim C. P.
1388 *Ratioque*) ratio quæ P.
1390 *Omnia cordi*) sunt omnia chordæ V. otia cordi F. Creech.
1397 *Consuerant*) Consuerunt A. B. D. L.
1398 *Coronis*) cotollis A. B. D. I.
1399 *Monebat*) movebat P. 2. posses legere *monebat* P. *in not.*
1404 *Et vigilantibus*) Evigilantibus V.
Somni) Somno C. E. P. V.
1405 *Multimodis*) multimodas P. corrig. *in not.*
1406 *Unco*) rauco, codd. P.
1409 *Majorem*) Majore *Quidam*.
Dulcedinis) dulcedine C. D. E. P.
1417 *Ferina est*) ferina A. B. P. V. 2.
1420 *Et tandem*) Et tamen *Quidam*.
Distractum) distractam P. V. 1. 2.
1421 *Dispersisse*) Disperiisse C. E. P. V. 1. 2.
1424 *Resedit*) resedit C. E. P.
1427 *Signisque ingentibus*) gemmisque insigniter apta *Gass.* signisque vigentibus c. P.
1435 *Et* deest V. 1. 2.
1439 *Degebant*) degebat V. 1. 2.
1440 *Discretaque*) descriptaque a. B. D. I. discerptaque V. disceretaque MSS. V.
1441 *Velivolum*) velivolis a. B. c. D. I. P. V. legi jubet *velivolum* P. *in not.*
Navibus pandis) navibus ponti a. B. Protei ad oras V. propter honores V. florebat propter odores c. P. 1. 2.
1445 *Prius actum*) prius auctum P. prius actum, codd. P.

1447 *Agri*

1447 *Agri culturas*) agriculturas D. L.
1450 *Polire*) polita V. 1. 2.
1452 *Progredientes*) progredientis P.
1454 *Eruit oras*) erigit oras c. P. V. 1. 2.
1455 *Alid*) aliud A. B.
Videmus) videbant C. E. L. P.

VARIÆ LECTIONES
IN LUCRETII
LIBRO VI.

1 F*Rugiferos*) frugiparos fœtus V. 1. 2.
7 *Exstincti*) exstincta V.
10 Hunc versum delendum censet L. deest P. sequenti postponit C. E. V. 1.
„ *Et, per quæ*) & pro quam possent V.
11 *Ferme mortalibus*) ferme a cortalibus V.
14 *Cuiquam*) quidquam tamen C. quicquam *Gass.*
15 *Atque animum infestis cogi servire querelis*) Pausa atque infestis coget servire querellis K. Atque animi ingratis vitam vexare querelis C. E. P. 1. 2. vexari curis V. Post hunc inseritur: Causam, quæ infestis cogit servire querelis C. E. P. V. Pausa atque infestis &c. 1. 2. Plurima, quæ infestis cogant &c. H. 2.
16 *Intellexit*) Intellegit K. 1. 2.
Vas efficere) fas efficere K.
20 *Ut*) In P.
22 *Cernebat*) cernebant K.
24 *Cuppedinis*) cuppidinis K. torpedinis H. 2.
26 *Tramite prono*) tramite parvo E. P. 1. 2. pravo K. limite prono H. 2.

27 *Contendere*) concedere curſu C. E. contendere o. H. 1. 2.

29 *Quod flueret naturæ vi*) Quod fieret K. Quod fuerit fortunaï V. Quod fuerit naturali MSS. V. naturali viro atque veniret C. D. E. P. naturaï, varieque A. B. Totum verſum deleri vult *Creech.* flueret permananter, *vel* permutatim F.

31 *Et quibus e portis*) E quibus & portis.

38 *Hunc igitur*) Nunc igitur K.

43 *Eſſe, & nativo conſiſtere corpore cælum*) E ſe nativo conſiſtere corpore, cœlum Et V.

44 *Fiunt, fientque, neceſſe*) fiunt, fierique neceſſe eſt A. B. C. D. E. P. 1. 2. fientque neceſſe eſt I.

45 *Eſſe ea diſſolvi*) Pleraque diſſolvi A. B. C. D. E. I. P. 1. 2.

47 *Vincendi ſpes hortata eſt, atque obvia curſu*) Hunc & duos ſequentes ſuppoſititios putat L. Votorum exhorrantur ſpes; atque obvia rurſum C. E. H. 2. Ventorum exhorrantur A. B. c. H. 1. P. Ventorum circant placentur omnia rurſum K. Ventorum exhortat pellacia, & omnia rurſum V. vide *Nonium* in *rurſus*. Exultant votorum ſpes P. *in not.* Ventorum exirtant placentur omnia *rurum* 1. rurſum 2. obvia rurſum D. P.

48 *Sunt placato*) ſint placato C. E. K. P.
Fuerant) fuerint P.
Furore) converſa favore A. B. C. D. E. P. V.

51 *Efficiunt*) Et faciunt K. P. V. 1. 2. antiqua exempll. P. *in not.* Efficiunt.

54 *Regnum: &*) regnum A. B. C. D. E. P. 1. 2.

56 *Hæc fieri*) poſſunt, ac fieri A. B. D. E. has fieri P.

65 *Atque alte terminus hærens*) utque alte terminus hereat A. B. hæreat I.

66 *Tota regione*) cæca ratione feruntur A. B. c. D. I. H. 1. I. P. 1. 2. tota ratione C. E. H. 2. hunc verſum

ſum parentheſi includit K.

68 *Putando*) putare, alienaque C. E. P. MSS. V.

69 *Delibrata*) Delibata A. B. C. D. E. P. V. 1. Deliberata 2. Deirata *Creech. i. e.* valde irata.

70 *Sæpe aderunt*) Sæpe oderunt MSS. V.
Quod violari) quo violari A. B. C. E. L. 1. 2.

72 *Quietos*) quietus c. H. 1. K. P. 1. 2.

73 *Fluctus*) volvere fletus V. MSS.

75 *Feruntur*) ſimulacra fuerunt V. 1. 2.

80 *Profata*) multa profecta A. B. C. D. E. P. 1. 2.

81 *Ornanda*) ornata politis K. tornanda, quid. codd. P.

82 *Ratio cæli, ſpecieſque*) ratio superûm cœlique tenenda A. B. D. H. 2. L. V. ratio superûm cœliſque tenenda 1. 2.

84 *Quæque ferantur*) cunque ferantur A. B. C. E. L. P.

91 *Præſcripta ad candida calcis*) præſcribito ad candida callis V. 1. præſcribita ac 2. ſuprema præſcripta, & candida callis P. ac candida callis C. E.

94 *Inſignem*) inſigni capiam A. B. C. D. E. I. P. 1. 2.

100 *Hinc magno*) hic magno H. 2.

101 *Nubes*) corpore in aere V. corpore nure 1. 2.

102 *Ac tigna*) ac ligna c.

104 *Nam aut cadere abrupto -- preſſæ*) Nam cadere aut bruto deberent C. E. F. *Creech.* Nam cadere abrupto -- preſſi c. P.

105 *Aut, ut fumus*) haud ut fumus P. *in not.* corrigit.

108 *Magnis intenta theatris*) magnis intenta trachelis, quid. codd. P.

109 *Malos*) muros inter c. P. *Gaſſ* malos, quid. codd. P.

110 *Petulantibus Euris*) petulantibus auris C. E. 1. 2. A. marg. P. perviantibus auris K.

112 Hunc verſum parentheſi includit L.

114 *Planguntque*) planguentque P. utramque lectionem agnoſcit *in not.* P.

115 *Ut non*) interdum, non C. E. P. ut non , prisci codd. P.

117 *Corporis tractum*) corpora tractim K. corpore tractum P.

119 *Exierit*) exierint K. exierunt V. 1. 2. *Creech.*

122 *Dissiluisse*) maxima dissolvisse C. P. dissiluisse H. 1. 2.

124 *Intorsit*) nubibus infercit V. intersit 2.

Conclusaque) contusaque K. contrusaque *Alter.*

127 *Commovit*) contumuit vis V.

130 *Pariter sonitum*) parvum sonitum K. V. 1. 2. magnum V.

132 *Cur sonitus*) Ut sonitus C. D. E. P.

137 *Perfringens*) perfingens impete V. 1.

138 *Docet res*) doce res V. 1.

141 *Qui quasi*) quæ quasi K.

142 *Infringendo*) infrangendo K. V. in frangendo P.

144 *Ubi e nube*) uti e nube A. B.

146 *Continuo ut*) ut continuo magno D. deest *ut* A. B. C. E. P.

Trucidet) trucidat K. V.

148 *Propere*) propter demersimus K. V. 1. 2.

149 *Si nubes*) sin nubes K.

150 *Repente*) succensa recente 1. 2.

152 *Turbine ventorum*) Turmæ ventorum K.

153 *Nec res ulla*) Nec resina, castigat. exempll. P.

154 *Sonitu flamma*) sonitu in flamma V.

157 *Confercit, franguntur in arctum*) convertit, franguntur in altum c. P. quid. codd. P. *confercit*. prisci codd. P. *in arctum*.

158 *Misti*) mista P.

164 *Fulgere*) Fulgura K.

167 *Videas*) videat c. H. 1. K. P. alii codd. P. *in not.* videas.

Arboris auctum) arboris ictum c. ita corrig. P. *in not.*

168 *Quam*) quem P.
Aureis) auris A. B. ita verſ. 282. auras c. P.
170 *Tonitrum*) tonitum accipimus K.
171 *E ſimili*) Et ſimili c. H. 1. K. P.
Et deeſt P.
175 *Spiſſeſcere*) ſpiſſaſſere K.
176 *Ferviſcit*) ferveſcit V. 1. 2.
181 *Nictantia*) nutantia fulgura K. minitantia V.
182 *Adlicit*) adficit aureis *Quidam*.
183 *Oculos ad lumina noſtros*) oculorum ad limina noſtra 1. oculorum ad lumina noſtra C. E. P. 2.
184 *Alta*) alti K.
185 *Impete miro*) agmine miro *Creech.*
186 *Nec tibi*) Ne tibi K.
Inferne) inferre P. inferna, priſci codd. P.
187 *Quam ſint*) Quam ſit K.
Quid exſtent) quod extent c. P.
189 *Portabunt*) portabant K. 1.
190 *Cumulata*) collata videbis c. P.
191 *Superna*) ſuperno K.
196 *Clauſi*) clauſæ K.
197 *Minantur*) minantes H. 2.
198 *Nunc hinc, nunc illinc*) Nunc huc, nunc illuc *Gaſſ.*
200 *E nubibus*) in nubibus *Creech.*
206 *Etenim*) ſed enim P. recte tamen corrigit P. *in not.*
210 *Has*) Haſce *Creech. Alii.* Has C. E. K.
212 *Fulgere colores*) fulgore colores c. K. P. ſcribi jubet *fulgere* P. *in not.*
215 *Ingratis illa*) ingratius illa C. E. P. V. *ingratis* corrigi jubet P. *in not.* ingratiis L.
218 *Quali natura*) quod ſic natura C. E. P. ignis natura, nonnulla exempll. P. *in not.* quod ſit natura P. *in not.*
219 *Et inuſta*) & mixta vapore H. 2. codd. antiq. P. *in not.*

220 *Halantes*) halantis C. E.
Auras) sulfuris aureis c. P. *auras* legi jubet *in notis* P.
222 *Per se accendunt*) sæpe accendunt V. sese, codd. P. *in not.* 1. 2.
224 *Hunc*) Nunc P. recte tamen corrigit *in not.* P.
225 *Mobilibusque*) motibus, atque H. 2.
226 *Obsistere possit*) absistere possit c. P.
228 *Uti*, *ac voces*, uti vocis C. E. Abesse potest hic versus *Creech.*
230 *Ut* deest P.
Curat item) Cur autem, scribendum censet ex prisca lectione P. *in not.*
232 *Lateramina vasis*) latera omnia vasis C. E. P. lateramina vasi A. B. L. lateramina P. *in not.*
233 *In ipsum*, *&*) in ipsum C. E. P. 1. 2.
236 *Usque adeo pollens*) exque adeo cellens V. 1. usque adeo tellens 2. tollens fervore A. B. candens C. E. P.
239 *Discludere*) discindere turreis *Quidam*.
240 *Tigna*, *trabeisque*) ligna, trabeisque C. E. P.
241 *Demoliri*) commoliri atque A. B. D.
243 *Possunt*) possint *Creech. Alii*. possunt C. E. K. P.
244 *Neque te in*) neque in C. E. 1. neque quamin 2. neque quem in V.
246 *Nubibus exstructis*) Nubibus extractis C. P. extructis H. 2. quid. codd. P. *in not.* extrusis, alii codd. P. *in not.*
248 *Hoc fieri*) hæc fieri *Gass.*
253 *Impendent*) Impendunt P.
256 *Flumen*) fulmen P.
257 *Fertur tenebris procul*) fertur terris procul F. fertus V.
259 *Repletus*) repletur C. P.
264 *Nubila sole*) lumina sole *Gass.*
265 *Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri*) Nec tanti

tanti possent venientes opprimere imbres *Gass.* tantos possent venientes opprimere imbres H. 2. tantos imbres M. possent terras C. E. nec tanto possent venientis opprimere A. B. c. I. P. nec tantos P. *in not.*

266 *Flumina*) Fulmina c. P.
268 *His igitur*) Hic igitur P.
271 *Semina habere cavas*) Semina hæc de re cavas MSS. V. fac semina ciere cavas V.
273 *Hic ubi*) Hoc, ubi E. Hac H. 2.
275 *Cum eo*) cum in eo C. P.
276 *Vortex*) vertex V.
278 *Ipse sua nam*) accenditur, ipse suapte L. *Creech. Gass.* sua cum C. E. P. 2.
280 *Vis venti, vel gravis ignis.*) percaluit gravius jam ventus in ignis c. P. recte tamen ex prisc. codd. emendat *in not.* P.
281 *Tum quasi*) cum quasi P.
291 *Atque ita præcipitans*) Atque ita Pyrrhæ nos ad F.
293 *Provolat ictu*) pervolat ictu D.
297 *Vortex, quod*) Vortex, quem c. V.
298 *Idem in*) item in A. B. C. D. E. idem in c. H. 1. 2.
307 *Concepit*) concipit MSS. V.
310 *Perculit ictu*) percutit ictu D.
311 *Vaporis*) vapores P.
312 *Excipit ictum*) excipit illum c. P.
314 *Vis sit ferri, hoc secius illa*) vis ferri 'st hoc secius illec V. 1. secius ille 2.
318 *Nec temere omnino*) Nec tamen omnino *Gass.*
319 *Ex quo* ex qua P.
320 *In cursu*) in cursus P.
323 *Sic*) ubi P.
324 *Incita*) insita C.
331 *Per rara viarum*) per operta viarum H. 2.
334 *Natura*) naturæ P.

334 *Deor-*

334 *Deorsum*) pondera deorsum V. deorum 1. 2.
338 *Plagis*) gladiis itinerque *Nonius*.
346 *Intendunt*) intendant A. B. D. incedunt *Quidam*. incendunt *Alii*.
348 *Liquidis quia*) liquidus quia E. H. 2. *Creech*.
Travolat ignis) trameat ignis A. B. D. transvolat C. E. L. traviat c. P. transviat MSS. V.
349 *Perfringit*) perfigit V. 1. perfrigit 2.
350 *Quæ texta*) quæ tecta c. quæ texta P.
356 *Stellis fulgentibus alta*) telis fulgentibus alta F. K. *Creech. vel* stellis fulgentibus apta *Creech*.
359 *Ventique calore*) ventique calores *Quidam*.
361 *Inter utrumque igitur*) Inter utrasque igitur E.
362 *Tum variæ*) Cum variæ *Quidam*.
363 *Nam fretus ipse*) Namque frit ipse H. 2.
Frigus, & æstum) frigidus æstum c. H. 1. P. frigus ad æstum *Nonius*.
366 *Fluctuet aër*) fluctuet Æther *Gass*.
367 *Et*) est P.
Rigoris) postrema liquoris H. 1. P.
368 *Tempus id est vernum*) Tempus adest vernum c. E. H. 2.
396 *Se res, turbareque*) sese, turbareque V. 1. inter se, turbareque 2.
370 *Extremus*) extremis A. B.
371 *Quod fertur*) cum fertur H. 2.
374 *Mirum est in eo si*) mirum si in eo jam tempore C. E. mirum si in eo tum P. si in eo sic H. 2.
281 *Indicia occultæ*) Judicia occultæ A. B. c. D. H. 1. 2. I. P.
388 *Quo cuique est cumque voluptas*) quo ducit quemque voluptas A. B. quo inducit cumque P. at qua ejis est cumque voluntas V. 1. quoque est cumque 2. voluntas H. 2. P. V. 1. *Gass*.
389 *Adversabile cumque est*) adversabile cũque'st C. E. P.

aver

aversabile P. *in not.*
390 *Isti*) ictu C. E. P.
Fulguris halent) fulguris edant D.
392 *Nullæ sibi turpis conscius rei*) consciu' rei *Creech.* nulla sibi turpi conscius in re C. E. P. V.
396 *An con brachia suefaciunt*) An tum brachia consuescunt A. B. C. D. E. P. V.
397 *In terraque patris*) Et terræ matris P. *in not.*
401 *Ipse in eas tum*) successere, ipsus in æstum C. P. ipse in æstum E.
402 *Teli*) cæli P. prisca lectio *teli* P. *in not.*
404 Post hunc vers. 474. si modo Lucretianus est, videtur locandus L.
405 *Si vult caveamus*) Præterea sævi ut caveamus H. 2.
407 *Vult opprimere*) autem vel opprimere 2.
411 *Mittere*) mittier, quidam codd. P. *in not.*
420 *Plurimaque hujus*) plurimaque plus A. B. E. plurima quo plus C. P.
428 *Tum sunt*) tum sint C. E. cum sint P.
431 *Quam cœpit*) qua cœpit *Gass.*
439 *Detrudit ad*) detrusit *Creech. Al.* detrudit ad C. E. P.
442 *Ventis e nubibus*) venti se nubibus *Creech. Alii.* venti se e nubibus, prisci codd. P. *in not.* venti se nubilus P. *in not.* ventis e nubibus C. E. P.
446 *Procellæ*) procellat V.
452 *Possint*) possent A. B.
453 *Comprensa teneri*) compressa teneri C. E P. V. 1. 2.
459 *Quam sint quæque*) Quam sint quoque V. 1. 2. Qua sint conque V.
461 *Cum consistunt*) tum consistunt C. P. recte tamen corrigit *cum* P. *in not.*
464 *Hic demum*) Hinc demum H. 2. *Gass.*
465 *Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo*) Et condensa, atque arcta, apparere, & simul ipso A. B. C. E. I. V. hunc versum delet L. Et con-

den-

densa, atque arcta patere: & simul ipso P.

466 *Videantur*) videatur C. E. P.

467 Delet L.

„ *Nam loca declarat*) Nam se declarat C. E. Nam si P. nam loca, emaculati codd. P. *in not.*

468 Delet L.

„ *Res ipsa, & sensus*) Res ipsa ad sensum C. E. V.

472 *Quo magis*) Quod magis *Quidam*.

473 *Momine ponti*) momina ponto V.

474 *Ratio cum sanguine abest*) ratio consanguinea est humoribus V. ratio tum segnis abest M. & H. 2. *vel* cum sanguine adest c. H. 2. P. Delendum versum censent L. P. *Creech.*

480 *Urget enim*) Surgit enim c.

481 *Nimbis*) nimbus P.

482 *Hunc veniant*) huc veniant c. P.

In cœtum) in cœlum P.

485 *Quantaque volarent*) cunctaque volarent *Quidam*.

495 *Demissus*) dimissus P.

498 *Crescere utrasque*) crescere utrumque A. B. C. D. E. I. L. P. *Gass.*

500 *Corpus cum sanguine*) sanguis cum corpore crescit L.

501 Delet L. recte forsan *Creech.*

502 *Concipiunt*) Confuggunt, codd. P. *in not.*

508 *Nubes vi venti*) nubes imbres tum mittere *Creech.*

510 *Coacta*) coorta *Creech. Alii.* coacta C. E. V. MSS.

511 *Urget, & e supero premit*) Urget & insuper opprimit V. Urget & super V. Urgens & super 1. 2.

514 *Stillantque*) stillantia, quasi A. B. I. stillante C. E. P. MSS. V. stillando H. 2. M.

515 *Cera*) Tela super MSS. V. Teda V.

516 *Vehementer utroque*) vehementer utrinque c. H. 2. P.

519 *Multa fuerunt*) multa flentur semina V. afflentur V. fientur 1. 2.

521 *Insuper, atque omni*) Insuperaque omni *Quidam*.

522 *Ter-*

522 *Terraque cum fumans*) Terraque consumens humorem c. P.
Rehalat) tota relatrat V. redralat MSS. V. redhalat V.
523 *Hinc ubi*) Hic ubi C. E. P.
525 *Nubibus arqui*) nubibus arci C. E. arquus c. P. nubilus arquis, codices P. *in not.*
528 *Omnia*, *nix*) Sicuti nix H. 2.
530 *Refrenat eunteis*) refrænat aquantis A. marg. H. 2. refrænat aventes Persacile & V. 1. 2.
531 *Tamen hæc*) cuncta hæc H. 2.
Reperire) te per te P. reperire P. *in not.*
533 *Sint*) sunt P.
535 *Fac ut esse*) fac esse D. face ut esse P.
536 *Item*, *ut supera est*) item & supera P.
538 *Gerere*, *&*) gemere, & H. 1.
540 *Vi*) jam P.
Submersaque saxa) submerso capte V. submersaque fosca 1. 2.
541 *Similem esse sui*, *res*) simile esse & par res H. 2. simile esse sui res P. recte corrigit *in not.* similem P.
542 *Rebus subjunctis*) rebus sejunctis D.
546 *Disserpunt*) discerpunt P.
549 *Exsultant*, *ubi currus fortis equûm vis*) exultantia sunt, fortis quam *ubi* equûm vis c. tibi P. exultant sola Pisæumque flumen V. exultantes quam ubi fortis equûm vis a. B. exultant ubi currus cunque equitum vi; A. C. E. M.
550 *Ferratos utrimque* Ferratos cum utrinque V.
551 *Ubi magnas in aquæ*) ubi in magnas aquæ A. B. in magnas æque C. E. magnas in aquas c. P.
553 *Aqua*, *& fluctu*) aquæ fluctu A. B. C. D. E. P.
Vacillet) vacillans D. P. 2.
554 *Ut vas in terra*) Ut vas inter non MSS. V. Ut vas infe-

inferii non V. Et vis in c. P. Ut vas, quid. codd. P. *in not.*

557 *Parti ex*) parte ex P. 1. 2.

562 *Minent*) minant in C. E. P. *in not.* micant c. P. manent, alii codd. P. *in not.*
Prodita) percita P. *in not.*

566 *Tantam*) tandem terrarum E.

567 *Non ulla refrenet*) si nulla refrænet C. E. P.

568 *Reprendere eunteis*) deprehendere eunteis C.E.P. reprehendere cunque? D. euntem: A. B. L. *Creech.*

571 *Ruinas*) ruinam P.

573 *Suas se in*) suas in C. E. P.

578 *Aut ipsa tellure*) ut ipsa I. ipsa tellure C. E. P. ipsa ab tellure A. B. H. 1. aut ipsa a tellure *Creech. Al.*

580 *Magnas*) magno F.
Fremit ante) fremitante E.

582 *Simul artam*) simul altam A. C. D. E. L. P. simulatam a. B.

584 *In Tyria*) In Syria C. E. P. V.
Fuit Ægis) fuit Argis H. 2. Ægi P. recte tamen corrigit *Ægis* P. *in not.*

586 *Disturbat*) Disturbans C. E. Disturbatque P.
Obortus) abortus P.

587 *Ceciderunt*) cecider' & V.
Multaque) Multa V.

588 *Multæ per*) multis per A. B. I.

589 *Subsedere*) Subsidere P.

592 *Inde*) unde P.

594 *Moveri*) atque movere C. E. P. 2.

596 *Superne*) superna C. P.
Inferne, cavernas) inferne caverna C. E. inferna cavernas c. P.

597 *Terraï ne dissolvat*) Terrarum ne H. 2. Terræ ne dissolvatur P. Terrarum ne dissiliat natura c.

598 *Neu distracta*) Nec distracta D.

602 At-

602 *Attamen*) Et tamen P. prisci codd. Attamē P. *in not.*
603 *Subditat*) Subdit & hunc c. P.
604 *Subtracta*) substructa feratur V. 1. 2.
607 Deest P. V.
609 *Quo tantus fuat*) quo sit tantus decursus C. E. 1. 2. quo sit tantus D. quo fiat tantus A. B. fluat tantus *Gass.*
610 *Veniant*) veniunt D.
611 *Tempestatesque volanteis*) tempestatesque valenteis H. 2.
619 *At pelage*) At pelago C. ita legi jubet ex antiquis exemplaribus P. *in not.* pelagi A. B. I. P. pelagus E. *Substrata*) Scribi jubet ex prisca lectione *subtracta* P. *in not.*
622 *Largiter in*) Largius in c. P. Largitus in H. 1.
628 *Æquora ponti*) æquore venti *Quidam.*
629 *In orbe*) in orbi E. H. 2.
632 *Conjunctas -- cingit*) conjuncta est -- cingens A. B. C. D. E. P.
Maris undique) magis undique *Quidam.*
638 *Liquido pede*) recto pede *Gass.*
641 *Media de clade*) enim dia de clade F. K. enim mediocri clade F. *Creech.* mediocre clade V. media Græcia de coorta 1. 2. de glande coorta H. 2. media quæ clade P. scribit tamen *in not.* ex antiqua lectione P. *media de clade.*
645 *Cernentes pavida*) Cernentes pando c. H. 1. panda P. corrigit *in not.* P. pavida.
647 *Tibi rebus*) tibi in rebus C. E. D. I. P. *Gass.*
650 *Et videas*) Ut videas P.
651 *Constet*) constent H. 2.
652 *Et quota pars homo terraï sit totius unus*) Nec sit pars homo terraï quota totius unus C. E. H. 2. Nec quota pars homo &c. c. M. P. unum c. Nec tota pars homo &c. H. 2. P. *in not.* sed textus lectionem magis

magis probat P. *in not.* V. 1. 2.
655 *Miratur*) miratus P. quid. codd. miratur P. *not.*
658 *Obturgescit*) Quidam legunt *obbrutescit* P. *in not.*
659 *Oculos*) oculosque P.
660 *Exsistit sacer*) Exutit facer c. P.
Corpore) corpora P.
663 *Nobis cælumque*) morbi, cælumque A. C. E.
Mali fert) male fert P. scribi jubet *in not.* P. *Et satis hæc tellus orbem cælumque malum fert.*
666 *Suppeditare*) suppeditari C. D. E.
671 *Ut tempestates*) Et tempestates C. E. 1. 2.
672 *Tetulerunt*) retulerunt D. P. tetulerunt *not.* P.
674 *Fluvius, qui non est, maximus eii est*) fluvius, qui visus maximus eii A. B. C. E. P. 1. 2. quivis ut maximus V.
686 *Percaluit, calefecitque*) percellit, calefecitque K.
687 *Saxa furens*) Saxa ferens K.
689 Deest P.
690 *Funditque ardorem*) Vertitque ardorem V. Fecitque ardorem P. Fertitque P. *in not.*
991 *Differt*) Differre P. Differt, alii codd. P. *not.*
Fumum. inferas vers. 689. P.
693 *Ne*) Nec P.
694 *Magna ex parti*) magni ex D. parte C. P.
696 *Mari*) mare A. B. P.
697 *Hac ire*) hæc ire G.
998 *Mari penitus res cogit aperto*) mare: & penitus se cogier arcto C. E. H. 2. animam penitus *Creech.* mare A. B. res cogit aperto c. H. 1. hunc versum spurium censet L. post hunc inferit L. quem spurium quoque censet: '*Et penetrare mare, & penitus se cogier arcto* L.
699 *Flammas*) flammam H. 1. 2. P.
701 *Ventigeni crateres*) vertice itē crateres A. B. C. E. M. P. vētigeni crateres a. vertigini 2. vertice enim V. 1.

702 *Nos*

702 *Nos quas*) quos nos P.
708 *Eum ferro, neque*) cum ferro nec A. B. C. D. E. P.
710 *Verum aliquid genere esse ex hoc quod concio dicat*) Verum esse ex genere hoc aliquid, quod C. E. Utrum -quod contigit eii V. contio dicat A. B. contio credat E. P. *in not.* concio credat C. contio itel 1. 2.
711 *Dicere habemus*) dicere avemus H. 2.
712 *Æstati*) æstate A. B. C. E. P. æstatem H. 1. 2.
716 *Quo Etesia flabra feruntur*) qui Etesiæ esse feruntur C. E. qui Etesii esse feruntur V. efflare feruntur c. quo Etesiæ efflare feruntur P. scribi jubet *quo Etesia flabra feruntur* P. *in not.*
718 *Sursus replent*) rursus replent c. H. 1. P.
720 *Flumine, quæ*) Flamine, quæ H. 1. 2.
722 *Nigra virûm*) nigra nigrum c.
Percoctaque sæcla) percocto sæcla C. E. P. V.
727 *Amni*) amnis P.
728 *Proclivus*) proclivis C. E. P.
730 *Quo Etesia*) quod Etesia H. 2.
735 *Forsit & Æthiopum*) Forsitan Æthiopum C. E. P. 2.
736 *Crescat*) Crescit P.
Albas descendere ningueis) albas decedere ningues C. E. I. albos decedere in igneis c. P. *albas decedere ningues* scribi jubet P. *in not.* albas deffundere ningues H. 2.
738 *Sint*) sunt P.
Deest *loca* C.
742 *Cum advenere*) cum venere A. B. C. E. P.
743 *Remigii*) Remigio P.
746 *Substratus*) lacus subjectus H. 2.
Averno est) Averni C. E. H. 2. P. 1. 2.
747 *Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesevum*) Hic locus est Cumas apud, Ætruscos per montes, Oppleti validis ubi fumant montibus auctus *Pius* ex *Jano Parrhasio*. Is lacus est Cumas apud, &

Vesuvi per montis A. B. Is locus est Cumas apud, Hetruscos & monteis C. Is locus est Cumas apud Hetruscos, & monteis E. Is locus est Cumas apud, acri sulpore montis V. His locus &c. 1. montes 2. Ut locus &c. Euboico sub monte F. Qualis apud Cumas est ocris vipera montis L. Miseni sub pede montis *Gass.* Is lacus est Cumas apud acri sulpore montis K. Qualis apud Cumas lacus est D. Hic locus est Cumas apud, ejus sub pede montis P. Is locus &c. apud, ejus sub pede montis c.

748 *Oppleti*) Pompeji calidis L.
Auctus) aucti C. E. L. V.

749 *In mœnibus*) in montibus c. P.

752 *Non cum*) non, cum A. B.

755 *Loci hoc opus*) loci opus C. E. locis opus H. 2.
Ipsa sua vi) ipsa suapte C. E. I. P. V.

756 *Item locus esse, videri*) item spelunca videri F. locus (lacus) sulporis esse V. esse, vigentes *Creech.* esse volantes H. 2. M.

757 *Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum*) Quadrupedum quo secla simul vestigia prima F.

762 *Janua ne bis Orci potius regionibus esse*) Janua neu poteis Orci regionibus esse MS. neu postes V. ne potius orci regionibus C. E. ne portis orci c. ne portis orci & P. ne potius his orci A. B.

763 *Credatur posta, hinc animas*) Credatur post hinc animas Acherontis E. V. 1. 2. Credatur, posthinc animas Acherontis C. P. posita hinc H. 2. M.

764 *Inferne*) inferna P.

768 *Namque ipsa de re nunc dicere*) nam de re nunc ipsa dicere *Quidam*. de re tibi P.

771 *Multa, homini quæ*) Multa cibos, quæ C. E. P. cibo æque sunt V.

772 *Possint*) possunt D.

776 *Texturas*) Exuvias inter *Quidam*.

778 *Aspera odore*) aspera tactu A. B. C. E. P. 1. 2.
782 *Infesto sensu*) infestæ sensu L. corrigit *in not.*
783 *Tributa est*) tributa E. H. 2.
786 *In* deest P.
791 *Ubi acri*) ubi acris A. B. acreis C. E. P.
792 *Consopit*) cum sopit V. 1. 2. Post hunc inserit L. Quin gravidis hinc nidor abortum immittere fuevit.
793 *Dejicere ut pronos qui morbus sæpe fuëvit*) Deicere ut privos A. B. Concidere ut pronos qui morbos mittere fuevit C. E. item L. sed deleri eum mavult L. Nidore ut somnos qui morbus mittere fuevit F. Concidere & fumus qui morbum mittere fuevit V. Cum cinere & fumus qui morbum mittere fuevit V. 1. Concipere & fumum qui &c. V. Concidere & pumos qui morbo mittere fuevit V. 2. Cum cinere & fumo qui morbum mittere V. Concidere & fumus V. 1. Concidere & primos qui morbos mittere fuevit c. P. morbo M.
796 *Odorata est*) odora est P. neque corrigit *in not.*
798 *Atque*) utque P.
Sedibus intus) sedibus ipsis D. *Gass.*
799 *Etiam cunctere lavacris*) etiam cum te relavaris c. P. cunctere lavabris V. 1. 2. lavari C. E.
800 *Plenior & solio in fueris ferventis aquaï*) & fueris solio ferventis C. E. Plenior effIueris solio ferventis c. P. Plenior affueris dolio ferventis H. 2. & fueris solio in ferventis A. D. I. & superis solio in B.
804 *At cum membra hominis percepit fervida febris*) Aut nisi membra prius pertexit frigida servus A. B. Aut nisi membra domus percepit fervida mustum K. At cum membra minus pertexit fervida servus C. P. membra domus percepit fervidus ignis c. P. domans percepit fervida servis H. 2. dominus pertexit

texit fervida fervis E. domnus percepit 1. 2. domans perrepit V.

805 *Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar*) Aut sit odos, plagæ manabilis mora A. B. viri plagæ manabilis c. P. *in not.* manabilis D. P.

810 *Exspirat*) expiret A. B. C. D. E. P.

Scaptesula) scaptensula A. B. C. E. P.

814 *Copia desit*) copia defiat A. B. defit C. E. P.

815 *Magna? necesse est*) magna vacare C. E. H. 2. necesse 'st c. H. 1. P.

816 *Exæstuet*) exæstuat C. E. P.

817 *Exspiretque*) Expiratque C. E. P.

Aperta) apertum 2.

820 *Venenet*) veneni V. P. legi jubet *in not.* Et spatium cæli quadam de parte venenat P. *in not.*

823 *Ut cadat*) Et cadat D. *Gass.*

Qua dirigit æstus) qua se erigit æstus F. derigit A. B.

824 *Hæc eadem*) hic eadem C. E.

827 *Veneni*) venena C. P.

829 *Sit*) sit P.

834 *Pennarum*) pinnarum P.

835 *Proditur omne*) perditur omne C. P.

836 *Nictari*) nixari A. B. D. E. I. P. vexari nequeunt C.

837 *In terram*) in terris a. B. P.

838 *Natura*) Naturam P.

841 *Rarescit*) Arescit A. C. E. P. V. 1. 2.

843 *Affecta calore*) effœta calore C. E. *Gass.* effœta vapore H. 1. 2. P.

844 *Hoc fit frigidior*) Fit quoque frigidior C.E.P. Hoc quoque *Quidam*.

Qui in terra est) qui terra 'st D.

846 *Scilicet, ut coëundo*) scilicet in coeundo C. E. P.

848 *Est apud*) Esse apud D. I.

849 *At*) & P.

851 *Fer-*

851 *Fervifcere raptim*) fervefcere partim C. E. P.
854 *Sol nudum*) fol udom C. E.
Contrectans) contractans C. P. V. 1. 2.
857 *Hic*) hunc P.
Craffo corpore) craffi corporis C. E.
Terram) terra, legendum cenfet P. *in not.*
858 *Vapori*) vapore C. D. E. vaporem P. calido fatiare vapore, legendum pronuntiat P. *in not.*
862 *Rara tenet circum hunc fontem*) Pura tenet circum fontem C. E. Parthenice circum fontem V. Para tenet circum fontem 1. Partene circum fontem 2. Parva tenet certum fontem P.
864 *Hinc ubi*) Hoc ubi c. P. 2.
Obruit umbris) obruit undis c. H. 1. 2. P. recte tamen corrigi jubet *umbris* P. *in not.*
865 *Subtus frigefcit*) folito frigefcit H. 2.
868 *Faciunt laticis tactum*) faciunt aquæ tactum A. Ita legendum ex *Beda* cenfet P. *in not.* laticis tactum a.
Atque faporem) atque vaporem C. E. P. V. 1.2. ufque vapore H. 2.
869 *Radiis terram dimovit*) radiis umbram dimovit *Creech.*
Obortis) obortus A. E. obortis a. C.
875 *In luci*) in lucem C. E. P. in luce A. B. D.
877 *Dimittat: quafi fæpe*) demittat cum fæpe C. E. H. 2. demittat P. quafi fæpe c. H. 1.
878 *Mittit*) mutat, & C. E. nutat c.
Nodofque relaxat) nervofque relaxat a. B. V. venafque relaxat H. 2.
887 *Non tam viva tamen*) Non ita multa tamen V.
889 *Conciliari*) conciliare C. E. P. V. 1. 2.
890 *Genus endo mari fpirat*) genus Aradius fpirat *Creech.* inde mari fpirat C. E. P. fparat fons 1. 2. endo mari Aradio fons V.
891 *Qui*) Quod P.

892 *Præbet regionibus*) pariter regionibus c. P. ſed ex priſca lectione *præbet* emendari jubet P. *in not.* præter regionibus V. 1. 2.

896 *Quo cum*) quæ cum C. E. P.

897 *Aut cum tædaï corpori*) aut in teda cum corpora C. E. P. indu tedaï corpore V. aut in tedaï corpore V. corpora *Alii*.

898 *Quia*) quod 1, 2.

900 *Lumina lychnum*) lumina linum C. E. lychnum c.

905 *Putandum eſt*) fatendum 'ſt *Gaſſ.*

913 *Demiſſo*) demiſſos *Creech*, demiſſo C. E. P.
Jactarier auris) jactarier hamis C. E. P. auris H. 2.

916 *Permananter vis*) permanant; & vis P. aliam etiam lectionem agnoſcit P. *in not.*

921 *A rebus*) ab rebus E.
Quaſcumque) quæcunque P.

922 *Mitti, ſpargique neceſſe eſt*) mitti fateare neceſſe 'ſt A. D. I. L. P. *Gaſſ.*

923 *Fluunt*) fluant P.
Rebus odores) rebus obortu M.

925 *A fluviis*) e fluviis P.

927 *Per aureis*) per auras C. E. P.

935 *Sentire ſonorem*) ſentire ſonare A. B. C. H. 1. 2. P. 1. 2.

941 *Miſtum corpus inani*) niſi corpus mixtum inani A. B. D.

946 *Diditus in*) Diditur in A. B. C. D. E. P.

947 *Unguiculoſque*) unguiculaſque P. utramvis lectionem probat P. *in not.*

953 *Quin ferri*) qui ferri K. P.
Suëvit) fuerit P.

954 *Undique qua circum corpus lorica coërcet*) Denique qua C. E. K. P. V. quam circum corii F. corii L. coli A. B. colli C. E. cæli V. colli lorica cohæret c. P.

955 *Morbida vis quæcumque extrinſecus inſinuatur*) Fervida

vida

vida vis *Creech.* vi quacunque K. visque simul cum extrinsecus C. E. P. vis simulacrûm extrinsecus V. 1. vis simul cum extrinsecus 2. visque simul cum excusseris H. 2.

956 *Et tempestates terra cæloque coortæ*) Nam -- F. tempestatem coortam F. H. 2. tempestate in terra coorta V. 1. tempestatem 2.

957 *E cælo emotæ terraque repente facessunt*) In cælum terrasque remotæ jure facessunt A. B. C. E. I. P. In cælum terrasque remota e jure facessunt V. 1. 2. Vel ferri natura timet circumque fatiscit F. In cælum terrasque timet arcumque fatiscit H. 2.

958 *Non raro*) nisi raro C. E. P. V. 1. 2.

963 *Montibus alte*) montibus altas H. 2. P.

964 *Exstructas ningueis*) Extructasque niveis radiis c. H. 2. P. extructas ningues, alii codd. P. *in not.*

965 *Liquescit in*) liquefit in V. 1. 2.
In ejus posta) in ignis posta c. P.

966 *Liquidum facit æs*) liquidum facile æs P. *in not.*

970 *Oleaster eo*) celaster eo V.

971 *Diffluat ambrosia*) Effluat C. E. Effluat ambrosiam P. Effluat ambrosias V. 1.

972 *At nihil est, homini fronde hac quod amarius exstet*) Qua nihil est homini, quod amarum frondeat æque C. E. ex se H. 2. Qua nihil &c. quod amarius fronde existat V. Qua &c. amarius fronde hac extet 1. 2. At nihil est homini fronde hac quod amarius extet c. At nihil est homini, quod amarius fronde hac extet A. B. D.

977 *Subus hæc res munda*) suibus hæc munda C. E. subus hæc jucunda D. H. 2. I. P.

978 *Toti ut*) tuti ut c. P.

979 *Quam dicere*) quia dicere c. P.

984 *Varii*) variis P.

986 *Alia --, aliaque*) alio -- alioque A. B. C. D. E. I. P.

987 Post hunc leguntur verf. 994. 995. C. E. P.
Alia) aliò A. B. C. D. E. I. P.
988 Hic post verf. 995. collocatur A. B. D. I. L. *Gass.*
989 *Præterea*) propterea P.
990 *Aliud per ligna*) aliud tignis, aliud C. E. P.
992 *Ire videtur*) ille videtur *Gass.*
993 *Eadem*) eandem C. P.
995 Post hunc ponitur 998. A. B. D. I. L. *Gass.*
998 *Hinc*) huic P.
999 *Patefiet*) palam fiet P. *in not.*
Pelliciat vim) pellicit arcum, codd. P. *in not.*
1003 *Multusque*) multisque P.
1005 *In vacuum*) In vanum D.
Cadunt) cadant A. B. H. 2. M.
Utque) ut qui P. *ut quin* legendum censet *in not.* P.
1010 *Quod paullo diximus ante*) quod dicitur, ex elementis C. E. P. V.
1011 *De ferro*) e ferro P. V.
1014 *Cæcisque in eo*) cæcis in eo H. 2. cæcisque in eis P. cæcisque in eo, prisci codd. P. *in not.*
Hæsit) hæret *Gass.*
1016 *Ex transverso*) e transverso H. 2.
1020 *Huc accedit*) Hoc accedit E.
1021 Hic versus est suspectus ab L.
1022 *Simul a fronte*) simul ac fronte C. E.
1024 Abest hic versus a MSS. V.
1025 *Provehat atque propellat*) provehit atque propellit H. 2.
1029 *Hic, ubi*) Hic tibi c. P.
Ferri est) ferri C. E. P. V. 1. 2.
1030 *Parvas ad parteis*) Pronas ad C. E. M. P. Privas ad partis A. B. D. Primas ad L. *Gass.*
1031 *Ventus*) ventis C. E.
1033 *Raro sunt corpore, & aër*) quandoquidem rarescunt corpora; ut aer c. P.

1038 *At-*

1038 *Atque* deest P.
1039 *Et quamquam in partem conamina*) & vacuam in C. E. & partē in vacuam conamina A.B.D.I.P.*Gass.*
1046 *Interposito discordia*) interposito; & discordia D. *Gass.*
1048 *Præcepit*) Percepit C. E. P.
1051 *Fluctu*) fluctus E.
1052 *Ferrea texta*) Terrea testa P. scribi tamen jubet ex antiqua lectione *Terrea texta* P. *in not.*
1053 *Eo quæ*) eo quod sæpe A. B. C. D. E. I. P.
1055 *E lapide*) a lapide D.
1061 *Corpuscula; tum fit*) corpuscula, cum sic c. P.
1062 *Impellant ut eam Magnesii semina saxi*) Impellātur eo magnesia saxa *Quidam*. magnesia flamine saxa C. E. magnetis semina saxi c. P. *in not.* magnetis semina faxit P. flumina A. B. D.
1066 *Sola -- calce*) solo -- calcis H. 2.
Coolescere) coalescere A. B.C. D,E. P.
1067 *Taurino ita jungitur*) taurino jungitur A.B. C.E. P. materies si arenæ jungitur H. 2.
1069 *Quam*) *Quas* scribi jubet P. *in not.*
1072 *Colos*) colus H. 2.
Jungitur una) mergitur c. mergitur uno P. jungitur una C. quadam exempl. P.
1073 *Queat usquam*) queat unquam D.
1074 *Fluctu renovare operam des*) fluctus renovare E. operam det H. 2.
1075 *Eluere omnibus*) ebibere omnibus *Quidam*.
1076 *Denique res auro argentum concopulat una*) Denique auro res aurum copulat F. Denique res auro aurum copulat *Quidam*. auro fit uti aurum copulat c. auro fit uti aurum copulet P. argentum copulat A. B. C. E.
1077 *Ærique æs plumbo fit uti jungatur*) Æraque, nec plumbo fit C. E. Æs æque nec plumbo E.

Æs

Æs æque plumbo P. Aureaque res plumbo A. B. Æreaque plumbo fit uti jungantur V. Æreaque res plumbo I. Ærea res P. *in not.* tangatur ab E.

1081 *Restat*) præstat P.

1082 *Matua contra*) mutua cuncta H. 2.

1083 *Conveniant*) conveniunt H. 2.

1084 *Horum optima*) hæc optima C. E. P. peroptima H. 2.

1086 *Coplata teneri*) compacta teneri C. E. coplata c.

1087 *Quod magis*) Quo magis 2.

1096 *Omnis morborum*) omnium morborum *Quidam*.

1097 *Aut extrinsecus*) Aut intrinsecus H. 2.

1099 *Putrorem*) putorem A. B. I. P. V. 1. 2.

1103 *Longe discrepat aër*) longe discrepitant res C. E. 1. 2. discrepitat res A. B. discrepat aer c.

1104 *Nam quid Britannum cælum*) Britanis A. B. E. Brittannis C. D. P. Brittanidis F. Brittanno cælo L. Namque Britannis quid cælum H. 2.

1105 *Et quod*), Id quod L.

1106 *A Gadibus*) & Gadibus E. H. 1. 2.

1107 *Percoctaque sæcla calore*) percocto sæcla H. 2. P. V. fecla colore c. H. 2. P. calore P. *in not.*

1108 *Quæ cum*) Quæ quæ P. antiq. codd. *Quæ cum* P. *not.*

1110 *Videntur*) videtur C. E. P.

1111 Deest hic versus E.

1113 *Ægypto in media*) Ægypti in medio C. E. P.

1114 *Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis*) Hac lue tentantur gressus, oculique micantes H. 2.

1115 *Alius locus est inimicus*) aliis est morbus iniquus H. 2.

1116 *Varius*) variis P.

Id aër) ad aer E.

1117 *Alienum est*) Alienum A. C. E. P.

1123 *Subito*) subita P.

1124 *Persidit*) persedit E.

1130 *Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægror*) Pestilitas

tas & jam pigris calantibus ægror 1. 2. & lanigeris balantibus V. etiam pecudum balatibus ægris C. E. M. pigris talaribus ægre c. P. halatibus, nonnulla exempl. P. *in not.*

1132 *Nobis adversa*) Nobis diversa C. E. Nobis ab diversa P.

1133 *Nobis ultro natura cruentum*) nobis intro natura corruptum C. E. natura ultro C. P. V. naturam intro H. 2. corruptum C. D. E. I. P. V. corrumptum 1. 2.

1134 *Quo non*) quod non A. B. D. P.

1136 *Mortifer æstus*) mortifier aër V.

1137 *Finibus Cecropiis*) Finibus in Cecropis C. E. P.

1139 *Ægypti e finibus*) Ægypti finibus C. E. P. Ægypti e finibus P. *in not.* finibus Orcus c.

1141 *Omnes*) omni c. P. omnes, codd. P. *in not.*

1145 *Intrinsecus atro*) intrinsecus atræ C. E. 1.2. atro c.

1149 Huic subjungi versus 1152. & 1153. vult *Creech.*

1156 *Angor*) anguor *Creech.* angor A. B.C. D.E.L.V.2.

1166 *Homini*) hominum E. H. 2.

Flagrabat ad ossa) flagrabat adesa A. B. c. D. P.

1167 Rejicit L.

1168 *Posset*) posses C.E.P.V. 1.2. positis cuiquam H. 2.

1169 *Vertere in utilitatem*) Verteret utilitatem C. E. Vertere in utilitatem c. Vertere ad utilitatem V. Vertere & utilitatem ad 2. Huic subjungit versum 1172. H. 2.

1172 Deest P.

Lymphis) nymphis putealibus V. 1. 2.

1174 *Corpora mersans*) corpora vexans F. inerrans V.1.2.

1175 *Parvis humoribus*) pernix humoribus P. *in not.* parvis, codd. P. *in not.* pravis humoribus E.

1176 *Jacebant*) jaciebant Multi præcipites lymphis putealibus alte Corpora P. *in not.* tamen P. hunc versum inseri jubet post 1170.

1178 *To-*

1178 *Totas ardentia nocteis*) toties ardentia morbis C. E. totiens ardentia morbis P. V. 1. 2.

1184 *Aut ingens*) ac ingens A. B. D. haud ingens C.E.

1186 *Contincta colore*) contacta colore A. B. C. E. 1. 2. contracta P.

1187 *Raucas vix edita tussi*) rauca vix edita tusse V. vix edita tussis P.

1188 *In manibus vero nervi trahier, tremere*) trahere & tremere C. P. 1. 2. vero trahier nervi, & tremere A. B. D. L. trahere nervi & tremere E.

1193 *Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat*) Duraque, in ore jacens rectum frons tenta meabat C. E. Duraque, &c. -- rictum -- manebat H. 2. Duraque inhorrebat facies frons tecta meabat c. P. Duraque in ore jacens, nictu, (rictu) frons tenta meabat. Duraque inhorrescens rictum, frons tenta minebat K. inhorrescens, in ore jacens, inhorrificans, in horrefacens, rictu -- minabat V. Duraque in ore jacet rectum frons V. Duraque in ore jacens rictu frons tenta manebat, prisci codd. P. *in not.* micabat. minabat. manebat *Creech.* mebat 1. meabat D. I.

1194 *Post strati morte*) prostrati morte C. E. post artus c. H. 1. 2. P.

1195 *Candenti*) candente E. candentis H. 2.

1198 *Visceribus*) Ulceribus *Creech.* Visceribus C. E. *Al.*

1201 *Plenis ex*) pletis ex A. B. expletis naribus C. E. P.

1202 *Huc hominis*) Hac hominis F.
Fluebat) fluebant H. 2.

1203 *Qui tætri*) cui tetri C. E. P.

1206 *Partim*) spartim P.

1210 *His incesserat*) invaserat acer a. B. D. incusserat A. C. E. K. iis incusserat P.

1215 *Exiret odorem*) exciret C. P. *ut acrem excisset* corrigit P. *in not.*

1217 *Se-*

1217 *Sedibus ulla*) solibus c. H. 1. *Creech.* sedibus ulla C. E. H. 2. M. P. *in not.* ex *Macrobio*.
1218 *Noctibus sæcla*) nocti sæcla a. D. tristia sæcla C. E. M. P. nec fortia, quid. codd. P. *in not.* noxia K. V. noctia *Vet.* L.
1219 *Exibant*) Exuperant sylvis H. 2.
1221 *Omnibus ægram*) omnibus ægre P. V. 1. 2.
1225 *Alis dederat*) ali dederat C. E. alii P. aliis c.
1228 *Miserandum & magnopere*) miserandum magnopere C. E. P.
1230 *Morbo, morti*) morbi; morti E.
1232 *Et* deest P.
Mittebat) immittebat V. 1. amittebat 2.
1233 *Idque vel*) Atque vel c. P. Idque vel, quid. codd. P. *in not.*
Cumulabat) cumulabant E. Hunc versum post 1235. collocant E. V. 1. 2.
1235 *Ex aliis alios avidi*) Ex aliis alii pavidi P. *in not.*
1236 *Suos fugitabant visere ad ægros*) suis fugitabant, ut fit, ab ægris C. E. V. suos ad ægros c. P. ex antiquis tamen codd. reponi jubet *in not.* P. *ad agros*.
1237 *Cupidi*) cupidos C. P. V. cupidis E.
1238 *Pœnibat paullo*) pœnitet, & paullo C. E. M. Pœnas & paulo c. P. pœnis P. *in not.* pœna ibus at V. Pœnibus & 1. Pœnibus at 2.
1239 *Mactans*) mactat C. E. mactans c. Inferas 1242. 1243. P.
1242. *Pudor quẽ tũ cogebat*) pudoreque omni cogebat c. P.
1244 Inferitur post 1247. P.
1245 *Aliis alium*) aliis alius F.
1247 *Bonam partem in lectum*) bona ex parte C. E. bona ex parti H. 2. bonam partẽ c. in letum C. E.
1252 *Casis contrusa*) casa contrusa C. E. P. V.
1253 *Dedita morti*) tradita morti c. P.

1257 *Nec*

1257 *Nec minimum partim*) Nec minimam partem ex A. B. C. E. P. V. *Creech.* Nec minima pars ex H. 2. *Mœroris*) ægroris in V. *Creech.* mœroris in C. E. P. 1. 2.

1259 *Parti*) parte C. D. E. P. 1. 2.

1260 *Omnia complebant*) omnia condebant A. B. C. E. P. condiebant 2.

Tectaque) tectis, quo c. P.

Quo mage eos tum) quo magis æstus C. E. M. P. æstu D. K.

1261 *Confertos*) Confectos ita D. K. Infertos c. P.

1263 *Silanos ad aquarum*) sola amneis ad c. P. sic amnis ad H. 2.

1264 *Aquaï*) aquarum C. E. P. V.

1266 *Tum corpore*) cum corpore E.

1269 *Ulceribus tætris*) Visceribus tetris C. E. P. cæcis prope A. B.

Sordique sepulta) sordeque sepultis A. B. C. E. sordetque sepultis H. 2. sordique sepulta c. cordique sepulta D. sordeque sepulta 2.

1275 *Pendebantur: enim*) Pendebantur enim E. Pendebant etenim H. 2.

1277 *Ut prius hic*) Ut pius hic A. B. C. E. P. Quo prius D. 2. Quo pius V. Huc pius 1.

1278 *Totus trepidabat*) totus repedabat C. E. P.

1279 *Consortem mœstus*) cognatum mœstus c. P.

1282 *Insuper instructa*) Insuper extructa D. P.

1284 *Corpora desererentur*) corpora deferrentur c. P. desererentur, prisci codd. P.

F I N I S.

IN-

INDEX

LOCUPLETISSIMUS,

In quo abstrusa omnia, & obsoleta verba, item loquendi genera insignia, quæ T. LUCRETIUM *legentibus negotium facessere possunt, dilucide ac breviter explicantur, opera & studio J. A. V.*

Prior numerus librum, alter versum denotat.

C

Cibus

Con-

De-

E Con-

E

Em-

Exte-

G

Inde

Ju-

Man-

Pæ-

P

Per-

Præ-

Qua

Re-

Sca-

gnus

Tha-

Tri-

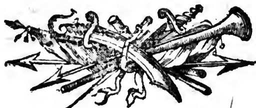
Ven-

Vi-

FINIS.

Lectiones nonnullæ præter noſtram ſententiam in textum Lucretii, quo caſu incertum, receptæ ; quæ tamen veterum aliquot Editionum, & MSS. Codd. auctoritate nituntur.

Lib. III. verſ.	956	Non *reſtitue*	Nec
	1065	animo	animi
Lib. IV. verſ.	24	percipis	perſpicis
	994	terroribus	erroribus
Lib. V. verſ.	324	Diminui	Deminui
Lib. VI. verſ.	210	Has	Haſce
	243	poſſunt	poſſint
	439	detrudit	detruſit
	578	tellure	a tellure
	913	demiſſo	demiſſos
	1198	Viſceribus	Ulceribus
	1257	mœroris	ægroris

NOI

NOI RIFORMATORI
dello Studio di Padova.

AVENDO veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fra Lorenzo Filippi Inquisitore Generale del Santo Officio di Padova, nel Libro intitolato *Titi Lucretii Cari de Rerum Natura Libri VI. ad optimorum exemplarium veritatem exacti* non esser cosa alcuna contra la Santa Fede Cattolica, e parimente, per attestato del Segretario Nostro, niente contra Principi, e buoni costumi; concediamo Licenza a *Giuseppe Comino*, Stampatore in Padova, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dato li 8. Aprile 1750.

(Giovanni Emo Proc. Rif.
(Giovanni Alvise Mocenigo I. Rif.
(

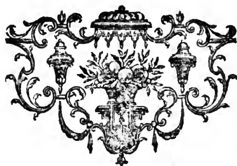
Registrato in Libro a carte 22. al num. 224.

Michel Angelo Marino Segretario.

SCIP.

SCIPIONIS
CAPICII
DE PRINCIPIIS RERUM
AD PAULUM III.
PONT. MAX.
LIBRI II.

Ex optimis Editionibus repræsentati.

PATAVII. CIↃ IↃ CC LI.
Excudebat JOSEPHUS COMINUS
SUPERIORUM PERMISSU.

Petrus Bembus Cardinalis Scipioni Capicio S. P. D.

POema de Principiis Rerum tuum, heroicis carminibus conscriptum, in duos divisum libros, legi sane libentissime: est enim ejusmodi ut magnopere cum Lucretii stylum & elegantiam, tum antiquorum hominum ætatem illam cultam & perpolitam redoleat: itaque & tibi gratias habeo, qui me jucundissima tuorum librorum lectione oblectaveris; & Tassum nostrum ea de re plusculum etiam quam soleo amo; soleo autem & debeo certe plurimum, quod eum puto tibi authorem fuisse ut mihi illos mitteres; ab ipso enim accepi, quamobrem edas illos censeo, sinasque per manus, perque ora gentium pervagari: magna enim tua cum laude nomen ipsum proferent, & æternitati consecrabunt tuum, reliqua de Tasso, cum ad te redierit, intelliges. Vale. Quarto Non. Jul. M. D. XLV. Romæ.

Paulus Manutius in Epistola ad Isabellam Villamarinam Salernitani Principis conjugem, qua illi dedicat Scipionis Capicii libros de Principiis Rerum duos, & de Vate maximo tres. Venetiis 1546.

Hinc Capicius ille tuus tuarum laudum laudatissimus præco; qui te admiratur unam, qui observat; qui eum de te multa & vera prædicavit, ita concludit, unam habere quæ optabilia sunt, omnia. itaque me quidem eodem studio inflammavit; nihil umquam ut ardentius optarim, quam ex tuis unus esse. quod quo facilius impetrarem, feci, ipso permittente atque etiam libente Capicio, ut ejus libros de Principiis Rerum duos, de Vate maximo tres meæ in te summæ observantiæ testes emitterem. Divinum carmen est, multis luminibus ingenii, multa arte distinctum. etenim nihil legi in hoc genere perfectius: ut ne Lucretius quidem pluris apud me sit: quo cum antea propter sermonis elegantiam delectarer, utererque multum, cœpit mihi jam minus esse familiaris, posteaquam Capicium legi. Hoc opus, & quia scriptum est a tui studiosissimo, & quia versibus te dignis, idest luculentissimis; non dubito, quin a me missum avide accipias, sic, inquam, ut de isto me munere ames plurimum.

Jo. Alb. Fabricius Bibl. Lat. T. I. pag. 47.

Loquens de Lucretii Edit. a Daniele Pareo procurata Francofurti 1631. 8.

Præ cæteris vero hoc habet eximium Editio Lucretii Pareana, quod illi subjuncta sunt duo Poemata recentia lectu haud indigna, Scipionis Capicii Neapolitani de Rerum Principiis Libri duo, & Aonii Palearii Libri III. de Immortalitate Animorum, quos ex merito laudat Jacobus Sadoletus lib. V. Epistolar. pag. 200. seq.

Idem in Supplemento supra dicti cap. pag. 55.

Lucretii placita Epicurea carmine confutanda sibi sumserunt, Latino Heroico quidem Aonius Palearius, Scipio Capicius, Polignacus Cardinalis, & Thomas Ceva S. J. Anglico Henricus Morus, & Richardus Blackmore; Gallico Carolus Claudius Genestus, & Italico Alexander Marchetti.

& pag. 59.

Poema de Animorum Immortalitate libris tribus Lucretio oppositum, & Aonii Palearii nomine sæpius editum, a Paleario scriptum esse negavit, præter rem, ut opinor, Robertus Titius litteris ad Marcum Velserum. Vide Velseri opera pag. 878.

Auctor Præfationis in Anti-Lucretium Cardinalis de Polignac in fine hec habet.

His præmissis, jam audiendus est Vates ingens, dum ingentem causam tuetur, sæpe quidem antea defensam, sed a libidinibus, quæ nunquam silent, semper impugnatam; & quæ nunc primum Latinæ Poeseos insignibus prodit magnifice decorata. Nam quæ a Paleario, Scipione Capicio, & aliis fortasse nonnullis Poemata de Religione naturali scripta sunt, ea cum hujusce argumenti partem tantum attingunt, tum Poeseos nitore * quantum distent, ipsa lectione aperietur.

* *Nimii fortasse & tamquam prodigi in laudando Capicio, scriptore optimo, fuerunt Bembus, & Manutius, Itali homines: parci contra & adstricti Fabricius, & Auctor Præfationis in Anti-Lucretium, Germanus ille, hic Gallus. Tu, Lector, qui æquitati studes, coërce quod redundat, supple quod deficit, & rectam demum de Capicio sententiam tuleris.*

SCI-

SCIPIONIS CAPICII

DE PRINCIPIIS RERUM

AD PAULUM TERTIUM

PONT. MAXIMUM

LIBER PRIMUS.

ATURÆ mundique cano quæ semina primum,
Quæ causæ fuerint, atque unde exordia rerum:
Arduus, aspirent tantis modo numina cœptis,
Egregiusque labor, longis qui corda tenebris
Solvere, & optata valeat perfundere luce.
Hos mea num fluctus, hæc nare per æquora puppis
Audet, & intacto sua credere vela profundo?
Rex superûm, superique patris mens unica, per quem
Ipsa parens vires natura accepit, & ortus:
Quo sine mortales longis erroribus actæ
Complentur miseræ tetra caligine mentes;
Annue, & his vires tribuens ingentibus æquas
Pollicitis, per te eduxit quas conditor orbis
Immensi, arcanas da rerum pandere causas.
Et tu, quem claræ jampridem gloria gentis,

Et tua præcipue virtus immiscuit astris,
Sive feros arces Turcas oriente, piusque
Te manet ille labor, formidatosque coerces
Imperio populos, & Christi signa reposcis,
Optatamque diu terris das, maxime, pacem,
Farnesi, & fessis tandem paris ocia rebus;
Seu gentis te cura piæ sanctusque moratur
Relligionis amor, dum tam diversa sequentum
Hac super, ambigua solvis formidine mentes,
Et certa in veram prodit sententia lucem:
Ignoti vada pande maris, tenuemque procellis
Eripe, & ad tanti cymbam rege marmoris oram.
Perpetuæ tractus telluris, vastàque ponti
Æquora cærulei, cœlique immensa profundi
Mirati spatia, & mundum fulgentibus astris
Distingui, & vario ferri vaga sidera motu
Solerti ingenio mortales, abdita nosse
Naturæ arcana, & mundi indagare latentes
Tentarunt ortus, dulcique cupidine rapti
Quærendi in rebus rationem, quæ hisce creandis
Vis sit, scrutantes, & quæ genitalis origo,
Invenere viam, qua rerum cernere causas,
Primaque nascentis possent exordia mundi:
Dumque animo naturæ agitant secreta parentis,
His diversa super decernere contigit, impar
Ut votum est cunctis, nec mens mortalibus una:
Tantarumque ortus rerum penitusque latentum
Aggressos aperire, globus caliginis atræ
Obtexit magis, eque aliis innectere nodos
Assuerunt alios, uno centumque soluto
Implicuere, novusque umquam non defuit error.
Ille igitur quicunque fuit qui tradere primus
Hæc potuit, statuitque novo primordia mundo,
Et qui cœperunt naturæ prodere causas,
Principio finxere rudem nec corpore certo
In-

Informemque globum: varias unde omnia primum
Diſcreta in formas, rerumqne effluxerit ortus.
Nanque hi, quæ vacuo naſcuntur in æthere, tellus
Quæque ferax parit, & ſalſi quæ ſtagna profundi,
Mirificis concreta modis, dum ſumere cernunt
Hæc aliam, atque illis aliam ſubrepere ſenſim
Naturam, penituſque nova mutare priorem:
In variaſque eadem ſemper ceſſiſſe figuras,
Inque alias rurſus ſpecies exſtincta novari,
Omnigeno haud ullam ſtatuêre in corpore formam.
Hinc ortum duxiſſe rati genitalia partes
Ducta per expreſſas orientis ſemina mundi.
Inque illo, poſſent generatim unde omnia naſci,
Materiam latuiſſe rudem, confuſaque certas
Reddenda in ſpecies cunctarum exordia rerum.
Hinc chaos id Graji dixerunt nomine, primæ
Quod cauſæ nondum expromtæ, viſque abdita matris
Naturæ, rerumque forent ibi corpora, nullas
Formata in partes, tantumque incerta facultas,
Qua prima in ſpecies coaleſcere ſemina poſſent
Quæque ſuas, naſcique opus admirabile mundus.
Id vero, fieri poſſent unde omnia, prorſus
Principio poſuere carens, nullumque putarunt
Huic ortum poſſe, aut ſpatium præſcribier ævi,
Materia hæc fuerit cunctis quod prima creandis:
Dum non ex alio potuiſſet gignier, eſſet
Quando nil genitum quod non hinc ſumſerit ortum:
Nec fieri e nihilo, quia corpora quæque videntur
Ex alio gigni, inque aliud corrupta reſolvi.
  Hæc illis ratio, quis primis noſcere curæ
Semina certa fuit rerum, decernere ſuaſit,
Tellurem, & quicquid circum hanc diffunditur, ortum
Principio ex illo, lateque patentia cœli
Mœnia convexi, atque orbes duxiſſe coruſcos:
Hanc longum ſectati idem quos impulit ardor

Naturæ effectus studio indagare sagaci,
Ante alios Pharii regio quis læta Canopi,
Et fortunati suadent stagnantia Nili
Flumina, mortales illinc contendere primos
In lucem eductos: & qui flammantia mentem
Astra super vigilem atque excelsi culmen olympi
Tollentes, solisque viam, lunæque meatus
Sunt primi varios scrutati, & quo vaga motu
Sidera volvantur, servent quem fixa tenorem,
Qui regere humanos casus, fortisque futuræ
Eventum stellas, atque hinc se posse putarunt
Ipso qui maneat mortales finis ab ortu
Præsagire, Magi patrio de nomine dicti.
Hæc igitur se se extendens, lateque recepta
Ancipites primo invasit sententia mentes,
Obtinuitque diu, donec solertia major
Acrius humanos animos exquirere causas
Edocuit rerum, cœpitque patescere longus
Paulatim qui se cunctis offuderat error:
Nãque animadversum est,dives quæ educit & auctat
Natura, haud aliter prodire in lumina vitæ
Semina, ni e certis capiant hæc certa peremtis
Corporibus, neque proferri genitabile quicquam
Aspicere est, ni cujusquam sublata recedat,
Alteriusque obitu nascendo forma novetur:
Causa etenim certa est rebus resoluta creandis
Materies apta in certam se vertere formam:
Et quia tam varias species & corpora quæque
E certis gignit rebus natura, nec ullas
Suevit ab incerta partes expromere matre.
Haudquaquam dederit quod rerum semina corpus
Cunctarum certa, incertum infectumque putarunt:
Nec potuisse sua specie formaque carere
Formata in lucem quod cuncta eduxerit, unde
Lumina cærulei sint orta nitentia mundi.

Sum-

Sumferit unde sua immensi spumantibus undis
Circum septa maris tellus primordia mater,
Quis rerum varias peperit fœcunda figuras,
Umbriferas volucrum sedes, silvasque virentes,
Arboreos fœtus, fruges, suavesque liquores:
Divitibusque aurum venis canique metalla
Argenti, & chalybum solidique effuderit æris:
Ex quo tot pecudum facies, formæque volucrum
Principio,& monstra omnigenûm sunt ducta natantum.
Unde etiam humani species pulcherrima fulsit
Corporis, ætheriæ donati munere mentis.
Ergo materiem, fuerit quæ rebus origo
Omnibus, informem patuit non esse rudemque.
Præterea quod non vera ratione putarint
Corpore ab informi naturæ semina oriri,
Inde etiam aspicere est, tenues quod lucis in oras
Non aliter quicquam prodit, nec concipit ullos
Ipsa parens fœtus, perimat ni corpora quædam,
Miris juncta modis genitalia fœdera solvens,
Hinc factura novis natura exordia rebus;
Atque ita diffidium patiens abeunte priore
In liquidas auras exstincto e corpore forma,
Materies aliam in faciem mutata resurgit.
Sic alia atque alia in lucem natura profundit
Semina, & inde novas iterum manare figuras
Cernimus, inque alias species sic cuncta renasci.
Quare non poterit corpus formarier ullum,
Ni vis leti aliud perimat compage soluta,
Qua prior alterius constabat forma peremti:
Non etenim quicquam fit, ni certa intereat res.
Sic aliud porro ex alio fit, sic nova passim
Exoritur proles forma cedente priore.
Aspice brumali torpet cum frigore cœlum
Extrema in Scythia, gelidæve Propontidos oris,
Flumina, quæ volucri cursu lata arva secabant,

Ut fluidam linquunt formam, rapidumque liquorem
In pigram glaciem durataque corpora mutant:
Mox ubi ſol propius radios intendit, & acrem
Diſſolvens hiemem concretas verberat undas,
In ſolidum denſata gelu, vitreumque rigorem
Liquitur in fluvium ſpecies reſoluta rapacem.
Sic etiam liquidas fundit cum concava guttas
Sub rigidis ſpelunca jugis, quæ dives opimi
Lucanus pecoris curvo proſcindit aratro,
In lapides ſtillans humor concreſcere duros
Cernitur, & mollis paullatim aſtringier unda:
Non ſecus ac terram denſat cum frigidus aër,
Vis tectis labens aut flentibus humida ramis,
Stillandi ut linquat morem, quæque uda fluebat
In glaciem converſa rigens jam ſtiria pendet.
Cernis item, nigrans tormento incluſus aheno
E ſalice ambuſto, nitroque & ſulphure pulvis
Immiſſi rapidam ſi vim conceperit ignis,
Quam ſubitò in magnum ſe vertit corpus, & aer
Fit tenuis, nuperque locum collectus in arctum
Jam non ſe capiens fracto velut æthere fulmen
Erumpit, cœlumque horrendo murmure complet,
Fumiferas ſpargens nubes procul uſque per auras,
Emiſſam flammante pilam dum turbine torquet.
Uſque adeò haud aliter fiunt nova corpora, forma
Ni prior exſtinctis rebus ſublata recedat.
Sic igitur cuncta omniparens natura profundit.
Humida ſic promit fruges & gramina tellus,
Et fœtu ramos, & ſilvas frondibus ornat.
Denique per terras omnes ſalſumque profundum
Non alia ratione queunt tot corpora gigni,
Nec valet in proprias ſpecies genus ire animantum,
Ni prior exſtinctam diſcedens forma relinquat
Materiam unde novis rebus deducitur ortus.
Ergo quod rerum fudit primordia, certum eſt

Non

Non potuisse suam non esse in corpore formam.
Hinc ultra humanæ sese solertia mentis
Extendit, rursusque alii referare latentis
Naturæ arcana; & mundi manifestius ortus
Tentarunt primos, rerumque ostendere causas:
Atque hi non uno posuerunt omnia claudi
Corpora complexu, nec certos cingere fines
Naturæ loca, nec spatio hæc præscribier ullo,
Quandoquidem innumeri possint exsistere mundi.
Quare id, quod circum sese diffundit inane,
Esse infinitum, atque omnes excedere metas,
Quod nullæ claudant oræ, nec finiat ullum
Extremum, careatque omni quod denique fine.
Hoc intra immensum spatium volitare minuta
Corpora, quæ quoniam nequeant in frusta, minores
Nec findi in partes quam sint ea, nomine Graji
Dixerunt atomos, atque hinc elementa parentem
Naturam, & cunctis formare exordia rebus.
Dumque ea perpetuum variis per inane feruntur
Motibus, & coeunt concursu corpora crebro,
Nexibus inter se validis, & fœdere firmo
Conjungi, inque unum converti plurima corpus;
Atque ita cunctarum rerum primordia certis
Conciliis fieri, in lucemque exsurgere certam
Materiam, ex qua naturæ ducatur origo,
Corporibusque fluant genitalia semina cunctis:
Inde ubi sera dies actumque hæc finiat ævum,
Rursus in antiquas atomos corrupta revolvi,
In veteresque iterum converti corpora partes:
Sic rursum exigua immensum per inane volare,
Concursu donec coeuntia corpora crebro
In nova juncta modis miris elementa resurgant:
Sic alios infinitum per inane creari,
Solvi alios, rursusque minuta in corpora verti,
Inque vicem his obitum contingere semper & ortū,

Et

Et posse innumeros hoc pacto exsistere mundos.
Hac prima omnigenam ratione effingere matrem
Corpora naturam, cunctisque exordia rebus,
Grajorum est mulris suasum, quîs semina mundi
Prima fuit curæ & rerum cognoscere causas.
Hæc eadem Latio illata est, natisque recepta,
Roma, tuis, studio claris cultoque coruscis
Eloquio, ante alios Italûm qui primus amœnos
Pieridum ingressus lucos e fronde perenni
Detulit in Latium Grajo ex Helicone coronam,
Naturæ arcanas rerum dum pandere causas
Nititur, & raræ deflagrat laudis amore.
Hanc pater admittens dulci Lucretius ore
Exposuit, blandoque tulit super æthera cantu.
Felix, si obscuris verum cognoscere lumen
In rebus potuisset mellifluoque lepore
Mananti optasset rationem carmine dignam.
Non illo Aonidum quisquam de fonte liquores
Largius hausisset, nulliusque inclyta nomen
Dignius æternum loqueretur fama per ævum.
Magne pater, nostra o veniens ne deleat ætas
Carmina, si Solis radiis modo sidera quicquam
Luminis adjiciunt, merito te semper honore
Prosequar, hocque tuo vivet cum nomine carmen,
Dum natura satis servabit fœdera rebus
Imposita, & celso pendebunt lumina mundo.
Sed longe errarunt qui sic statuêre parentem
Semina naturam, rerumque expromere causas,
Obscuris mersi in tenebris, veraque remoti
A ratione procul, qui nil mortalia summum
Cœlicolûm curare patrem, casuque putarunt
Illa regi, æthereasque animas ut corpora, vitæ
Lumine dilapso pariter succumbere leto.
Falso itaque est illis ea sic decernere suasum,
Namque haud innumeris rerũ primordia constant

Cor-

Corporibus, parviſque adeo, ut concidier ullas
In partes nequeant fierive minora ſecando,
Nec mixtum raris denſiſve in rebus inane
Pluſve minuſve datur, ſpatium nec inane vacanſve.
Quod vero hæc rebus non ſint exordia primis,
Nec naturæ ortus dederint ea parva parenti
Corpora, quæ nequeant frangi in parteſve ſecari,
Quæque vacent numero late volitantia certo,
Hinc liquet, & vera poterit ratione probari.
Nempe ea prima forent ſi rebus ſemina cunctis,
Hærere inque vicem tangi jungique neceſſe
Hæc foret, & ſeſe per mutua nectere certo
Concilio, in certam quo ſic commiſſa coirent
Materiam, inque unum tranſirent plurima corpus.
Hæc vero quia ſic fierent, hærentia circum
Parte alia atque alia fieret per corpora tactus,
Cũquę alio atque alio hæreret quodque undique corpus.
Quare eſſent multæ omnino, quîs mutuus inter
Ipſa foret tactus genitalia corpora, partes:
Atque ita nequaquam diverſis illa carerent
Partibus, & ſpatio conſtarent ſingula certo,
Unde nec innumera hæc eſſent, cum cætera, quæ ex his
Orta forent, minime ſint infinita, ſed illis
Sit modus, & conſtent menſura ſingula certa.
Sic itaque ex atomis nequaquam corpora gigni,
Nec duci hinc rebus poſſunt exordia primis,
Nec ſpatium porro in rebus contingere inane
Poſſet, ut in cunctis exſtaret pluſve minuſve
Corporibus vacui pro textura nexuque
Cujuſque in denſiſque parum, multumque daretur
In raris ſpatii, impleret quod cuncta, vacantis.
Namque nec in denſis, nec raris occupat ullum
Corporibus ſpatium, nec ineſt in rebus inane.
Quandoquidem genitis ſi quid contingere poſſet
Corporibus vacui, raris quod maxime ineſſet,
Dum

Dum laxæ partes essent, astringier, inque
Angustum vi humana aliquod se cogere corpus
Posset, ut hærentes inter compressior esset
Particulas nexus, & se densaret in arctum,
Contractumque minus fieret totum undique corpus.
Sed non ulla potis vis est rarissima quamvis
Corpora in angustum spatium densare minusve.
Quod licet in tenui penitus cognoscere flatu,
Quem strato in campo tentum super æthera follem
Aut jacere, aut forti salientem reddere pugno
Assuetus juvenis lentæ insufflavit alutæ.
Illum etenim si quis pressando arctare, minusve
Contrahere in spatium tentabit, scindier ante
Dirumpique pilam, subitoque exire tumenti
Effracto flatum claustro, & vanescere cernes,
In spatium arctari detur quam angustius unquam:
Usque adeo certum est non esse in rebus inane.
Id vero ex alia constat ratione, patetque
Inde etiam, quod dum contentum corpus, & intra
Quemvis conclusum locum ita immutatur & omni
Afficitur parte, ut totum densetur in arctum:
Quod fit præcipue astrictum est ubi frigore corpus,
Concepta calida vi discedente, necesse est
Ut quantum spatii se arctante relinquitur illo,
Tantum aliud corpus conjunctum repleat, ipsa
Invita illius quamvis natura repugnet;
Ut nil non rerum admittat natura feratque,
Dum nullum omnino spatium patiatur inane.
Idque cucurbitula immisso perfusa calore
Aut carni impressa, aut cedenti concava cuivis
Materiæ ostendit: namque hinc dum frigore cedit
Obrepente calor, quique illa includitur aer
Contrahitur, spatiumque ideo minus occupat, & se
Cogit in angustum, spatii non ulla vacare
Pars datur, hærenti sed succedente repletur

Cor-

Corpore quod reliquum eſt, alio licet ipſa reſiſtat
Illius & ſeſe adverſum natura feratur,
Ut nihil haud uſquam ſpatii ſit inane vacanſve.
Sic etiam fluxæ trahitur vis humida lymphæ
Natura adverſante ſui, ſi forte peruſtus
Limoſo in ſtagno clauſave in valle jacentem
Hauſerit incluſam terebrato hanc ſtipite meſſor,
Illa ſubit, tractuſque loci quem deſerit aer
Occupat, & ſurſum ſalientis lubrica ſuctu
Fertur, ut in rebus ſpatium non detur inane.
Ergo qui innumeros mundos ſtatuêre, vacanſque
Atque infinitum ſpatium quod parva teneret
Corpora, conciliis quæ inter ſe hærentia certis
Omnia proferrent vitalis lucis ad oras,
Errarunt vera longe a ratione remoti.
Quare id quod viſum eſt aliis decernere rerum
De cauſis mundique ortu ſcrutemur, & ultra
Pergamus ſuper his illorum exponere ſenſus.
Atque videnda horum prior eſt ſententia, certæ
Qui naturæ unum eſſe infinitumque putarunt
Corpus, quo cœlo ac terris, undiſque profundi
Sint maris & primis deducta exordia rebus:
Atque hoc in ſpatium immenſum diffundier extra
Mœnia convexi corpus flammantia mundi.
Hæc vero haudquaquã ratio eſt his tradita ſimplex.
Nam diverſa alii cœlo conſtare putarunt
Natura id corpus, quæque ex hoc condita primis
Corporibus dias veniſſent lucis ad oras.
Aſt alii licet a cœli id ſtatuêre alienum,
Natura tamen eſſe rati ſunt una eademque
Corporibus qua unum ex his eſt, aut liquidus aer,
Aut ardens ignis, vel aquarum mobilis humor.
Rite tamen nulli corpus, quo exordia rebus
Prima forent cunctis, infinitumque carenſque
Præſcripto ſpatio, cœlum, quia tempore certo

Vol-

Volvitur, & menſura finitum eſſe neceſſe eſt,
Conſtituerunt eſſe, quod illud vertier ullo
Non poſſet certo infinitum tempore corpus.
Aut igitur natura alia penituſque remota
Materiam a genitis rebus primam eſſe putarunt:
Aut eadem e tribus eſt uno quæ in corpore primis,
Aere vel liquido, aut igni, tremulove liquore.
Sed qui materiam hanc rebus ſtatuère creandis,
Hi quoque ſemoti vera a ratione vagarunt.
Namque extra cœlum cujuſvis non datur uſquam
Naturæ eſſe, ac non infinitum modo corpus,
Sed nec certa etiam cui ſit menſura, nec ullum
Omnino, uſque adeo e cœli nil finibus exit.
Et natura illud quo ſint exordia rerum
Eſſe a corporibus cunctis non poſſe remota,
Ardua quæ mundi amplectuntur mœnia corpus,
Inde patet, certaque poteſt ratione probari.
Cuncta etenim, dum ſe corrumpunt corpora, in illud
Unde erat his ortus demum ſe exſtincta reſolvunt.
Namque id quod rebus fundit primordia cunctis
Corpus idem eſt, illæ ſua cum ſe in ſemina vertunt,
In corpuſque abeunt unde his manavit origo.
Sed quæ diſſidium patiuntur corpora, certum eſt
Non niſi in horum aliquod verti, quæ finibus ambit
Immenſis late qui amplectitur omnia mundus.
Ergo id materies fuerit quod prima creandis
Corporibus, dederitque novo primordia mundo,
Diverſum a mundi natura haud eſſe neceſſe eſt:
Quare pars ejus rationis, qua nova rerum
Semina manare ex horum quæ oſtendimus uno
Corpore decrerunt, ſimilis magis altera vero eſt.
Sed qui hæc gignendis poſuere exordia rebus
Errarunt, horumque etiam ſententia longe
Abſuit a ratione, ipſum dum ſemina corpus
Prima ferens rerum, extra lata exſiſtere cœli
Mœnia

Mœnia in immenſum ſpatium ſtatuère profundi.
Et ſeſe extendens omnes excedere metas,
Perpetuos fuſum in tractus, nec finibus ullis
Comprenſum, veræ prorſus rationis egentes,
Qui ſpatium hoc ingens mundi, immenſaſque cavernas
Vaſto animo augere, & tantos protendere fines
Tentarunt meditando, inque id ſe extollere mente
Quod nil ſit, nullove queat conſiſtere pacto.
Ac ſi is qui cœli diffunditur undique tractus
Non ſatis ad ſpeciem naturæ uſuſque fuiſſet,
Cujus qui norint ſpatium, quamque omnia late
Finibus immenſis claudat, non debeat æque
Quam tanta iis moles eſſe admirabile quicquam.
Sed quæ corporibus vis eſt oſtendit eadem
Natura haud poſſe infinitum exſiſtere corpus,
Qua eſt horum quodvis quod cælum clauditur intra;
Ex illis etenim aut grave quodque eſt, aut leve corpus.
Et gravia in præceps recta mundique feruntur
Ad medium deorſus preſſanti pondere tracta:
At contra e medio ſurſum tendentia recta
Tolluntur levia, eque imo ſublata reſurgunt,
Atque intra cœlum ſic corpora cuncta moventur.
Aſt infinito in ſpatio non eſt locus uſquam
Omnino medius, pars certa aut terminus ullus:
Inde infinitum haudquaquam levitate daretur
Extolli, aut preſſum delabi pondere corpus,
Dum locus huic ſuperus non uſquam aut inferus eſſet
Quo ſeſe ferret, regio nec certa, neque illi
Hi poſſent certi prorſus contingere motus,
Qui natura agitant quæ claudit corpora mundus.
Quare ex illorum natura exſiſtere corpus
Nequaquam id poſſet certo quod fine careret.
Ergo ſive alia id corpus conſtare putarint
Natura e genitis rebus, quod certa creandis
Corporibus tulerit genitalia ſemina cunctis,

Sive eadem qua aër ignifve humorve fuiſſent,
Eſſe infinitum nequaquam poſſe fatendum eſt.
Hæc de principiis varie decernere rerum
Eſt aliis viſum atque aliis, qui devia longis
Per nemora errarunt ſeclis altoſque receſſus,
Dum cupide exquirunt naturæ clauſtra latentis
Ingredi, & arcanas mundi cognoſcere cauſas.
Nunc age mens hominum quid veſtigaverit ultra
His ſuper, & quæ jam late ſententia rerum
De ortu per magnas admiſſa eſt undique gentes
Expediam, juvat in lucos penetrare ſilentes,
Perque alta umbriferi nemoris deſerta vagare,
Dum claro obſcura ſtudeo reſerare reperta
Carmine, & arenti latices inducere campo
Aonidum viridi e luco, quo terra liquore
Emittat madefacta novo de gramine flores,
Unde meæ inſignis pingatur laurea fronti.
Sed jam quæ late invaluit ſententia cunctis
Obſervata diu de ortu dicenda parentis
Naturæ, & prima naſcentis origine mundi.
Materiam primam qua rerum corpora conſtent
Cunctarum in tenues quæ oriuntur luminis oras,
Quæque peremta atri vis leti dura reſolvit,
Quatuor in rebus ſtatuerunt, igne, animaque,
Humenti lympha, ac terra; quîs cætera gigni
Corpora cuncta rati e primis elementa vocarunt.
Et conjuncta quidem in reliquis ea quatuor eſſe
Omnibus, ac genitis confuſa admiſtaque rebus,
Naturam per ſe ipſa habeant cum ſingula certam.
Hinc fore ſimplicia in puraque exſiſtere prima hæc
Natura, at miſta, & compacta his cætera primis.
Namque in corporibus cum frigus ineſſe caloremque
Aſpicerent, calida uno eodemque haud poſſe putarunt
Corpora principio genitali, & frigida oriri.
Adverſatur enim frigus pugnatque calori:

Sic quoque cum ariditas inſit tum liquidus humor
Corporibus, quæ etiam res mutua prœlia miſcent,
Arida non poſſe atque humentia corpora gigni
Principio ex uno, & communi e matre creari.
Quatuor his vero ratio eſt effectibus illa,
Per cuncta aërias quæ oriuntur corpora in auras,
Unus ut adverſus ſit cuivis de tribus uni
Qui ſuperant, reliquis e binis differat idem
Alterutri, porro a reliquis non diſcrepet hilum.
Nam quæ cuncta calent penitus frigentibus obſtant,
At vero hæc aut humida ſint aut ſicca neceſſe eſt.
Frigida ſunt itidem calidis adverſa, ſed illis
Arida vel vis eſt aut humens, ſic quoque certis
Humida diſſidiis inter ſe atque arida certant,
Sed natura calens horum vel frigida utriſque eſt;
Unde quater geminos certum eſt in rebus ineſſe
Quatuor affectus genitis, quæ arentque calentque,
Quæque hument calida, & quæ frigent humida, quæque
Arenti e natura immiſto frigore conſtant.
Quatuor eſſe igitur ſtatuerunt prædita binis
Singula per ſe rerum elementa affectibus, unde
Certa quater diverſa foret genitalis origo
Corporibus, natura creat quæ dives & auctat.
Eſſe autem calidæque ignem arentiſque putarunt
Naturæ, & lymphæ humorem frigere liquentis,
Et tepidum humere aëra, magnæ frigore brutum
Telluris corpus permiſto arere parentis.
Quatuor ipſa autem ſunt credita corpora cunctas
Res ſupra ortas pura, & qualia prima neceſſe eſt
Eſſe in corporibus quæ ſunt elementa creandis.
Cum vero cunctis eadem ſit rebus origo
Materiæ, ex alioque aliud non ducere corpus
Semina principio pote ſit, dum exorta quaternis
Cuncta e corporibus poſuiſſent ſemina primis,
Quatuor hæc etiam eſſe in re unaquaque fateri

Juncta necesse fuit, primisque his cætera mistis
Corpora produci ex elementis, primaque cunctis
Confusa in genitis admistaque corpora rebus,
Inque unum e puris fieri coëuntibus ipsis
Materiem rerum quascunqne sub ætheris oris
Arida producit tellus aut mobilis humor.
Id vero in gignendis solvendisque putarunt
Corporibus nosci, dum res per prima viderent
Quatuor hæc gigni in lucem exstinctasque resolvi.
  Suppositis etenim fornax calcaria flammis
Dum calet, & duri ardenti torrentur ab igne
Inclusi silices, nativum pondus in auras
Ætherias abit, atque urendo densa dehiscit
Materies, quodque e rapida de marmore flamma
Demitur excocto in tenuem sese aëra vertit.
At silice ex ipso si ferro alliditur, ardens
Scintilla, & calidus frigenti excuditur ignis.
Præterea in lapidem tellus densatur, idemque
Liquidus in marmor densando cogitur humor.
Sic illis igitur visum est elementa creari
Per prima hæc genitas res, corruptasque resolvi.
Namque rudi e terra, tenerove humore coacto
Fit lapis, unde aër, & candens gignitur ignis.
Sic quoque cum dubii subeunt certamina belli
Ferro instructæ acies, & totis viribus hostes
Mutua consertis exercent prœlia dextris,
Dum cava terribili tinnitu pulsa resultant
Arma, vomunt crebros gladiis tundentibus ignes.
Præterea duris sonipes calcaribus actus
Dum salit, & silices ferratis calcibus urget,
Excudit rutilos ignes, soleaque latentem
In tenues acer scintillam dissipat auras.
Defossi quoque pars chalybis rubigine sensim
Exesa in terram putrescit, at aëra solvit
Se pars in tenuem levibusque adjungitur auris.

Idem

Idem etiam fornace chalybs ardente liquescens
Humorem in tenerum dissolvitur, & nova fusis
Ducitur e rivo ferventi forma metallis.
Collisis etiam diffundi cernitur ignis
E trabibus, duraque abstrusam ex arbore flammam
Excudi, montesque procul fumare minaci
Ventorum impulsu sese allidentibus alto
Stipite concusso patulis per mutua ramis,
Flammarumque globos undantes surgere in auras.
Denique dum magnos nativa incendia montes
Ructare, & calidas in cœlum volvere flammas
Aspicerent, tepidosque ardenti exsurgere fontes
Tellure, & magnos antra exsudare vapores,
Sulphureosque lacus vasto cum murmure ab imo
Misceri, & rapidis tolli fervoribus undas,
Flammarum in genitis abstrudi semina rebus,
Omniaque ignigenas æstus celare putarunt.
Tum vero omniferam varia ex humore videbant
Corpora naturam molli producere matrem,
Frondosasque comas nemorum stirpesque feraces,
Ac veris frondentis opes, & gramina læta,
Et quæ præterea e fœcundis plurima promit
Visceribus terra fluido manare liquore,
Et liquidis teneri e guttis coalescere roris:
Quæ vigor excedens proprius cũ exstincta relinquit,
Tellurem in putrem partim corrumpier, auris
Misceri partim, inque animam transire liquentem.
Compositis igitur cunctis elementa putarunt
Quatuor hæc ideo conjuncta in rebus inesse,
Singulaque immistis constare his corpora primis,
Quod mistum aspicerent e quopiam oririer ipsis
E primis quodvis se in cætera solvere corpus.
Atque ita dum mista exoriuntur corpora, dumque
Dimittunt primam hæc eadem resoluta figuram,
Miris juncta modis naturæ prima putarunt

Omnigenæ in quovis miſtorum ſemina noſci.
Sed jam quæ de corporibus ſunt tradita primis
Quatuor, & longis vulgata admiſſaque ſeclis
Quam recta fuerint ratione inventa videndum eſt.
Idque indagandum in primis, hæc ducitur unde
Traditio, an quoniam quos ſupra oſtendimus ortis
Eſſe quatergemini affectus variique videntur
Corporibus, gigni ſic corpora miſta neceſſe
E puris diverſi affectus quìs quater inſint;
Ut quoniam variis diſtant ſe affectibus inter
Condita, principio poſſint non omnia ab uno
Manare, eque eadem produci corpora matre.
Namque e principio quædam contingeret ortus
Accipere affectus iidem cui prorſus ineſſent,
Principium vero reliquis foret omnibus ipſum,
Cui affectus ambo aut eſſet contrarius alter;
Nam cunctis ſeu ſint naturæ corpora miſtæ,
Seu puræ gemini primis e quatuor illis
Affectus inſunt; vi ſicca humore liquenti,
Frigore ſeu denſanti laxantive calore,
Ut ſi corporibus cunctis foret una creandis
Materies aqua, quod Graji qui noſcere mundi
Semina tentarunt quidam ſtatuêre priores,
Frigida conſtarent atque uda affectibus iiſdem
Corpora, prima quibus rerum genitalis origo:
Aut arentibus & calidis diverſus uterque
Affectus, calidis vero atque humentibus alter.
Idque etiam omnino contingeret omnibus, aër
Si foret aut tellus genitis aut ignis origo:
Sive etiam ex ipſis duo ſi primordia rebus,
Ut quondam viſum eſt nonnullis, ſola fuiſſent,
Aut ſi forte tria, id fieret quoque prædita quædam
Corpora ut ex aliis quam prima affectibus eſſent.
Quandoquidem affectus, geminis quìs ſingula conſtant
Corpora, diverſi in rebus quater omnibus inſunt.

Ergo

Ergo quatergeminis quod sint affectibus ipsis
Corpora diverse sese inter prædita, visum est
Et dubio procul admissum, prima omnibus esse
Quatuor omnino genitis exordia rebus,
Cum quibus haudquaquā quæ ex his sunt condita partim
Corpora conveniant, his partim cætera pugnent:
Sed quibus & puræ mistæque affectibus ipsæ
Res constant, cum principiis orientia prorsus
Corpora conveniant, nec ab illis cætera distent.
Hæc elementorum ratio ex affectibus iisdem
Quatuor inter se diversis, verior inde
Præcipue visa est, quod cum sint pura necesse
Esse ea corporibus quæ sint elementa creandis,
Quatuor hæc supra quæ ostendimus ignis & aer,
Humorque & tellus, sunt puræ credita prorsus
Naturæ, non plura illis numerove minore.
Id vero haud sensu tantum, sed posse per ipsos
Affectus etiam nosci ratione putarunt.
Quod cum affectibus, ut prædictum est, singula binis
Puræque ac mistæ naturæ corpora constent:
Cumque quater diverse affectus omnibus insint
Corporibus gemini, diversis quatuor esse
Prædita prima modis sit corpora pura necesse
Non minus ac mista, atque ideo quæ semina cunctis
Corporibus dederint, elementa fuisse quaterna.
Nunc vero id primum inspiciamus, quatuor illa
Quæ pura & reliquis sunt prima exordia cunctis
Tradita corporibus, tellus, aqua, spiritus, ignis,
An quater inter se diverse affectibus illis
Constent, ut nequaquam affectibus omnia primis
Composita a puris elementis corpora distent,
Ut calidus siccusque ignis, sit frigida & humens
Lympha, calens aër natura atque humidus idem,
Omnipara arescens permixto frigore tellus.
Esse autem tales certum est ignemque liquoremque,

Aſt animæ ardorem, telluri frigus ineſſe,
Nec ratio admittit nec vis capit ardua mentis.
Nam quodvis ut ſit corpus frigenſve calenſve
Accipimus ſenſu eque effectu noſcimus ipſo;
Quare ſic demum naturæ ſpiritus eſſe
Credetur calidæ, afficiat ſi admota calore
Corpora: frigentis contra cenſebitur ipſa
Frigore ſi tellus hærentia corpora denſet.
Quandoquidem ſumme afficiunt friguſque calorque.
Ergo animam calidi ſi non emittere quicquam
Per ſe oſtendemus, ſed magnum reddere frigus,
Nec per ſe quicquam tellurem frigore matrem
Afficere, ac magnum potius præbere calorem:
Contingit ſtare ut nequeat labemque minetur
Quatuor his moles naturæ fulta elementis,
Dum frigere animam apparet, terramque calere.
Quatuor his primis nequaquam ut quatuor inſint
Naturæ ex primis diverſæ affectibus illis:
Unde patet reliquis haud eſſe hæc ſemina rebus,
Quando corporibus fuerint ſi exordia plura,
Naturas eſſe his plures variaſque neceſſe eſt.
Ac prius omnigena eſt terra de matre videndum,
Poſt animæ qua vi conſtet natura liquentis.
Id vero hac in re attendendum eſt, in ratione
Naturæ, affectu quæ vis cenſerier illo
Quo per ſe ac propria vi conſtant corpora, non quem
Accipiunt aliunde, & quo facile afficiuntur:
Prædita enim per ſe nativo multa calore
Frigeſcunt facile, facileque calentia contra
Frigentis quæ ſunt naturæ corpora fiunt.
Nam quæ frigidior lymphâ eſt natura? rigentem
Vim tamen ingenitam facile calefacta relinquit.
Illa etenim concluſa utero fumantis aheni,
Suppoſito largos æſtus ſi concipit igne,
Æſtuat, ingentique furit tumefacta calore.

At

At contra quiſquam ſi animantum corpora lymphæ
Comparet atque animæ, per ſe conſtare calenti
Natura noſcet: nam vita animantibus ipſis
E calido conſtat; facile tamen illa calorem
Nativum rigido torpentia frigore linquunt.
Cum forte in Scythicis brumali tempore campis
Horrida tempeſtas late deſævit, & acri
Frigore denſatur tellus, monteſque nivales
Præcipitat gelidus gravidis e nubibus æther,
Omne hominum genus, & mutarum ſecla ferarum
Pertentat ſubiens ima in præcordia frigus:
Tum multis vita in tenues dilabitur auras,
Et concreta calor vitalis corpora linquit.
Balantumque greges pereunt armentaque læta:
Et rigido paſſim volucres ex æthere lapſæ,
Exſtinctiſque coit frigens per corpora ſanguis.
  Ipſa igitur tellus natura frigida non eſt.
Propterea, e liquidis lapſos quod nubibus imbres
Dum bibit aut humore alio madefacta liquenti eſt,
Emittit frigus: nanque id non reddere tellus
Apparet, ſed qui natura eſt frigidus humor.
Ille etenim arenti dum terra emittitur ipſa
Afficit admotum torpenti frigore corpus.
  Sed nec quod lapidum natura eſt frigida, terram
Vi quoque frigenti omniparam conſtare putandū eſt,
Oſſa Themis quanquam cecinit jactanda parentis,
Tempore quo undivomo abſorptis mortalibus imbre
Deucalion genus humanum reparavit, & orbem
Per vacuum lapides jecit, tenuique repente
Infuſa caluêre anima frigentia ſaxa.
Nam neque qua lapides tellus vi conſtat eadem,
Quādoquidem lapidum haud una eſt natura, ſed horum
Diverſis valde naturis prædita vis eſt.
Vis etenim propria eſt humore carentis arenæ:
Gypſus item & chalybum venæ, & quæ talia tellus
Edu-

Educit, propria natura ſingula conſtant.
Atque his non eadem quæ ipſi vis inſita terræ eſt.
Quare telluris ratio dum quæritur, illa
Excludenda procul ſunt, indagandaque puræ
Telluris vis eſt, num per ſe frigora reddat,
An caleat, tenuem ne animam præſtetve calore.
Hæc veto ut certa poſſint ratione probari,
Præcipue ex ſenſu dabitur tibi noſſe animantum.
Nam cum ſævit hiems, & cœlo frigidus humor
Denſatur, canique ruunt e nubibus imbres,
Non loca tecta modo exeſiſque in rupibus antra
Arcendam ad pluviam quærunt, ſed viſcera terræ
Rimantur penetrantque feræ quis frigora vitent,
Seque magis calida condant tellure ſub ima,
Frigus ubi & gelidi devitent vim aëris acrem:
Nec temere e latebris rigidæ ſub tempora brumæ
Triſtia defoſſis degentes otia terris
In lucem veniunt, cœlo ni clarus aperto
Sol prodit, radiiſque patens fulgentibus aër
Forte repercutitur, ſolitoque affecta tepeſcit
Terra magis, denſæ fugiunt dum ex æthere nubes;
Sed contracta cavis gelido procul aëre condunt
Corpora, vere novo donec producit aperto
Terra ſinu nitidis diſtinctas floribus herbas,
Et varios promit non uno e ſemine fœtus.
Tunc horrens ſegni reſolutus membra veterno
Egreditur, foſſaſque domos terræque latebras
Deſerit, atque ſitum villis deformibus urſus
Excutit, & totum ſe ad ſolem lambit apricum.
Et mutum quodcunque genus brumale perhorrens
Frigus & acre gelu ſub terra conditur ima,
Non prius optatam lucem cœlumque reviſit,
Quam calidis gelidus tepeſiat ſolibus aër,
Verque hiemem fuget informem glaciemque relaxet.
Ipſa igitur quot bruma tegit tellure ſub alta,

Sub latebriſque gelu vitant animantia cæcis,
Oſtendunt tenuem nativo ut bruta calore
Exſuperet tellus animam, illiusque tepentem
Naturam ex horum dabitur tibi noſcere ſenſu,
Et contra ut gelida vi conſtet liquidus aer.
Id vero ex ſenſu non tantum noſſe animantum.
Sed rebus licet ex cunctis tibi cernere, poſſunt
Quas tenuis calor afficere aut penetrabile frigus.
Namque liquens aer, & tellus arida per ſe
Tantum ſi afficiant, nec ſolis ab igne caleſcant,
Admotum quodvis animæ frigeſcit ab illa
Corpus, idem crebra cinctum tellure tepeſcit.
Hæc tamen ex multis poteris cognoſcere rebus,
Arida quas tellus, aut humidus afficit aër,
Præcipueque patent e mollis corpore lymphæ.
Hæc etenim noſtrum cum ſol obliquius orbem
Deſpectat, radioſque minus concreta rigenti
Terra gelu in liquidum Phœbæos aëra reddit,
Viſceribus veniſque magis calet abdita terræ.
At quæ per campos ſe ſe diffundit apertos,
Et teneræ vacuis animæ conjungitur oris,
Non modo vim retinet gelidam, ſed ſæpe nitentem
In glaciem, pigrumque gelu concreta rigeſcit.
Unde patet celerem ut ſiſtant labentia curſum,
Inque novum ſubito concreſcant flumina marmor:
Utque vagus tumidum magno cum turbine in æquor
Volvere præcipites ſuetus Danubius undas,
Sol ubi decedens udum declinat ad Auſtrum,
Frigeſcens lymphæ qua dorſo ſpiritus hæret,
Cæruleas coit in cruſtas glaciemque rigentem.
Ipſum etiam ad ſeptem tellus qua extenſa triones
Cingitur, offuſus pallet dum nubibus aër,
Adverſoque nitet Phœbi fax fulgida in orbe,
Oceanum ſtringi perhibent, vitreamque coire
In glaciem,& late undiſonũ concreſcere marmor.

Ergo

Ergo quod junctum corpus tellure caleſcit
Vi gelidum id reddit nativa ſpiritus hærens.
Quapropter tellus animæ collata liquenti
Non modo non gelida eſt, illi ſed frigus ineſſe
Cenſendum: contra, quantum non ſole tepeſcit
Admoto, tenuis natura ſpiritus alget.
Atque etiam ſi quis per ſe conſideret ipſum
Omnivagum, ſiccæ nec comparet aëra terræ,
Conſtabit naturæ illum non eſſe calentis,
Sed gelidæ omnino, & rigido qui frigore terram
Non ipſam tantum, terrenaque corpora vincat,
Sed videatur aquis etiam non eſſe rigenti
Natura inferior, frigereque non minus illis,
Admotumque acri perſtringere frigore corpus.
Ipſe autem uſque adeo per ſe ſe eſt frigidus aer,
Illius ut frigens ſtringat vis ſola pruinam,
Producatque nives gelidas: tenerumque liquorem
Grandinis in duræ crepitantia corpora vertat.
Atque adeo certum eſt vi animam conſtare rigenti,
Ut madidam ſe ſe tenuis qui colligit humor
In pluviam, ſolito cum ſit ſublimior, æſtu
In medio quoque denſetur, concretaque fiat
Grando, & flaventes late proſternat ariſtas:
Quandoquidem terræ qui obducitur infimus aër
Quantum eadem ſolis radios percuſſa coruſcos
Reflectit tellus caleſit, gelidamque relinquens
Naturam, emittit calidos quos concipit æſtus:
Præcipue æſtate in media, vehementior ille
Aëra cum pulſat reflexus, quod ferit ipſam
Tunc minus obliqui ſolis vis ignea terram.
Altior aſt aër quo non pertingere ſolis
Reflexus potis eſt, friget, ſemperque rigenti
Vi conſtat, quoniam natura eſt frigidus aër.
Nec ſecus ac mollis reddit frigentia liquor
Admota & gelida vi ſtringit corpora, quo fit

Ut

Ut pluvius coëat fluor, & concreta rigente
Aëre præcipitet magno cum turbine grando.
Quapropter plane constat per se aëra quodvis
Afficere admotum torpenti frigore corpus,
Naturaque illum prorsus frigere, suaque
Reddere vi magnum quocumque in tempore frigus.
Quatuor ergo illis ratio ex affectibus inter
Se se diversis nil rebus quatuor ipsis
Convenit exortis, quæ sunt exordia prima
Tradita corporibus, cunctisque elementa creandis.
Nanque nec humor inest calidus nec frigida in illis
Ariditas, cum & lympha fluens & mobilis aër,
Quæ sunt humentis naturæ, vi quoque per se
Frigenti constent, ex his quæ ostendimus ambo.
Ipsa autem cui vis arens est insita tellus
Sit potius calidæ naturæ qualis & ignis.
Quod si ut deductum est, ea corpora quatuor, ima
Tellus, & mollis liquor, aër, ac levis ignis,
Quatuor haud primis sunt his affectibus inter
Se diversa quater, naturæ corpore quales
Quatuor in genito certum est exsistere quovis,
Omnino constat non hæc affectibus esse
E primis ipsis orto in quocunque quaternas
Corpore naturas, cunctis elementaque prima
Ac rerum omnino si exordia plura fuissent.
Diversa inter se, & natura singula, vique
Esse sua, a reliquisque foret differre necesse.
At vero haudquaquam sunt talia quatuor illa
Corpora, sed cum alio natura singula eadem.

SCIPIONIS CAPICII
DE PRINCIPIIS RERUM
AD PAULUM TERTIUM
PONT. MAXIMUM
LIBER SECUNDUS.

CORPORA qui primus descripta pingere forma,
Certum opus assimulans studuit, pingensque referre
Naturam, humanæ digitum circum tulit umbræ:
Lineaque oppositum conspecta est ducta referre
Corpus, & effigiem similem sic ponere vero.
Hinc rerum species imitari certius arte
Inventa, & molles alii miscere colores
Cœperunt, propriumque decus sensim addere formis:
Conati certum pingendo ostendere morem
Naturæ, atque umbras rerum monstrare sequaces.
Unde ipsos modo non spirans elusit imago
Artifices, nativa ratos se ponere, pictor
Quæ vafer in tabulam mira deduxerat arte.
Sic hominum incipiens sensim mens dædala partes
Certius expressas picto est imitata, rudisque
Succes-

Succedens vitia expoliit ſolertia ſecli,
Tantum acuit longo ingenium ſe tempore, dulci
Dum demonſtrandi naturam flagrat amore.
Sic & qui arcanos ortus oſtendere rerum,
Primaque naſcentis cœpere exordia mundi,
Ex aliis alias naturæ ducere cauſas
Aggreſſi, varie ſuper his ſtatuère, diuque
Certarunt penitus rationem exquirere veri,
Et cœca eripere humanas caligine mentes,
Donec longa dies, varioſque exculta per uſus
Mens iter invenit veri ad ſublimia templa,
Et certas rerum, quantum non impedit ægra
Mortalis ratio, cauſas oſtendit, & ortus;
Quæ modo tam denſis procul inde ambagibus actis,
Abdita naturæ cupientes clauſtra ſubire,
Ante oculos interque manus expoſta tuentur,
Omnia Pierio a nobis conſperſa liquore.
His igitur ſtatuendum eſt perſpicueque tenendum
Quid ſit quod dicunt elementum, & vis ratioque
Eſt ejus ſcrutanda rei noſcendaque primum,
Ut, plura, anne unum ſint rerum ſemina corpus.
Utque, illud cunctis fuerit quod origo creandis
Corporibus reliquis liceat diſcernere quid ſit,
Atque animis rerum naturam noſcere aventum
Hæc monſtrare novo ac dulci comperta labore.
Ac ratio omnino duplex eſt corporum in ipſis
Principiis ex materia, ex formaque petita.
Et nunc materiæ primos tractabimus ortus,
Semina quæ mundi rerumque elementa vocamus.
Porro id cum liquido, (naturæ conditor auſis
Annuat his tantum) & vera ratione probarim,
Tunc demum quæ ſint oſtendam exordia formæ.
Principium nanque id rebus datur omnibus, ex quo
Progenitis primus reliquis deducitur ortus,
Atque in quod redeant demum reſoluta neceſſe eſt.

Et

Et talis cuncti naturæ elementa putarunt.
Ut vocum primas, quarum quod quæque figura
Sit ſignata ſua deductum eſt littera nomen,
Prima elementa vocant, primis quod vocibus his ſit
Cuncta oratio, ad extremumque reſolvitur ipſas
Illius ſonus in voces, unde illi erat ortus.
Talia enim haud rerum cunctarum corpora prima
Eſſe queunt, ſi plura ea ſunt, ut detur in illis
Eſſe gradus quoſdam, per quos concreſcere poſſint
Diſſolvique eadem, eque alio primordia ſumat
Ex ipſis aliud: nam quod ſua ſemina ducit
Ex alio, non eſt reliquis id rebus origo.
Syllabæ enim vocem efficiunt, minime tamen ipſæ
Sunt verborū elementa, quod haudquaquā datur, ortum
Ut primo tradant hæ verbis, litteræ ut ipſæ,
Et neque in extremas oratio ſolvitur illas.
Syllabæ & ex ipſis vocum fiunt elementis,
Inque eadem demum redeunt extrema ſolutæ.
Quapropter primis oratio manat ab illis,
Non etiam ipſæ ſunt verborum ſyllabæ origo.
Sic in principiis naturæ haud eſt elementum
Id corpus quo non contingit cuncta creari
Ex primo, aut in idem extremum reſoluta redire,
Fitque ipſum ex alio, inque aliud ſe ſolvit abitque:
Sed prima id prorſus genitis eſt rebus origo
Atque elemētum, ex quo, ut dictū eſt, cōcreſcere primo
Cætera, in extremumque reſolvier omnia certum eſt.
Ipſumque ex alio nequaquam ſemina ducit,
Inque aliud nulla ſe ſe ratione reſolvit.
At reliquis ſi prima quidem quis ſemina rebus
Plura elementa eſſe, hæc credat tamen ipſa creari,
Inque vicem ſolvi, vera a ratione recedit.
Ni recte is dici in lapidem diſſolvier undam,
Ac terram putet e ligno concreſcere putri:
Sed lapides contra recte ex humore creari

Di-

Dicuntur, lignumque in terram putre resolvi.
Sic cum ex unda aër fit, nequaquam ille creatur
Ex humore, sed in lympham dissolvitur aër.
Quum vero fit aqua ex anima, non solvitur undæ
In naturam aër, ex hoc sed cogitur humor.
Ergo aqua cum fit, eam concrescere ab aëre certum est.
Atque hunc in lympham minime dissolvier, ipso
Contra, ubi fit, nequaquam anima ex humore creatur,
Laxando tenuem sed in aëra solvitur unda.
Non ullum vero se vertere corpus in unum
Alterum idem dabitur, solvendo itidemque creando.
Sed quodcunque aliunde creatur, constat id ipsum
In corpus, dissolvendo non ire creando.
Quod se solvit in alterum, id ipsum rursus ab illo
Concrescens non se solvens prodire fatendum est.
Quapropter nequeunt elementa nec ulla creari
Mutuo, & hæc eadem se se inter corpora solvi.
Quod si elementa ortis reliquis sunt semina prima
Corporibus, nequeuntque inter se se illa vicissim
Concretu fieri, atque in idem resoluta redire,
Atque omnes concretæ res cunctæque solutæ,
Posteriores iis sunt, ortus unde creatæ
Duxerunt illæ, atque in quæ rediere solutæ,
Haud dubio apparet, quod supra ostendimus, illud
Esse elementum, ex quo rerum concretio primo
Atque in quod postremum fit resolutio, & ipsum
Concretum non est, nec quod dissolvitur unquam.
Quare his quæ haud dubia & clara ratione probantur
Perspectis, via certa patet, qua nosse elementum
Principiumque datur, quo rerum copia manat.
Nam cum naturæ quæsitis partibus, illud
Compertum fuerit corpus quo cuncta creantur
Ex primo, & quod in extremum omnia dissolvuntur,
Hoc elementum esse, & cunctis hinc semina duci,
Corporibus certo liquet, & res indicat ipsa.

Ergo creandi quod præſtat primordia corpus,
Et diſſolvendi finem videamus, ut illud
Principium exortis detur genitabile rebus.
Id vero hac in re valde eſt dubitabile, an ignis
Cujus materia apparet tenuiſſima, primis
Sit ne ex corporibus, prima eſt ut quatuor inter
Corpora decretum; quando concreta per ipſum
Ignem præcipue diſſolvi corpora certum eſt.
Atque id magnopere eſt mirum, poſuere quod ignem
Corporibus primis ex illis quatuor unum:
Quod minime liquet an natura eſt præditus ignis
Corporea: ac magis eſt illud dubitabile num ſit
Corpus quam primis unum ſi ex quatuor illis.
Quare eſt noſcendum in primis, corpus ne ſit ipſe
Ignis ut & tellus, undæque & liquidus aër.
Ac talis prorſus natura eſt corporis, inſint
Ut ſpecies illi quævis, hærendoque ſe illic
Contineant, & ſit speciei ſubdita prorſus
Materies cuivis, corpus quam ſumſit idipſum.
Porro quicquid ineſt natura corpori, & illi
Inſidet, haud corpus, ſpecies ſed corporis hoc eſt,
Corporeamque eſſe ſpeciem haud pote corpus eamdem,
Ac nova naturæ cum forma acceſſerit ipſi
Corpori, ab hoc prior evaneſcat forma neceſſe eſt:
Nec ratione queunt ulla ſubjecta in eadem
Materia incolumes diſtinctæ exſiſtere formæ
Rerum, quis varius naturæ contigit ortus.
Sæpe autem incertis penetralem cernimus ignem
Corporibus, rutilo quoties ardere calore
Contingit validas quercus, ferrique metalla,
Et ſilices duros: nanque hæc cum fervidus ardor
Afficit, & valido igneſcunt correpta vapore,
Sunt eadem, nec ab igne prior ſublata recedit
Forma illis, ac non ignis, ſed ea ignea fiunt:
Atque ignis non ut naturæ propria forma,
Certa

Certa ſed ut ſpecies eſt ipſo in corpore inhærens,
Dum natura illic alia eſt quæ in robore toſto
Inſidet aut ferro, vel in his quæcunque colorat
Ardor, & irrepens ignis color aureus ambit.
Non etenim una dari poterit, quod diximus ante,
Materia ut teneat naturas ſubdita binas.
Ergo cum ipſius talis natura ſit ignis,
Ut certo inſideat cui ſit ſua corpora forma,
Quodque ſua conſiſtat vi, liquido patet ignem
Nequaquam corpus ſpeciem ſed corporis eſſe:
Nec conſtare ſua per ſe vi poſſe, ſed ipſum
Omnino certis hærendo in rebus ineſſe:
Et quodvis propria corpus conſtare neceſſe eſt
Natura, & certa per ſe conſiſtere forma.
At vero ſi qui non hunc quem cernimus ignem
Eſſe id contendant primum genitabile corpus,
Sed procul a nobis alia in regione locatum:
Quam nequeunt ſenſus mortales cernere, & illum
Ignem elementum purum eſſe, & ſuper omnia ſimplex:
Id poſſe haud ullo certum eſt contingere pacto,
Quandoquidem certum ſi uſquam eſſet corpus, idem eſſe
Nulla alibi poſſet ratione quod accidit ipſi
Corpori, & a nobis ſpecies quod dicitur hærens;
Quod minime in rerum natura ſit dare quidquam
Quod certum per ſe ſe alibi ſit corpus, idemque
Sit ſpecies alibi ſubjecto in corpore inhærens.
Quare omnino ignem corpus non eſſe fatendum eſt,
Quod ſpeciem conſtet ſubjecti hunc corporis eſſe.
Nec pote corporeum eſt ullis regionibus ignem
Ardere, & celſi ſubter nova mœnia mundi
Hoc elementum eſſe, ac vana eſt ea fabula, mentes
Implicitas longis cæcas ambagibus urgens.
Nec magis id vera ductum a ratione putandum eſt,
Quam cœlo advectum terris, fictoque dediſſe
Mortali infuſam vitæ primordia flammam:

Tempore quo primum delato ex æthere fertur
Incaluiſſe ſuo tellus defecta vapore:
Et vafrum aërias auſum conſcendĕre ſedes,
Et Phœbi propius flagrantem accedere currum
Subduxiſſe ferunt cœleſti ex arce Prometheum,
Fomite ſervatum arenti, optatumque tuliſſe
Æthereum caſſis terreno gentibus ignem.
Ac dum naturæ rationem quærimus, illud
Valde advertendum eſt, illos quod convenit inter
Arcanos ſuevere ortus qui exquirere rerum;
Naturæ ipſius rationem rebus ab illis
Præcipue duci, ſenſus quas indicat, hæcque
Certa eſt e ſenſu ratio quæ redditur ipſo.
Senſus enim ſic cuncta trahit, ſic cernit aperte,
Ut facile nequeant ea quenquam fallere quæ ſint
Senſibus expoſita, & cunctis hoc cognita pacto.
Ergo longe illi vera a ratione vagarunt,
Quis late ex ipſis apparet ſenſibus, ignem
Nequaquam corpus, ſpeciem ſed corporis eſſe,
Corporeumque illum, & per ſe conſtare putarunt:
Quod ſentire illis nuſquam nec contigit ulli.
Quapropter certum ſi eſſet vis ignea corpus,
Ante oculos cunctis obverſaretur id ipſum:
Præſertim ex primis ſi eſſet genitalibus illis,
Ac neque ſemotum a nobis ſed ſenſibus eſſet
Objectum, & facile attactu, paſſimque pateret,
Tellurem veluti atque humentem cernimus undam
Corporibus conſtare ſuis, ipſumque liquentem
Aëra, non facile quanquam ſit viſilis ille.
At ne quis proprie flammam eſſe exiſtimet ignem,
Corporea cum ſit ſpecie, quod corpora quævis
Verberat oppoſita, atque ex his reflectitur illa,
Igni propterea certum contingere corpus,
Oſtendemus quo pacto ſit corporis ignis
Subjecti forma, quiddamque quod accidit illi,

Ipſius

Ipſius ſeu dura ignis, tenuiſſima ſeu ſit
Materies, qualem aſpicimus contingere flammæ.
Et cum craſſa quidem ſint ignea corpora, quale
Aut lignum, aut ferrum, aut ea ſunt quæ diximus horum
De genere, haud dubia conſtat ratione probari,
Certi quin habeat naturam corporis illa
Ignea materies, ut ligni aut æris, & ipſum
Illius ſpeciem certi fore corporis ignem:
At cum materia eſt ipſius tenuior ignis,
Hoc eſt candenti rutilans e corpore flamma,
Ipſe etiam eſt ſpecies cujuſdam corporis ardor,
Idque ipſum conſtat genitali ex aëre corpus.
Quo tamen id fiat pacto tibi noſſe licebit
Cum flammam aſpicies orientem, utque excita ſurgat,
Et tremulum ardenti ſplendorem ducat ab igne:
Nam cum materiam quamvis ita corripit ardor
Igneus, ut flammæ candentes excitet undas,
Illam dum penetrans ignis depaſcit, id ipſum
Ardendo in tenuem diſſolvitur aëra corpus,
In ventoſque abit, & teneris conjungitur auris:
Is vero ardenti fulgens qui e corpore prodit
Spiritus, ut primum aëris exhalatur in oras
Igneus, & tremulo rutilans eſt flamma nitore,
Mox anima a reliqua circum quæ effunditur, ille
Exceptus, calidam quæ inerat vim deſerit, & ſe
Frigerat, in molleſque auras flamma ipſa recedit,
Et color undantis remanet fumi, aëra donec
In purum vapor, & nitidas diſſolvitur auras.
Sæpe etiam haud flammæ ſpecie tenuiſſimus aër,
Ipſe ſed ardenti fumus de corpore prodit,
Quum minus areſcunt quæ fervidus ardor adurit:
Aëreque e tenui conſtat qui emittitur, ipſo
Halitus ardenti de corpore, ſeu color ater
Sit caligantis fumi ſeu flamma coruſcans.
Quapropter corpus per ſe non eſſe fatendum eſt,

Sed ſpeciem certam ſubjecti corporis ignem.
Atque ea materies, cui ut diximus accidit ardor,
Corporis eſt certi ſemper, ſeu craſſior hæc ſit
Ut lignum ac lapides, ac vis duriſſima ferri:
Aut levis, in flammas ut ſurgens ſpiritus, ardens
Quem calor exhalat, tenueſque reſolvit in auras.
Ii quoque qui vacui naſcuntur in aëris oris,
Inque illa apparent ignes regione micantes,
Poſt modo quo fiant pacto oſtendemus, & apte
Dicemus, quæ vis, & quæ natura ſit illis.
Materies tamen omnino eſt his ſpiritus, acris
Ut flammæ, puroque accenſo ex aëre conſtant,
Ut cum flammanti contingit lumine cœlum
Ardere, ac facibus ſubito fulgere coortis,
Accendique cavas nubes, ductaque repente
Fulminea aërias auras ſplendeſcere rima.
Aut cum terribili vi candens fulminis æther
Emittit tremulo flammas fulgore coruſcas:
Unde homines tacti pereunt, armentaque paſſim
Exanimantur, eoque ruit cum murmure, ut ipſas
Conquaſſet turres, avellat tigna, domoſque
Diſturbet, validoque altas petat impete ſilvas;
Nec duræ obſiſtunt quercus, innoxia tantum
Virginea ingenti ſervatur laurus ab ictu.
Ergo ardet rutiliſque niteſcit ab ignibus aër,
Ignivomaque micant accenſæ lampade nubes,
Et paſſim volucres volvuntur in æthere flammæ.
Quapropter quoniam manifeſte oſtendimus ignem
Corpore nequaquam conſtare, undaſque liquentes
Et gravidam tellurẽ haud eſſe elementa, videndũ eſt,
An ne unum ſit rerum elementum, idque unicus aer,
Illeque corporibus cunctis genitalis origo.
Quando præterea corpus non cernimus ullum
Principium dare gignendi, ſed corpora ab illo
Produci, & reliquis hinc eſſe exordia rebus.

Ergo aër per se si tale est corpus, ut ullum
In corpus se se aliud non solvat, & ipse
Nunquam concrescens quovis ex corpore fiat,
Sed solvendo, liquet non unquam posse creari
Aëra nec solvi: atque ideo quæ cuncta creantur
Inque aliud sese dissolvunt corpora, ab illo
Principio fieri, rerumque hunc esse elementum.
Sed dubio procul & manifesta in luce videmus,
Corpora dum quævis solvuntur, in aëra verti
Hæc eadem, corpusque dari non amplius ullum
In quod sese aër idem dissolvit, in ipso
Sed dissolvendi extremo contingere finem.
Nullo autem pacto solvi magis omnia certum est
Corpora, quam rapida vi ignis tenuique calore.
Idque vides latera undantis cum lambit aheni
Ignis edax, ut lympha acri penetrante calore
Commota in teneras fervendo solvitur auras,
Nec spatio angusto capiens sese amplius, alte
Permistas volvit bullis crepitantibus undas,
Quodque illi a calida sensim vi demitur, udo
Cum fumo in tenuem volitans sese aëra solvit.
Ipse etiam pater Oceanus qui amplectitur amplam
Tellurem & late in vastum diffunditur æquor,
Quod gremio innumeros fontes, & flumina tellus
Quot parit immenso capit, haudquaquã additur illi
Humoris quicquam, nec aquæ fit copia major:
Sed dum flammifero ferit ipsum lumine Phœbus,
Verberibusque quatit radiorum, uritque coruscis
Ignibus, exsiccat rapido solvitque calore
Lympharum quidquid salsas maris influit undas,
Aëraque in purum, & liquidas id vertit in auras.
Sic etiam ingentem statuit cum evertere silvam
Agricola, ut possit curvo proscindere aratro,
Atque apta uberibus nova reddere frugibus arva,
Hanc valida cedit primum sternitque securi,

Inde ardens rapido flagrat cum Sirius æſtu
Fragminibus rutilum congeſtis ſubjicit ignem,
Qui tenues primum frondes, atque arida paſcens
Virgulta, in ramos elapſus robora dura
Corripit, arboreamque ſtruem populatur, & omnẽ
Involvens flammis ſilvam, furit undique cœlo
Candentes undas miſta caligine tollens:
Iſque ubi deſævit late, victorque per imas
Irrepſit quercus, jamque acri pabula deſunt
Ardori, & minuunt paulatim incendia vires,
Materies ingens, magnæque cadavera ſilvæ,
In cineres partim ventis agitanda recedunt,
Inque animam reliqua, & volucres ſolvuntur in auras.
Non ne vides etiam ſi forte incautus arator
Condidit, aut madidas paleas aut humida prata,
Pabula defeſſis hiberno in tempore bobus
Quo paret, incaluitque humor, penituſque repoſtis
Fit mucor ſtipulis, tetrum qui exhalat odorem,
Extrahat ut magnis putrem fœnilibus ille
Congeriem, latum in campum, flammaque voraci
Corripiat, circum incipiens quæ lambere ſenſim
Irrepit, penetratque intra, atque incendia late
Diſſipat, inque leves ventis glomerantibus auras
Intima depaſcens cum fumo volvitur atro;
Quique erat e paleis modo mons abſumtus ab igne,
Quantum non cinis exiguus fit, ſe aëra ſolvit
In vacuum, & levibus miſcetur ſpiritus auris.
Nec non & pulvis flammis velocibus eſca
Sulphureus rapidos quo nil violentius ignes
Concipit & longe miſta caligine differt,
Tormento immiſſus flammaque arreptus, in atram
Solvitur aëriam nebulam, ſpatioque receptus
Anguſto in tantum convertitur aëris, ut ſe
Impete cum vaſto late diffundat in auras,
Ac ſolida ignivomo pila ferrea clauſa colubro,

Vis animæ erumpens illam cum ferrea torquet,
Ocior & ventis rapidis, & fulmine fertur;
Unde altæ nubes; & liquidus intonat æther,
Et gravis horribili quatitur terra ipsa tremore:
Quin etiam valido sternuntur mœnia ab ictu,
Sublimesque ruunt vastis cum turribus arces.
Quod sæpe antehac, & licuit nunc cernere magnus
Cum pia bella movens, & justa accensus ad arma
Carolus undisonum constravit navibus æquor,
Et geminæ Hesperiæ collecto flore suisque
Germanis Libyæ venit sitientis ad oras,
Prædonumque ducem immanem qui e sedibus Afrum
Expulerat regem patriis, sceptroque potitus
Per populos late victor regnabat, & urbes,
Et Turcas socios Tuneti compulit intra
Mœnia se clausis trepidos defendere portis.
Hic liquido patuit, claustro resolutus aheno
Spiritus erumpens quanto furit impete, & in quod
Se se ingens quali vertit cum turbine corpus,
Cum turrita arcis moles quæ ingentia circum
Stagna refusa mari pelagusque attollitur ipsum,
Aggeribus validis vallata, atque ardua latis
Mœnibus, antiquæ urbis propugnacula magnæ
Terrificos passa est ictus quos ænea monstra
Fuderunt, celsas quatientes murmure nubes;
Emissi visa est vis ingens aëris illa
Fulmineas deferre pilas, atque omnia late
Proruere, & solidas valide prosternere turres,
Multa virûm subdens decussis corpora muris.
Ipse videbatur violentis ignibus aër
Ardere, & crassa impleri caligine cœlum.
Arx crebro icta ruit, passimque impulsa fatiscunt
Mœnia, præruptasque implent labentia fossas.
Infima quassatur tellus, tonat arduus æther,
Africa terribili tremit horrida terra tumultu,

Vi tanta erumpit clausus dum solvitur aër.
Magnopere hic ingens potuit vis aëris illa,
Et vis dura virûm per aperta pericula cæco,
Pectore, & intrepide per funera certa ruentum.
Præcipue tamen enituit memoranda parentis
Ætherei pietas, dextro qui lumine gentem
Aspexit, fovitque piam dum ad prœlia vires
Addidit, atque animos sceleratum accendit in hostem,
Oppressus valide qui invicto robore turmæ,
Deficiensque animis, dat laxis turpia habenis
Terga fugæ, nec jam se pugnæ credidit ultra;
Innumeroque licet stipatus milite, vires
Expertus validas, & nescia pectora vinci
Per deserta pavens, & siccas fugit arenas.
Ast urbem ingressus ducens victricia Cæsar
Agmina fœdifragi fera pectora contudit hostis,
Et patriæ ejectum regem solioque reponens,
Extremosque suum pervulgans nomen ad Afros,
Reddidit imperio Pœnorum regna Latino.
Sed longe incepto divertimus, inclyta magni
Cæsaris, Hesperiique juvat dum facta referre
Militis, & tanti successum extollere belli;
Dumque ex accensi vi ingenti ostendimus atri
Pulveris, in tenuem ut sese aëra corpora solvant.
Id vero haud dubia constat ratione, patetque
Ad sensum, & liquido manifesta in luce probatur.
Quod superest, anima ostendemus corpora eadem
Produci, atque ipsum rebus solum esse creandis
Aëra principium cunctis certumque elementum:
Hanc vero hoc poteris rationem noscere pacto.
Res inter genitas certum est exsistere primas,
Undam, ac terram, quas etiam, quod cætera gigni
Corpora cernebant ex his, elementa putarunt.
Et tamen ex anima manifestum est illa creari,
Namque liquens ipso concrescit ab aëre lympha:

Hæc

Hæc etenim cum ſe denſando colligit, humens
In corpus coit, atque in ſtillas cogitur udas,
Tum liquidis paſſim convexi ex ætheris oris
Labuntur teretes depreſſæ pondere guttæ
Ad terram, pluvioque madeſcunt omnia rore,
Concretoque ferax perfunditur aëre tellus.
Atque ipſum aſpicimus poſt cœlum ſæpe ſerenum
Aëra turbari ſubito, totumque coortis
Nubibus obſundi, atque imbres effundere largos,
Quis perfuſa madet tellus, ſiccaſque liquenti
Æthere delapſam per venas concipit undam.
Præterea ſtillas ſetis quæ e mollibus ora
Ad bovis exiguæ pendent, ex aëre conſtat
Concreto gigni bove qui ſpiratur ab ipſo,
Dum coit in guttas flatus, lymphamque fluentem,
Præſertim riget hiberno cum frigore cœlum.
Ergo ex his conſtat, concretus ut ipſe liquorem
Spiritus in fluidum, atque in ſpiſſas vertitur undas.
Quod vero oſtenſum eſt in lympha, cernitur ipſa
In tellure etiam, & ſi non tam ſæpe coacto
Ut craſſum corpus genitali ex aëre fiat,
Cum lapſa e cœlo guttis pluit illa cruentis,
Concretique rubet per campum ſanguinis inſtar.
Hinc pavor ille rudis vulgi crudelia adeſſe
Fata rati, exitiumque illinc mortalibus ingens
Portendi, attoniti quod non contingere crebro
Id videant, & mira pavent, humilique frequentes
Cum prece ſolennes adeunt, & vocibus aras,
Prodigiumque atrox credunt, lacrimiſque piandum.
Quare anima e tenui terram concreſcere certum eſt.
Quapropter quoniam humēs lympha atque arida tellus
Quæ reliquis liquido patet eſſe priora creatis
Corporibus tenero concretæ ex aëre fiunt,
Haud dubie conſtat, rebus certum eſſe creandis
Aëra principium reliquis unumque elementum
Cor-

Corpora quo e primo genitalia cuncta creentur.
Sed jam de cœli natura nobilis illa
Arduaque & late per magnas dissita gentes
Quæstio tractanda est, ejusdem an corpus id ipsum
Sit naturæ, atque id genitis quod diximus unum
Principium fore corporibus rerumque elementum,
An ne sit ex anima cœlum, ex illoque creatum
Principio, an constet per se, ingenitum inque creatum
Sit prorsus, nullisque unquam mutabile seclis:
Naturæ ipsius penetramus ad intima, summis
Perquisita diu ingeniis, avideque petita.
Tu mihi tu cœlique parens terræque repertor
Tantum opus, & prima da certa ab origine mundum
Pandere, tu vires tribuens ingentibus ausis,
Ignarumque viæ tua per vestigia ducens,
Discute mortales tenebras, & pandere veræ
Da rationis iter, radiisque offunde supremi
Numinis, unde rudi spiretur flatus avenæ.
Antiqua & longis vulgata est undique seclis
Corpore de cœli ratio, cunctisque recepta,
Quorum animos sophiæ perdulcis perculit ardor,
Quod sit natura constans minimeque caducum,
Et quod non ullo valeat mutarier ævo;
Corrumpatur enim prorsum intereatque necesse est
Quicquid mutatur, nec statu constat eodem.
Ast id quod nunquam afficitur, sed par sibi durat,
Et semper simile est, non vi corrumpitur ulla,
Sed persistit idem, atque omne immortale per ævum.
Per longa est vero observatum secula, sicque
Res habet omnino, spatiis ut semper eisdem
Moleque Sol fuerit rutilans, & candida Phœbe,
Et reliqua immenso radiant quæ lumina mundo,
Tempore nec quicquam accessisse his corporis ullo
Detractumve aliquid, cunctis tum prorsus eandem
Luminibus speciem & primum mansisse tenorem:

Atque

Atque id tum cuncti affirmant, tum ſidera nuſquam
Immutata aliquo compertum traditur ævo.
Quare ex perpetua qua corpora ſemper eadem
Menſura ac ſpecie ut certum eſt cœleſtia conſtant,
Decrerunt naturam his non mutarier unquam.
Præterea e motu rationes ſumere quidam
Cœleſti atque alias tentarunt tradere cauſas,
Quîs liqueat cœlum eſſe aliud differreque rebus
A reliquis longe, & quod non mutetur, idemque
Permaneat ſemper, cunctis præſtantius unum.
Quîs tenor haud certus nec ſtatus contigit idem.
Maxime enim cum ſit perfectus motus in orbem,
Quod ſic cunque agitur natura corpus, id ipſum
Corporibus dicunt reliquis præſtare, feruntur
Quæ recto per ſe motu ſurſumve deorſumve,
Atque ipſum circunduci volvique ſuapte
Natura, cœlum, diverſo cætera motu
Corpora ſuſtolli levitate, aut pondere labi,
Cum tamen hæc uni nequeant contingere cœlo,
Quod minime ſurſum recta ferrive deorſum,
Sed ſuo agi tantum motu contingat in orbem.
Propterea que ipſum propria conſtare, aliaque
A reliquis fore natura, differreque longe
Corporibus, varie quæ obitu mutantur & ortu.
Præterea nunquam cœlum corrumpier ipſum
Poſſe, creatumve haudquaquam genitumve fuiſſe,
Quod rebus reliqua ex adverſis omnia conſtet
Corpora produci, atque eadem in contraria ſolvi:
Cœleſtis vero naturam hanc corporis eſſe,
Non ullum ut corpus queat adverſarier illi
E quo vel primos ipſum deduxerit ortus,
Vel quod in extremum poſſit tandem ire ſolutum;
Quod natura inter ſeſe contraria quævis
Motibus adverſis omnino corpora agantur,
Altera dum tendunt in præceps, altera ſurgunt.

Cœle-

Cœlesti autem cui proprium est ut agatur in orbem
Motui, sit minime motus contrarius alter,
In rectis veluti contingit motibus, ut sit
In præceps motus surgenti adversus, & illi
Is qui sursum agitur pugnet contraque feratur,
Quod detur nequaquam ipsa in vertigine, quæ sit
Talis ne motus sit ei contrarius ullus.
Sic itaque ex motu quo moles illa rotatur
Corporibus cœlum censent differre, proculque
Distare a reliquis mundi quæ ad summa feruntur
Natura motu recto, aut labuntur ad ima,
Et quæ mutari passim, & corrupta renasci,
Inque aliud transire liquet semperque novari,
Propterea que esse haudquaquam mutabile cœlum,
Cui natura insit non unquam obnoxia fini.
  Qualia sint ergo hæc videamus cuncta, priusque
De specie est illud constanti ac mole videndum,
Quis cœli statuere orbes constare profundi,
An ne ideo hæc liqueat non immutarier unquam.
His vero in rebus quis non miretur, & alto
Non putet ac longo oppressos statuisse sopore
Talia de prima nascentis origine mundi
Solertes tot patrum animos, errasseque vera
A ratione procul, quævis dum æterna putarunt
Ex spatio ac forma longo constantibus ævo
Corpora, nec proprium hæc unquam variare tenorem!
Quæ si certa putent, plura hoc terrestria pacto
Corpora constarent non ulli subdita labi,
Quæ longum specie ac mensura prorsus eadem
Inconsumta manent: hæc sed tamen omnia certū est
Vi quavis correpta sua decedere forma,
Aut validis tandem corrumpi viribus ævi.
Nam duri quanquam silices frangantur, & aurum
Succumbat ferro rutilans, atque igne liquescat,
Sæpe tamen manet his eadem natura suoque

Per-

Perſiſtunt longum ſtatu, formaque per ævum.
Et fragiles conchæ durant quandoque proculque
Undarum rabie integræ ſervantur, & illas
Non etiam creſcens circum vis ſaxea mutat.
Sæpe etiam molli durata coralia cœlo
Et nitidas conſtat longo poſt tempore gemmas
Non immutari, & ſanguis quem mitigat hirci
Non longinqua modo potis eſt excedere ſecla,
Sed ferro haud unquam cedit nec vincitur igne
Indomitus vivaxque adamas, ac permanet idem.
Sic & naturæ ars imitatrix plurima monſtrat
Quæ valeant longas ſeclorum vincere metas.
Sæpe etiam tenui ex argilla cernimus urnas
Annorum contra illæſas perſiſtere curſus:
Quin & majorum ſpiranti e marmore vultus
Et fabre inciſos lapides grandeſque columnas,
Pluraque de genere hoc quandoque excedere longam
Annorum ſeriem, nec tempore labier ullo.
Hæc tamen exſtingui ut quævis terreſtria certum eſt,
Et veniente ſuo ſolvi tandem omnia fine.
  Ergo quod forma & ſpatio cœleſtia certo
Corpora conſtiterint longum haud mutata per ævum,
Non ideo efficitur certo ne tempore ſolvi
Mutarive queant, haud unquam ſubdita leto:
Quandoquidem ſæpe annoſis quamplurima ſeclis
Corpora permaneant eadem, cum hæc lædier ulla
Vi non contingat, nunquamve affecta novari.
Quæ vero immenſo torquentur ſidera mundo,
Par fuit ut puro conſtarent corpore, longum
Manſuro, & tali quæ eſſent motuque locoque
Diſpoſita, afficerent ne ſe ſubito, atque viciſſim
Conflictarentur, ſed longos ſerius annos
Durarent eadem, quo perfectiſſima mundi
Ipſa diu moles ſtatu duraret eodem.
Quare quod certo haud mutatur tempore quodam,
Ne-

Nequaquam certum est id non mutarier unquam.
Nam complura quibus prorsum est mutabile corpus,
Nil mutata diu mansura in secula durant.
Ergo quod spatio observarint sidera certo
Incorrupta diu, & forma persistere eadem,
Non ideo efficitur, ne sit mutabilis unquam,
Et nusquam cœli natura obnoxia fini.
Quod superest nunc de motus ratione videndum est,
An ne sit immensum minime mutabile cœlum,
Infima mutari quævis ut corpora constat,
Idque animadverti in primis noscique necesse est,
Non eadem cœli corpus ratione rotari,
Cætera qua motu recto surguntve caduntve.
Quandoquidem rectum non ullis cernimus esse
Corporibus motum, quæ etiam per se altero aguntur
Nequaquam recto, ut motus in corpore eodem
Natura prorsus varios contingat inesse:
Propterea haud fieri ne cum vertigine rectus
Esse etiam nequeat cœlesti in corpore motus,
Ut quodvis recta aut sursum levitate feratur,
Aut ruat in præceps depressum pondere corpus,
Et plerisque etiam motus, quod diximus, alter
Ex vi corporea & forma cujuslibet insit,
Cum rectus minime ex forma sit corporis ac vi,
Sed leviore idem aut graviore ex pondere constet,
Quod subjecta in materia consistere certum est.
Quare ex vi propria cœlum formaque rotatur,
Corpora cum recto contingat cætera motu
Ipsa ex materia & ducenti pondere ferri.
Et cœlum præter nonnullis motus in orbem
Aut alius quam rectus inest, natura sua vi,
Quem facit, & proprio subjecto in corpore forma,
Atque ideo propter motum haud differre putandum est
Natura cœlum a reliquis quæ tempore tandem
Mutari liquet, & mortali lege teneri.

Quod

Quod vero præter motum qui ex pondere constat
Atque ex materia altero item non ulla ferantur
Ac proprio magis, & formali corpora motu,
Naturæ propria vi ex multis nosse licebit,
Omnia quæ dulci musæo intincta liquore
Pandere suaviloquo complectens carmine pergam.
Nonne vides, signans ad solem ut ferreus horas
Cum magnete stylus libratus vertat ad acrem
Se Boream, propria vi illum certaque ferente
Natura geminasque inter transversus Eoi
Occiduique horas, signo consistat eodem?
Ille idem in rabido est deprensis æquore nautis
Dux iter ad tutum, certusque errantibus index,
Tempestas cum cæca diem, solemque fugavit,
Aut ubi per noctem fulgentia sidera nubes
Et fidas tenebris abdunt pallentibus arctos,
Ipse viæ regit ignaros, cursumque per undas
Dirigit incertas, propriæ dum semper eodem
Vi naturæ actus certa in regione locatur.
Idque etiam in rapidi miro est cognoscere motu
Fulminis, in supera quoties regione vagatur
Spiritus ille furens, cœli qui cærula templa
Impete percurrens magno perque æthera circum
Versabundus agens vacuis late intonat oris,
Horrendumque fremens obtutuque ocyor ipso,
Aëra per liquidum volitans bacchatur, & auras
Dividit obstantes, atque obvia nubila tranat:
Sæpe etiam ingenti petit idem murmure terras,
Pertenuique licet sit corpore, densa fragore
Robora terribili, annosasque a stirpe revellit
Et valido quercus perfringens dissipat ictu,
Excelsasque arces, & summa cacumina tactu
Disjicit, hucque ruens atque illuc turbine vasto
Fertur, & horrisono convolvit cuncta tumultu,
Talis inest illo natura in corpore motus.

Nonne sua vi etiam, & propria vertigine ferri
Aspicimus ventos, quoties sese impete miro
Conglomerant, terrasque rotanti turbine verrunt?
Idque etiam fieri cœlo plerunque sereno
Ventorum obstrictis reliquis perque antra sepultis:
Ut liqueat tales nulla ratione suapte,
Sed tantum natura illis contingere motus.
Porro & legitimis sua vis est insita ventis
Cum volitant rapidi, laxisque feruntur habenis
Hac illac, magnoque inter se prœlia miscent
Concursu, & valido complent cœlum omne tumultu,
Æquora quo vertunt motu atque e fluctibus imis
Eductam undarum tollunt ad sidera molem.
Hinc nemora elapsi in terras ac robora dura
Prosternunt, camposque minaci murmure complent,
Quâque ruunt flabris pernicibus omnia turbant,
Atque illis propriæ naturæ is motus inest vi:
Nam propria est illis regio, in partesque feruntur
Quisque suas, Notusque illas, has tendit in oras
Africus, hinc Auster, Boreas hinc perfurit acer,
Atque alii terras eodem salsumque profundum
Tempore, cœlum alii spatiosaque nubila perflant,
Naturæ ut pateat propriæ vi quemque moveri.
Præterea stellæ, noctis quas sæpe per umbram
Tranquillo aspicimus celeres excurrere cœlo,
Longius in gyrum tendunt, curvoque feruntur
Flammarum ductu, donec solvantur eundo.
Quod si aliquandiu eodem perdurare tenore
Currendo possent, cœlum circum ire vagantum
Stellarum ritu tales contingeret ignes:
Sed licet in tenues solvant sese ocyus auras,
Quam volitare diu tamen, & durare meando
Possunt, pars illis rectissima ducitur orbis;
Quare hos vi propria liquet impellente moveri.
Demum quæ cœlo fulgentia crinibus ardent

Side-

Sidera flammivomis errantum more vagantur,
Ac propriæ immensum circunducuntur olympum
Naturæ vi, atque æthereis spatiantur in oris,
Verum diverso quo errantia lumina motu,
Præsertim quod signifero procul orbe feruntur,
Inque illam declinant partem qua ardua mundi
Vertitur ætherei sublimi cardine moles.
Ergo ferunt tutili errantum se more cometæ,
Sed proprio ac vario quam illorum singula motu.
Quapropter multis quoniã ratione probatum est
Corporibus natura alium contingere motum
Cum recto qui ex materiaque ac pondere constat,
Atque ille alter non nullis est motus in orbem:
Nequaquam efficitur, cœlesti ut corpori inesse
Is tantum possit qui fit vertigine motus;
Sed liquido constat motum hunc vertiginis esse
Vi propria, eque sua cœlesti in corpore forma,
Cætera ut ex motu præter rectum altero agantur,
Nec pote perpetuo rectum contingere cœlo
Motum ex materia atque ex pondere, ut omnibus illum
Corporibus certum est reliquis genitalibus esse.
Quapropter rebus nil motum propter ab imis
Natura cœli corpus differre putandum est,
Atque ideo esse creatum cœlum itidemque caducum,
Atque illi esse ortum reliquis qui est omnibus unus,
Principiumque illud quod diximus esse elementum.
Jam vero id falsum est, positum in ratione quod ipsa
Est motus, cuncta ex adversis corpora rebus
In lucem gigni, atque eadem in contraria solvi:
Illud item, quivis quod sic vertigine motus
Fiat, ut huic alius non sit contrarius ullus.
Nam late ostensum est undas atque aëra primis
Corpora nequaquam adversa ex affectibus esse,
Frigida quod prorsus natura atque humida utrisque est;
Et tamen e tenui manifestum est aëre lympham

Produci, atque in eundem illam transire solutam,
Ac etiam in gyrum motu contraria cuique
Vertigo est alia occurrens, contingit in ipsis
Motibus ut rectis cuique adversetur ut alter,
Qui se illi opponit signoque occurrit eodem.
Sunt etenim adversi quos sic occurrere motus
Evenit inter se, quod pugnent mutuo, & alter
Se occursu alterius sistat, nec liber uterque
Fiat, & una ullo nequeant persistere pacto.
Ergo non vera patuit ratione probari,
Materiæ non esse eadem primordia cœlo,
Corporibus reliquis ut contigit omnibus esse.
Clausa igitur referanda via est, inque arcta latentis
Naturæ penitus subeundum claustra, novisque
Pandenda ipsius cœli est natura repertis;
Idque ego dulciloquis exponens versibus edam.
Qui cœli corpus nullo immutarier ævo,
Æternumque & eodem perdurare tenore
Crediderunt, huius spatia, immensasque cavernas
In plures divisere orbes, qui ordine sese
Contigui ambirent, circum per mutua ducti:
Nam vaga si per se, proprios nec tracta per orbes
Sidera ferrentur, vehemens contingeret ipsis
Singula inæquali varians mutatio gressu,
Semper nunc motu intenso nunc vecta remisso.
Cursus enim nunquam est ipsis æquabilis astris,
Sed semper celeri incedunt tardove meatu:
At vero cœli moles si immensa profundi,
Complures illos non esset scissa per orbes,
Sidera quæ proprio ducuntur singula motu,
Per cœlum incessu se agerent conversa suopte,
Atque ipsum quavis esset penetrabile mundi
Corpus, & huic tenor haud unquam persisteret idem.
Quapropter ne quis forte tranabile cœlum
Crederet, hacque iter astris incedentibus esse
Pro-

Propterea que solubile corpus, pervium inane
Materiaque ipsum penitus constare caduca:
Constituère suis affixa vaga orbibus astra,
Qui se perpetuis ducentes motibus iisdem
Fixa sibi veherent per magnum lumina mundum,
Ut sic afficier numquam cœleste daretur
Corpus eo se se pacto volventibus astris.
Ergo ut inæqualis motus, quo sidera duci
Cernimus, ipsorum auferretur ab orbibus, illos
Finxerunt tales, ut motu semper eodem
Se se agerent cum ipsa ut certum est palantia cœlum
Nunc celeri ambirent, nunc tardo lumina gressu.
Porro ipsos orbes tales statuère quibusdam
Ut medium haud sit idem cum mundi mole, aliisque
Impar sit spatio ambitus, atque hinc crassior orbis
Illinc tenuior, ast alii sint corpore parvi
Præ reliquis, se volventes intraque locati
Id spatium quo extenditur ambitus orbium ab imo
Mundi declinantum, insint quîs singula parvis
Sidera, quos Grajo dicunt sermone epicyclos.
Hoc vero posito qui constituère tot orbes
Tam vane, ex hoc cursus decrevere vagantum
Siderum inæquales constanti posse rotatu
Orbium agi, certumque illos servare tenorem.
Quapropter positis tam multis orbibus, illa
Prorsus inest ratio, quæque ut mutatio ab ipso
Tollatur cœlo, constansque id duret idemque.
Sed nunc quod superest certa ratione probari
Res peteret, positos nequaquam posse per orbes
Tolli ne cœli corpus mutetur, & astris
Tales esse vagis motus, ut si orbibus illa
Ferrentur, naturæ iidem mutabilis essent,
Atque ita mutari cœlum, positosque liqueret
Ipsos nequicquam spatiis cœlestibus orbes,
Vel si mutari corpus cœleste daretur.

Præterea motu ex ipso cursuque patere
Sidera nequaquam ferri vaga posse per orbes.
Demum sic esse omnino mutabile cœlum,
Ut non mutari id tantum, sed corpore in illo
Sæpe creari contingat quædam interimique.
Sed dum signorum incessus motusque vagantum
Me juvat, & miros naturæ solvere nodos,
Longe alios cursus, alios mea perficit orbes,
Mens agitata malis, acrique exercita cura,
Cura, has æternis quæsitas vatibus olim
Quæ me tentantem naturæ accedere partes,
Ad tristes vertit gemitus durosque dolores.
Heu misero nimium at frustra Sirenis amatæ,
Quæ nunc de patriis demisso lumine portis
Incisum cari nequicquam nomen alumni,
Desertasque piis spectat cultoribus ædes:
Conspicuas ædes, molli quas aurea dextra
Exstruxit, nemorumque Venus discrimine cinxit:
Illas non meritis fulgens, duroque labore
Aucta meo priscæ defendit gloria gentis,
Quin caput in miserum vastis surgentibus undis,
Fortunæque minis dirisque ultricibus acto,
Longe alio mutanda mihi sub sidere tellus,
Et dulces essent ignota sede penates.
Scilicet insignis pietas largusque meorum
Effusus toties dilecta ob mœnia sanguis,
Et pugnata illis magno pro Cæsare bella
Id meruere, omni nec me contage soluta
Texit, & egregias tot vita exculta per artes.
Felices nimium & fatis melioribus orti,
Mens sua quîs satis est fluxæ non indiga laudis,
Et scelerum immunis nullique obnoxia culpæ,
Est almæ tantum dives rationis, opesque
Quas bona fert nullo genitrix natura labore,
Ingentes credit vitæ fugientis ad usum.

Nec terit anguſtas ævi irremeabilis horas,
Dum tenui capitur fallacis flamine vulgi.
Ante tamen felix cunctos, qui noſcere morem
Fortunæ, & vires potuit contemnere leti:
Ac ſolidos nunquam perituræ laudis honores,
Et veræ aſpirat manſura ad gaudia vitæ.
Anxia non illum ſpes inſanique dolores,
Sollicitive metus urgent aut gaudia vana.
At ſtrepitum vulgi, cœtuſque exoſus inanes,
Denſa petit nemorum, ſilviſque exquirit opacis
Sponte ſua e ramis ſtructas frondentibus ædes,
Commodaque in ſpecubus mollive cubilia prato.
Non illic facilem genitrix uberrima victum
Terra negat duro teneros e ſtipite fœtus,
Pubentique bonas thallo & radicibus herbas,
Et nativa cavo ſtillantia pocula ſaxo:
Interdumque illi ſocios ſi junxerit idem
Sanctus amor, dubios pariter qui ſpernere caſus
Atque operam aſſueſcant vitæ mortalis inertem,
In terris veræ alterius jam gaudia vitæ
Præripient, veri ſpectabunt lumina Solis,
Æthereaſque inter curas ſanctumque laborem
Subducent alacres terrenæ pectora labi.
Illos non rigidi faſces iræque tyranni
Externiſque inhians opibus vis barbara lædet,
Bellorumque faces, emptave in pace rapinæ,
Nec jus forte datum poterit pretiove repenſum
Invictos animos & libera frangere corda.
Hæc ſe mortales dubiis extollere rebus,
Et docuit varios contemnere vita labores:
Hæc tot devictis felicia pectora terris
Evexit cœlo, & fulgentibus intulit aſtris:
Hanc magni coluere patres cum dirus habendi
Nondum tartareis amor evaſiſſet ab oris,
Quo pius æterni moriens rex conditor ævi

Impulerat, cæcisque illum demerserat umbris.
Hanc mihi tu cœlique parens, terræque repertor
Vivere, dum fessos animi vis roborat artus,
Da, pater; & crebra quæ illam caligine condit,
Æthereosque hebetat sensus, hanc eripe nubem.
Tum vitæ unanimem socium comitemque laborum
Fascitelum, irati rapuit quem numinis ira,
Redde meum. nil triste illo durumque recepto.
Ipse tuam cœlo demissam virginis alvo
Progeniem, canet ille duces, magnique triumphos
Avalidæ, qui nunc vires orientis, & acrem
Impia compressit reparantem prœlia Gallum.
Sed maris ignoti latum sulcavimus æquor,
Et protensa diu per vastos carbasa fluctus
Jam malo adjungi poscunt, portuque carina.

F I N I S.

AONII

AONII PALEARII VERULANI DE IMMORTALITATE ANIMORUM LIBRI III.

Ex optimis Editionibus repræsentati.

A. D. O. P.

PATAVII. CIↃ IↃ CC LI.
EXCUDEBAT JOSEPHUS COMINUS
SUPERIORUM PERMISSU.

LIBRORUM SECTIO ET INDEX.

QUæſtio omnis de Animorum immortalitate tribus a nobis libris pertractata eſt. Nam cum quidam (qui vulgo a Græcis ἄθεοι dicti ſunt) deos nullos omnino eſſe crederent, atque ex ea re animorum mortalitatem firmiſſime aſſeverarent, adverſus hos primo loco pugnandum fuit. Itaque in primo libro, Deum eſſe, qui mundum omnem regat, ex certiſſimis Stoicorum & Peripateticorum rationibus, quorum acutiſſima ingenia ſemper fuerunt, demonſtravimus. Deum præterea ad cœli univerſi temperationem ſedentem, preces bonorum audire, neque aſpernari (non enim defuerunt, qui id affirmarint) quin eo pie, ſanćteque culto maxima ejus in homines, & non obſcura quædam beneficia exſtitiſſe: cumque de iis orbibus quibus infixi ſunt errantium ſtellarum curſus, & de eorum conſtantia dicendum eſſet, ut πρόνοιαν oſtenderemus, multa περὶ ψυχῶν τοῦ οὐρανοῦ, quas nos animas, & animos cœleſtes poſſumus appellare, e media Chaldæorum recondita & ſanćtiſſima diſciplina, ac vetuſtiſſimis Græciæ ſapientibus accepimus: tum quod per hos nonnulla gerenda eſſe in tertio libro dićturi eramus, tum quod res ea verſibus digna videretur. Quoniam vero ex æternis illis mentibus animi hominum generi dati dicebantur, non alienum fuit perſcrutari, quæ nam men-

mentes illæ essent: an Deus unus, an plures, an ex cœli motu & luce, an ἐκ τῆς ὕλης δυνάμεως, an ab ipso Deo animi corporibus hominum jungerentur. Itaque in eo libello, cum de iis ipsis satis esset dictum, de animi ortu, deque ejus partibus ex doctissimorum hominum monumentis, multa a nobis collecta sunt, pleraque illustrata. Quamobrem cum præclare fundamenta jecisse videremur, in secundo libro, Stoicorum, & si quæ erant Peripateticorum rationibus, immortales esse hominum animos probavimus. In tertio, cum quædam firmissimis argumentis muniremus, magna ex parte sanctissimos viros theologos (utar eo sane libenter verbo, cum jam Latinum sit) & eos in primis Christianos, καὶ τῶν ἀληθινῶν ἀληθεστάτην, ut ajunt, secuti sumus. In quo certa esse & æterna quædam bonis viris constituta præmia, malis vero suppliciorum exempla omnia: tum multa de ea rerum fatali necessitate, quam εἱμαρμένην vocare solent, prosecuti sumus: ita ut in ea quæstione, quæ certe quidem perdifficilis, & perobscura semper habita est, Latinis versibus, quantum in nobis fuit, nihil homines nostri desiderare posse videantur.

QUÆ

QUÆ SINGULIS
LIBRIS CONTINENTUR.
LIBRO PRIMO.

QUÆ-

QUÆ SECUNDO LIBRO CONTINENTUR.

Ani-

 tu-

QUÆ TERTIO LIBRO CONTINENTUR.

AONII

AONII PALEARII VERULANI

DE ANIMORUM IMMORTALITATE

LIBER PRIMUS.

ELICES animæ, cœli omnipotentis alumni,
Aſtrorum decus, & qui verſicoloribus alis
Æthera tranatis liquidum, qui ſidera, quique
Volvitis ingentes magnis anfractibus orbes:
Quandoquidem genus omne hominum, genus omne fe-
Per vos exoritur, per vos a luminis oris (rarum
Digreditur, magni ad nutum ſic omnia Regis
Quæ geritis, Regis quoniam vos maxima cura:
Vos mare ſubſtratum ventis, turritaque tellus
Concelebrat: vos arva ſonant, quæque invia luſtra,
Quæ dumeta tenent, quæ propter rauca fluenta
Dulce canunt vobis magnum per inane volucres:
Vos mortale genus primi docuiſtis ad aſtra
Ire viam ducentem, humili quo ſe quoque poſſet
Tollere humo, & cœli ſanctum internoſcere Regem.

Veſtra ego fretus ope ingredior loca nullius ante
Trita pede: & quoniam veſtra hæc æquique bonique
Munera vos facite, & ſancto aſpirate labori.
Unde canam, quæ nuſquam audita prioribus annis,
Quî motum rebus genitalem ipſe ordine certo
Dididerit rerum pater, ut creet unus, alatque
Omnia, quæ mundo generatim ſecla propagant.
Mox ego quo tantus cœptus labor, expediam quæ
Signa olim veteres, quæ ſint exempla ſecuti,
Dum partem nobis divinæ mentis ineſſe,
Hauſtuſque ætherios certa ratione probarunt.
Nec minus ecquæ animas ſedes, quæ præmia vitæ
Quenque bonum tandem maneant, quas pendere pœnas
Conveniat ſontes, & fata arcana recludam.
Tuque adeo decus egregium rex magne Quiritum,
Aurea cui longum ſeſe Capitolia ſervant,
Structa bono auſpicio ſe mœnia Romanorum,
Ferdinande invicte, tuis Germania ſeu te
Detinet imperiis læta, & tibi maxima regna
Annuit, Oceanus quantum pater alluit undis:
Seu te Pannoniæ Regem admirantur utræque
Magnanimum, ingentem: noſtram ne deſpice Muſam.
Quin & ſubveritam, perfuſamque ora rubore
Accipe, quo vultu atque animi moderamine fratrem
Regnatorem orbis, florentem laudis honore
Caſibus in magnis belli paciſque ſerenas.
Principio ſtellis molem radiantibus aptam,
Certam aliquam regere & moderari numine mentem,
Quam dixere Deum, non nulla exempla monebunt.
Quas tamen is ſibi ſufficiat longo ordine vires,
Et quantus qualiſque incedat, ubi omnibus ornat
Divitiis ſeſe: non qui caligine cæca
Offuſi degunt, ſed nec ſupera alta tenentes,
Noſſe queunt: ſoli quamvis accedere partes
Arcanas auſint, Regiſque inviſere ſedes.

Ille

Ille quidem sacros aditus, penitusque repostos
Adservans, se ipsum tantum (mirabile dictu)
Dum videt, æternos ignes, & mœnia cœli
Prospicit, & mare navigerum, & dura æquora terræ,
Et varias rerum formas, & quicquid ubique est:
Dumque ipsum spectat se, sancto incensus amore
Ipse sui, genus omne hominum, genus omne ferarum,
Ingentemque ingens arcte complectitur orbem.
Nec mora, nudatas hibernæ tempore brumæ
Vere jubet dulci intonsas reviresc ere silvas:
Et quæ nuper erat lætis sine frondibus arbor,
Importunæ sedes non insueta volucri,
Parturit, & viridi vestit ramalia fronde.
Ipsi jam dumi, & spinis rubus asper acutis
Duritie posita melior, cytisique genistæque
Augent sese anni felicibus ornamentis.
Jam nemus umbrosum, resonant jam cantibus urbes
Alituumque, hominumque, feræ per pabula læta
Immemores hiemis, fœtu auctæ progrediuntur.
Verum ubi sol terras graviori accenderit æstu,
Flavescunt segetes siliquisque sonantibus agri
Lætitia agrestes augent, parat horrea messor,
Æquatamque gravi glebam solidare cylindro,
Dum nemori Phœbus crescenteis invidet herbas.
Mox vero ubertas autumnus jam senis anni
Infert se, ipsa jacent jam strata sub arbore passim
Malaque castaneæque nuces, & cerea pruna.
Non tamen exegit sua tempora pomifer annus,
Et tristis subrepsit hiems, & nubila toto
Sparguntur cœlo, jamque est sine frondibus arbor,
Descenduntque nives e verticibus præruptis,
Et rapido Boreas tellurem turbine perflat.
Hic ordo rerum, & series repetita quotannis
Sollicitis acuit curis mortalia corda.
Unde parens etenim tellus tot sufficit herbas?

Unde solum incultum dudum, & grave pondus, inersque
Submittit varios ullo sine semine flores?
Nempe ajunt, qui doctrinæ præstante labore
Suppeditant præcepta, gravis solatia vitæ,
Aëra per tenerum tacitum descendere cœlo
Humorem ex alto, quo uno est uberrima tellus.
Non satis id nosse est: peragranti mente sagaci
Majora explorare animus, quibus humor ab oris
Ille ruat, quando tellurem frugiferentem,
Aëraque humectat liquidum, Zephyrosque reducit,
Effigiemque aliam mundus capit illius ergo.
Cum Tauri hospitio excipitur sol aureus, & jam
Corniger illum Aries alio prospectat euntem,
Lætitia exsultat cœlum, totumque repente
Panditur, & terras diffuso lumine vestit.
Tum decus egregium Veneris pulcherrimus ipse
Lucifer, aureolus mundi stellantis ocellus
Non aliàs quantum servando pro orbe laborat:
Tum pater ex alto descendit plurimus æther
In gremium matris terræ, optatoque receptus
Ut primum spectat jucundam albescere lucem,
Rore levi aspergit fragrantia floribus arva.
Qui vero ardentem Solis circunferat orbem,
Candentem ut visat stellato corpore Taurum,
Hæsitat hic animus: quando est & credere dignum,
Non ex se orbes, verum aliquo impellente moveri.
Qui movet hic etiam, cujusquam si indiget usu,
Fretus ope alterius, non est hic maximus ille
Quem vestigamus: tandem fateare necesse est,
Esse modum rebus, quenquam fateare necesse est
Principium tanquam rerum: qui non tamen ullo
Auxilio indigeat, moveat tamen omnia primus.
Hic Deus, hic opifex rerum est, hic rector olympi,
Quo sine nil sanctum, firmumque: huc se omnia vertunt,
Omnia contendunt, abeunt, redeuntque vicissim.

Qualis, quam aſpicimus ſtellis ardentibus aptam,
Omnia complexa eſt moles, hæc æquora, terras,
Aëraque atque ignem capit & complectitur una.
Excipit omnipotens late omnia, rebus & unum
Seſe ultro citroque volās mire omnibus addit (tranſque
Quem tamen haud quicquam capiat, trans æthera, (
Ardua tecta Deûm caput extulit ipſe ſua vi,
Exſuperatque omnem ſenſum: velut æquoris undæ
Velivoli anguſtum labentis fluminis alveum:
Præterea nil mens hominum ſcrutatur, & ultro
Hæc ubi devenit, tandem ad delubra quieſcit:
Hinc egreſſa alis firmis, & præpete penna
Jam melior Divûm circumvolat aurea templa,
Miraturque procul quem propter credidit eſſe
Rectorem ſuperûm: qui cum loca compleat omnia,
Semper abit, nuſquam eſt, ſeque in ſe continet uno.
Ipſe omne eſt, quodcunque vides in luminis oras
Exire, & quodcunque ætas fugientibus annis
Abſtulit, & ſeri valeant ſpectare nepotes.
Ille nihil rerum eſt, quas majorum tulit ætas,
Aut quæ ſunt, aut quæ longo poſt tempore fient
Munere naturæ, vel temporis intervallo.
At quî contineat cum ſe pater ædibus ipſis,
Mirum eſt, occultans ut geſtiat ante videri
Regifice incedens turmis inſtructus olympi,
Deneget utque omne os illud ſpectare verendum
Quenquam hominum, quemquam Divûm, & contingere
In gyro qualis percurrens aureus alto (luce.
Sol face flammanti, quamvis ſeſe æthere toto
Spectari velit, & terris oſtendat apertis,
Non recta eſt oculis hominum jubar undique plenum
Perſpectum, quorum nobis acerrimus omnium
Eſt ſenſus: quod forte aciem protendere ſi quis
Jam velit, & temere radiis inſiſtere totis,
Non feret aſtrorum princeps, perſtringit at ipſe

Ipſe

Ipſe aciem, ſenſumque omnem ſpectantibus aufert.
Sat tibi ſit Regem tantum nunc noſſe Deorum,
Fas & jura ſinunt quantum: vel non ſatis hoc eſt
Cernere te naturæ opus egregium omniparentis?
Tun' pictā aſpicias tabulā, atque exſtare magiſtrum
Certum aliquem haud dubites; ſcita qui finxerit arte?
Pocula tun' ſpectes cælata, atque aſpera ſignis,
Protinus & clames, Divini opus Alcimedontis?
Quicquid id eſt magnum, ah videas, nec protinus ore
Adclames toto: Mundi o Pater, Auctor & Altor?
At vero hæc olli quî ſint mortalia curæ,
Quîve aciem flectat per tot diverſa, videndum eſt:
Quandoquidem cauſas rerum, quique ardua norunt
Aſtrorum, cœlique vias, malus impulit error:
Neve labor ſuperos aliquis, neu cura quietos
Sollicitet, procul a vera ratione feruntur:
Humanoſque animos, donum omnipotentis olympi;
Haud veriti dixiſſe ſimul cum corpore obire.
Tantus amor doctas mentem excoluiſſe per artes.
Ergo agite illuſtres animi, quos vivida virtus
Evehit ex humili liquidum ſuper æthera terra,
Dicamus, (nam ſcire licet quibus integra mens eſt)
Quî pater omnipotens mortales lumine ſancto
Deſpiciat, ſpectanſque vacet tamen ille labore.
Qualis prærupto in Latmo ſub nocte ſerena
Aërium gyrum aſpectans, cœlumque profundum,
Una acie jam mille faces, mille ignea cernit
Sidera, convexo late fulgentia cœlo:
Sic decus æternum, decus admirabile rerum,
Et longe ex alto ſeductas æthere terras,
Et mare ventoſum, cæciſque offuſa tenebris
Tartara deſpectat, dum ſe circumſpicit unum.
Qui vero labor hic? pulchrum qui temperat orbem
Abſque labore aliquo, & magno ſe corpore miſcet,
Si videt impoſitas lapidoſis montibus urbes,
Huma-

Humanumque genus magnis prope Dîs æquale.
Adde quod immenſas vires non ulla fatigant
Tempora, non ulli poſſunt ſuperare labores.
Illi æterna quies, nec divini imminuit quid,
Præbeat etſi ægris faciles mortalibus aures.
Ut ſol æquoreas radiis cum corripit undas,
Multa Deo ſimilis (componam maxima parvis)
Si latum Oceanum fulgenti lampade luſtret,
Non madet, haud ſalſo ſuſcepit in æquore labem,
Mane novo ſurgens iiſdem jubar ignibus ardet,
Purpurei referens radiatum inſigne diei.
An verum, ſummumque bonum dum voce vocatur
Ante aras, variis late florentia ſertis
Cum delubra petit, cumulatque altaria donis
Integer, & multa inſignis pietate ſacerdos,
Non videt, oblatoſque aris non ſentit honores?
Heu cadit in quenquam ſcelus hoc? qui id credere dignum
Dicere non metuat, ſi qua eſt reverentia veri?
Si leges hominum, & ſancta aſpernare reperta,
Ultorem ne temne Deum, memoremque nefandi.
Hoc eſt, aut ſilicem duris in montibus illum
Dicere, vel chalybem: tantum ſuadere malorum
Mens ſibi cæca poteſt: denſiſque ſepulta tenebris.
Incœptum peragamus iter: non ſcrupea nobis
Hæc tentanda via eſt, qua non impune viator
Præteriit, multave pedem cum laude reflexit.
Jam mihi cœleſtum numen, ſedeſque beatæ
Apparent, ubi vera quies, ubi lampade luſtrat
Omnia ſol melior, ſemperque innubilus æther:
Quo mala non properat Venus, & ſceleratus habēdi
Non amor accedit: ſed ubi mens conſcia veri
Ipſa ſuum agnoſcit dominum, rerumque magiſtrum
Æternum, omnipotentem, Regem hominumque deûmq;
Hunc tu jam ſignis liquido cognoſce volentem,
Qui veluti cum inſtructa acie Rex inclytus armis

Egre-

Egregios animo heroas legit, advocat uſu
Si veniat, Martis cum res & tempora poſcunt,
Ut reſides turmas, deſuetaque pectora bello
Admoneant, hortentur ad horrida promtius arma:
Erexere animos omnes, atque ordine facto
Quadratum jam animoſa acies conſiſtit in agmen,
Et parat adverſos hoſtes diſcludere vallo,
Altaque diſiecta tranſcendere mœnia turri.
Ille loco medius tutam deducere caſtris
Imperat aut foſſam, vel milite mœnia cingit:
Ille jubet, parent illi, admirantur & omnes.
Non aliter pater omnipotens, delegit in alto
Æthere felices animas, quæ tempore certo
Auratos orbes, & maxima ſidera volvant.
Hæc grave Saturni ſidus, vehit altera magni
Aſtra Jovis: flammam horribilem & crudele minantem
Duro hominum generi ſævi vehit altera Martis:
Hunc penes ignito curru, flagrante pyropo
Oſtendit jubar auricomum, qui temperat orbem
Ingens luce ſua magni dux maximus aſtri.
Proximus eſt heros olli gratiſſimus ipſis
Cœlicolis, dulcemque oculis qui ſpiret amorem,
Te veniente die producens, Phoſphore, ab Ida,
Teque abeunte altam compellens, Veſper, in Oetam.
Pone autem longo intervallo, & curſibus iiſdem
Procedit juvenis, cui non ſua certa voluntas,
Ingentem licet egregie contorqueat axem.
Ultimus aſpectat terras, quo nocte ſilenti
Oſtendit ſeſe nobis argentea Phœbe.
Quo vero tu rem magis admirabere nullam,
Conficiunt certo tantos ex ordine curſus,
Ut tibi non dubium jam ſit, ſupera alta tenere
Cœlicolas connixe orbes, atque aſtra moventes.
Hinc regem nimirum adſtare erronibus illis
Noſſe potes, quando modus eſt in rebus agendis.

Nam

Nam neque fortuitum quicquam eſt, quod ſemper eodem
Tempore fit, quod ne tantillum ex ordine cedit.
Nec vero hoc numero contenta eſt regia Divûm,
Quando alii cœlo ſpatiantur, & agmine facto
Concelebrant Regem ſuperûm, ſonat arduus æther,
Et regem magni referunt penetralia olympi.
Hi ſe præcipites per inania nubila mittunt,
Subjectaſque vident urbes, hominumque volanteis
Attollunt humeris mentes ad cœrula cœli.
Hi mare ventoſum ſpectant, fluctuque laborem
Jactatis demunt: tantum benefacta merentur.
Informes alii larvas, & triſtia terrent
Tartara, vel fontes damnant pallentibus umbris,
Victoreſque alacres repetunt ſimul aurea tecta:
Quam multæ circum bis victæ Pergama Trojæ
Tyndarida ob raptam Grajæ ſedere phalanges:
Quam multæ Emathiæ in campis fremuere cohortes,
A ſocero & genero Romanis dum acriter armis,
Et patrio externoque eſt milite decertatum.
Nec vos prætercam, magni quibus atria Regis,
Et ſecreta patent Divûm: vos omnia quæ ſunt,
Quæque ætas delevit edax labentibus annis,
Et ſeros maneant noſtis quæcunque minores
Per vos venturis ſeclis referanda nepotum:
Quos humeros cinctos penna, & fulgentibus alis
Sæpe ſacerdotes caſti, dum maſcula thura
Ante aras adolent, manifeſto in lumine cernunt.
Hi quæ contingant, quæ mox ventura trahantur,
Et rerum ſecreta canunt, humentibns umbris:
Et cum nox operit terras ex æthere lapſi,
Præpetibus pennis certiſſima ſomnia portant.
Hos genus antiquum Solymorum, maxima rerum
Dum fuit urbs Solyma, ex alto deducere cœlo
Carminibus referunt ſolitum, & de more vocatos
Adveniſſe illos velatos veſtibus albis,

Et

Et crines auro, & viridanti fronde revinctos:
Scilicet in sacris tantum sacra nomina possunt.
Nec mirum, sic magna iis observantia Regis,
Nomine ut audito paveant, quo nigra tremiscunt
Tartaraque & Tellus, & raucisona Amphitrite.
Nam quamvis illum vox non enunciet ulla
Mortalis, fecere tamen sacra nomina vates.
Hinc rerum Dominum, tempestatumque Potentem,
Et mundi Altorem, complexumque omnia numen
Tergeminū, Omnivolū, & magno se corpore miscēs,
Dixere: hinc, nubes qui inter caput extulit altas
Præpetibus volucrem pennis, & fortibus alis,
Magnanimum Autorem superûm, qui ætatis id ævo
Sit, fueritque omni semper florente juventa:
Hinc belli dominum, quod justis Regibus adsit,
Dum sanctas armis leges & jura tuentur.
Id puer in Solymorum agro dum pectore versat,
Pastorale gerens tegmen, peramque, cothurnosque
Ausus inexperti est tentare pericula belli.
Irruit in fines palmosæ & divitis urbis
Monstrū horrendū, ingens, hominem quo fœmina partu
Tempore non alio magis est enixa tremendum:
Ipse quidem miles, dux ipse ingentia bella
Pugnabat, victorque virûm, spretorque deorum,
Atrox, terribilis, seu lumina torva videres,
Seu Libyci pectus squamosum pelle draconis:
Impune haud quisquam (miserum) fuit obvius illi
Sive pedes, sive iret eques, seu fortiter hasta,
Seu rem falcato gereret jam comminus ense.
At puer egregius jam magni cura Tonantis
Armorum Rege accito, sub numine torquet
Qui fera bella suo, viresque irasque ministrat,
Agresti lapidem funda detorsit in hostem.
Ille volat stridens, magnum & per inane volutus
Temporibus duris hæsit: cœloque minantem
Tol-

Tollentemque manus, robuſtaque colla moventem
Stravit humi, puerique ſimul victoria parta eſt.
Vidit & Epeiros (certa hæc, & cognita res eſt)
Dum cornu Parthus Gortynia ſpicula torquet,
Ire ducem adverſus florentes ære catervas,
Pro clypeoque hoſti nudum oſtentare lacertum.
Vidit & Epeiros ſternentem Parthica ferro
Corpora, & Euboicos ſpumantes ſanguine rivos:
Mille ducem Parthi magnum petiere ſagittis,
Mille illum telis: nec erant loca pervia ferro,
Nec tantæ terrere virum potuere phalanges.
I nunc, & Regis meritis diffide Deorum.
Nanque velut ſolido concreta ex marmore rupes,
Horrifer aut Boreas, aut illam verberet Auſter,
Dura ſolo perſtat, terræque immobilis hæret:
Telorum haud imbres aliter, validaſque ſecures,
Ingentes equitumque alas tulit optimus heros,
Quod ſuperûm imploraſſet opem, quod voce vocaſſet
Cœlicolûm Regem.
Nec me animi fallit, multas non poſſe Latinis
Vocibus oſtendi voces, & nomina Regis
Eſſe deûm multa, atque eadem cecinisse priores,
Orphea,Mercuriumque,Linum, & Moſen Deo amicum.
Atque equidem ni alias uſus mihi nare per undas
Nunc foret, & certo religanda in littore funis,
Forſitan hoc magis incurvarem gurgite remos.
At quoniam nobis animæ natura videnda eſt,
Eſſe Deum, atque animas cœli in penetralibus altis
Oſtendi, illa aliis poſt me memoranda relinquo.
Et quia dicendum, ut naſcentibus inſinuetur
Omnis ab uno anima, ecquis ſit Deus omnibus unus
Æquoribus, terriſque, canam, cœloque profundo.
Multa autem tecum repetas, multa ipſe volutes
Dicta quidem, magnis dum diximus aſtra moveri
Quæque ſuis ducibus: vires tamen omnibus unum

Suffi-

Sufficere, atque illum rebus satis omnibus unum.
Nunc vero (si quid, dum dia poemata vatum
Oblectant faciles animos, peperere malorum)
Dicemus vera quicquid ratione receptum est.
Nimirum exiguæ vires mortalibus ægris:
Id genus humanum volvens, & parva labore
Non sine concedi magno, dum pectore versat,
Ipsum se longe potuit deducere vero.
Ut duro cum quis morbo jactatur, & æstu,
Cordaque & arentes fauces gravis occupat ardor,
Tristia dum incenso jactat suspiria corde,
Arentique trahit tremulam de pectore vocem,
Hydrochoi quamvis cinxerunt æthera nimbi,
Æstatem increpitat properam, infensumque Leonem:
Sic hominum genus invalidũ, molem hanc operosã
Adduci haud potuit moderandam ut crederet uni.
Hinc mare navigerum Neptuno, hinc tartara Diti,
Alta Jovi magni cesserunt mœnia mundi.
Nec dubium cuiquam illud, Naturam omniparentem
In rebus servare modum certo ordine rerum:
Quæ ratio in causis, quia nam dicetur origo,
Fonte nisi ex uno velut omnia deducantur?
Quod si stare uno dubio procul hic queat orbis,
Rex hominum, divûmque unus, Deus omnibus idem est.
Is tamen immensus, nihil hoc felicius usquam.
Is Deus, haud alter, ni omnes supera alta tenentes
Non bene magnorum dignemur voce Deorum,
Scilicet hoc veteres ipsi fecere poetæ:
Nosque etiam voces rerum, non sensa secuti,
Ipsa ut verba cadant numerosa & dulcia in aures,
Sæpe Deos testes adducimus immortales.
Verum aliter res ipsa, Deus, Deus ille vocandus,
Qui terras, tractusque maris, qui sidera, cœlum qui
Æternis regit imperiis, cui sidera fulgent
Aurea, labuntur, surguntque micantia mundo.

Prin-

Principium hoc rebus, nihil hoc prius, æquiparandum:
Quandoquidem nihil eſt ſic omni parte beatum.
Quod ſi dii plures, numerum ſi augere deorum
Forte licet (fac eſſe) pares ſunt numine eodem?
Ergo principium nullum: vel dicere cordi eſt,
Principium fore principio? quod ineptius eſſet.
Maximus at ſi quis; ſi quiſquam eſt optimus unus,
Cui parent reliqui, cœli cui regia ſervit,
Optimus ille Deus, Deus eſt & maximus ille.
Non dii ſunt igitur, quos & parêre neceſſe eſt,
Qui longe obſervent alium, metuantque jubentem.
Nunc ne tu inſcite a vero deſciſcere quicquam
Me duce jam poſſis, rerum alta arcana docebo:
Ne dum forte meis intendis mentem animumque
Præceptis, anceps veri te ludat imago:
Quod Rex avertat ſuperûm, qui hoc omne monebat
Ipſe rudes olim populos, perque ora parentum
Et nati, & ſeri longum accepere nepotes:
Omnia quem pariter quondam videre docentem
Ipſi oculis ſancti heroes felicibus annis.
His dictis animum informamus, quando ita nobis
A patribus ſunt præclare monimenta relicta.
Quæ ſupereſt igitur, magna hæc, jam percipe, res eſt.
Ille opifex unus rerum, Deus unus ubique
Treis ſeſe in ſpecies aperit, treis dicere poſſim
In formas, jam vocem aliam ſi repperit uſus.
Nam dum res omneis veſtigat, & abdita luſtrat,
Effigieſque animo rerum, & ſecum omnia volvit,
Scrutaturque ſuas vires, Pater ille Deorum eſt:
Mens illi in rebus peragendis optima (quando
Optimus ipſe omnis) quæ mundi temperat orbem
Mens Deus illa Deus, cœli quam in vertice ſummo
Cœlicolæ appellant magnum Patris incrementum.
Huic dedit imperium ſine fine, hunc Dædala tellus
Accipit autorem frugum: per quem aurea Solis

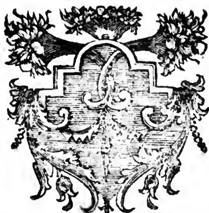
Spicula diſcutiunt tenebras, lucemque reducunt.
Hunc mare cœruleum obſervat, quod hic æquoris undas
Inſtituit labi, quod monſtra immania ponti
Protulerit, mutumque genus creet, auctet, alatque.
Dum tamē hic patri obſequitur, dumque ille gerentē
Aſpicit ingenue natum omnia, magnus utrunque
Tangit amor, vique ingenti perculſus uterque eſt.
Qui tamen hic animis potuit cœleſtibus ardor
Se inſinuare, Deus niſi maximus ipſe fuiſſet?
Sic ſe regnator ſuperûm, licet unus ubique,
In formas treis exponit mortalibus ægris,
Sic ſe cœlitibus: mira & certiſſima res eſt.
Is Rex omnipotens, is Rex hominumque deûmque
Materiem ſtatuit rebus ſatis omnibus unam:
Hac pecudes, hominumque genus, pictæque volucres
Terrenos capiunt artus, moribundaque membra:
Hac nitidi piſces alti ſub marmore ponti
Corpora ſunt, ſenſuſque ipſos impellere poſſunt.
Dicimus hanc etiam genitalia ſemina rerum,
Si mente accipias variæ ſub imagine formæ.
Hanc elementa, quibus connexis ordine certo
Omnia miraris prodire in luminis oras.
Igne calere vides, terra dureſcere corpus,
Diffundi humore, atque in cana ætate reſolvi,
Aëreque augeri, ſeſeque attollere ſentis.
Hæc tamen haud oculis quicquam dant cernere, quando
Imperfecta quidem ſunt ipſa, & corpora cæca:
Sidera ſed radiis, & cœlum inſigne coruſcis
Dum late fulgent, cæcis inimica tenebris
Quæ latitant pelago, latebris quæ monſtra ferarum
Deſpiciunt, & luce ſua dant lumina habere.
Hinc cœli nobis jucundum lumen & aſtra
Ut duo ſunt oculi, quibus omnia proſpectamus.
Sic ingens etiam dum volvitur undique moles,
Quippe vigent, motuque ſuo fas cuncta moveri:

Hoc fine non rapidis ventofum perfluit undis
Æquor, nec bibulæ ventis jactantur arenæ:
Non fpoliata arbos quaffat ramalia fronde:
Idem adeo rebus modus, & cœlo irrequieto.
Aucta opibus tantis, tantoque exercita motu
Materies hinc apta ad res, fœcundaque vires
Suggerit ipfa fibi, & quos occultaverat alvo
Edit maturos longo poft tempore fœtus.
Utque illis permixta infunt elementa viciffim,
Eminet utque aliis aliud, natura per artus
Serpit, & ingenium toto fe corpore mifcet.
Porro ignis magis eft illis, qui ardoribus iræ
Continuo flagrant, acrique dolore premuntur;
Flammantes ollis oculi, & ferventia corda:
Hos tu ne in caveas, hos tu ne in vincula coge,
Quos fibi confpicias potius confcifcere lethum,
Quam tolerare jugum, & domini faftidia ferre.
Sunt quæ non dulci declinent lumina fomno,
Ufque adeo metuunt animantia, & abditus imo
Eft in corde levis, pedibufque fugacibus aër:
Hinc ovium placidum genus, & male pinguis afelli,
Buceriafque greges, quibus eft & plurimus humor,
Tertaïque nimis, vix ire per arva videmus
Hortatu, ftimulis, & lentæ verbere virgæ.
Vefcum fal aliis, aliis eft trifte cuminum
Jucundum hac ratione, aliis eft dulcis amaror.
Jamque adeo caufas animo luftrare latenteis
Te licet his pulchre inftructum, qui fortis equi vis
Ad curfum, ad magnos cur fit proclivis amores:
Sedula quid tantum metuat formica fenectæ.
Nanque ubi concrefcit corpus, primordia rerum &
Quattuor illa ineunt concordi fœdera nexu;
Senfifer & motus primum, mox certa per artus
Compages quædam pro corporis augmine repit,
Cui nomen Græci fecere: at dicere aventem

Non ætas finit invidiæ perfusa veneno:
Tempora ad hæc tandem pervenimus, atque ita paucis
Noſtrorum auriculæ pueriliter offenduntur.
Nunc redeo ad rem: principiis feliciter illis
Compactis, porro tenuiſſima ſanguinis aura
Exoritur, tacituſque hærens in corpore ſuccus.
Hinc variæ naturæ animantum: utque eſt ea rerum
Temperies, ſua quenque trahit, retrahitque voluptas.
Non autem hos tu ſejunctos a corpore morbos
Affectuſque animi videas: ſed repere paſſim,
Et vulgo ex ipſis moribundis ſurgere membris.
Partem aliam nunc ſpecta animi prudentis, & altæ
Participem rationis, vis quæ nam illa repente
Tollit ſe celerem liquidum ſuper æthera? & extra
Procedit longe flammantia mœnia mundi?
Ecquibus ad cœlum toties ſe ſuſtulit alis?
Inviſit divûmque domos, atque ardua tecta?
Cur tantum molitur iter? vel quo duce? ſi non
Hîc ſuus eſt olli locus, & cœleſtis origo?
Nempe ſolum patrium cuique eſt, exercita curſu
Flumina habet pontus, quo cum venêre quieſcunt:
Si quid in altum vi jacias, deſcendet & ipſo
Jam torpens duro conſiſtet in æquore terræ:
Si vapor eſt uſquam, facile quem corripit aër,
Solvitur & tenuis vacuo lætatur in orbe:.
Flamma vorax etiam cum poſtibus hæſit adeſis,
Velle quidem oſtendit ſupera ad convexa volare:
Tantus amor ſedis, placidæ eſt ea cura quietis.
At vigor ille animi, tenebris & carcere cæco
Contemtis, volat ad ſuperos,& ſimplicis ignis
Auraï ſimilis fertur, juvat ire per aſtra
Aurea, & extorrem patrio conſidere cœlo.
Quod ſi mortales artus, moribundaque membra
Non obſtent, jam jam ipſe Deum, totumque recludit
Æthera, magnorumque procul ſecreta deorum.
Quis

Quis vigor iſte animi? quæ tanta oracula mentis?
Quîve petit ſupera, & ſuperûm quæ tanta cupido?
Scilicet hæc veteres, eademque exempla ſecuti
Æthereos hauſtus animis dixere minores
Eſſe, Deumque ipſos cœlo demittere ab alto.
Nanque velut radiis ſol igneus omnia luſtrans
Corporibus primis ſe miſcet luce, paritque
Omnia quæ mundo generatim ſecla propagant:
Sic pater ipſe animas, dum ſe admiratur, amatque,
Sponte creat, ſanctumque homini dat pignus amoris
Ferre ſui monimentum ingens, atque artubus addit
Divinæ auraï æternis ex ignibus ignem,
Ulla ne eas mortis perimant immania fata.
Hinc ubi materna concreſcit corpus in alvo,
Explevitque ſuos numeros, noviesque refulſit
Quinta dies, corda ipſa tument, tenerumque laborat
Corpus, & in totos animæ vis funditur artus.
Illa loco tremit anguſto, & caligine cæca
Merſa bibit Lethen, & longa oblivia rerum:
Sicque diu non certa ſui, cum corpore in oras
Luminis egreditur, membriſque innititur ipſis,
Donec jam firmæ perfecto tempore vires
Non bene conveniant: animi vigor alta pererrat,
Scrutaturque arcana, viamque affectat olympo:
Non ullæ Veneres flexerunt turpiter illum,
Nullus honos auri, regnandi nulla cupido,
Omnia ſeque ipſum anguſtis moderatur habenis.
Corporeæ vero peſtes contra aurea mentis
Præcepta inſurgunt, Venerem, Bacchumque ſecutæ
Terrenis inhiant rebus, noctique ſoporæ,
Et velut ignava indulgent animantia ventri.
Quin etiam ſi dira lues in viſcera repſit
Intima, quamquam animis obſtat, juvat æquora picta
Currere lintre, & fallaci ſe credere vento,
Et dulces mutare domos, patrioſque penates,

Ac turpes omnem vitam degisse per artes,
Ut mensa argento & fulvo colluceat auro.
His qui erit addictus, parvi rectumque, fidemque,
Parvi sancta facit jura, & sine legibus ullis
Vitam agit injustus, patriæque acerrimus hostis
Florenteis urbes bello, civesque fatigat.

AONII

AONII PALEARII VERULANI

DE ANIMORUM IMMORTALITATE

LIBER SECUNDUS.

LUMINA qui Grajæ gentis decus aurea fundis
Ore facro, furgit paffim quo pinguibus arvis
Et felix panacea; & fuave rubens hyacinthus,
Pulcher Ariftocles fanctis natalibus orte,
Te duce non verear cæcis offufa tenebris
Explorare, labor tuus hic mea præmia laudis:
Te duce non verear latitantis femina flammæ
Quærere, & accenfam tædam de vertice fummo
Nocte fub obfcura miferis oftendere nautis,
Æquora dum late abruptis turbata procellis
Undarum eructant montes, claffifque magifter
Hofpitibus lacrimans nigram denunciat horam.
Quodque bonum & fauftum, & felix Fortuna fecundet,
Tu mihi quodcunque hoc curæ, tu mentem animumque
Suppeditas, quo tollere humo pernicibus alis

Me poſſim, & duri fulciri vertice Atlantis.
Unde ego deſpiciam, palantis qui ſtudio oci
Eſt ſuperos contra mortales tollere vultus
Auſus, iners, ſtolidus, tum voce laceſſere divos:
Qui dum adeo inſpiceret quæ eſſent jucunda palato,
Pinguibus haud potuit cor unquam avellere menſis.
Quem paſſim ſequimur, quàm o quam diverſus ab illo
Grajus homo! Grajum quid non audere putandum eſt?
Hinc, hinc Relligio, liquido quæ ex æthere lapſa,
Relligio decus omne virûm, decus omne deorum,
Sub pedibus dejecta hominum, externataque viſa eſt:
Improba vox tantum potuit ſuadere malorum.
Nam quid Relligio peperit ſanctique, bonique,
Omnibus uſque adeo compertum, ut res videatur
Ipſa loqui, illuſtri in conſpectu ſic ſita quando eſt?
Hæc ſervare fidem docuit, ſua reddere cuique,
Jungere conjugio ſtabili, miſerere laborum,
Et longum placidam populis laudare quietem.
Hæc docuit Venerem fugere, & diis degere vitam
Dignam, nec furiis blandi indulgere Lyæi.
Quod ſi quis curare Deum mortalia quenquam
Deneget, ille mihi infortunatuſque laborum,
Infelixque animi: qui ne quid linquat inauſum,
Omne nefas auſus, ſcelera omnia pertentavit.
Quod ſi idem curæ ſuperis nos eſſe putaſſet,
Et fontes meritas poſt letum pendere pœnas,
Non malum adulterium, & cæcæ mala gaudia mentis
Eſſet poſthabita uſque adeo virtute ſecutus.
Hinc & avarities, luxuſque miniſtra libido
Surrexere, & contemta formidine divûm
Humanam fœde vitam ſtravere jacentem.
Quid ni? poſt cineres muta omnia, nec ratio unquam
Reddenda, & nuſquam poſthac Acheruſia templa,
Nilque Erebi tenebræ, niſi tantum fabula inanis
Judicio illorum, mentem quibus abſtulit error.

Quod

Quod nos esse aliter, tenebrasque ignesque manere,
Et meritis aliquos alto succedere olympo,
Quo sine nil meditari sum potis, ipse pater si
Omnipotens magni concesserit incola cœli,
Dicemus: quoniam quæ sponte recepimus, urgent.
Nunc alio vertamus iter, nunc ad rationem
Ingenii vires omneis adhibere necesse est.
Hic ego te, Sadolete pater, sacra illa docentem
Sancta adstare velim, non tam certare paratus,
Quam te imitari: etenim raucus quid oloribus anser
Contendat liquida mulcentibus æthera voce?
Nam magni refert, qui cum sit sermo: tuis quæ
Aut teretes magis, aut tritæ sunt, Juppiter! aures?
Mitius at nihil est, nihil est humanius illis.
Nunc me difficili pangentem carmina de re
Inter egestatem patrii sermonis, in æstus
Prospicio invidiæ violento turbine ferri:
O mihi quas turbas, quos surgere cerno labores,
Ni, bone, me, Sadolete, juves, & vulgus ineptum
Parte libri hac magna jubeas absistere voce.
Nanque (fatebor enim) multi præclara reperta
Doctorum illa hominum, dulcis vera ocia vitæ
Non novere: quibus nostra hæc incognita, quid ni?
Dura videbuntur, cæca & caligine tecta.
Hi mea non cupio, at mando, ne carmina (possim
Si impetrare) legant oculis. mihi tu satis unus:
Ni te operam dare pœniteat, Sadolete, libello.
Quod si forte aliquos mavis accire legentes,
Quales nunc habet ingeniis Germania florens,
Gallia vel tua jam, tua vel Saturnia tellus,
Intègrum tibi sit: liber hic ex parte tuorum est.
Principio mentem atque animam diversa fatemur:
Quando opus illius mens est, & nuncia quædam.
Verba sed hæc eadem veluti jam trivimus usu:
Namque animā mentē appellamus: non ita vero est.

Hæc

Hæc creſcit, firmata viros ubi fecerit ætas:
Decreſcit pariter, longum fugientibus annis,
Utpote quæ auxilio, quæ corporis indiget uſu.
At vis illa animæ eſt eadem pueroque ſenique
Semper, & ipſa omnis per totum didita corpus,
Non aliquid mixtum, non concretum ex elementis,
Sed purum, æternum, quodque omni eſt tabe ſolutum.
Nam qui corpoream dicunt cum corpore obire,
Et naſci: qua eſt inſani via nulla feruntur.
Nam ſi corpus erit, terramve, ignemve neceſſe eſt
Eſſe, vel humorem, teneri ſive aëris auram,
Aut ex his quicquam, quod non rationibus ullis
Confieri conſtat: quando cognoſcere cæcos
Eventus rerum, quæ geſta prioribus annis
Sic bene luſtrare, & conſtanti mente tenere,
Non opus hoc terræ, non aëris, aut levis ignis.
Vis dare quæ leges potuit, quod corpus iniqua
Noſſe? & quæ nobis eſſent ſudore paranda,
Suaviloquis dictis exponere, & aurea nobis
Scribere præcepta, & ſeros monuiſſe nepotes?
Porro quæ corpus non ſunt, ea corpora noſſe
Nulla queunt.
Ergo aliud, quicquam illa aliud, ſimplexque, nec hilum
Fæcis habens. ſi corpus enim, vel corporis eſſet
Pars aliqua, iiſdem nutrimentis ſurgeret æque:
Quin etiam dapibus gravis, & bacchante Lyæo,
Et prudens magis, & multo ſapientior eſſet.
Verum aliter res ipſa quidem: dum corpora læta
Viribus exſultant propriis, decedere vires
Conſuevere animi, & puræ vis inſita menti
Indupedita jacet, nec ſeſe attollit ad auras:
Quo magis & luxus membris, alimentaque deſunt,
Illa magis firmis pernicior evolat alis.
Ergo alte veſtiga animo, remque altius omnem,
Magnorumque virûm præclara inventa capeſſe:

Sci-

Scilicet ipſe deûm ſeclis pater omnibus idem
Deficere haud unquam poterit: quod dum omnia curat,
Ipſe ſibi tantum curæ eſt, ſe auditque videtque,
Ipſe in ſe magni in faciem reflectitur orbis.
Illa itidem ſibi nota, ſuas ſecum ipſa volutat
Immenſas vires: ſanctaque cupidine capta
Rerum æternarum, liquidi ſuper ardua cœli
Dum ſequitur, ſeſe tollit pernicibus alis,
Itque reditque viam, & gyros metatur eoſdem:
Dumque deos videt immortales, illa deus quis
In ſe convertit vultum, formamque coloremque
Agnoſcit divûm, & ſeſe admiratur, amatque.
Cernimus hanc etiam dominari in corpore toto,
Ionio in magno qualis volat uncta carina,
Et mare per rapidum ventis interrita fertur,
Tuta ſuo nauta: qui contra flabra Aquilonis,
Contra Auſtri optatum ſuevit contingere litus:
Haud artus terreni aliter moderamine mentis
Luctantes contra Veneris fluctuſque Lyæi
Tuta ſecant, ſeque eripiunt pellacibus undis.
Nonne vides, diſcreta magis quo a corpore mens eſt,
Quæ, quanta incedat victrix? quamque æthera ſupra
Evolet ad ſuperos nullo duce, ſed ſibi fidens
Obiicibus ruptis membrorum, & carcere cæco?
Si non eſt igitur corpus, quod ſemina rerum
Efficiant, cum jam extremus calor oſſa reliquit,
In quid abit? quo vis illa exhalata recedit,
Non aqua, non aër, non tellus, non levis ignis?
Si natura parens penitus conſumere quicquam
Non audet, longa nec res abolere ſenecta
Ipſa poteſt natura, parit quæ quicquid ubique eſt,
In quid abit? quo vis illa exhalata receſſit,
Non aqua, non aër, non tellus, non levis ignis?
At nunc cum cordi non ſit rumoribus falſis
Pugnare, egregie ratione inventa capeſſe.

Non-

Nonne vides, ut materiem & faciem illius omnem
Excipiat ſingillatim mens omnia luſtrans?
Quæ ſi tale eſſet quicquam, internoſcere poſſet
Effigies harum nuſquam, & diſcrimina rerum.
Nanque opus eſt, animam ſane nihil eſſe, quod ipſa
Excipit: atque acies varios viſura colores,
Omnibus iis pariter caret ipſa coloribus omnis.
Nonne vides etiam quæ ſit perceptio rerum?
Nam dum ſanctum animal, mentiſque capacius altæ
Ut ſit homo mens comprendit, non protinus illum
Aut hominem videt hunc, certo neque tempore quẽquã:
Et tamen illa hominem vidit quencunque priorum,
Et quem noſtra tulit, quem poſtera proferet ætas.
Adde etiam quæ ſunt ipſis pugnantia rebus
Haud obſtant animis, dum quis putat eſſe calorem,
Et frigus putet eſſe, poteſt comprendere utrunque:
Et pugnent quamvis, animo comprenſa tenemus.
At vero quodcunque perit, pugnare neceſſe eſt
Quam pereat prius: at ſi cui contraria non ſint
Invidia quædam naturæ atque arte parata
(Quippe novis ſemper ſtudeat cum Dædala rebus,
Nec quo ſe vertat jam habeat, quodque arma miniſtret)
Diſſolvi haud poterit, leti eſt quod lege ſolutum.
Huc illud ſimul accedit, quod corpora nulla
Efficere ipſa queunt: ſecum componere parvis
Magna ſolet, certo & numquam requieſcere fine.
Mens etenim lapſis quid non meditabitur annis
Quod fuerit? nullus quamvis ſit terminus ævi.
Illa viam ſecum, ſpaciumque immane volutat,
Et longum numeris numeros creſcentibus auget.
Quod ſi infinitum quicquam metitur, an illud
Finitum eſſe poteſt? quæ nam comprendere vires
Exiguæ immenſum poſſent? modo cogit in unum
Omne hominũ genus, & quod non numerabile certe eſt,
Colligit, & ſecum numerat: rurſuſque quod unũ eſt,

Di-

Dividit in parteis, nunc has, nunc accipit illas,
Alternatque vices, ullo nec fine quiescit.
Quin etiam in formas se, & vultus induit omneis:
Utque pater rerum, rebus sese omnibus addit.
Nanque adeo pictam volucrem dum concipit esse,
Vertitur in volucrem mens: & dum cogitat astrum,
Astrum est illa itidem: quod si qui sidera volvi
Aurea concipiat, mens aurea sidera volvit.
Dumque opus aggreditur magnum, admirabile factum,
Componit rerum dominum, rerum illa videtur
Jam domina, & certis moderari legibus orbem.
Denique nil adeo est usquam magnumque bonumque,
Nil prorsus tam difficile, in quod non subito illa
Vertatur. verum hoc munus liquet esse deorum:
Dii formas potuere itidem se vertere in omneis,
Exuere & vultus omnes, perque omnia ferri.
Quin etiam natura homini est innata cupido
Degendi æternum vitam: dolet ante fuisse
Magnanimos heroas, eodem & tempore nasci
Non potuisse: dolet longum fugientibus annis
Non fore, nec quicquid facient spectare nepotes.
Hinc curæ ingentes: his ut monimenta relinquant
Tuta loci natura, ingentibus oppida saxis
Erigere, atque alto turres extollere cælo,
Atque unis septem colles concludere muris:
Flumina vel per saxosas educere valles,
Et manibus hominum summos evertere monteis:
Quæ fuerat sterilisque prius palus, aptaque remis,
Tellurem aut hydris, ranisque loquacibus olim
Reddere seminibus late Cerealibus aptam:
Hinc ubi vel dumeta prius, viburnaque lenta,
Sunt oleæ visæ teretes, & munera Bacchi.
Hinc inventa virûm præclara, atque artibus omnem
Excolere ingenuis vitam, finesque bonorum
Differere, & clarum e tenebris extollere lumen.

Nam quid prætercam heroas? qui sanguine fuso
Civibus imperium & placidam peperere quietem?
Non illos magni possunt terrere labores,
Non dulcis conjux teneat, non maxima nati
Cura prece, aut longa confecti ætate parentes:
Carius est ollis duri in certamine Martis
Pro patria objectare animam: quin sæpe beatos
Adclamant sese affecti cruciatibus ipsis,
Vitam aspernantes vitæ melioris amore.
Gnosia nec Thorio clamanti, & læta bibenti
Vina rosa, aut usquam cuiquam fuit ulla voluptas
Par isti, dum tela inter, clypeosque inimicos
Victores jam animam multo cum sanguine fundunt.
Omnibus usque adeo vitam producere dulce est,
Quaque licet niti seclis super esse futuris.
Verum non homini nequicquam tanta cupido
Insita natura est: quando certe optima rerum
Illa parens, cunctis statuit finemque modumque
Optandi, sua quisque tamen quæ possit apisci.
Natura lupus insidias meditatur & optat
Sternere depressa compertam in valle capellam:
Auritum leporem sequitur canis ore sagaci:
Sed captare canis leporem, lupus ipse capellam
Quippe potest: natura etenim non insita frustra
Tanta cupido homini, reliquisque animātibus esset.
Atqui nequicquam hic homini sese obtulit ardor,
In volucres tenuesque auras spes tanta recedit,
Rex nisi nos superûm post condita membra sepulcro
Esse velit, duri decurso temporis orbe:
Si non structa diu Pario de marmore templa,
Florentesque addurant urbes: quin juga montis
Aspera, & aëriæ vicina cacumina nubi
Absumit tempus, rerumque inimica senectus:
Et juvat usque adeo insano indulgere labori,
O miseri, queis tantus amor per vulnera, perque
Sup-

Supplicium mortem petere, atque extendere nomen?
Obsecro ne meditata animis assuescite falsa,
Neu mentes anceps veri deludat imago:
Quando est perpetuum in terris nihil.
Aspicite, impositæ Romanis collibus arces,
Et claris ornata olim monimenta trophæis,
Vectique ingentes extremi ex finibus orbis
Ut jaceant turpique situ, & sine honore colossi.
Scilicet & tempus veniet cum maxima rerum
Roma parens, & pulcher erit sine nomine Cæsar:
Nec Decios, aut Romani duo fulmina Martis
Scipiadas quisquam norit: nanque astra necesse est
Certis temporibus terris effundere vires
Ipsa suas: his aucta virûm præclara reperta,
Et structæ eversæque urbes, suadentibus astris:
Utque jubet Rex ipse deûm, certo ordine servant
Illa vices: peraguntque suis stationibus orbes.
Hinc ubi longa dies, effœtæ incendia terræ
Contingent, Siculis ceu cum fornacibus ignes
Prorumpunt, flammaque imis tonat Ætna cavernis,
Candentes crepitant auræ, & caligine cæca
Aëraque, & cœlum nigra ferrugine texit:
Intremit omne solum, liquefactaque viscera montis
Attollunt flammæ, & magnum per inane coacta
Alba cadunt, & strata jacent saxa arida passim.
Sic ubi terrifici late exarsere cometæ,
Astrorum appulsu, & ventis mox percitus aër
Excutiet rapidum scissis e nubibus ignem,
Terrasque tractusque maris, qua noxia tellus
Corripiet, quantum prospectant sidera terras.
Stant etiam nimbi ingentes, & tempore certo
Ventura eluvies: stant & cum flumina montes,
Et pater Oceanus spumantibus obruet undis:
Quaque juga & rupes præruptæ, erit æquor arandum
Felicis terræ: & qua nunc mare perfluit altum,

Inter-

Interdum ſurgent vicina cacumina cœlo.
Quin etiam extremis diſcretos partibus orbis
Deſertas habitare plagas, nova quærere regna,
Explorare locos, & cingere mœnibus urbes,
Et dare venturæ leges & nomina genti,
Sidera ſuadebunt, ut Rex ſtellantis olympi
Juſſerit: haud etenim penitus delere animantum
Omne genus certum eſt illi, niſi cum omnia tandem
Exitio dabit una dies. ergo illa cupido
Nequicquā innata eſt homini, quæ maxima certe eſt,
Aut dicendi animi æterni, & meliora manere
Oſſa ſepulcretis ubi noſtra reponimus imis.
Sunt exempla alia, & queis jam rationibus id tu
Affirmare queas: nam quæ vis illa animorum?
Ipſis quando aditum prorſus nihil intercludit,
Atque vias omneis percurrit, & omnia luſtrat,
Omnia pertentat volucri pernicior aura:
Ardua non illi cœli ſupera alta videntur,
Non ipſi manes ima tellure repoſti:
Nunc it ad occiduum ſpectant quæ littora ſolem,
Perquiritque urbes, genteiſque, & nomina rerum:
Nunc Orientis opes, populoſque inviſit, & omneis
Tranſcendit terras, tractus maris, aëra, cœlum.
Lævibus hinc animas aliqui conſtare putarunt
Corporibus, forte illorum ut concurrerit ordo.
At jam exploſa diu jacet hæc ſententia vulgo.
Nam ſi fortuitis fierent concurſibus, artus
Tempore non certo, moribundaque membra vigerent:
Verum nunc citius, nunc ſerius, ut tulerit ſors:
Quin & bis ſeptem ferrent faſtidia menſes
Matribus, aut plures: nec certis legibus ortus
Conſtaret, ſi caſu aliquo vis illa ſubiret
Undique perficiens numeros, vigor omnia complens.
Quin etiam interdum magnum per inane coactis
Forte his ſeminibus, dum ſe per mutua nectunt,

Non-

Nondum corporibus genitis in luminis oras
Exirent animi. qua re fateare neceſſe eſt
Quo modo pugnabas, animos ſine corpore vitam
Degere, nec ſemper duo ſe conjuncta tenere.
Aſt alii penetralem ignem, ſed corporis uſu
Delabi ex ſuperis ajunt, omneſque per artus
Errare, & tacitas cordi ſubmittere vires.
Quod perdelirum porro eſt, cum ſemina prima
Quattuor accedant, dum ſingula commiſcentur,
Adrepantque ſolum, humorque, ſpirabile, & ignis.
Sic nihil exanimum eſſet, ſed vigor omnibus idem:
Omnia conciperent animo, exaudireque poſſes
Æque homines, monteiſque feros, ſylvaſque loquenteis.
Quod ſi erat abſurdum, Parnaſſi e vertice ſacro
Harmoniam traxere nova ſub voce Pelaſgi,
Quæ res cunque foret numeris concordibus apta:
Delirum hoc itidem. nam quî prudentia frugi
Exoritur grave mentis opus? quîque optima rerum
Juſtitia auguſtas ornavit legibus urbes?
Non etenim ex numeris sũt hæc, neque fallere verbis
Eſt animus, rectam aut dictis abducere mentem.
Forma anima, & quædam res eſt certiſſima: tale
Nil numeri, incolumi re abeunt, redeuntque viciſſim.
Quæ potui ſtrictim: nam dicere multa parantem
Et verbi novitas vetat, & me cætera poſcunt.
Nunc cape dicta, quibus tuto jam credere poſſis
Præceptis animum, & mercedem ferre laboris.
Quantis omniparens natura excellere rebus
Humanum dederit decus, ut genus omne animantum
Pareat huic ultro, vel tandem ſerviat uni,
Concipe nunc ageſis animo: nanque ipſa videbis
Quæ pelago ducunt vitam, quæ flumine ſubter,
Omnia deberi nobis, quæque aëra tranant
Pernices volucres, & quæ pede luſtra pererrant:
Retibus inſidiæ hinc inventæ & fallere viſco,

Hinc laqueo captare feras, catuloque ſagaci:
Hinc prope pendentes ſcopulos, & gurgite ab imo
Jam notum in ſiccam piſces deducere arenam:
Ecquæ jam in noſtros, quæ non convertimus uſus?
Quin etiam & tygres homini, & parere leones
Longa dies docuit, natæque in montibus urſæ
Informes errant placide vacua atria circum:
Stat bellator equus domini jam lætus habenis,
Jam patiens, jam frena ferox ſpumantia mandens,
Et furit, & latos præbet calcaribus armos:
Stant & oves niveæ lanis, quæ veſtibus aptæ
Murice ſuave rubent, viridi infectæque colore,
Graminaque atque ipſos certent ſuperare zmaragdos:
Ipſæ etiam paſtæ referunt diſtenta capellæ
Ubera lacte domum: linquens & bucula lucos
Ad mulctram venit, & fera ad præſepia nocte.
Aſpice ut indomiti quondam, nunc ſponte juvenci
Plauſtra ferant, & torvus humum pulſat pede taurus:
Attamen inflexo mox ſeſe accinget aratro.
Vis & naturæ partes, & magna parentis
Munera, & ingenteis terræ meminiſſe labores?
Hæc olus egregium, betamque, apiumque, papaverque,
Intybaque, & virides cauleis producit in annum:
Hæc tibi lactucis, herbiſque ſalubribus hortos
Eſſe jubet lætos, longoque cucurbita collo,
Tortilis & cucumis ſemper ſua munera apud te.
Non ego ſerpilli, aut mentæ, & bene olentis anethi
Delicias taceam, aut calthæ florentis honorem:
Non ego pallenteis violas, & mollis acanthi,
Narciſſive comam ignotam, indictamve relinquā.
Quid referam aut farris ſegetes? aut ordea grandia?
Aut milium? lentemque? & amantem culta faſelum?
An vos præteream divini munera ruris
Arboreos fœtus? quibus & convivia inimus,
Feliceſque deûm cœnas: quid cerea pruna,

Quid

Quid nigra commemorem?neq;enim ſapor omnibus idē,
Non color eſt unus, non idem temporis uſus:
Vel quid mite pyrum, aut cana lanugine malum,
Illorumque genus varium, aut ſileam, Luculle,
Poma tua? aut patrios referentia nomine Perſas?
Non ego caſtaneaſque nuces, oleamque Minervæ
Inventum, dulceiſque uvas tua munera, Bacche,
Tranſeam, & aërii mellis cœleſtia dona:
Non mihi ſi linguæ tot ſint, quot Dædala tellus
Submittit flores, & quot poma educat annus,
Illorum & genera, & percurrere nomina poſſim.
An vero tot muneribus feliciter auctum
Nequicquam, ad lacrimas tantum natura tuliſſet
Humanum genus? atqui quod præferre volebat
Illa operi ingenti, reliquiſque animantibus unum
Poſthabuit, felixque animal dum ferre cupido eſt,
Protulit infelix miſerumque ignara futuri.
Ah ſcelus, indignumque nefas, ignara futuri
Alma parens rerum? certis quæ legibus orbem
Temperat, in minimis cuique eſt ſolertia rebus.
Vel non infelix hominum genus, ultima vitæ
Omnia lux ſecum ſi aufert, injuſta noverca,
Non altrix blanda, aut dulcis, ſed ſubdola, fallax:
Te ne ego vel noſtri generis, natura, parentem
Dicere, te ne auſim reri? niſi præmia vitæ
Exactæ perſtent, ſolatiaque ante malorum?
Ecquis nam ærumnas, ecquis nam incommoda poſſit
Enumerare, graves hominumque referre labores?
Naſcitur infelix homo, ubi faſtidia menſes
Longa tulere decem matri, vagitus & ingens
Primum exauditur, vitæ monimenta futuræ:
Naſcitur infelix, nec humo ſe tollere quicquam,
Aut pede, vel dextra potis eſt, nec repere quoquam,
Cætera uti fuerunt animantia: ſedula nutrix
Ulnis ni excipiat (miſerum, indignumque) peribit.

Frigoris ille quidem haud patiens, in luminis oras
Profertur nudus, nec ſunt alimenta quibus ſe
Recreet, & monitus naturæ deeſſe videntur.
Illa quidem reliqua hortatur mox nata ſubire
Pellibus inteĉta, alterius non indiga curæ,
Ubera laĉte ſuæ matris diſtenta per herbam:
Pars villos, ſetaſve gerit, pars vellere teĉta eſt,
Horrida pars ſpinis munita incedit acutis,
Et venientem audet petere, & propellere teĉtis:
Vulnificas aliis ungues dedit arma, quibus ſe
Defendant: aliis in lævi cornua fronte
Addidit, ultriceſque ſedent in cordibus iræ.
Quin virgulta etiam, & truncos circundat amaro
Cortice, & a triſti defendit frigore brumæ.
Quære genus vitæ illorum: non vinea falce
Tondenda eſt, valido nec humus verſanda bidente,
Non cura eſt curvo proſcindere vomere terram,
Et lappas, ſterileſque agris evellere avenas:
Non adeo, dum altum cinxerunt æthera nubes,
Illa timent ſegeti & crepitanti grandine pallent.
Proxima diis illis vita eſt: ſunt gramina paſſim
Mollia, ſunt flores beneolentes, & bona poma,
Mala, nuceſque, genus varium: quæ Dædala tellus
Ut ferat, ut ſervet, multæ eſt obnoxia curæ.
Vita hominum dura eſt, & plena laboribus omnis,
Quam mille invadant morbi, & tenuiſſima quæque
Funditus evertant: qualis ſecretus agellis
Naſcitur in cultis hyacinthus, quem malus imber
Nube nigra effuſus male perdidit, & decus illud
Abſtulit, & foliis omnem decuſſit honorem.
Corporis heu peſtes quot ſunt? non major arenæ
Eſt Libycæ numerus: morborum copia mentis
Eſt quoque permagna, & quos non animantia norint
Cætera: ſunt illis optandi denique fines,
Sunt & habendi: non auri maleſuada cupido

Cogit in abruptum deſcendere navibus æquor,
Non ſe, animam, corpuſque una pellacibus undis
Credere, ventiſque, & ſtridorem audire procellæ.
Sat virides ollis ſaltus, intonſaque luſtra:
Sat liquidi fontes, nigra quos protegit umbra
Fraxinus, aut abies, vel acutis frondibus ilex,
Qua ſuper aëriæ ſidentes dulce columbæ
Ardenti ſub ſole docent gemere undique ſilvas,
Utpote ſollicitum quæ deteſtentur amorem.
Qui furor, etſi aliis animantibus abditus hæret
Viſceribus, generi ille hominum in præcordia repſit
Intima, cædiſque & multorum eſt cauſa malorum.
Uritur infelix juvenis miſere, oſſaque & artus
Incendunt tædæ ardentes, urbemque peragrat,
Veſtigatque altas formoſæ virginis ædes.
Illa domi ingenuo aſſueſcit parere pudori,
Quam caſta inſtituit mater, nec tollere vultus
Audet humo, juvenem ſi forte inſpexerit uſquam,
Conniventem oculis, & pectore ſuſpirantem.
At miſer abrupto jactatus vortice amoris,
Qualis ab Ætneis ſpirans fornacibus ignis,
Huc illuc rapide fertur: non frigora noctis,
Non imbres, ſolis non ſpicula fervida tardant.
Sponte ſuis ſtratis abiit, limenque puellæ
Obſervat pernox: non illum dicta parentis
Abſtrahere inde queunt, non multa concitus ira
Jam frater, caræ pupugit quem fama ſororis.
Ergo armis putat obſtandum, nec jam eſſe ferendum
Audacem juvenem: quare prorumpit & enſe
Rem gerit, & patrios inceſtat cæde penates.
Quod ſi non aliis miſerum, infelixque videtur
Humanum genus, uno hoc accipe: cætera finem
Non rerum meditantur, non triſti anxia cura
Norunt, ut vita ſit denique diſcedendum:
Non lacrimas fundunt falſas formidine pœnæ,

Morte obita Divûm tandem ad subsellia Regis
Cum causa in magna nobis dicenda corona est.
Quare homines vita illustres, & fortiter ausos
Certare, & sese, atque alios superare ferendo
Læta manent loca, quæ ipsa non deprendere mente
Viventes clausi tenebris, & carcere quimus.
Hoc natura viros studio venerata, labores
Addidit egregios: pulcre quibus exantlatis
Æternum sedeant alta ad delubra deorum.
Quod superest, aliis rationibus exsequar: at tu
Volve animo, ad verum tandemque accedere disce.
Heroes, quorum pietas insignis, & omni
Laude fuit major, divûmque simillima vita
(Non ignota cano) quæ mox ventura minorum
Temporibus fuerant, cecinere prioribus annis.
Vis ea mortalis non est, quæ nosse futura
Sic potuit. neque enim tabulam vel dius Apelles
Rerum gestarum media suspendit in urbe
Fulgentem minio, lateque Corinthio auro,
Rem quæ ita monstrarit. stant nunc quoque, perlege tu
Sacro veridici fuderunt pectore vates. (quæ
Hos felix quondam, & Divûm gratissima Regi
Sancta Palæstinæ tellus fata ipsa canentes
Vidit, & ex illo scripta hæc fuut tempore nobis.
Excidium patriæ multi, fata aspera flebant,
Et superûm eversum vi lamentabile regnum:
Quos inter plectro Rex nil mortale sonanti
Personuit dulce, altumque, & nova carmina dixit.
Nanque canebat, uti lapsis certo ordine seclis
Regnator superûm sortem miseratus acerbam
Humani generis, quod cœlo excluserat alto
Unius ob noxam, mitesceret, & meliori
Mente preces hominum audiret: quare adfore tempus,
Ut suus ipse, suus Natus, quemque unice amaret,
Mortalem indueret formã, moribundaque membra,
Cu-

Cujus in adventu pallentes undique morbi
Diffugerent, bellique metus.
Hunc ubi jam ediſſet mater virgo omnibus expers,
Venturos Reges qua ſol caput exſerit undis,
Myrrhāque, aurumque, & Panchaïa thura ferentes.
His addebat, uti fugiens ſævi arma tyranni
Cum puero, ut primum genitrix viridantia Nili
Tangeret arva, deos fore nuſquam, oracula paſſim
Caſura, araſque, & laqueata aurataque templa.
Nec minus, ut puer ad patrias contenderet arces,
Docturus late populum, ſanctumque ſenatum,
Proderet utque unus quicquid cecinere priores.
His cithara aurata dum perſonat, adjungebat
Quærentem matrem puerum: jam nulla neque urbis,
Nec loca agri reſtant, quæ non virgo optima luſtret.
Ah dulcis virgo, jam ter ſol extulit alto
Oceano caput, & ter littore merſit Ibero,
Nec potus feſſam, Cereris nec cura tenet te:
Quid tantum telluris obis? quid pectore ab imo,
Quid tot pallenti fundis ſuſpiria vultu?
Ille ædem ad patriam in conventu arcana recludit
Rerum æternarum: divino cujus ab ore
Pendentes populi dicta aurea depaſcuntur.
Quid loquar? ut caneret rerum miracula, vita
Corpora defuncta, & reditura in luminis oras.
Inventus jam qui pedibus ſuperare marinos
Et poſſit fluctus, ſummas nec tingere plantas.
Effer aquam, virgo, fluviis cava dolia comple,
Excipe fictilibus, jam ſunt molliſſima vina:
Ipſa tuis felix hilara convivia donis,
Lætitiaque auge, magnis & honoribus urbem.
Quid referam, ut fleret vatum de more ſuorum
Cœlicolûm exſtinctum crudeli funere Regem;
Et matrem infelicem in ſummo vertice montis
Ah miſere Nati delentem veſte cruores?

Aut ut narrarit triplici circundata murò
Mœnia, prò vita, pro libertate suorum
Ardua terribilis tecta expugnanda tyranni,
Victoremque Erebum vastantem, & nigra prementem
Tartara, & exuvias referentem Acherontis avari:
Vix alte in cœli foribus suspenderat arma
Ignibus e mediis rapta, & crudelibus oris,
Et Pater occurrit, fulvaque ab nube Columba
Unigenam læte plaudentibus excipit alis.
Omnia quæ quondam Rex magnus & optimus ille
Dum caneret, jussit caros ediscere cives,
Atque hæc ipsa suis monimenta nepotibus esse
Carmina, dum palmis dives florebit Idume.

AONII

AONII PALEARII VERULANI

DE ANIMORUM IMMORTALITATE

LIBER TERTIUS.

UNC animis quæ ſit ſedes, quæ præmia vitæ
Quenque bonum tandem maneant, quas pendere pœnas
Conveniat ſontes, properante quis undique Rege
Tolletur clamor, quæ ſigna futura, tubæque,
Expediam dictis: tu nunc adſiſte canenti,
Qui cœnatus apud Regem ſtellantis olympi
Ipſius in gremio requieſti, & tempore divûm
Ex illo interpres fatorum arcana canebas:
Dumque tibi & Matri ſolido de marmore templum
Inſtituunt Verulis Volſci, Marſique Latinique:
Annua dumque ferunt ſacra, & ſolennia vota,
Huc ades, & me quadrijugo ſimul excipe curru,
Perque Erebi vaſtas ſedes, perque aurea cœli
Me delubra, pater, ducta, remque ordine pande
Venturam, & qui ſit fatorum immobilis ordo.

Poſt-

Poſtquam confectum mortalibus eſt breve vitæ
Curriculum, tenebris ubi Mors adoperta calorem
Vitaï exſtinxit, nec quicquam auditque videtque
Pallidulum, mutum, prorſuſque exſangue cadaver,
Noſſe potes peragrare animam loca cognita nondum.
Nam Pater omnipotens, æqui cui maxima cura,
Proſpectans hominum mentes, ſcelere undique turpi
Tabenteis, longe a patrio ſecedere cœlo,
Nec reclamanteis animos rationibus uſquam
Deduxiſſe illos vitiorum e vortice turpi,
Supplicium horrendum ſtatuit: quas pendere pœnas
Ah miſeros cogit, cruciatibus ah quibus omni
Affectos jubet eſſe ævo tellure ſub ima!
Illic vipereis turba eſt accincta flagellis: /
Nox ibi perpetua, & ſemper caligine nigra
Eſt domus attonita, & graveolenti ſulphure fumum
Ignivomi eructant montes, atramque favillam.
Unde fluunt undis ſeptem ferventibus amnes,
Qui ſimul immenſum circumfluxere barathrum,
In glaciem montes, ipſi hi vertuntur in ignem.
Huc ſontes animæ ſcelerum gravitate feruntur
Sponte ſua: neque enim ſuperas ſe tollere ad auras
Concretæ vitiis poſſunt, cœlumque tueri.
Quales nocturnæ volucres, ubi Lucifer alto
Exſerit Oceano caput, & radiantia Solis
Spicula diſcutiunt tenebras, lucemque reducunt,
In tenebras ſeſe abjiciunt, ultroque feruntur
Qua deſerta magis, qua ſint tenebroſa ſepulcra.
Huc ubi deventum eſt, informes undique larvæ
Conveniunt, & ſupplicia ad crudelia cogunt.
Pars circum inſultans horrendis vocibus inſtat,
Pars urgens facibus medios deturbat in igneis,
Flammarumque globos, ubi ſeclis mille peractis
In glaciem projecti altam, nivibuſque ſepulti,
Plangore & gemitu nequicquam tartara complent;

Nanque

Nanque ubi quingentis riguerunt frigore ſeclis,
Inferni aucti amnes late ferventibus undis
Inſano magnos contorquent vortice monteis:
Fluctibus his merſi torrentibus, ut mala paſſi hæc
Seclis ſexcentis, repetunt ex ordine prima
Supplicia, & nuſquam miſeris datur hora quietis.
Nec ſum animi dubius, multos ut inania noſtra
Carmina riſuros: quoniam quæ corpora non ſunt,
Non flammas, friguſque pati, non verbera, rentur.
Eſt hominum hæc audacia, quos præſcribere cœli
Non pudeat Regi. quid enim? quod juſſerit ille,
Non fiet? fac velle, idem qui carcere cluſit
Mortali immortalem animam, quæ corporis expers
Certe erat, efficiet, ne qui ditiſſimus æris,
Dives agri, regi aſſimilis luxuque epuliſque,
Omnis cui longum blandita obſcœna voluptas,
Impia quique arma & crudelia bella ſecuti,
Et vitæ leges radicitus everterunt,
Præmia ſint eadem accepturi atque optimus ille,
Quiſquis is eſt, ſpreto qui regno atque ædibus altis
Pauperiem & duros potuit perferre labores.
Sanctum hominū genus hoc, veræ qui ad commoda vitæ
Confluxere, illis non cura ut regia veſtis
Velaret læves humeros, nec jaſpide longi
Ut pellucidula pulchre digiti ornarentur:
Non dapibus menſas onerare, oſtroque ſuperbo
Diſcubuiſſe ſuper, non tempora fundere vino,
Non fora compoſito circum volitare capillo.
Dii quanti, qualeſque viri, quam fortiter auſi!
In flammas illi abjecti, & crudelia paſſi
Supplicia, injuſti, durique ante ora tyranni
Haud vinci potuere, aut in contraria ferri.
O fortunati, quorum mens conſcia recti:
Salvete æternum heroes, quos aurea divûm
Regna manent, nunquam caſura fluentibus annis:

Nuſquam

Nuſquam illic curæ, nuſquam dolor: omnia læta,
Omnia tuta, animas tenet omneis una voluptas.
At contra tenebris clauſos & carcere cæco,
Luctuſque & curæ triſtes, & ſedulus angor
Opprimit æternum, & qui unus dolor altus habetur,
Jam norunt, ſolio ut poterant conſidere divûm,
Ut poterant hominum & cœleſtum adſiſtere Regi,
Æternumque frui luce omnipotentis Olympi.
Nec vero ſi forte aliquis bene vixerit, uſquam
Deque via recti paulum declinet, in oras
Luminis æternas ſubito properare fatendum eſt:
Ipſi etiam labe affecti, vitiiſque levati,
Queis longum obſeſſi fuerant, recta ire putandi
Non ſunt ad ſuperos; veluti cui plurimus inſit
Viſceribus dolor, & pigris vis tabida membris,
Non prius ad rectos potis eſt accedere ſenſus,
Ut jamjam amiſſæ redeant in priſtina vires,
Ingenue quiſquam niſi doctus Apollinis artem
Adſit, jam ſuetus curare ſalubribus herbis
Membra diu vitioſa, modis pallentia miris.
Multos ille quidem ſuccos, multoſque liquores
Miſcere inſtructus, dictâmum, abſinthia tetra,
Doctorumque hominum præclara inventa miniſtrat.
Sic Pater omnipotens, æqui cui maxima cura,
Qui bene de patria meriti, & virtutis amore
Multa diu paſſi, ſi qua admiſere pudenter,
Et quos pertæſum eſt ſcelerum, pacemque per aras
Æternum petiere ſuas, non deſtinat Orco:
Unde haud egreſſus patet ullus, & oſtia claudûnt
Sexcentûm pondo, & multa rubigine vectes.
Sunt Erebi geminæ portæ, quarum altera ſolis
Spectat ad occidui terras: hac undique triſtes
Succedunt animæ, vitæ fugiente calore:
Hanc valvæ nullæ claudunt, ſed limina pernox
Ipſa Dolor ſervat, ſpinas ægre inter acutas

Ille jacens ſquallet macie, & vix oſſibus hæret,
Atrox, terribilis, dextram & lævam implicat angue,
Late oculis ignem ſpirans, mirabile dictu,
Letiferum ſpumis mixtum vomit ore venenum.
Veſtibulo is poſitus cuſtos, ſacra oſtia ſervat,
Nec revocare gradum quemquam ſinit. altera longe
Porta eſt, purpureus qua Lucifer exſerit ante
Phœbæos radios jubar, & noctis fugat umbras.
Hac iter ad ſuperos, ſi quando hæc ipſa pateret:
Hac iter Elyſium, qua Rex ſtellantis olympi
Traduxit notos divino carmine vates:
Poſt illa clauſa, & Regis ſignata ſigillo eſt.
Sed quia nec digni cœlo, nec carcere claudi
Inferno, ſtatuit Rex æquus, & optimus ille
Delere aſſumtam labem, decus atque vigorem,
Auramque ætheriam donis felicibus auctam
Reddere diis ſimilem, & dignam penetralibus altis.
Ergo quale aurum accenſis fornacibus igne
Excoctum multo, tabem felicius omnem
Exuit acceptam, & formam magis induit auri:
Sic animæ, quas ille diu tenet acrior ardor,
Æternum abjiciunt concretam corpore labem:
Nam gyro aërio, qua corruit aureus ignis,
Vicinaſque urit nubes fervore coruſco
Extremas inter diffuſilis aëris oras
Panditur hiſce animis ſedes venientibus ultro:
Quaque magis gravitate carent, ſeſe altius auris
Ætheriis tollunt, donec jam funditus omnis
Torrenti flamma vitiorum exaruit humor,
Atque excſa omnis circum rubigo fatiſcit.
Aſt alii ſedem late, longeque repoſtam
Extra anni ſoliſque vias dixere, laborum
Immunem, hoſpitiumque velut bene dulcis amici:
Quandoquidem Regis non eſt florentis honore,
Florentis pietate, ſuos quos legerit ante

Stellarum cursum, & teneri cunabula mundi
Exercere odiis tandem statione peracta:
Quos propter Natum, sua lumina, quem sibi fecit
Hæredem rerum, cœlo demisit ab alto:
Qui formam indutus nostrã, moribundaque membra
Oppressos morbi misere gravitate levaret,
Insignemque notam longum impietatis inustam
Deleret moriens, veluti placidissimus agnus
Pro populo tristeis animam positurus ad aras.
Non ita quæ spectant orientem littora solem
Occiduis absunt terris, quas ferus olympo
Procedens tremulo perfundit lumine Vesper,
Ut vitium a nobis, quibus est hac morte piatum:
Hinc vera pietate Cilix clarissimus, omni
Ætate absumta in studiis feliciter istis,
Quæ fuerint nostri repetens commissa parentis,
Quidque boni attulerit rerum moderator IESUS,
Sustulit & vocem, & dupliceis ad sidera palmas:
Munera magna, Pater, tua sunt, jam vicimus: ergo,
Hostis, habes: etiam captus non abjicit hastas
Perfidus: hostis, habes, injecta novissima plaga est:
Si mortalis homo tantum nostram imminuit rem,
Fare age, quo cumulo nunc auxerit immortalis.
Hæc calamo, hæc eadem divinitus ore ferebat
Nonnullis bonis ille locis, queis credere par est,
Perbelle iis animos agere in regionibus ævum
Securos, mundi vel si trans mœnia, vel si
Ignibus in mediis degant candente favilla.
Dum bona venturi succedant tempora secli.
Sic res ipsa quidem est, sed quam non cernere quimus
Ipsi oculis, rerum haud gnari, incertique futuri.
Sed neque ob id falsa est: quando quæ dicere possim,
Sunt sexcenta quidem, quæ qui non viderit, esse
Falsa putet: visa hæc, dubio procul autumet esse.
Quid si ego dixissem, ferres? nisi cognita multis

Præ-

Præclare ſcriptis hominum res tanta fuiſſet,
Laſerpiciferis fontem manare Cyrenis,
Qui noctu late torrentibus æſtuet undis,
Noctu dum tenebris humentibus omnia frigent,
Et Phœbe auratis incedit roſida bigis:
Cum vero luſtrat radiis ſol igneus orbem,
Ardentique omnem calfecit lampade terram,
Per Libyæ perquam gelidus labatur arenas.
Huc illud quoque nunc ſpectat, quem nomine Graji
Dixerunt Magneta, lapis miro attrahit uſu
Quodcumque objicitur ferrum, tactumque quod illo eſt,
Ducit, & hoc itidem veluti Magneſia cautes.
Huc ageſis, ſimul accedant adamantina ſaxa
Non jam concordi ſtudio compacta tenentur,
Inque odium mutatus amor, conflataque longe
Invidia ut ſolvant cogit vincla illa repente.
Crederet an quiſquam? niſi res quæ cognita jam tum
Ipſa fidem faceret: nam queis rationibus iſtuc
Confieri poſſit, nihil eſt quod noſſe queat quis,
Docta licet ſummi fuderunt carmina vates.
Fabula nanque nova eſt, per crebra foramina ferri
Magneta inſinuari, eſt, quod levis abditus aër,
Et cava conveniunt plenis conamine magno:
Non adamas etenim Magnetem excluderet omnem
Æraque, quæ multo cava ſunt magis, arida ſecum
Attraherent, ſtipulamque, & ligna abſumta ſenectâ.
Neve ego te exemplis externis demorer, addam
Nota domi aſſidue, quæ quondam incognita, (quid ni?)
Fallaci hac æque fieri ratione negaſſes:
Saxa ubi gypſati effoderunt grandia ſervi
Aëriam acclivis poſituri in collibus arcem,
Arte laboratis ſuper antra exeſa caminis
Congeriem ſtatuunt in formam fornicis alti:
Nec minus agricolæ duri reſcindere ferro
Annoſam quercum certant, atque arte magiſtra

Ari-

Aridulis nigram lignis explere cavernam:
Inde ubi forma pyræ structa est, ex ignibus ignem
Ingentem parvis augent, sonat ardua saxis
Congeries, cæcis fornacibus ignis anhelat.
Illi instaurantes ornosque, & fissile robur
Subjiciunt, fruticesque leveis, stipulamque sonantem,
In bibulum cinerem quo saxa immania vertant.
Optimus hic operi cinis est: qui frigidus esse
Principio visus: quem tu si asperseris unda,
Igne gravi exuri circum vicina videbis,
Et magnam attolli torpenti e pulvere flammam.
Quod si pingue oleum fundas, alimenta videmus
Quod tamen esse ignis, subito vis deperit omnis,
Flammaque continuo victrix perfusa repressa est.
Huc agesis animum referas: qui debuit unda
Auxilio esse igni? duo quæ pugnare necesse est,
Et flammas exstingui aspergine pinguis olivi?
Quod si jam nosti rationem reddere dictis,
Ipse quidem nihil obsto: etenim facile esse videtur,
Quæ quivis spectet, rerum jam effingere causas.
Omnibus hoc adeo est vitium mortalibus ægris,
Notarum ut rerum causas scrutentur, & omnes
Vulgata illustrent dictis. quis femina flammæ
Nesciat in silicis concreta atque abdita venis?
Quis non in baccis proceram stipite laurum
Novit inesse? fuit tamen hoc mirabile quondam.
Multa quidem nunc esse liquet præclara reperta,
Quæ fieri nunquam dixere prioribus annis.
Nam quæ res illa est? & non imitabile fulmen:
Res aliter cecidit, positis incudibus urbes
Jam magnæ ferrum exercent: fit fistula qualem
Non oculis, non ipsi animo videre priores,
Fistula missura haud nequicquam ferrea bombos,
Aut conflata ære ex cocto, liquidisque metallis,
Præruptas arces cava dejectura columna:

Inventum præclarum, ingens, quod nos quoque cœlo
Exæquat, Jove nec solo jam maxima cœli
Porta tonat, tantum non jam se jactet alumno
Ida suo, & Cyclopum opera Vulcania tellus.
Nanque ubi perfecta est moles, treis sulfuris addunt,
Treis salsi parteis nitri, treis pulveris atri
Exusta ex corylo, aut lignis quorum indiget usus:
Parte alia informant immani pondere glandem
Stridentem duro ex chalybe, plumbove recocto:
Mox igne admoto, misceri murmure cœlum
Incipit, & tonitru horrendo, concussa videntur
Æquoraque & terra, & domus omnipotentis olympi.
At perterricrepo sonitu picea undique nubes
Attollit se eructans flammam, atramque favillam.
At simul irrupit vis ejus, & impetus acer,
Procumbunt turres, æquataque machina cœlo
Corruit, atque altum dant saxa avulsa fragorem.
Quin & dum adversis acies concurrere signis
Constituunt, fortesque viri prorumpere cornu,
Vidi ego sublato flammis ex aggere nimbo
Sulfureo heroas correptos fulmine centum,
Candenti centum transfixaque pectora plumbo:
Dumque iterũ atque iterũ molis fragor intonat ingens,
Umbones, ocreas, galeas, enseisque, verutaque
Uno ictu cadere, & coacervari aggere magno,
Et latos multo respergi sanguine campos,
Altaque majori dilabi flumina cursu.
Fare age, vel falsum est? & non imitabile fulmen?
Ergo multa modis miris fateare necesse est,
Esse quidem non nota homini. penetralia Regis
Quis superûm invisit, nisi quos Deus æquus amarit?
Quisve Erebi vastas sedes, nigrasque lacunas
Accessit, victorque pedem cum laude reflexit?
O felicem illum virtute, & munere divûm.
Crede olli: nam vera canit.

Treis igitur ſedes ſtatuit Pater optimus ipſe,
Quando non eadem nobis eſt palma parata.
Scilicet hoc ſanctum eſt, ne quid ſperare precando
Defuncti vita poſſint: ſua præmia quenque
Certa manent, firmo certæque ex ordine pœnæ.
Hoc eſt juſtitiam colere, & præſtare Deum ſe.
Non etenim leges, hominum quarum indiget uſus
Juſtitiam expendunt: eſt qui vetitos hymenæos
Contemtor divûm invaſit, ferroque parentem
Perdidit, & bello civeis, fratreſque veneno,
Ut parta inſidiis liber regnaret in urbe,
Omnia fanda, nefanda auſus: quem ferre minores
Cum jam non poſſent, victum popularibus armis
Dicere juſſerunt cauſam acclamante corona:
Quare hominẽ uſq; inviſũ, inter patria arma trementem
Pallentemque modis miris formidine pœnæ
Ad fora ſublimem rapiunt, ibi poplite utroque
Submiſſo, caput enſe humeris avellitur altum.
Non dedit ille quidem pœnas quas debuit, annos
Utpote qui multos alacris mala gaudia mentis
Poſthabita eſt adeo inſanus virtute ſecutus,
Molitus cædemque virûm, exitiumque bonorum.
Ergo aliàs pœnæ dandæ, nec morte dolores
Finiri ſperandum: etenim ſunt ultima nunquam
Secla illic, æternum ubi vita labore referta eſt.
Tune diu Baccho indulgens, Venerique nefandæ,
Pauperis agricolæ pinguem populatus agellum,
Ora manuſque tui reſperſus ſanguine fratris,
Non hîc, morte obita aſt illic dabis, improbe, pœnas.
Scilicet incolumis ſextum jam conſul in urbe
Atque iterum fias, & tot demiſeris enſe
Egregios diro civeis pallentibus umbris,
Sanguine ſudarit, belloque exarſerit orbis,
Lumina tu patria claudas ſecurus in aula?
Et jam ſub terris placide, æternumque quieſcas?

Non ita, mi pœnas ſcelerata in morte rependes;
Non ibi judicium corrumpes, nec reus auro
Te redimes grandi, nec cincta altaria circum
Effigies ſanctorum hominum funalibus altis
Tete igni eripient, aris impoſtaque thura:
Non in judicium verſis crudeliter armis
Reſtitues dominum te te: ſed triſtia tandem
Funera poſt, porro faciet manifeſta fidem res:
Et quæ ſint pœnæ, mihi poſt narraveris ipſe.
Diſce deos colere, & dignam diis degere vitam.
Quin te animo conſtans inſtringis fortiter? & te
Affirmas? dictis ſapientum aſſueſce moneri.
Nec vero inventis Grajûm nos credere par eſt
Omnibus: eſt etenim nimirum Græcia mendax.
Nam quo illud ſpectat? poſt triſtia funera rurſus
Immemores cupiunt in corpora velle reverti.
Fabellæ Græcorum hominum: quid corpora linquunt
Prima animæ? quid ſolvi opus eſt, in corpora rurſum
Claudendas, vita quas cogas rurſus abire?
Naſcendum toties, ſi ſit toties obeundum,
Nulla manet requies hominem, ſedeſque beatæ
Nuſquam igitur. quid tu mihi de flavo Rhadamantho,
Quid mihi de Elyſiis tot garris, Græcule, campis?
Quid mihi felices fingis, diciſque beatos
Æternum, in mala quos opus eſt, luctuſque redire?
Adde illud delirum itidem, quo expendere pœnas
Conmonſtrent animas ſcelerum, petere horrida ſontes
Corpora ſeclorum, & pecora inter degere vitam.
Et, quod ridiculum eſt, ajunt, ut turpis adulter,
Flagitium ne impune ferat, muliercula fiet,
Ipſa viris quæ ſe proſternat corpore toto.
Pœnarum egregiæ laudes, præclara reperta,
Flagitium ſcelere ut cumulent, & crimine crimen!
Ad nos ergo animum refer, & veriſſima dicta
Accipe ſis, menteque adhibe, quam impellere verbis

Veridicis possim, & versu perfundere dulci.
Postquam sat terris actum, molemque operosam, &
Longævam mundi mutari ex sedibus imis
Cœlicolûm visum Regi, nec jam amplius ulla est
Progenies hominum cœli ventura sub axem,
Judicium sistet Rex omnipotentis olympi,
Judicium firmum, sanctum, ingens, quo genus omne
Omne hominum in conventu aderit, qui in luminis oras
Advenere unquam, citius, seu serius illos
Secla tulere, dies pariter quos abstulit atra.
Non tamen id clam aut obscure contingere par est
Jus summum, jus acre: manent certissima signa
Temporibus certis, atque alte terminus hæret.
Primum etenim misere ardebit terra undique bello,
Et populi Regesque frement: sub fœdere pacis
Evertent socii sociorum funditus urbeis.
Vexabunt alii patriam civilibus armis,
Et desiderio diraque cupidine cædis
Vulgo alacres tereti plangent cava tympana virga,
Efflabuntque tubas, & raucis cornua bombis.
Vastabunt agros pallenteis cæde coloni,
Incendent pagos alii; & splendentia aratra
Ipse ipse horrendos pastor conflabit in enses,
Ad bellumque ultro dirum armentarius ibit:
Rura colet nemo, nusquam tellure subacta
Vomere ducentur posito ad præsepia tauri.
Frugiferi nusquam campi, rubus asper ubique,
Et densi surgent frutices, lappæque tenaces.
Rastrorumque expers, & aduncæ vinea falcis
Incultis dulceis committet sentibus uvas,
Et longo crescent proceræ palmite vites,
Et spissis nimium aëriæ ramalibus ulmi.
Hinc ubi bella colent arva, & pax candida cessit,
Undique provenient frumenta angustius agris.
Quod si cura hominum accedat, rursusque per artem

Quis-

Quiſquam agros moveat, nullam Pater ipſe colendi
Tum volet eſſe viam, fruſtra inſectabere raſtro
Aſſiduus terram, fruſtra adnitèris aratro,
Nullæ tum ſegetes, nulla frumenta ſequentur.
Nam talpæ ſolis viſuri lumina nunquam,
Curculioque vorax, & longo ventre locuſta,
Subripient quæ quis mandarit ſemina terræ.
Adde etiam ingenteis pluvias, & tempore iniquo
Triticeam in ſegetem late Boream inſultantem.
Adde gravem dura concuſſam grandine ariſtam,
Cum jam flàva Ceres lætis rideret in arvis.
Mox fœda ex Orci tenebris adrepet egeſtas,
Mox & dura fames ruet, & radicibus herbas
Avulſas, glàndemque feret mortalibus ægris.
O miſeri, quos dira lues, quos triſte manebit
Exitium: tune, ô cœli Rex maxime, & idem
Optime, quid? tune ah tanta ſpectabis ab alto
Ærumnas hominum, nec te miſerebit, olympo?
Ira quouſque tua, ô bone Rex?
Scilicet id firmum eſt, atque alta mente repoſtum,
Et fatale quidem, nec tum tractabile numen:
Eſto, haud fas ſervos Regi præſcribere, Regi
Parendum: fuerint quæcunque ea fata, feremus.
Ergo peſtilitas acris, miſerandaque cœli
Incumbet populis vitio, ſine civibus urbes
Funeſtæ inviſi poterunt, ſine rura colonis,
Excedent dulci vita, nec ducere puram
E cœlo quibunt animam, ſpirabile quando
Corruptum late ſtrages dabit, & grave olentis
Vulgo fœtorem lacus exhalabit Averni.
Tum juvenes olim florenteis, cum breve vitæ
Ver agerent, dura jam feſſi ætate parentes
Inſatiabiliter flebunt; mœſtæque ſorores,
Dum flavo longos ſolvent a vertice crines,
Pallidulæ efflabunt ſuper ipſa cadavera vitam.

Nec minus interea falſo præcepta ſalutis
Inſcribent alii, contraque edicta piorum
Bacchantes edent inſana volumina vatum.
Tum perterricrepos ſonitus per viſcera terræ
Iri exauditum certum eſt, & motibus orbis
Inſolitis, circum & cœli domus alta tremiſcet:
Procumbent ſuccuſſæ urbes, turritaque tellus
Excutiet magno ſenior jam pondere nutans,
Quod diu onus tulerat, longo poſt tempore collo.
At dum terribiles minitatur terra ruinas,
Et motu ingenti magnas tremefecerit urbes,
Non face ſol roſea ex alto ſe oſtendet Olympo,
Sed caput obſcurum denſa inter nubila condet
Triſtis, egens lucis, concedens is quoque fatis.
Lunaï globus ipſe etiam tabeſcet, & aſtra
Per noctem: ex undis & cum jam ſurgere Eois
Deberet Phœbus, nonnulla cadentia cernent
Attoniti paſſim juvenes, trepidæque puellæ,
Et tunſæ palmis longævæ pectora matres,
Perculſique ſenes late formidine divûm.
Interea nigrantem inſana per æquora nimbum
Fulminibus gravidum ferri, & maria omnia arenam
Evomere, & magno compleri murmure pontum
Accliveis portus, jamque oppida conſternantem,
Et falſos cœli tollentem ad nubila fluctus,
Horrentes populi rerum novitate videbunt.
Hinc veriti, pater Oceanus ſpumantibus undis
Ne ruat in terras, mediumque mare omnia fiant,
Ad juga confugient prærupta, & rupibus abdent
Seſe convexis: O æternumque beati,
Et vere, dicent, qui olim melioribus annis
Occubuiſtis: erant vobis qui ponere terra
Vos poſſent patria, & tumulo concludere avito:
Quæ nos exercet, quæ nos divûm ira fatigat?
Antra graves hominum vos ô miſerata labores,

Quæ nobis restant, ad quæ confugimus antra
Corruite, integite, & finis vos este malorum.
Has dum sollicito fundent de pectore voces,
Et tristi miseras iterabunt ore querelas,
Audiet omnipotens, & majestate verendos
Diriget ad lacrimas oculos perculsus amore.
Mox igitur tonitru horribili fulgentia templa
Concutiet cœli: liquidum flamma æthera lustrans,
Quo silvæ, montesque feri, & tremet undique tellus,
Et jactata frement ponti tumida æquora circum:
Ter solio assurgens, tensa ter pectora dextra
Contingens leviter, magni sacraria cœli
Jurabit Divûm Pater immutabile verbum.
Ergo purpureum qua sol caput ostendebat,
Mane novo lucem referens mortalibus almam
Procedet, radiis ardentia signa coruscis
Signa dierecti superûm Crux aurea Regis:
Cui quondam (quid nunc totum vulgata per orbem
Carminibus repetam?) vitam sub imagine degens
Humana Rex est ultro suffixus olympi:
Ut quas nos scelerum par esset pendere pœnas,
Ipse daret: pietatis is est cœlestibus ardor.
Sustulit hæc ubi signa igitur dux maximus, arce
Ex cœli creber tonitrus, clangorque tubarum
Complebunt omnem raucis mugitibus orbem.
In summum deducta locum, flammescere cœli
Incipiet moles longe candentibus auris,
Amsanctique graves fauces, & tristis Averni
Igniferam efflabunt animam, nec tempore quoquam
Antra Ætnæa nigram magis evomuere favillam,
Flammarumque globos, vastis nec hiatibus æque
Exspirare ignem tellus est visa cavernis.
Persæpe interea fumantes æthere ab alto
Prorumpent acri piceæ caligine nubes
Fulminibus gravidæ, late exurentibus omnia.

Jam mare, non mare, at exustæ magis æquor arenæ.
Hæc urbeis, eadem & monteis incendia magnos
In cinerem & cœli fulgentia mœnia vertent.
Hæc rerum summa, hic ipsum manet exitus orbem.
Nunc, vigor omniparens, cœli de vertice summo
Aggredere ô, cantusque move, & sancte ignibus illis
Ignavum flagrans æternis excoque pectus,
Unde meam vox firma magis mentem ipsa sequatur
Arcanas rerum leges, & fata videntem:
Quippe novum terris video lucescere solem
Largius, & liquido vestiri lumine mundum,
Ac rerum varias confestim sumere formas.
Gramen habent passim & flores jam mollia prata:
Jam nemora alta nigras altis surgentibus umbras
Arboribus, foliisque sonant & fronde virenti
Prognatæ lenes zephyris florentibus auræ.
Jam rosa, jam violæ, jam purpurei narcissi
Perbelle rident gemmantes rore per herbas:
Non adeo mixtum magnis Aquilonibus imbrem,
Non Austrum metuent nati sine semine flores,
Non glacialis hiems, non intolerabilis æstas
Aurea surgentis vertent bona tempora secli.
Ver erit æternum, atque eadem clementia cœli
Semper erit.
At rex omnipotens felicia tempora inerti
Non torpere diu sinet, & succumbere somno,
Nec rursus morti esse locum: quare ipse ministros
Auro fulgentes, & versicoloribus alis,
Ante alta stantes donaria voce vocabit:
Ite decus juvenes cœli, & clangoribus omnem
Æthera complete, & tenueis sine corpore vitas,
Antiquos artus, & corpora delaturas
Proclamate die hoc eodem me judice sisti.
Aridulæ non tot ventis agitantur arenæ
Per Libyæ campos, desertaque littora propter,

Par-

Parvula non variantis tot ſub imagine formæ
Corpora commonſtrant radiati tela diei,
Quam multæ ſuberunt ultro citroque volantes
Innocuæ, fonteſque animæ clangore tubarum
Excitæ, & rauco ſonitu: mirabile dictu,
Ipſa olim deleta undis, abſumta ſenecta,
Temporeque extremo vital credita flammæ
Corpora, in effigiem veterem ſe, & priſtina fingent.
Unica in Aſſyriis qualis felicibus ales
Dicitur ex cinere, & redolenti pulvere myrrha,
Thureque Panchajo cunctantem ſponte renaſci
Aureolis oculis, & pictis undique pennis.
Nam ſi non res in nihilum queat ulla reverti,
Quando materies æterno ſemine conſtat,
Et ſuperat quiddam ipſis indelebile rebus,
Par eſt diſſidio collapſa, & funere triſti
Poſſe iterum in dulcem revocari corpora vitam.
Nonne vides everſam ævo, & ſuperante ſenecta
Ulmum arcte complexam olim, nunc pulveris atri
Materiam putrem, & glebam telluris inertem,
Cum Zephyrus graditur pennis, & dulciter orbem
Recreat adventu exſpectato, & lenibus auris,
Aut acino, aut ipſa ſurgentem uligine rurſus
Pampineam, & fragili viridantem ſtipite vitem?
Quod ſi materia adduret, non eſſe videtur
Permagnum hoc: qualis Cyclops, aut arte magiſtra
Quiſquam opifex alius, ſtatuas hominum armipotentum
Quas ruit ipſe, eodem curaverit ære refingi.
Grandia fruſta legit, minimis nec parcit, & altæ
Porricit extemplo medios fornacis in igneis:
Hinc ubi pars omnis miſtim eſt confuſa metalli,
Æra fluunt liquida, & caulas ſtridentia complent
Compoſitas multa arte, viri præſtante labore:
Quippe magis puro hæc ſpirabunt ſigna metallo,
Inque cavis latebris hæſerunt mollius æra.

An-

Antiquo Pater omnipotens ex pulvere fingi
Corpora pulcre hominum fatorum ex lege jubebit:
Non ibi vel captos oculis, non corpore manco
Tardipedes videas, nec morbis ægra trahentes
Membra, vel invalidos artus instante senecta.
Mundus aget ver ipsum. ipsum florente juventa
Ver homines, erit & pubes, & idem omnibus ævum.
Ergo ubi clangore ingenti taratantara raucum
Insonuere tubæ, & magnis mugitibus æther,
Terribilique omnis sonitu reboavit olympus,
Pandentur cœli portæ, & stipante caterva
Innumera Rex egressus, legionibus ire
Ordine composito, & præferri signa jubebit.
Mox ubi quadrato fortis stetit agmine quisque,
Atque utrinque acies ardentibus adstitit alis,
Et passim hac illac sese explicuere cohortes,
Frontibus æquatis Rex ardua castra movebit:
Quem procul ut nubes, cœlique serena secantem
Suspicient gentes, palmas ad sidera tendent,
Ingentemque una clamorem ad sidera tollent,
Effusæque ruent. ast illum jam prope factum
Bisseni excipient proceres: quorum aurea canam
Cæsariem, & lævem cingent diademata frontem:
Justis de causis & jam olim Regis amici.
Quos penes aspiciens mixtos audere nocentes
Insontes premere, & primos transmittere cursum,
Et temere effusos ruere, & jam tollere vultus:
Terribilis Rex, & furiis accensus amare,
Jamque oculis flammam spirans, odiumque repostum,
Ecquis erit modus? ecquis jam vos, inquiet, iste
Audaces furor eludet? vos sistere contra?
Et scelerum tabe, & perfusi sanguine dextras?
Ite meæ quondam dulces curæque laboresque,
Ast odii nunc causa, & ineluctabilis iræ,
Ite domum in tristem, si quis pudor: ite ruentes

Inque

Inque picis nimbos, & flumina ſulphuris atri
Æternum late vobis torrentia flammis,
Jam tandem vobis dignas me judice pœnas.
At ſimul intonuit vox hæc, & conſcia quenque
Vis animi, necquicquam animo reticēte momordit:
Quiſque reus pallens ad lævam, & triſtis abibit,
Præcipitemque dabit, ſeſeque in tartara condet,
Luctiſono incaſſum conturbans omnia queſtu.
Qualis ubi imprudens miles ſub nocte maligna
Carpit iter male tutum (inſtat timor atque animum au-
Excedens recta ſilvis ſe immiſcuit atris, (fert
Dum via perplexum cura fruſtratur euntem,
Caſtra inimica videt latum ſe propter, & hoſtes
Ignem ad nocturnum paſſim per gramina fuſos;
Suſpenditque pedem, & retro veſtigia flectit:
Mox ubi pauliſper furtim conceſſit, anhelans
Effugit hoſtili ex conſpectu, atque ocyor Euro.
Rex ubi jam ſontes ſecrevit, & expulit ultro,
Ceu quondam paſtor, cui grex non paſcitur unus,
Aſt iſdem in ſilvis & oves, olidæque capellæ,
Lanigeros hirtis agnos ſecernit ab hœdis,
Laſcivos placidis hœdos diſcludit ab agnis,
Amplexus placide heroas complexibus arctis
Hæc, dextræ lacrimis dextras cum junget obortis,
Dulciter & vultu trepidantia corda ſerenans:
Vos ne ulli maneant uſquam me judice luctus?
Vos thura, atque animum nequicquam mi dederitis?
Has vobis ſedes, vobis hæc munera ſervo
Jampridem, nuſquam caſura fluentibus annis
Aurea regna: decent vos hæc, humaniter & me
Vos excepiſtis toties, atque ægra trahentem
(Nudus eram, memini) membra, & texiſtis amictu,
Et veſtro toties illo recreaſtis amore.
An fugit & vos quondam cum rerum omnium egenos
Egregia juviſtis ope, & mœrore levaſtis?

Quippe

Quippe & erant illi sanguis meus.
Ergo agite intertextam auro, viridique zmaragdo
Singlatim chlamydem accipite, & mea sumite dona,
Quæ pueri quondam dilecti, & sæpe rogantes
Non tulerunt, ausi nimium se credere formæ.
Jam nostis, res vel cœlo jam notior ulla est?
Hac etenim indutos magna ad penetralia divûm
Indugredi, & nostris par est accumbere mensis.
Tum chlamydem cuique auratam, quam ferre maniplos
Jusserat, expediet, dona omnipotentis olympi,
Arte laboratam egregie, manibusque deorum.
Vix illa induti liquidum super æthera raptim
Tollentur, Regique canent de more cohortes,
Et tuba terribilem, & repetent cava tympana bombum.
Jamque una emensi liquidas perniciter oras,
Aurea flammantis cœli delubra subibunt.
Ecce autem in foribus Pater ipse occurret amicis
Canicie, trabeaque & majestate verendus.
Agnoscent proceres longo jam tempore visam
Effigiem: simile haud etenim est (ut dicitur) æque
Lac lacti, non unda undæ, non ignibus ignis,
Atque olli Pater: & ni sint jam tempora cana,
Amborum quisquam haud queat internoscere vultus.
O quantam mihi tu, & qualem, dulcissime, gentem,
Nate, refers, quam hilare accipio, quam pectore toto!
Hæc ille, atque omneis intra aurea tecta vocabit
Actutum magni læta ad convivia Regis.
Ipse sibi ad dextram Natum, teque, optima Virgo,
Victricem, præclare acto Regina triumpho
Ad lævam pulchra in palla, gemmisque nitentem
Componet, proceresque alios ex ordine lectos.
Hinc ubi divinis epulis, & nectare sancto
Explerit, vinum ex adyto, cellisque repostis
Proferet annosum Pater, & cratera coronans
Libabit prior: & Nato dum porriget, ore

Dum tenus attinget Natus (mirabile dictu)
Inter utrunque latens raptim per pocula serpens
Innocuus, multoque ignis candore coruscans,
Miscebit se auro: veluti sub sole tepenti,
Mane jugis canis gelidus cum liquitur humor.
Mox cratera alte spumantem, atque undique plenum
Expediet Rex convivis: illi ordine longo
Accipient, reddentque vices, & dulce bibentum
Præpediet sensus laticis divina voluptas.
Ergo ubi sedatus tandem sitientibus ardor,
Una omnes ad Patrem versi, immota tenebunt
Lumina, dum Natum complexibus implicat arctis,
Dum treis ante torum cœlestibus excitat aras,
Flammantemque animam divinis naribus efflat.
Ille ut conjectos oculos mirabitur in se
Convivarum omnes, longo non tempore visos
Ornatus, trabea indutus quos integit alta
Recludet, series quibus est longissima rerum
Picta peregregie, præscriptaque nomina divûm:
Et quas nunc animo cõprendimus haud bene formæ
Effigiesque auro, & tenui sunt stamine ductæ,
Dives opus, textum non enarrabile, centum
Ora mihi ex solido si sint conflata metallo,
Verba fluant, quales insana per æquora fluctus.
Dum vero interea superûm domus alta silescit,
Vox ingens, qualis tonitrus, prorumpere cœlo
Audita, & late sonitu increbrescere rauco:
Aspicite, obtutuque oculos defigite in unum;
Unus ego omnipotens, ego rex hominumque deûmque,
Æternumque bonũ, simplexque & summa voluptas.

F I N I S.

QVOD BONVM FAVSTVM FELIX
FORTVNATVMQ. SIT
QVOD SANCTISS. VIRI CHRI-
STIANI FIRMVM ESSE DVXE-
RINT, ID IN NOSTRIS LI-
BELLIS FIRMVM SAN-
CTVMQ. ESTO:
QVÆ A PATRIB. SCRIPTA
DIVINITVS,
SACRA SOLENNIA PERPETVA
MANENTO.

In Editione Basileensi Oporiniana post versum 153. Libri III. sequens inseritur:

Quorum mî semper potior sententia visa est:

Auctores antiqui Latini editi, aut quamprimum edendi in Typographia Cominiana.

Lucilius cum notis Dousæ. 1735. 8.
Plautus. 8. *sub prælo*.
Lucretius cum Argumentis, Censuris, & Variis Lection. Adduntur in calce Scipionis Capicii de Principiis Rerum, & Aonii Palearii de Immortalitate Animorum Poemata elegantissima, quæ primum petentibus etiam separatim a Comino dabuntur. 8. 1751.
Catullus cum Jo. Antonii Vulpii Comment. 1737. 4. *ch. maj.*
Tibullus cum ejusdem Comment. 1749. 4. *ch. maj.*
Propertius item cum Comment. ejusd. Vulpii, &c. 2. Vol. 4. *ch. maj.* *sub prælo*.
Cornelius Nepos cum Variis Lect. 1733. 8.
Sallustius cum Fragm. Vett. Historicorum. 1722. 8.
Virgilius castigatissime ornatissimeque. 1738. 8.
P. Syrus ex M. Velseri rec. & cum notis &c. 8. 1740.
M. Manilius a diversis illustratus. 8. 1743.
A. Cornelius Celsus & Q. Serenus Samonicus de Medicina. Alter, ut ab Almeloveenio editus est A. 1713. Alter, ut a Constantino A. 1566. Editio novissima, in qua ad cætera omnia quæ in priore nostra, Epistolæ sex accedunt Cel. Jo. Bapt. Morgagni nunquam antea vulgatæ. Additæ sunt in calce Vincentii Beninii Coloniensis in A. Corn. Celsum Observationes. 8. 1750.
C. Valerius Flaccus. 1720. 8.
M. Fabius Quinctilianus illustratus. 2. Vol. 1736. 8.
Macrobius. Editio earum quæ solum textum continent sola integra. 8. 1736.
Boethius de Consolatione Philosophiæ. 1744. 8.

